

SEBESTYÉN ÁDÁM

önkéntes néprajzgyűjtő gyűjtése

NÉPI EMBERGYÓGYÁSZAT
A BUKOVINAI SZÉKELY FALVAKBAN

A gyűjtés időintervalluma: 1973 -1991
/:kézirat: /

A kéziratot szerkesztette és jegyzetekkel ellátta:
SEBESTYÉN IMRE DEZSŐ

© Minden jog fenntartva

TARTALOMJEGYZÉK

1. Előszó	2. oldal
2. Betegségek jegyzéke	3. oldal
3. Adatközlők	6. oldal
4. Andrásfalva I.	(a gyűjtés helye: Kakasd)	7. oldal
II.	(a gyűjtés helye: Kakasd)	40. oldal
3. Istensegítség	(a gyűjtés helye: Majos)	57. oldal
4. Hadikfalva I.	(a gyűjtés helye: Kéty)	89. oldal
II	(a gyűjtés helye: Himesháza)	128. oldal
5. Józseffalva	(a gyűjtés helye: Bátaszék)	139. oldal
6. Aldunai székelyek	(a gyűjtés helye: Székelykeve)	155. oldal

ELŐSZÓ

A bukovinai székelyek féltek a betegségektől, mert a nagybeteg állapotán csak nagyon ritkán tudtak segíteni. Orvos nélkül az egyszerű gyógymódok, babonás gyógyító eljárások, az imádkozások csak a legritkább esetben segítettek.

A kisebb betegségeket azonban orvos beavatkozása nélkül is gyógyfüvek, stb. alkalmazásával igen hatásosan gyógyították. Bukovinában mind a szántóföldeken, mind a réteken, legelőkön és erdőkben a gyógyfüveket fel lehetett lelteni, de gyógyított a föld zsírja (penész-szerűség a földben), a pókháló és a falról lekapart mész is.

1973. augusztusában részt vettem az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők VI. Országos Találkozóján Sárospatakon. Mivel engem minden érdekelt, a sárospataki nagytemplom belsejét is megtekintettem.

A vezető nyilván a plébánia egyik káplánja lehetett, egyik mellékkórusba is felvezetett. Itt régi muzeális dolgokat láttunk. Amint ott nézelődtem, egy a falon függő kis táblácskán e néhány mondat volt olvasható:

"Ha a fejben sok nedv gyűlik össze, elhomályosodik a látás, nehéz lesz az ember feje, fájnak a halántékok, zúg a fül, az orr eldugul, ilyenkor főzz édes borban szép gyökeret vagy fahéjat, és reggel ezzel galgalizálj!"

Egy másik rövid leírás, melyet szintén lejegyeztem. így szólt: "Akinek a szeme könnyezik, fejeüröm és tojásfehérje keverékével borogassa!"

E néhány gyógymód leírásán elgondolkodtam, hiszen e módon gyógyítottak a bukovinai székely falvakban is a régi öregek: szentelt burjányokkal (gazok, füvek), borban és pálinkában érlelt gyökérfélékkel, és a tojás zsírjával.

Jelen munkám Dr. Diószegi Vilmos "Betegség jegyzéke a népi embergyógyászat gyűjtéséhez" című kérdőíve nyomán, az ebben lévő gyógyleírás alapján született meg.

Az első népi embergyógyászattal foglalkozó - a mintegy 65 oldalnyi - gyűjtésemet 1975-ben az Orvostörténeti Múzeumnak küldtem el "Embergyógyászat a bukovinai Andrásfalván" címmel.

A népi gyógyászattal tovább foglalkozva a bukovinai Istensegítség, Hadikfalva és Józseffalva népi gyógyászatát is megmentettem, ill. magnószalagra felvettem. E felvételemet 10 db magnókazettán Dr. Antall Józsefnek, az Orvostörténeti Múzeum főigazgatójának 1987. nyarán - Szekszárdon, a népi gyógyászattal foglalkozó ülésen - tájékoztatás végett átadtam. Közben az 1883-ban Bukovinából kivándorolt aldunai székelyek körében lévő Székelykeve (Jugoszlávia) lakóinak népi embergyógyászatát is sikerült egy nénivel elbeszélgetve magnószalagra felvennem.

S így, - mivel megnövekedett a gyógyítások gyűjtésének száma -, úgy döntöttem, hogy a teljes anyagot a szekszárdi Wossinszky Mór Múzeumba és a Néprajzi Múzeumba is eljuttatom.

Úgy érzem, ezen gyűjtésemmel mindkét helyen némi szolgálatot teszek.

SEBESTYÉN ÁDÁM

BETEGSÉGEK JEGYZÉKE

A BUKOVINAI SZÉKELYEK NÉPI EMBERGYÓGYÁSZATÁHOZ

A kérdőívet Diószegi Vilmos: Betegség jegyzék a népi embergyógyászat gyűjtéséhez 1963. összeállításának alapján dolgoztam át a Népi embergyógyászat a bukovinai Andrásfalván című - 1975-ben készült és az Orvostörténeti Múzeumban levő dolgozatomhoz - a bukovinai székelység betegségeinek megnevezése alapján 1983 júliusában.

(Sebestyén Ádám)

Minden egyes betegségnél következetesen kérdezzük meg az alábbiakat:

1. A betegség neve.
2. Mi okozta a betegséget.
3. A betegség kifejlődése.
4. A betegség tünetei.
5. A betegség gyógyítása.

1. Láz, lázas beteg.
2. Orrvérzés.
3. Testfájás.
4. Hidegrázás.
5. Epsemereg.
6. Fogfájás.
7. Eredés az ujjon.
8. Disznó betegségre /punza/
9. Var. Rühösség.
10. Csemellés.
11. Otvar.
12. Alkohol-meggyulladás.
13. Anyafolt, anyajegy.
14. Békarüh
15. Boszorkány-nyomás, szépasszon nyomás, megnyomás.
16. Kelés.
17. Marin - kék daganat.
18. Pattanás az arcon.
19. Csicsfájás. Megkelés a mellben
20. Cserepes száj. Cserepes kéz.
21. Derékfájás.
22. Epilepszia - száнка.
23. Égés - forrázás.
24. Fagyás.
25. Vaktetű
26. Falatka a nyelven.
27. Farkasgörcs
28. Fehérfolyás.
29. Fejfájás.
30. Fejtetű.
31. Sárikság - /sárgaság/
32. gyomorfájás
33. Fekély
34. Féreg /giliszta/
35. Pántika geleszta.
36. Lukas fog.
37. Felfújódás.
38. Fül-fájás
39. Gusa.
40. Igézés - Szemverés.
41. Karcolás - Karmolás.
42. Méhfájás - Méhleereszkedés
43. Orrvérzés.
44. Reuma.
45. Selyemfojás.
46. Zabola.
47. Asztma
48. Tüdőbaj

49. Vesebaj.
50. Viszketegség - Viszketés.
51. Szánka.
52. Lábtörés
53. Torokfájás.
54. Szemfájás.
55. Álmatlanság - altatás, kisgyermek álmatlanság.
56. Hátfájás.
57. Gyomorfájás.- Gyomorgörcs.
58. Meghülés.
59. Repedt sarok. Lábsarok törés.
60. Árpa a szemén.
61. Ijedség.
62. Aggos gyermek.
63. Dagadás - Gyomor puffadás.
64. Szent Antal tüze.
65. Csuklás.
66. Böfögés.
67. Tetű - tetvesség.
68. Köhögés - Szamárköhögés.
69. Apró kiütés a testen.
70. Himlő.
71. Fogfájás.
72. Kollera.
73. Holdkóros.
74. Kicsattogás - Kiütés a testen.
75. Torokfájás. Szájfájás.
76. Száj és íny fájás a lónál, a tehénnél.
77. Vérhülés a lónál
78. Farkasgörcs. Farkastályog.
79. zakadás, megszakadás a tehénnél.
80. Körömfájás a tehénnél.
81. Felfúvódás a tehénnél.
82. Menyét harapás a tehénnél.
83. Birkametély.
84. Tyúk píposodás.
85. Szembe esett test eltávolítása.
86. Tüzes daganat.
87. Szemölcs.
88. Vaktetű.
89. Veszettkutya harapás.
90. Szív lobogás, szív ideg, szívbaj.
91. Seb - Sebfolyás.
92. Mell kikelés.
93. Lábdaganat. Csontgyulladás.
94. Csapa - Csipa
95. Megrontás - egészség megrontás, guruzsmálás.
96. Rossz seb - Rossz kelés.
97. Csemellé.

- 98. Szemverés.
- 99. Árpa aratása a szemén.
- 100. Falatka a nyelven.
- 101. A szoptatós anya meggyült mell.
- 102. Vézna beteges gyermek.
- 103. Kankó - Tripper - Alsóbaj.
- 104. Aranyér.
- 105. Ágybavizelés.
- 106. Ájulás.
- 107. Bélhurut.
- 108. Bélfájás.
- 109. Bélpoklosság.
- 110. Bénulás.
- 111. Bimbórepedés - Csecsrepedés.
- 112. Borhimlő, borvirágos orr, vörös bőr.
- 113. Bőrgyulladás.
- 114. Bőrkeményedés.
- 115. Bujaság, kurvaság, latorság.
- 116. Bűdös láb.
- 117. Bűdös száj.
- 118. Cifilis.
- 119. Csalánhimlő.
- 120. Pattanás a testen.
- 121. Csikkanás /Csiklik/.
- 122. Csizma törés.
- 123. Csonttörés.
- 124. Kigyómarás.
- 125. Ekcéma.
- 126. Mellfájás.
- 127. Érrándulás.
- 128. Fagyás.
- 129. Faraksvakság.
- 130. Fehérfolyás.
- 131. Sárgaság /Sárikság/.
- 132. Felszállásodott ujj.
- 133. Ficamodás.
- 134. Böfögés.
- 135. Kosz.
- 136. Tyúkszem.
- 137. Frász.
- 138. Fulladás.
- 139. Fülledt ujjköz
- 140. Sánkór.
- 141. Görcs- izomgörcs
- 142. Gyermekelehajtás /magzat elhajtás
- 143. Gyengefolyás.
- 144. Gyulladás.
- 145. Hajhullás.
- 146. Hasdagadás.

147. Hasfájás.
148. Hasmenés.
149. Hályog a szemem.
150. Heregyulladás.
151. Heresérv.
152. Heverésbe lépés vagy fekvés./tyúktetű/
153. Fagyás.
154. Hólyaghurut.
155. Nemi tehetetlenség.
156. Inzsugorodás.
157. Izületfájdalom.
158. Izzadás. /vízverés/
159. Kancsiság.
160. Kézfájás.
161. Magtalanság - Meddőség.
162. Mandula.
163. Kipállás.
164. Korpaság.
165. Köldökfájás.
166. Kutyaharapás.
167. Pállott száj.
168. Lapostetű.
169. Láb izzadás, lábszár fekély.
170. Lábviszketés.
171. Torokfájás.
172. Leforrázás.
173. Lidércnyomás.
174. Kollera.
175. Penészes nyelv.
176. Májfolt. Anyafolt
177. Májdagadás
178. Megfázás
179. Mellhártya gyulladás
180. Mellszorulás
181. Méhcsipés
182. Mumsz
183. Nemi baj.
184. Nátha.
185. Némaság.
186. Nyavalyatörés.
187. Nyilalás.
188. Összeragadás közösülés közben.
189. Örültség.
190. Poloska.
191. Otvar.
192. Rák, rossz seb.
193. Rándulás.
194. Rossz betegség.
195. Rekedtség.

196. Rodhadt íny.
197. Zsibbadás.
198. Sérv.
199. Szájseb.
200. Síró gyermek.
201. Szálkás köröm, Szálkás ujj.
202. Szeméremtest dagadása.
203. Szeplő
204. Szédülés.
205. Székszorulás.
206. Szívszorulás.
- Szélütés.
- Szömölcs.
- Szunyogcsípés.
- Tifusz.
- Vérzés /menstruálás/.
- Vadhús.
- Vakság.
- Töviszúrás.
- Vállfájás.
- Veresapró.
- Vérbaj.
- Vérfolyás - asszonyoknál.
- Vérhas.
- Vitustánc.
- Nehéz vizelés.
- Vizkorság.
- Villámlás.
- Zsibbadás.

Sebek nevei a bukovinai székely falvakban:

1. Kelés.	6. Nagy marin.
2. Tüzes kelés.	7. Feneketlen seb.
3. Dagadás.	8. Szerelem szökés.
4. Tályog.	9. Epsemereg
5. Éjjeli pattanás.	

Adatközlők:

1. Ambrus Istvánné Bíró Mária, Székelykeve, 58 éves/1991;
2. Antal Istvánné Gáspár Katalin, Istensegíts (Majos) 73 éves/1973;
3. Balázs Balázsné Szatmári Mária, Andrásfalva (Kakasd) 81 éves/1968;
4. Beréti Sámuelné Bogos Erzsébet, Hadikfalva (Himesháza) 75 éves/1983;
5. Bogos Ambrusné, Hadikfalva (Kéty) 68 éves/1983;
6. Bogos Menyhértné Dani Anna, Hadikfalva (Kéty) 74 éves/1983;
7. Derék Emilné /Jádri Mária/, Andrásfalva (Kakasd) 67 éves/1973;
8. Faragó Jánosné Illés Brigitta, Hadikfalva (Himesháza) 83 éves/1983;
9. Farkas Jánosné Sebestyén Kati, Andrásfalva (Kakasd) 76 éves/1984;
10. Fazekas Zakariásné Péter Mária, Józseffalva (Bátaszék) 64 éves/1983;

11. Fazekas Zakariás, Józseffalva (Bátaszék) 74 éves/1983;
12. Ferenc Gergelyné Szabó Anna, Hadikfalva (Kéty) 70 éves/1983;
13. Györfi Rudolf, Andrásfalva (Kakasd) 65 éves/1972;
14. György Béláné - Vilma , Istensegíts (Majos) 76 éves/1973;
15. Katona Jánosné, Andrásfalva (Kakasd) 75 éves/1967;
16. Kásler István, Déva (Kakasd) 76 éves/1967;
17. Kelemen Istvánné Kerekes Gizella, Andrásfalva (Kakasd); 74 éves/1984;
18. Kovács Péterné Katona Rózsi, Andrásfalva (Kakasd) 69 éves/1984;
19. Kovács Szilveszterné Feszner Adella, Andrásfalva (Kakasd) 62 éves/1972;
20. Lőrinc Imre, Istensegíts (Majos) 79éves/1973;
21. Márton Antalné, Hadikfalva (Kéty) 75 éves/1983;
22. Miklós Antal, Hadikfalva (Kéty) 74 éves/1983;
23. Miklós Gábor, Istensegíts (Majos) 75 éves/1973;
24. Miklós Gáborné Lőrinc Bori, Istensegíts (Majos) 75 éves/1973;
25. Molnár Antalné Sebestyén Erzsébet, Andrásfalva (Kakasd) 72 éves/1973;
26. Molnár /Ádám Ferenc/ Anti, Andrásfalva (Kakasd) 75 éves/1967;
27. Molnár Józsefné Sánta Emerencia, Istensegíts (Majos) 76 éves/1973;
28. Nyisztor Bertalanné, Istensegíts (Majos) 85 éves/1973;
29. Ömböli Gergelyné Erős Erzsébet, Andrásfalva(Kakasd) 69 éves/1972;
30. Palkó Antalné Dávid Virgina, Andrásfalva (Kakasd) 64 éves/1972;
31. Palkó /Lüle/ Jóska, Andrásfalva (Kakasd) 65 éves/1971;
32. Péter Lajosné Kató Erzsébet, Józseffalva (Bátaszék) 80 éves/1983
33. Sánta Imréné Erős Berta, Istensegíts (Majos) 69 éves/1973;
34. Sebestyén Albertné László Márta, Andrásfalva (Kakasd) 39 éves/1968;
35. Sebestyén Antalné Molnár Márta, Andrásfalva (Kakasd) 71 éves/1984;
36. Sebestyén Ádámné Kozma Emma, Andrásfalva (Kakasd) 49 éves/1972;
37. Szentés Menyhért, Istensegíts (Majos) 78 éves/1973;
38. Szóts Boldizsár, Hadikfalva (Kéty) 75 éves/1983;
39. Szóts Boldizsárné, Istensegíts (Majos) 74 éves/1973;
40. Szűcs Jánosné Kiss Mária (Kakasd) 62 éves/1986;

EMBERGYÓGYÁSZAT

a bukovinai Andrásfalván I.

A gyűjtést kazettás magnetofonnal végeztem, és szó szerinti leírást végeztem.
Adatközlő: Győrfi Rudolf (Kakasd)

Rudi bácsit megkérdezem:

1. *A lázas beteget hogy gyógyították?*

Hát a lázas beteget úgy gyógyították, hogy a disznók előtt felemelték a vályut, és ott hernyó szokott lenni... Földihernyó. Ebből a hernyóból összeszedtek kilencet, azt belétették egy cserép-csiporba, ...a csipornak a tetejét letapasztották sárval, vagy tésztával, és bétették a sütőkemencébe, és ott azt jól megszáraztatták.

... Mikor az egészen száraz volt, kivették, összetörték, s ennek a porából abba a levesbe, - amit adtak a betegnek...- tettek. Me't azt mondták, semmi úgy nem használ, mind ennek a hernyónak a pora.

2. *Az orrvérzést hogy állították el?*

Az orrvérzésnek meg volt a gyógyítása, hogy lósódsi lapit kellett szedni, ezt rendesen megszáraztani, úgy mind a teát, s ebből valóságos teát főzni, s ennek a levit inni.

Azt mondták, ettől megáll. Ez igaz es volt, me' én es próbáltam, amitől el es hagyott az orrvérzés.

3. *A testfájást mivel gyógyították?*

Gyűjtöttek fodorkát, almabüzüt, csájburjánt, s azt egy nagy kádba... feredőt csináltak, s abba megferedtek, s az meggyógyította.

4. *A hidegrázást mivel gyógyították?*

Hát a hidegrázástól a legnagyobb gyógyítás az volt, hogy az embert belérakták a ganyé-dombba, vagy - ha nyári időbe volt - törekbe, de jó keményen lerakták körülötte a töreket, hogy ettől melegbe legyen. De biza még istállótrágyába jes... künn a ganyédombba jes belétemették nyakig. S úgy... volt egy, vagy két nap, amig azt kihúzták belőlle.

- *Másik módszer?*

Volt olyan módszer, hogy kékkövet, amit itt használnak a permetezésre - ...a szőlő permetezésre -, azt a kékkövet megtörték, s ebből egy jó kávéskalánval, vagy evőkalánval belétettek egy csiporba, s langyos vízzel megittatták.

Ez annyira hányatta az embert, hogy... a gyomrát es volt, hogy kihánnya.

... Me't azt mondták, hogy a hidegrázás ez a rossz víztől van.

Móduvába dolgozgattak a népek, s ott olyan rossz vizek voltak, hogy amikor hazakerültek a nyári munkáról, akkor a java része mind hidegrázós volt, s evvel gyógyították ki.

- *Még más módszer mi volt?*

Még volt egy gyógyítása ennek a hidegrázásnak, az, hogy a beteg nem is vette észre, mikor a mellette való (ember) egy vödör hideg vizet a nyakába öntött. Így, hogy ez annyira megejedett tőle, hogy rögtön elhagyta a rázás.

Én magam es voltam hidegrázásba. Engemet minden nap eccer vett elé. Így, hogy körülbelül egy óra hosszáig rázott.

Ezt abból kaptam, hogy Romániában benn a verebek nem a házak ódalába, s nem a fákra fészkelnek, hanem alatt a kútaknak a kőrakások közli. -... így egy alkalomval egy verebfia beléesett a kútba. Igaz, hogy több es, de kimerítettek egy verebfijat, s azt beléöntötték az ételbe, amit főztek. ... s amikor nekem a tálamba öntötték az ételt, akkor azt a verebfiat az ételvel odaöntötték. Én annyira megcsemeltem, hogy ebből kaptam a hidegrázást. Ez így volt.

S ezt mivel gyógyították?

Ezt nem tudom másképp elmondani, csak evvel a kékkővel, ...evvel gyógyítottak ki. ...De azt hittem, hogy beléhalok, mikor megittatták. Me' három napig semmit sem ettem. Mindig csak hányni akartam, pedig nem volt mit.

...Hát elbeszélem akkor ezt a dolgot egész a kezdetétől...

Én román katona voltam. A tényleges időmet szolgáltam. A magyar katonaság, a magyar nép, az kisebbségben volt a románok között. Inkább használták őket mezei munkára... Így engemet is kivittek egy ilyen mezei munkára, ahol kertbe kellett nekünk dolgozni.

Egy bulgár volt a szakácsunk, s az főzött nekünk ebédet. De mikor az ebéd kész volt, akkor azt ő kevesellte, s így egy vödörbe vizet vitt a kútról, s abba volt egy csóré verebfiju.

S mikor ő beléöntötte a levesbe a vizet, hogy több legyen, akkor nem vette észre, hogy a verebfijat beleöntötte...

... s így került nekem - amikor osztotta ki az ételt - a tálamba.

...és én ettől annyira megcsemeltem, hogy ettől tovább mind egy hónapig voltam olyan beteg, hogy minden nap egyszer kirázott a hideg.

- *Miről ismerték fel a hidegrázást?*

A hidegrázást arról ismerték meg, hogy az ember előbbször erőst izzadott, s akkor kezdett a hideg futni utánna, ...rajta az egész testjén.

A nyári üdőbe, mikor a legnagyobb meleg volt, akkor es subát, dunyhát, bundát, - ami volt - mint rejarakták, s még azt es lerázta magáról, úgy átfázott. Addig amíg ez átol nem járta, s ennek vége nem lett. De ez tartott kb. egy óra hosszáig, amíg állandóan úgy vacogott, hogy akármennyi gúnya volt rearakva, azt magáról lerázta. Ez így volt...

5. Az ebsemerget mivel gyógyították?

Az ebsemerget úgy gyógyították, hogy az öregembereknek kivették a pipájikból a kormot, ami a pipaszárába, vagy a pipatorkába volt, s avval a pipakoromval megkenték, és ettől száradott meg úgy, hogy helyrejött.

- Az ebsemereg, vagyis ez a betegség milyen volt és miről ismerték föl?

Az ebsemereg olyan volt, hogy az embereknek a testyin, nyakán, kezén, lábán, lábszárán egy nagy fót lett, az a fót egészen úgy felkorpásodott, s rettenetesen viszketett. Apró sebek lettek azon a viszketegen, és még gennyedzett es némelykor. ...és ez olyan csúf volt, ha az arcán volt, hogy ezt borzasztó volt nézni.

...Aztán ezt, úgy es volt, hogy mikor puliszkát főztek ...vagy málét, akkor egy kicsi darabot levágtak, s avval rányomogatták. Ha egy párszor úgy megnyomogatták evvel a málével, akkor az aztán úgy megfordult, s meggyógyult.

...S azt a málét meg a kutyához dobták, hogy egye meg. Mert azt mondták, a kutya megesz, akkor meggyógyul az ebsemereg es.

- Mi okozta ezt a betegséget?

Hát ezt a betegséget ott azt mondták, hogy az okozza... a helytelen táplálkozás.

Akik Moldovába voltak a bójéroknál, egyoldalú ételt ettek, nyáron ától igen sok birka-túrót, meg puliszkát. Ez volt a fő táplálkozási eledel. Másképp is, úgy, hogy nem volt meg az ételnek a rendes beosztása, ami kellett volna legyen. És azt mondták, hogy ez az ebsemereg a helytelen táplálkozástól van.

6. Akinek a foga fáj?

(Itt nevet.) Az nagy orvosság volt, ha volt fekete kutya. Annak szőrit égett borba megfőzték, és evvel gyógyították.

7. Ha valakinek megeredett az ujj?

Akkor volt olyan ember, aki a kezét az ő kezibe vette, azt a fájós ujját. Az olyan volt, hogy az ujj megkékült. Azt mondták, hogy az ujj megeredett, s a kezibe vette s olvasott.

De hogy mit olvasott, azt nem tudta senki. Hókusz-pókusz volt. Ha háromszor elmondta három nap alatt, akkor az ujj megfordult, meggyógyult. De, hogy mit mondott...? ... azt én se tudom. Ez igaz volt.

- Miből jött ez az eredés?

Hát vagy ütést kapott, vagy valami olyan dolog lehetett.

8. *Ha a disznó beteg volt, vagy a marha, a ló?*

Akkor volt... - úgy hívták punza, amiből itt is sokat láttam, s ma jes van. Ez egy növény a mezőn. Ennek a gyökerét megszáraztották, és a betegnek a bőrére áthalázták. Egy kis darabot benne hagytak a bőre alatt, s ettől meggyógyult.

- *Melyik részébe húzták a betegnek?*

Hát legelőbbször a fülbe. ...Punza van itt a hegy tetején, - sokat láttam.

9. *Mi a var? (rühösség)*

A var - egyik azt mondta, hogy az embernek attól van, hogy nem tudja magát tisztán tartani, nem tud eleget fürödni meg tisztálkodni.

A másik meg azt mondta, hogy az éppe' olyan tetű, mind a rendes ruhatetű szokott lenni, csak nagyon picike apróska. S az búbujk az embernek a bőre alá, amit leghamarább megkapott az ujjai között. Így volt. (Mutatja.) Az ujjai között, mert ott olyan gyenge volt a bőre, s ahol gyengébb volt a testyén a bőre, ott befészkelte magát. A bőre alatt csinált egy kicsi fészket magának, s a vérből víz lett, vaj genny, s az annyira vájta az embert, hogy bé a húsig es levájta.

Ez volt a var. Ezt avval gyógyították, hogy abba az időbe volt petróleum jobban mind ma, tisztábban. S amit égettek a lámpásokban ...petróleumot..., nagy vigyázatval kétszer-háromszor, azt a részt, - ahol ez nagyon viszkedett -, békenték petróleumval. De ha nem vigyáztak, akkor az elégette a bőrit. De ha jó vigyáztak, ez a harmadik mosásra imán meggyógyította. Kiölte belőlle azt, ami volt, ... azt az apró tetüt.

De még egy másik módja es volt a gyógyításnak. Az, hogy a kénkövet esszegyúrták disznózsírval, s akkor alaposan békenték, s így lassan kiölte. Csak azután es igen erőst fájtak az embernek ezek a részek, ahol megkenték.

(Adatözlő 1-9: Györfi Rudolf (Varga Miska Rudi) 65 éves. Kakasd (Andrásfalva) 1972.)

10-50. téma: adatközlő Palkó Antalné (Kakasd)

10. *Virgina nénit megkérdezném, a csemellést hogy gyógyították?*

Hát régebb úgy gyógyították, éreztük, hogyha megcsemelltünk; nem ettünk jóízűt, vagy pedig nagyon jóízűt ettünk. Nyakunk ha megdagadott, megdörzsöltettük jól a nyakunkat egymással. Az volt az orvosság.

- *Ezt csemellésnek nevezték, vagy csömörnek?*

Csemellés.

11. *Az ótvarról mondjon valamit!*

Hát amikor kicsikék voltak a gyermekek, leghamarább ki szokott az arcocskájikon ütni, vagy pedig a fejiken. S akkor főztünk otvarburját. Olyan piros virágja volt neki. S lehűtöttük, s átszűrtük egy rongyon, egy tiszta rongyon. Osztán avval mosogattuk meg. S úgy aztán elmúlt széken.

- *Milyen részen volt látható az ótvar?*

Leghamarább az arcocskájikon. S akkor úgy a fejiken. Még olyan is volt, hogy sapka lett az ótvorból a fejire.

- *Hogy nézett ki az az ótvar?*

Az úgy nézett ki, mind most, amit neveznek ekcémának. Úgy nézett ki az a seb pontosan. Most ekcémának nevezik. Igen...

- *Milyen volt az a burján, amivel gyógyították?*

Hát azt ótvarburjának hittuk. Olyan formának is nézett, mind a vadmurok, meg olyan piros virágja volt neki. S azt meg szoktuk főzni. Piros volt a leve, s sárga a virágja.

- *Itt lehet-e találni?*

Nem tudom, nem láttam.

12. *Az alkohol meggyulladást mivel gyógyították?*

Hát ha erős pálinkát ivott, sokat, s kigyúlt a torka valakinek, hát régen mindig úgy halltuk az öregebb szülőktől, hogy ganyélevet öntöttek bé a szájába. Az ótotta le a torkát. Így kéken jött ki, mintha láng jött volna, kéken jött ki a torkán. Ki volt gyúlva egy embernek. De nem tudom most megmondani..., - hucsényi volt, tudom. ... S hogy így jött ki, mind a láng... a torkán.

- *S ez hogy jöhetett létre?*

Hát csakis megrészegedés által.

13. Az anyafoltot nálunk minek nevezték?

Hát úgy mondták, hogy mikor az asszon terhes, s valamit felszed a kötényibe, attól kapja. Én magamon történt meg az, hogy az epret beleszedtem a kötényembe, s egy öreg ángyom letetette, de még es mikor a lejánka megszületett, olyanok voltak, mint pontosan az eperszemek, még a szára jes megvolt. Így, hogy ez anyajegy..., - me't mikor még hordoztam a gyermeket, ez akkor történt. Szóval rajtam történt ez...

- *Most attól jön létre, hogyha valamit megkíván az asszony?*

Igen, attól es létrejön.

- *És nem tudják azt megszerezni?*

Az, amikor valamit megkíván, akkor úgy szokták mondani, hogy elmegy a gyermek. Akkor nem lát, csupa setét..., s mindig azt lássa, - amit megkíván - maga előtt. Pláne, hogyan sütik a palacsintát, vagy fánkot. Aminek szagja van, ha bémege és nem kínálják meg, az a terhes asszony semmit nem lát, csak setétséget.

- *Kenddel történt meg?*

Ez tiszta velem... Tiszta velem történt.
Egy pincébe úgy hányták a palacsintasütőn előttem. így hányták (mutatja) a palacsintát.
...S nem tudtam, hogy mi ez, mert még az első gyermekem volt az...
Elmentem a testvéremhez, s mondtam neki: Anna, nem tudom, mi van velem, ne... nem látok, s úgy sütik a palacsintát egy pincébe.
S kérdezte, hogy hova jártam?
... s én mondtam, bójártam a szomszédba, s Anna néni sütte a palacsintát.
S kérdezte, hogy adott-e neked?
S én azt feleltem, hogy nem.
... S ő gyorsan egy evőkanálné lisztből süttött nekem egy darabka palacsintát.
S megettem, s abba a helybe eltűnt a setétség. Létrejöttem...

Ez komolyan velem történt. Sohase kívántam. Akkor se kívántam. Az a szag jött az orromba, vagy mit tudom én...?

14. A békariürről, vagyis a békavarról hallottak-e?

Hallottunk. Ha reggel korán, mikor még vizes volt a gaz, s odamentünk gyomlálni, s úgy mondták akkor, hogy a nyöstény béka pisálja le a kezit, s attól van.

De fordult elé köztünk, hogy a testvérem kiment, s egy nagy, hatalmas nagy béka felszökött, s visszafelé a kezit lepisálta. S még ma máji nap es..., - ha vízbe nyúl, még most es kitörnyedzik...

...S akkor volt egy oláhné, s az valami olyan orvosságot adott, hogy egy kicsit megszűnt, de mán Isten tudja, hány esztendeje...? ... nem tudnám megmondani, még most es megvan.

- *Mivel gyógyították ezt?*

Hát azt egy oláh nő gyógyította, de nem tudnám megmondani....

- *Szóval nálunk nem tudták?*

Nálunk nem.

15. Boszorkány-nyomás, vagyis szépasszony nyomása, megnyomás, ahogy nálunk mondták...?

Igen, igen. Hát ez legtöbbször akkor van, ha gyermekágyba van az asszony, és nagy láza van. Elalszik az asszony egy keveset, s akkor így valaki... - hát ez rajtam történt meg. Láttam, hogy a ajtón bejött valaki. De mán egy felet se tudtam szólalni.

...Az Isten tudja, hol nem, a házak tetején hordoztak, de semmit nem tudtam szólalni addig..., aztán úgy ki voltam fárodva, akkor mán meg tudtam szólalni. De csak akkor tudtam megszólalni, mikor kiment az, aki bėjött. - Szóval az illető...

- *S mivel gyógyították?*

Meghintettük az ágyat szenteltvízzel. Szenteltvízzel az ágyat meghintettük, s úgy jöttünk helyre...

- *Szóval most... ki volt az, aki megnyomta, a néphit szerint?*

Hát csak es a lázba... nekem egy keresztapám volt. Annak képibe jött be. Így láttam, hogy keresztapám jó be - Pintyer Pius. S odajött az ágyhoz, s kezet fogott velem. Még addig tudtam beszélgetni, s tovább egy szót se.

- *...ez halott volt már?*

Halott volt, igen halott volt.

6. A kelést mivel gyógyították?

Hát legjobban, ami legjobban használt neki, kerestünk egy olyan asszont, amelyknek kicsikéje volt, s szoptatott, és fejt tejet.

Azt a tejet búzalisztvel esszegyúrtuk, s azt tettük rá. Megkentük egy kis zsírval, hogy ne ragadjon rá. Ez volt a legjobb.

Aztán még más csinálta úgy, hogy szalonnát vágott rá, vagy pedig hagymát sütöttek rá. Evvel a háromfélével szokták régebb a kelést gyógyítani. Nem kivágták, hanem evvel gyógyították.

- *Na és ez megérlelte?*

Megérlelte, még ki is hasította.

- *Utána kinyomták?*

Igen.

18. A pattanást mivel gyógyították?

Hurkafonnyadék zsírval. Mikor fogyasztották a hurkát, azt a zsírt eltették, s abból gyógyították a gyermekeknek a szájikon a sebet.

- *Mi volt ebben a hurkafonnyadék zsírban?*

Hát a fűszereknek a zsírja, ami kifőtt a hurkából. Az ereje. A fűszerekből ami kijött. (közbeszólt Sebestyén Ádámné)

19. A csicsfájást mivel gyógyították?

Hát azt avval gyógyították, hogy mikor disznyót vágunk, a hurkafonnyadékot szépen kisütöttük tisztára, s azt el szoktuk egy pohárba tenni, me' azt nagyon sokféle használtuk. Aztán megmostuk, szépen letöröltük egy tiszta száraz ronggyal, s avval kentük meg. S mikor szoptatni kellett, akkor lemostuk.

- *S mitől jött létre a csicsrepedés?*

Hát vagy egy megfázás, vagy pedig nagyobb volt már a gyermek, s sokat szopott. Legtöbbször megfázásból.

- *S hogy lett kelés a mellen?*

Hát az egy olyan borzalmas fájdalom, nekem volt. Kikelt a bal mejjem. Egyik azt mondta, hogy forró vizet tőtsünk üvegbe, s avval henger-gessük meg. Jó lesz, hogyha kimelegítsük...

...Másik egyebet mondott, de biza nem használt semmi sem.

...Hanem volt egy jó szomszédasszonyom, - Önböli Ferencné -, aztán ő mikor meglátta, hogy megért, akkor tett egy nagy ruhát, és borotvával kivágta. S e' volt régebb az orvosság. Nem az orvoshoz mentünk, hanem egy jó öreg tudós-asszony kivágta. De ez egy borzasztó fájdalom volt.

- *De hát... mivel érlelték?*

Hát érlelni...? Hát volt amej'kre lehetett tenni, de erre nem lehetett egy egész mejjre semmit, csak bévártuk, amíg elkészült magától.

20. *A cserepes kezét mivel gyógyították?*

Cserepes kezét...? ... az ősszel nagyon sokszor elé szokott fordulni. Mikor báránt vágunk, akkor olvasztottunk ki abból a báránfaggyuból, eltettük egy tiszta edénybe, leköttük, s ilyenkor az volt a legnagyobb orvosság. ...A báránfaggyu. Evvel szoktuk kenni.

- *Mitől jött létre a cserepesedés?*

Hát, mikor ősszel dolgoztunk a krumplival, vaj répával, vagy kukoricával, ha esős volt az ős, -...hát az nagyon sűrűn előfordult... S ez volt a legjobb orvossága.

21. *A derékfájást mivel gyógyították?*

Hát, régebb otthon vagy darát melegítettünk, kukoricadarát, vagy korpát, vagy homokot. Jól megmelegítettük egy tepsibe a sütőbe..., belétettük egy zacskóba, s ráfeküdtünk. Ez nagyon jó volt a derekunkra.

22. *Az epilepsziát, vagyis a rossz betegséget mivel gyógyították?*

Hát voltak olyan öregasszonyok régebb, s aztán ónval... Ónot öntöttek úgy vízbe, imádkoztak rá, s még az is megjelent, hogy mitől ejedett meg a gyermek, ha olyan betegség találta...

Az ónból kiömlött szabályosan, hogy mitől ijedett meg, hogy mitől lett olyan borzalmas beteg. Régebb evvel gyógyítottak..., önöntéssel.

- *Szóval az ijedtségtől van?*

- Ijedtségtől jött. Igen.

23. *Az égést, a forrázást mivel gyógyították?*

Hát a forrázást nem tudom, de az égést azt tudom, mert a családba történt, hogy beleesett úgy, ahogy kint főzték a krumplit...

Levették az üstöt, s a gyermek beleesett abba a nagy szénbe. S hordozták még az orvosnál es, s nem találták az orvosságát...

S akkor egy román asszony tanyított, hogy főzzük meg keményre a tojást, a tyúktojást, amejen keményre csak megfőzhejük. S a szikját tegyük tiszta bádiktángyérba, s tiszta forgácsval, faforgácsval, egy olyanval, mint egy gyufaszál, addig keverjük, amíg abból zsír lesz. Tojás-zsírnak mondták azt.

...De olyan orvosság nincs a patikába, mind a tojás-zsír égésre.

Az egész teste úgy el volt a gyermeknek égve, hogy... - hát tisztára...

S az egész rokonság... - csináltuk a tojás-zsírt, s úgy előztük le, hogy a gyermek életbe maradt.

- *Most nem értettem... a szíkját kellett?*

A szíkját, a sárgáját. Igen. Keménre, s akkor egy tiszta bádigtányérba. Egyebbel nem szabad keverni, csak tiszta faforgáccsal, ...azt a tojás-szikot. ...Tojás sárgáját.

...és addig kevertük, amíg szépen... - úgy mind, amikor a zsírt olvasszuk, hogy tepertyűje marad a zsírnak -, ...ennek és úgy, ennek a tojásásárgájának, marad egy kis tepertyűje.

S akkor azt szépen le kell szűrni..., - s akkor kerestünk tiszta tollat, s a tollal békentük. Mikor kétszer békentük, a gyermek meggyógyult. Mán élet se volt benne...
S egy oláh asszony tanyított erre münköt.

- *Na..., most ezt a kemény szíkot összetörték?*

- Azt úgy esszesodortuk.

-*S abból lett az a zsír a keveréstől?*

- Igen. A keverés által, ...mind amikor a zsírt keverjük.

- *...és egyszerre hányból csinálták?*

... Hát mi csináltuk még tízből és eccerre. Még tíz tojásnak a sárgájából és.
S akkor szépen azt letettük. S aztán azt tiszta tollal kentük, hát ez használt.
Egyéb a patikából..., a világ orvossága essze volt véve, de semmi nem használt, mind ez.

- *Mikor ennek a tojás-szíkjának a keverése megtörténik, hogy néz ki?*

Az az olaj..., úgy néz ki, mind a tisztára kifinomított olaj. Nagyon szép.
S akkor le kell szűrni, me't úgy marad neki tepertyűje, mind a zsírnak...
De állandó keverés mellett kell ezt csinálni.

- *Szóval ezt megtörték és így keverték?*

Igen. Nagyon keménre meg kell főzni, s akkor esszesodorni ezt a tojásásárgáját, s akkor előtől utolsó percig tiszta forgácsfélével... - nem szabad valami vassféle, vagy semmi másval, csak ezen forgácsfélével - kavarni.

- *Még mással mivel gyógyítottak?*

Hát otthon régebb faolajat is használtak égésre. Otthon úgy mondták az étolajnak, hogy faolaj. Amivel szoktunk bőjtbe főzni, s avval is szokták, de ez a tojászsír attól finomabb égésre.

Mikor elégettem a kezemet, akkor megköptem nyálval, és akkor sót raktam rá.
...S utána tojásfehérjít, és egy húsz perc múlva már nem fáj, úgy kihúzta a tüzít.

- *Más módja még van-e ennek a gyógyításnak?*

- Mást nem tudok. Én mindig ezt csináltam. (Ak.: Sebestyén Ádámné)

24. *A fagyást mivel gyógyították?*

A fagyásnak az volt a legnagyobb orvossága, - ...mikor disznyót vágtunk, az epéjit.... - azt senki el nem vette - régebb otthon -, hanem megszáritották úgy, hogy maradjon kifordíthatlan egészsibe.

...És ha valakinek megfagyott a lába, vagy akármije, avval a lével, ami volt az epébe, avval szokták megkenni. Ez gyógyította legjobban a megfagyást.

- *Hát miként tudták megszáritani, hogy a lé benne maradjon?*

Hát felakasztottuk egy szegre, s akárhogy megszárodott, de az lé benne kellett maradjon. Benne maradt...

- *Mással még mivel gyógyították?*

Hát volt, aki savanyókáposztát, szóval így fejeskáposztát tett rá. Úgy a levélbe beleborították azt a részt, ami megfagyott. Az is jó volt.

25. *A vaktetűt mivel gyógyították?*

A sós vízbe megmostuk, forró sósvízbe. S akkor sós káposztalapít tekertünk rá.

- *Hányszor kellett?*

Legalább háromszor kellett betekerni vele.

- *Mitől jött a vaktetű?*

Megfázástól... Szaladgáltunk a hóba, tetszett nekünk mezítláb, mikor kicsikék voltunk.
(Ak.: Sebestyén Ádámné)

26. *A falatka a nyelven..., ez mitől jött?*

- Hát az jöhetett egy csemertől, vagy mit tudom mitől. S aztán mikor mondtuk, hogy jaj Istenem, falatka lett a nyelvemen.
- Azt mondta a szomszédasszon gyorsan rá, hogy ragdjon a papné seggire!

- *S akkor meggyógyult?*

- Elmúlt, s aztán, hogy odament-e...? - ... nem tudom.

27. *A farkasgörcs mitől jött?*

Hát azt én nem tudom biztosan megmondani, hogy csak attól-e...?

...de nekem - ... egyik lányomnak, mikor a gyermek megszületett, - ...s az asszon félrevitte a gyermeket... -, azonnal úgy felvágta az ágyból a plafonra, hogy három napig a lányom eszméletlen volt.

...De borzalmas beteg volt. ...Úgy, hogy a szájába fakanalat kellett tegyünk. Összerágta szegény a nyelvit, száját, ...mindenit. Ez egy, ez egy borzalmas betegség.

Úgy, hogy az orvosok azt is mondták, hogy száz közül egy marad meg ebből. ...és nem is szabad többet neki család legyen. De hála Isten, még azután lett egy, de többet nem fordult ez elé.

28. *A fehérfolyást mivel gyógyították?*

Hát én amit magamról tudok..., tiszta vízzel, tiszta ruhával szoktam magam mosni. De ez egy megfázásból, megfázásból jön.

29. *A fejfájást mivel gyógyították?*

Hát otthon csináltunk ecetes hideg vizet, s egy fejkendőt belécsavartunk, s avval szoktuk békötni a fejünköt. Ez volt az inekció.

- ...és használt?

Használt.

30. *A sárgaságot mivel gyógyították?*

Sárgaságot...? Nálunk sárgaságnak mondták... Sárgaságnak mondták otthon. Mikor gyermekek, vagy akárki, ha sárgaságba esett, akkor elmentek a templomba. Megkérték a sekrestyést, hogy legyen szíves odaadni a kehelyt, - ami van a templomba - s abba nézették bele. ... Hát úgy mondták, hogy az jó. - ...és használt is.

- *Meg is gyógyultak?*

- Tényleg meggyógyultak.

- *Mitől kapták a sárgaságot?*

- Hát a jó Isten tudja. Én nem tudom.

- *Babonás háttére valami nem volt, hogy miből lehet még kapni sárgaságot?*

Hát azt mondták, hogyha halott volt a háznál, nem szabad se ki-, se benézni, me't sárgaságot kap...

...Vagy az ablakon ki- vagy benézni. Aszonták abból kapja a sárgaságot. ...Osztán az isten tuggya...

31. A fejtetűt mivel pusztították?

- Hát tudom... mikor a háború alatt katonák voltak nálunk, s nagyon megteltünk - minthogy gyermekek voltunk - ilyen fejtetűvel.
- S akkor édesanyánk disznózsírral... kényesőnek mondták azt otthon.... Itt most nem tudjuk van-e vagy nincs. ...kényesőnek hívták. ...és azt összegyúrták zsírral, s avval szokták orvosolni. Avval pusztították.
- ...és használt?
- Használt, igen.

32. Gyomorfájás a kicsiknél.

Virgínia nénit megkérdezem: Kendnek sok gyermeke volt.

Mikor betegek voltak - minthogy orvoshoz nem mentek - mivel szokták gyógyítani?

- Hát volt úgy, hogy fájt a kis gyomrik. Főztünk fehérhagymát, ami tiszta fehérhagyma volt. Hajastól, héjastól, mindenestől tiszta vízben megfőztük, lehűtöttük, egy kis cukrot tettünk, mikor fájt a gyomrik.
- Vagy az..., vagy pedig termeltünk ánist, megfőztük, s avval es szoktuk.
Aztán még volt úgy, hogy békötöttük a hasacskaíjot, s a köldökre tettünk egy kis pálinkás rongyot. Leszorítottuk, s ez volt otthon az orvosság.
...Nem a patikába futottunk velük.
- Milyen arányban adták az ánist?
- Hát megfőztük, s aztán kiskanálval.
- Mennyit kb. egy liter vízbe? Mennyi dekányit?
- Egy liter vízbe...? Hát mit mondjak neked? Egy-két gyűszűnyit tettünk egy fél liter vízbe bele, s akkor azt eltettük. S amikor betegek voltak, hát úgy kicsidenként adtunk nekik
- ...úgy egy-egy kávéskanállal?
- Egy-egy kávéskanálval, vagy kettővel.
- Na... most a hagymát. Egy hagymát mennyi vízbe főzték meg?
- Még hármat is megfőztünk egy fél liter vízbe. S azt nem szabad egyszerre megcukrozni, csak amennyit odaad... De az is nagyon jó a kicsikéknek gyomorfájásra.
- S abból mennyit adtak egyszerre?
- Abból is úgy egy-két kiskanálnak..., kávéskanálval.
- Még mással mivel gyógyították?
- Hát kamillát is szoktunk nekik főzni. Hát ilyen házi dolgokkal...

33. A fekélyt ismerték Andrásfalván is. Mivel gyógyították?

Hát volt egy olyan tudós ember, és odajött nálunk... Azt mondta, hogy főzzünk széna-márhából, meg fodorka, meg laposmenta..., ilyen jó meleg fürdőt. Ülünk bele, és két nap alatt mindig igyunk minden két órába két és fél deci édes tejet. ...S úgy, hogy ez a gyomrot valahogy feloldotta... az a tej, vagy mit tudom én, de nagyon jó volt.

- *Kendnek használt?*

- Nekem igen.

34. Féregűzést..., illetve gelesztát mivel hajtották el?

Hát a savanyókáposzta is nagyon jó..., hogy megenni éhomra. Ami rendes savanyó, a télire elsózott káposzta.

Vagy pedig a bosztánmagot (tökmag) meghíjalni, s azt megtörni és megenni. De azt is csak éhomra. Olyan orvosság, hogy sokkal különb, mint a patikai.

- *...és hányszor szokták ezt alkalmazni?*

- Legalább két-három reggel.

- *S ez használt?*

- Használt. Az biztos használ...

35. A pántlikagelesztára mit szoktak?

Hát én..., mikor nekem volt...

Nekem egyszer volt pántikagelesztám. Az is a bosztánmagtól ment el.

36. Fogfájást, vagyis a lyukas fogat mivel gyógyították, ha nem akarták kihúzni?

Hát, ha nem akartuk kihúzni, még úgy is volt, ha üres volt, akkor sót tettünk bele.

S a sótól el szokott állni. Kívülről még meleg sósvízes ruhával borítottuk. Régebb ilyenekvel orvosoltuk.

- *Még egyebet...?*

- Hát tímént es szoktunk tenni, csak az rontotta a fogat.

37. Felfúvódásra mit használtak?

-Fodormentát, s kömént. Annak a levit megitták teával.(Ak.: Sebestyén Ádámné)

38. *Fülfájásra, fülbetegségre mit használtak?*

- Úgy nevezik, hogy kőrózsa. Szokott még a cserepen a házak tetején is lenni. Ha odaültetik, ott is megtermik. Azt akkor leszedték, azt a zöld levelecskét, s kicsavartuk egy tiszta fehér rongyba, s avval azt szoktuk cseppenteni úgy gyengén a fülbe.

- Fehér liliom virágából olajat csináltunk, üvegbe rakták, s kitették a napra és olaj lett, s azt is a fülbe cseppentették. S ez is használt (Ak.: Sebestyén Ádámné)

39. *A gusát mivel gyógyították?*

- Disznyózsírral a kámfort összegyúrták, s avval is szokták megkenni.
- Még szenteltgyertyát... - kettőt - keresztbetettek, meggyújtották, s úgy keresztesen visszafelé meg szokták nyomogatni avval a gyertyával. Egyebet nem...Ezt a kettőt tudjuk.

40. *Az igézésre mit használtak?*

Régebb vizet vettünk a gyerekeknek, ha megigizték.

Elmondunk három miatyánkot, három üdvözlégyet, s egy hiszekegyet.

...S vettünk szemet a vízbe..., három szem szemet belé... S akkor avval megmostuk a tenyerecskáját, a talpacskáját, a fejecskáját, hátul a nyakacskáját, s elaludt...

S azt mondtuk, hogy attól gyógyult meg.

- *Valami babonás dolgot nem mondtak?*

Dehogy nem...! Amikor mostuk, akkor mondtuk, hogy kék szem, zöld szem, fekete szem megnézte, s Szentlélek Úristen vigasztald meg a lelket benne! S akkor kivittük a vizet, s visszafelé felöntöttük a ház tetejére.

- *..és ez mit jelentett?*

- Hát így tanultuk az öregebb szülőktől.

41. *A karcolást mivel gyógyították?*

- Mikor karcolták a gyermekeknek a karocskájikat, akkor tejfelvel szoktuk megkenni, s az húzta ki a tüzet.

- *És ha valakit megkarmolt a macska? - ..., vagy az ember kezét, vagy a gyermek kezét -, azt mivel gyógyították?*

- Hát arra nem emlékezek.

- *Hát ha elvágták az ujjukat, mivel gyógyították?*

Kapartunk szép fehér meszet egy késvel arra a vágásra. S pókhálóval bétekertük, s meggyógyult.

Nem mentünk az orvoshoz vele. Akár kezét, akár lábát, hogyha a mezőn kapáltunk, s elvágtuk, mert mezitláb szoktunk járni, ...elvágtuk a lábunkat, húztunk port reja...

...S nem gennyesedett el.

/68/ - A számarköhögést mivel gyógyították?

Mikor a kancának kiscsikója volt, abból a tejből kifejtek. Az volt a legjobb a számarköhögéstől.

- Egyszerre menyit, milyen adagot adtak a betegnek?

- Hát egy kis bögrével.

- ...és ezt hányszor ismételték?

Csak egyszer.

... a mienken fordult elő, a mi kicsinken, hogy annyira köhögött, hogy visított a torka.

Egy kancával megálltak a korcsma előtt, s kilépett egy tanyai ember...

... jöjjön Virgina néni gyorsan..., feje a kislánynak. S csak eccer ivott belőle...

/?/ - A menstruációs zavar

- A piros bazsarózsa..., pünkösdirózsának a piros virágját megszáritották árnyékos helyen, és ha valakinek menstruációs zavarja volt, akkor édestejben megfőzték, és azt itták. Ez használt.

-...és mennyit szoktak inni egy adaggal?

Hát egy csészét, vagy fél csészével. Úgy háromszor-négyszer ittak belőle.

(Ak.: Sebestyén Ádámné)

42. Andrásfalván az asszonyoknak ha méhfájás, vagy hát... ilyen asszonybajuk volt..., mivel gyógyították?

- Voltak olyan virágok. Úgy nevezték, hogy kisasszonypapucs. Olyan volt a virágja, mind egy gyűszű. S annak a gyökerit kiástuk, s szép tisztára megmostuk, üvegbe tettük, s pálinkát töltöttünk rá. s azt úgy... olyan adagolva egy fél kis pálinkaivó pohárral ittunk egyszerre.

Hát azt kellett gyakorolni többször is..., de e' volt ennek az orvossága. Evvel szokták gyógyítani. Nem ment senki műtetre, ha még..., - hát úgy jobban mondva: még..., - ...ha lejárt is, e' volt az orvossága.

- Szóval a még ha lejárt..., akkor is...? ... ez felhúzta?

- Igen. Igen..., felhúzta.

- A kisasszonypapucsot hol termelték? Ez virág volt?

Virág volt. A kiskertbe virágok közt. Csak úgy mondták neki: kisasszonypapucs gyökér.

- Itt nem láttam.

-Itt nem, Magyarországon nem láttunk.

- *Hogy néz ki? Kb. hasonlít a tátókához, tátikához?*

- Igenis, hasonlít a tátókavirághoz. ...Csak olyanforma neki a növénye..., - egy akkora..., olyan-forma a nagysága, mind a krizantém virágnak. Még kicsikét a levele is hasonlít rá, de a virágja olyan, mind egy gyűszű, gyűszű... kékszinben.

-

- Na..., ez nagyon jó orvosság erre a részre...De ezt úgy kell, hogy nem szabad ezt megfőzni, hanem pálinkával, úgy egy keveset inni belőle úgy reggel.

- *Na most... mondjuk... egy liter pálinkához kb. hány deka kell?*

Egy literes üvegbe beletettünk félig, vagy félig se. Akkor ráöntöttünk, - úgy fél liter pálinkát. Csak pálinkát.

- *Szóval kb. ugyanannyit?*

Ugyanannyit. ... úgy, hogy lepje el félig. Hát keserű, az olyan keserű, mint a tubák. Úgy hogy nem jó ez, hogy jó volna... csak használ.

- *Egyéb szervezetre nem ártalmas?*

- Nem ártalmas. Hát ezt nem is itta más...

- Fordult olyan elé, hogy úgy egy öregasszonynak volt üvegbe téve. S a férje kívánta a pálinkát, és ivott róla. S nagyon beteg lett. Mikor az öregasszony hazament, a férj a földön találta.

Hát az rég volt. Még csak alig emlékezek erre, mikor egyik ányikám mesélte, hogy az ő férje volt ez.. - ...egy ilyen nagyon méhfájós öregasszon volt. Családja nem volt, s ő mindig tartotta ezt az orvosságot.

S a férje ivott belőle, s mikor hazament, a földön feküdt.

Mi lölte, mi lölte...? S fut neki a pálinkának, s bizan megitta az ember, de neki nem lett jó, ...neki megártott.

- *Láttam Andrásfalván japán gombát is használtak orvosságnak. Ezt mi ellen használták?Hát egyik azt mondta, rossz étvágytól, másik azt mondta, hogy gyomorfájástól. Én nem láttam, hogy melyen, csak azt mondták, hogy az üvegbe nőtt, mintha élt volna. Ha pálinkát töltöttek rá, úgy nőtt tőle.*

- *Szóval szintén pálinkával használták ?*

Szintén pálinkával használták. Japángombának nevezték. De hogy mi volt?... a jóisten tuggya.

43. *Az orrvérzést mivel állították el ?*

Lefektették a gyermeket hanyatán, a hátul a nyakik csigájára vizítettünk egy kendőt hideg vízzel, és azt raktuk rá hátul arra az erekre.

44. *A reumát mivel gyógyították ?*

Úgy mondták - bűdös ispirit - otthon neki, abba kámfort s mentőport tettek, s avval szokták bedörzsölni. Ezzel gyógyították a reumát.

45. *A selyemfolyást mivel gyógyították ?*

Selyemcérnát húztunk belé tövel, s azzal gyógyult meg.

- *S mitől jött a selyemfolyás ?*

- Azt nem tudom, hogy mitől jön, de azt tudom, hogy tövel, -...szóval tövel átszúrtuk, selyemcérnát húztunk bele, a genny azon keresztül kifolyt, s attól gyógyult meg.

46. *A zabolát, ha a szájszélen zabola volt, mivel gyógyították ?*

- Vettünk kékkövet a patikába, s azzal szoktuk megdörzsölni a gyermekeknek is, vagy felnőtteknek, akárkinek volt.

- *Mitől jött létre a zabola?*

- Hát a jóisten tudja. Úgy szokták mondani, hogy ittunk vizet egy zabolás után...
... Úgy szokták mondani...
Ragályos volt.

47. *Az asztmát mivel gyógyították?*

- Hát tudom régebben az én anyósom asztmás lett. Hogy szívaszma volt, vagy tüdőaszma, azt most nem tudom megmondani.
De tettek mézbe - méhmézbe - tojást héjastól, s rumot belé az üvegbe. S elásták a ganyéba. A ganyéba kellett üljön nyolc nap úgy az üvegbe.
S azt a tojáshéjat is úgy elette az a méz, meg az a rum, hogy semmi nem látszott benne.
S azt itta anyósom. De nagyon jó orvosság volt az asztmától.
- *És milyen arányba, mennyi mézet tettek egy tojáshoz?*

- Hát azt nem tudom megmondani. Nem emlékszem. Pedig mi csináltuk, de nem emlékszem.

48. *A tüdőbajt mivel gyógyították?*

- Hát nem emlékszem.

49. *A vesebajt mivel gyógyították?*

A vesebajnak nagyon jó orvossága, a fentőfüvet megfőzni, s letenni egy üvegbe. ...Tiszta üvegbe. ...és azt illogatni víz helyett. Ez nagyon jó orvosság.

50. A viszketegséget mivel gyógyították?

Vizelettel. Viszketés ellen nagyon jó a vizelet. Saját vizeletével megmosni. Az nagyon jó.

*(Adatözlő 10-50: Palkó Antalné Dávid Virgina 64 éves. Kakasd (Andrásfalva)
1972.május 14-én)*

Adatközlők: Önböli Gergelyné (Kakasd) és

Kovács Szilveszterné (Kakasd)

Folytatjuk a felvételt 1972. május 20-án Pünkösöd napján Önböli Gergé bácsiéknál, ahol adatközlők:

Önböli Gergéné Erős Erzsébet 69 éves és Kovács Szilveszterné Feszner Adella 62 éves.

- Erzsi nénit megkérdezném, hogy a zabolát otthon mivel gyógyították? (46/4)

A szájfájástól a timsó használt. Akinek fáj a szája, vegyen be egy darab timsót, és forgassa meg a szájába' ... Meg fog gyógyulni.

51. Nálunk Andrásfalván ismertek egy szörnyű betegséget. Szánkának nevezték. Ezt mivel gyógyították ?

Akkor mikor apám meghalt a háborúba, akkor anyoka meghallta, s akkor a tejet..., - azt a bánatos tejet a lejánka kiszopta. S akkor éjjel a lejánkánkat elérte a szánka. Így élt vagy 2-3 hónapig.

- Milyen szenvedésen ment át, hogy kezdődött a

- Még a szájocskája is félrehúzódott.

- ...és ordított mikor elérte?

- Nem, olyan sírós-forma volt. Megrázta magát.

- S nem tudták gyógyítani?

- Nem. Semmivel sem...

- A fehérürmöt mire használták ?

Pálinkába tették, s megitták, mikor a gyomruk fáj.

- Szóval gyomorfájásra ? ...és kb. mennyi pálinkába mennyi ürmöt tettek ?

- Mennyit ? Egy marokkal belétettek egy liter pálinkába, belényújtották, aztán az ameddig benne tartott, leitták róla, s még tötöttek reja. S jólesett... - Megérlelték.

- Az előbb beszélgettünk a japán gombáról. Meséljen csak Erzsi néni valamit róla. Azt honnan szerezték ?

- Én nem tudom honnan szerezték Lajos Péterék. Hát nekik volt, otthon Bukovinába. ... Egy akkoracsát ne, (mutatja) mind egy ötforintos, belétettek egy tányérba. Aztán arra tettek cukrot, s mindennap tojáást. S az növekedett, növekedett. S az akkorát nőtt, mind egy palacsinta. S erről aztán azt a teát itta Péter bám.

- ...és mire volt ez jó ?

- Hát én nem tudom, hogy mire volt jó. Azt mondták hát, hogy jobban lesz tőle, de hát egy darabig hát növelték s itták róla, ...de sokra ment.

52. *A feketenadályt mire használták ? Milyen betegségekre?*

- Lábtörésre.

- *Legyen szíves mondja, hogy mit csináltak vele ?*

- Hát mit csináltak... ? Azt megreszelték, s akkor egy rongyra rejtették, s akkor lekötötték a lábikra..., - a gyökerét.

- ...és mennyit tettek kb. vagy mindegy volt ?

- Hát mindegy volt. Úgy mint a tormát szépen megreszelték hát, s az nagyon használt. Nagyon forrasztott. Én arról tudom, hogy Pálkó Rózsának el volt törve a lába, mikor anyoka oda volt menve férhez. S nadályval gyógyították meg a izét... - a lábát.

- Feresztették, annak a levivel feresztették. S akkor megreszelte, s akkor kötözték és a lábát, addig kötözték, hogy a csont megforrott.

- *De valamit alátettek hogy?*

- Semmit se. Csak úgy jó ruhával bétékerték. Nem vót semmi gipsz rea.
...Hát nem járt orvoshoz. Otthon anyám gyógyította meg.

- *A fogfájást mivel gyógyították?*

A fogfájást? ...hogy hívják? Katángkóréval. Amelyiknek kék virága van....

Azt kihúzták gyökeritől, s akkor megvagdalták, s megfőzték, s annak a levivel öblögették a szájikat. Addig amíg a fogfájás elállott.

- Aztán még avval es ízelték... hogy es hítták?

Nem tudom melyen virág vót... egy...

S annak magja vót, s akkor azt megfüstölték, s fogtak egy cseréptálat s vele leborították. S még avval is ízelték..., párolták a fogaikat.

Akinek rossz foga vót, az addig vette be a szájába öblögetni azt a vizet, hogy mind kihányta azt a kukacokat a fogából, mind kiöblögette, mind kiszedte. Nem kellett a fogat kiszedni, kirángatni, mint itt.

- *Na most... a gyermekeknek ha meglódult a foguk mivel húzták ki?*

Akinek könnyen kijött, cérnával .Másnak békötötték és akkor úgy húzták ki.
S másnak...? - ... bízán elmentünk a foghúzóhoz.

- *És ki volt a foghúzó?*

- Gábris István.

- *De nem fogorvos, hanem csak foghúzó.*

- Foghúzó.

- *Valami szerszáma volt-e neki?*

- Vót egy rendes foghúzó, úgy mint az orvosnak. Olyan vót mint az orvosnak.

- *Szóval ő volt a fogorvos?*

Igen ő vót. Nekem is kihúzta. Többet kihúzott. Úgy tetszik vagy négyet... nekem es.

- *...és ha beletörött?*

Ha beletörött, hát akkor bele vót törve. Valahogy kihúzta....
Lefaragta még a húst es. De kihúzta azétt...

- *A fejfájást mivel gyógyították?*

- Régebb vót, lehetett venni, a patikából olyant, hogy... benne vót egy üvegecskébe olyan mint a mentholos... olyan hintő vót. Avval megdörzsölték a homlokikot, s azt mongyák használt.

- *S egyebvel mivel állították el?*

- Hát egyebvel nem emlékszem. Borogatás. Hidegborogatás. Ha lázas... Sósvíz. Sósvízes borogatás.

- *A torokfájást mivel szokták el...?*

Jaj, mivel es? Meleg ronggyal. Vízbe belemártod. Melegvízbe...
S békötötték, párolták.

...és mostanában úgy, mint hogy az orvosok mondják... Hát kamillát főzök, jó sokat.
S belé egy rongyba jes bé... a torkikott bétekerem. S akkor mán másnap nem fáj a torkik.

Igyanak es belőle teát, ...jó melegen. S akkor bé es kötni a torkát, s készen van.

- *A szemfájást mivel gyógyították?*

Sárgarépat megreszelni, és azt a répát belé egy rongyba, és ráborítani a szemre. Aztán az lehúzza.

Cukrot fúttak a szembe még. A kristálycukrot megtörték jól, ...liszt apróra. S azt fútták a szemikbe. Azt mondták, hogy attól legjobban gyógyul a szem...

Tudom, mert kockacukor vót nekünk, s anyóka azt tört. Nekünk... - mindegyiknek fáj a szemünk.

- *Miből jött a szemfájás?*

Járován, ...nem vót trahoma senkinek, de az egész faluba fáj mindenkinek a szeme.

- *...és hogy nézett ki szemfájás után?*

- Hát hogy nézett ki? Az atya tuggya...
...Ott csapások vótunk mind. Nem láttunk. és bepirosodott a szem felülete.

- *És mi okozta ezt a szemfájást?*

- Hát nem tudom mi okozta. Hát lassan meggyógyult.

- *És hogyan terjedt ez a betegség?*

- Hát a jóisten tudja, más senki se.

- *Ragályos volt?*

- Ragályos. Ahogyan emlékszek vissza, az ragályos volt. Az egész faluba fáj a szemik. Az egész falu gyermekeinek. Asszonnak, s embernek, s mindenkinek. Hát mind feküdtünk. A szomszédok látták el a tehenyeket, amíg fellábolkodtunk...

... Én vótam a nagyobb, nekem hamarabb megjött a szemem. Aztán a többieknek egyenként.

...Még anyám es feküdt.

...Azt mondták, hogy hát izével..., pisivel mossuk, és úgy csipte, hogy a szüvünk szakadt meg.

Aztán hát odajött Dani Jancsikáné s azt mongya: komámasszony az nagyon szenvedélyes..., az... ha van cukor, hát akkor törjünk - aszongya - jó apróra - aszongya. Inkább vízzel... s ugye... s fú'ni. S akkor avval mostuk a szemünket, ...cukros-vízzel.

...S akkor úgy es fúttak bé a szembe. Semmi sem használt csak ez. Ez a legjobb orvosság. Soha el nem felejttem...

Hogy hát azt mondták, hogy pisivel mosni..., hogy hát avval..., de hát az úgy csípte a szemünket, hogy mű es sírtunk.

- *De az élő ráknak a szeme volt?*

Az élő rákból kiszedték. Mindenkinek vót, aki halászott. Az vett rákot, ki fogdosott... kivették..., az orvosság vót...

- *Na most... azt az egy szemet még tovább is lehetett használni?*

Aztat tovább. Mert aztán lemosták, és elrakták üvegbe, nem tudom mibe... S így ha valaha valami baj vót akkor újra használták.

/38/ *Na most... a fülfájásra mit használtak?*

- Kőrözsa levelet. Belecsavarták a fülbe a kőrözsának a levelit. De nem használt nekem semmit. A leánkának használt.

- *Szóval... még egyebet, olajat is öntöttek rá?*

- Igen, igen. Úgy hitták, ne... vettünk a patikába. Úgy hitták, hogy mandulaolaj. Ahogy mondták...

- *Na most..., ilyen alkalomra tulipán-olajat nem használtak szintén?*

- A tulipánt-olajat pálinkába tették, s azt égésre használták. Hogyha valakinek elégett a keze, vaj lába, vagy akárhol... hát az használt.

- *Pálinkával vegyítették?*

Belétették a lapit, s aztán a lapit kihúzták belőle, s az egy nagy orvosság vót.

- *A székszorulást, hogy gyógyították, hogy indították meg, hogy széklet legyen?*

- Hogy...?...Vajat édes tejbe..., jó sok vajat. Azt itatták.
...Vaj ha nem tejet... friss tejet...

S akkor azt es megmelegíteni, aki meg bírja inni megmelegíteni, s abba jes jó sok vajat tenni, azt a friss vajat... Aztán azt ha meg tudja inni, aztán akkor futhat...

Igen. Akár édestejbe, akár abba a friss tejbe mit...? ... kiveret vajat...

- *A mákot mire használták, álmatlanságra?*

A mákot rétesnek, de hát a mákgubót gyermekeknek, hogy aludjanak.

- *Szóval altatásra használták?*

Altatásra nagyon jó vót.

- *Hogy főzték, milyen adagot adtak?*

- Milyen adagot?

...Mákból mennyit adtak egyszerre be a gyermeknek? Hát 2 deci vízbe 2-3 kanálval.

- *A kelésre mit tettek, hogy kifakadjon?*

- Hát mit tettünk? Hagymát.

Főztünk húslevest, s abba a húslevesbe beléttünk hagymát. S akkor azt a hagymát kiszedtük, ha jól megfőtt, és széjjelszedtük, és a hagymának azt a kovákot..., mert olyan részleges a hagyma. S azt leraktuk. Az kifokasztotta, meg es érlelte, s ki jes fokasztotta.

- *Tulipánlapival gyógyítottak-e?*

- Nem hanem lenmagot s kendermagot méhviasszal egybefőztünk, egybe olvasztottuk, s avval leragasztottuk azt a kelést. S az érlelte, s ki jes fakadt.

- *Na most..., ismertek-e olyan sebet, amit marinnak neveztek?*

- Igen hát az kelés, csak az belül van, nem küjel, mind a kelés. Hanem belül a testbe. Ugyanevvel csináltuk... .. és akkor, mikor annyira érett és kifakadt, akkor kinyomtuk.

- *Hátfájásra mit szoktak használni?*

- Hát mit csináltunk? Megdörzsöltük. Tormát es reszelték, s máléba belékeverték, ilyen főtelen kukoricalisztbe, mikor meleg vót... a tormát, s azt borították úgy tarisnyába reja a hátra.

- *Körpöt szoktak-e használni?*

- Igen hát, tiszta fekete lesz a feje. De jobban használt a hátfájásra a szunyogispirit, csont ispirit, denaturált szesz. A lábfájásra jes jó. A szunyogispiritet - , ...itt szalmiák szesz, - úgy hívják.

A borsos pálinkát mire használták?

- Gyomorfájás, gyomorégés.

- *Borsos pálinkát?*

- Gyomorra. Ha a gyomra fáj valakinek, akkor borsos pálinkát ittak, s akkor elmullott.

- *Szóval gyomorfájásra?*

- Gyomorfájásra. Az esszehuzza, vagy esszeizéli..., nem fáj. Egyszer-kétszer így ivott naponta, s akkor az helyrehozta a gyomrát.

- *Meghűlést mivel gyógyították?*

- Az reuma vót.

- *Tüdőbajt?*

- Hát a tüdőbajt azt mivel gyógyította az ember?
- Fenyőfának a májusi rügyit..., most ami van... azt leszedni, vízbe megfőzni, s úgy tea helyett inni. S az használ a tüdőbajra. ... és méhmézzel.

- *Na most..., ebből szirupot főztek-e?*

- Nem főztünk szirupot, de csak így használtuk.

- *Szóval, mennyit tettek kb. mondjuk egy liter teába?*

Egy liter teába körülbelül így... amit össze tudunk fogni három ujjal. Hát ugye dekára nem mértük. ...Ezt megszáritottuk. S úgy három ujjal meg tudtuk fogni, úgy mint egy másik teát amikor főztük. Nem cukroztuk, nem cukorral, hanem méhmézzel cukroztuk meg, azt úgy itták.

Céklát is szoktak főzni, és ráöntötték a rozskorpának a levit. ...Szóval rozskorpát. Otthon úgy mondtuk, hogy savanyítót csináltunk. S annak a rozskorpának azt a levit ráöntöttük a céklára, míg egybeérett, s akkor aztán annak a levit itta.

- *Mire?*

- Tüdőre.

Még a káposzta leves es jó. Aztán vörös céklát megfőzni, és rendesen elrakni, úgy, hogy cukor, meg ecet, só, köménnel. ...és azt a vizet igya..., és a céklát es, hogy egye meg. Az nagyon használ a tüdőre.

- *A gusa betegséget mivel gyógyították?*

- Ez a betegség erőltetése. Meg vótak olyan vizek..., hogy itták azt a vizet, s abba a vízbe vótak olyan bogárok... Az olyan... úgy nézett ki mind egy gusa. Azt ha megitta, akkor attól megnőtt.

- *Na most... annyi gyermek meghalt Andrásfalván a gusába.
Ezek mi folytán...? ...ragályos volt?*

- Ragályos volt ez a betegség, és nem tudtak semmi gyógyítást rá. Bevitték a kórházba, s ott tartották hat hétig, s akkor ott kigyógyították. ...De ott es meghaltak sokan.

- *Bizonyos betegségeknel másik nevet adtak a gyermeknek.
Ez szokás volt-e, hogy ne kapja meg a betegséget?*

- A rosszbetegség ellen adtak neki más nevet.

- *Milyen volt ez a rossz betegség?*

- Hát az a szánska. Ilyenkor másik nevet adtak, s akkor az elkerülte.

- *Na most a lábsarkon szokott ilyen törés lenni. A lábsaroktörést mivel gyógyították?*

- Hát megmongyam...? A széket a gyermeknek..., vaj embernél ami vót a saját széket rejakente arra a sebre, arra a részre, ami fájt neki, és bekötötték ruhával.

... Avas szalonnával es... avas szalonnát es tettek rea, ... amibe genny vót, ez érlelte és ki jes fakasztotta.

- *Miből jött ez a törés?*

- Ha ugyanis... szaladt, valami kőre rálépett - ugye -, nagyon megütötte s az fájt - ugye...
...és az a vér, ...az eszeütött vér..., az egybegyült, és attól lett az a törés.
...mert meggennyesedett az a vér. ...és nem bírták kifakasztani, mert vastag vót a bőr a sarkán.
...Hanem a széketével megpuhították úgy, hogy az annyira kivonta, hogy az annyira kivonta..., hogy az kifakadott, és kifolyt a genny.

- *Az árpát a szemén mivel gyógyították?*

- Mikor kűsebbek vótunk, akkor ha lett árpa a szemünkön, akkor az öregek kikűldtek, hogy keressünk egy olyan deszkát a kerítésnél, ahol luk van. ...az a bog ki van esve, s van olyan luk...
- Azon a lukon nézzünk át, keresztül. S akkor megjő a szemünk.
Hát megcsináltuk, s aztán megjött...

Még mást...? - mit csináltak az árpával, hogy gyógyították meg másként?

- Hát olvastak a szemeikre úgy, hogy ... valamilyen galy vót, és azt meggyújtották, s égett, fűstölt. Nem égett nagyon hanem csak fűstölt.
- ...és avval a fűstvel megfűstölték a szemet, s valamilyen imát mondtak rá.
- ...Hogy mit, ... milyent? Azt nem tudom.

- *S ezt mikor csinálták?*

- Mielőtt elszentült a nap. Este, napszentülte előtt.

- ...és hányszor?

Háromszor három nap alatt.

- Milyen imádságot mondtak?

- Nem árulták el, aki tudta.

- Az ónöntést ijedtségre használták?

- Ijedtségre.

- És, hogy csinálták, ezt el tudná-e mondani?

Hát úgy, hogy azt a kicsit lefektették, és úgy, hogy ne lássa az a kicsi. Letakarták a szemeit. És azt az ónot belétették a kalánba. És megolvasztották azt az ónot.

S amikor eloldódott, jól elolvadott, úgy, hogy folyadék vót, akkor egy tányérba tettek hideg vizet, vagy egy tál hideg vizet, s akkor aztán az ónot beléöntötték a vízbe.

S azt is kellett csinálni háromszor egymás után, és három-négy nap.

- Az aggos gyermek...?

- Aztán a kicsikék, ha megaggosodtak betegek vótak, akkor csak es vót egy olyan öregasszony, hogy kifőzte.

- Hogy történt?

Az úgy történt, hogy az asszon amelyik kifőzte, az éjjel pontosan éjfélkor, ment forgácsot gyűjteni a szomszédba, de három helyről, úgy kellett lopja azt a forgácsot, hogy másnapra reggelre legyen az a forgács annyi, hogy azt a vizet meg tudja melegíteni, melybe megferesztette a gyermeket, a kicsikét.

S mind feresztette azt a kicsikét, akkor másik három nő... - egy néven kellett, hogy szerepeljenek... - s azok háromszor meg kellett kerüljék azt a házat, ahol azt a kicsikét feresztették. Egyszer egy héten. S azt három hétig csinálták.

- S valamit mondtak-e egymásnak?

- Hát ezek némába mentek, hogy kerüljék az épületet, a házat. ...és az az asszony kellett imádkozzon, amikor ment fát lopni. ...és amikor feresztette a kicsikét...

- ...és ha életre való vót, az a három hét alatt megjött. ...és ha halálra való vót, azon a három hét alatt meghót a kicsike.

Jóskám négy éves vót, és beteg lett. Nem bírt se szopni, sem enni sem. Megaggosodott. Aztán három hét alatt olyan lett, vagy két hét alatt, hogy megszűrösödött az arca. Ráncos, szűrös...

Aztán jött ez az öregasszon... mondta nekem, hogy, te... - aszongya - főzsd ki ezt a kicsikét!

Én meg azt mondtam rá: Hogy főzessem ki?

Gyere hozd hozzám, majd én megcsinálom! S ha életre való lesz, akkor megjön. Ha nem, akkor meghal!

S nem mertem megtenni, - mondtam - , mert esetleg lehet, hogy a halál jó, s akkor meghal a három hét alatt. Féltem...

De az öregasszony aszongya: ...mintsább kénlódjon, próbáljunk!

Aztán ugye... elvittem a gyermeket az öregasszonyhoz. S akkor ő megcsinálta, kifőzte.

...és így a gyermek három hét alatt úgy helyre jött, hogy nem vót semmi baja.

- *Hogy hívták azt az öregasszont?*

- Finnya Bori. /Leánykori neve: Galambos Bori, hadiki vót/.

- *A tengerihagymát mire használták, daganatra?*

- Én meghülésben gyermekkoromban úgy meg vótam dagadva, olyan vótam mint egy hordó. S akkor azt mondta a pap, a plébános: tegyenek tengeri hagymát a daganatra. Vegyenek - aszongya - bort, s a borba tegyenek tengeri hagymát, s azt így... - aszongya... S akkor... - aszongya - azt a tengeri hagymát beléteszik, s ott ül nyolc napig borba, veresborba. S akkor abból igyék... - aszongya. S így azon módon - aszongya - aztán kicsidenként lelohad... - aszongya. De az olyan keserű vót, sohase felejttem el.

- *Mennyi hagymát tettek egy liter borba?*

Hát én azt nem tudom. Egy liter borba tehettek..., ... - hát mit mondjak? ... vaj egy kicsit csak ... ugye. Tengeri hagymát...

Azt a patikába lehet csak venni. Azt nem itt termelik. Azt a patikából vettük. Olyan vót, mind a laska, hogy megmondjam nevezetesen. Hát ugye én kicsi leányka vótam, de hát emlékszem annyiról, hogy patikából vette azt a tengeri hagymát.

A pap figyelmeztetett erre. Tengeri hagyma és a Szucsáva víze.

Ez aztán kihozta. Ez kigyógyította... a Szucsáva víze, s a tengeri hagyma s a bor. ...liter bor... A bort az izétől vettük, ...a paptól.

- *Ezt naponta hányszor itták?*

- Hát háromszor ittam.

- *Mennyit kb.?*

Hát egy pohárkával. Nem sokat. Mind egy féldecis pohárka. Pálinkás ivópohárka. Így ittam csak.

- *Ez dagadás volt?*

- Dagadás. Úgy meg vótam dagadva, olyan vótam mind egy hordó. A gyomrom el vót dagadva. Olyan vótam mind egy hordó.

- *Mondta, hogy egy seb is volt a térgye alatt, mivel gyógyították meg?*

Igen, egy seb vót a térgyem alatt. Aszonták, hogy epsemereg...

Azt megkenték tyúkrágyával, s avval nem gyógyult meg.

Hanem akkor vót egy zsidóné, - Jurgáné - aszondta, hogy tojásnak a szíkját sodorjuk cukorval. Mennyi szíkja van, amennyi súlya szíkja, annyi súly porcukrot tegyünk, és azt dörzsöljük jól össze. S avval kenjem meg a sebet, kössem be aztán ruhával. Kössem be és ne oldjam le.

Az majd akkor esik le, amikor begyógyult a seb. S azt megcsináltam és begyógyult.

Öt napra leesett a ruha avval a sebvel, s begyógyult.

S aztán újra kaptam egy sebet a térgyem alatt. Akkora seb vót a térgyem alatt, mind a tenyerem. S arra mán nem találtunk semmi orvosságot.

Aztán nyár vót... Szent Péter napján vótam a bálba, - hát... lejánka vótam.

...Akkor másnap elmentünk feredni. A folyóvízre áltam, ahol a víz folyt.

S az a víz annyira kimosta azt a sebet, hogy... az annyira kimosta, ...annyira kitisztult, hogy attól a naptól folyvást, ahogy megszáradott a víztől, úgy kezdett száradni, s úgy begyógyult.

- *Szent Antal tüzire mit szoktak használni?*

- Tejfelet s hótszenet. Megtörni szépen úgy mind a búzalisztet, olyan szép apróra, s akkor azt a tejfelvel esszekeverni azt az apró hótszenet, s akkor avval megkenni. Ez jó arra. Kiveszi a tüzit.

- *S hogy nézett ki a Szent Antal tüze?*

- Veres vót.

- *Melyik részén?*

- Hát az történt úgy, hogy az arcán ütött ki..., valakinek meg úgy... valahol a lábán es... vagy tudom is én, de legtöbbször úgy az arcán ütött ki.

- *Az arcon meg az orron?*

- Igen, igen. S erre édes tejfelet, s akkor azt hát szénvel esszekeverték, s avval békenték. Azt mondták, hogy a Júdás szene jó. Júdás szén... - a legjobb nagyszombati...

Nem tudom, hogy honnan jött, de anyokának most öregségire olyan csúnya seb hánta ki a a fejét. Most öregségére..., most nemrég, hogy meghót, azelőtt... nem tudom 5-6 esztendővel történt ez vele.

- Hát édes anyokám mit, mit pacillott kend?

- Nem tudom édes gyermekem - aszongya.

S mondom Trézsinek ...Bada Anti Pálnénak:

- Te elmész a reggeli misére nagyszombaton, s hozzál nekem hótszenet...!

S hozott es. Én nem tudtam elmenni, de ő hozott es, hót szenet a templom kerítésiből. Ezt hazahozta, s megtörtem, összetörtem, tejfelvel esszekevertem, s azzal megkentem, s úgy lement róla, hogy... - jó órába legyen mondva...! - ... többet sohase vót rajta semmi.

- *Valamilyen ráimádkozásról nem tudnak?*

- Hát azt is lehet tenni, imádkozni, dehát... én es tudom, hogy próbáltuk, dehát...
...ilyesmiket. Tudom, hogy használt.

- *Csuklás ellen mit használtak?*

- Csuklás ellen vizet inni, vaj megejeszteni.

- *Böfögésre mit használtak?*

- Szódabikarbónát. S ...igyon tejet.

- *Égést, forrázást mivel gyógyították?*

- Mészlével. A meszet mikor leázik, ha vizet tesznek rea és leszáll az a víz, hát azzal kell borogatni az égést. Mikor tűz által elég valakinek a lába, vagy keze, vagy tudom-es én miye...

A meszes lébe kell mártani egy fehér rongyocskát, s azzal bé kell tekerni, s az a leghasznosabb.

...Krumplit reszelni, az es használ. Ezzel borogatni, s nem hólyagzik ki..

- *A tetűt mivel irtották?*

- A tetűt ecetvel.

- *S elpusztult tőle?*

- Elpusztult tőle. Bizony Isten. Elpusztult a tetű az ecettől, meg a huszárzsírtól.

- *Milyen volt az a huszárzsír?*

Patikából vették. Szürke színű. A háború alatt az embernek minden nyavalyával meg kellett küzdeni. Ugye a katonaság, s sok menekült, s minden egyéb...

S bizony tetű következett a fejünkbe. Hát mit csináljunk? Szerelmes úristen... hát mit csináljunk?

Anyám úgy meg vót ijedve. Édes gyermekem, mi lesz velünk? Aztán a fejünket megmosta jól ecetes vízzel, s akkor ecetes vízzel meglocsolta, s abba többet tetű nem lett. Bizan isten, ez igaz. De ha erős vót az ecet, akkor kihólyagzott.

- *Ezért kellett kikeverni?*

- Hát meg kellett keverni. Pláne ez az ecet ami most van, az erős.

- *Otthon borecet volt?*

- Otthon borecet, vagy más ecet..., az es fel vót hígítva.

- *A köhögést mivel szüntették meg?*

Édestejet, s vajat tettünk belé. Jó meleg édestejet. Úgy, hogy jó melegen megittuk, s megszüntette. A vaj az nagyon jó.

- *Ha valakinek kiütése volt a testén, vagy az arcán, hogy is hívták ezeket? ... kanyaró, vagy micsoda?*

- Otvar... Apró... Himlő...

- *Mivel gyógyították, ha megkőte az apró gyermeket?*

- Italval. S melegbe tartani. Pálinkát, bort, de inkább pálinkát, mert jobban átmelegedett attól, s hamarabb kihajtotta.

- *A var gyógyításáról tudnának-e valamit mondani?*

- Igen. Tenni egy kis meszet, de nem sokat. S egy kis kékkövet. S azt belétenni a vízbe, s abba megfürödni. Semmi nincs olyan mind az. S abba megfürödni. Az meggyógyította.

- *Most... kb. mennyi vízbe mennyi.....?*

- Hát ugye... nem olyan sok kell abba, kell vagy egy kalánka mész..., egy evőkanál mész, s egy evőkanál kékkő... Az elég bőségesen. Annyi, hogy abba öt kandér víz..., öt veder víz megfelel annak. Öt veder víz, abba megfürödni, s úgy megtisztul tőle.

- *Hányszor kell kb.?*

- Háromszor meg lehet abba fürdeni. Én is fürödtem, mert mikor mi menekültünk, mi úgy megtőttünk vót varval, tetűvel. Ez akkor vót mikor Garára kerültünk a Szabadkai táborból. (Adatközlő: Háromszéki Lajosné Ömböli Teréz 72 éves 1972.)

Adatközlő: Győrfi Rudolf (Kakasd)

Folytatjuk a felvételt 1972. május 22-én Pünkösöd hétfőn, Győrfi Rudi bácsiéknál.

- *Legyen szíves Rudi bácsi mondja el azt a....*

Hát elbeszélem azt, hogy nálunk mi vót a szokásba a kisgyermekkel.

Ha valamelyik gyermeknek nem volt álma éjjel, sírt, akkor azt mondták, ezt nem orvoshoz kell vinni, hanem a disznótól kell álmodni.

Igy akkor az egyik asszon, az anyja, vagy az apja, valamelyik kiment. Csak azt úgy kellett megcsinálni, hogy a disznó fel ne ébredjen. Ahogy a disznó aludt, feküdt a szalmába, akkor a disznó alól elloptak egy marék szalmát. S azt bétették a síró kisgyermek feje alá.

Azt mondták, ez a legjobb gyógyszer.

...és így akkor a kisgyermek már tudott aludni. Azt mondták, evvel álmodni lehet a disznótól.

Ez is igen nagy szokásba vót, amit most elmondok.:

Nem csak a falusi népnél, hanem a katonaságnál is ez vót a szokásba... Ha valamelyik katona régen lázas beteg vót, vagy nagy gyomorrontása vót, az vót az első orvoslás, hogy azt megkörpölték.

A körpölés úgy történt, hogy egy hosszú félméteres pálcának a végére vattát csavartak, azt a vattát mártották egy kicsi kevés denaturált szeszbe, s meggyújtották.

S akkor egy jó nagy sörös-pohárnak a belsejébe bétették, s azt összevissza kavargatták. Mikor az jól már a lángtól fel vót melegedve, akkor kivették, és gyorsan az embernek, vagy annak a katonának a gyomrára, vagy ahol fájt, ott odaborították.

Nekem egy alkalommal ilyen esetben 36-ot tettek. Kétfelől az ódálamra 8-8-at, s azt a többi 16-ot meg mind a hasamra, a köldököm körül rakták.

A végén olyan csúnyán néztem ki és úgy elégették a bőrömet, hogy nem vót egyéb bajom, hanem ettől fájt a testem.

- *Hát ezt a körpölést mi ellen csinálták?*

- A hasmenés ellen. Igen nagy hasmenésem vót, aztán úgy megrakták a hasamot körpvel, hogy a végén már teljesen fekete volt az összes gyomrom.

- *A gelesztát mivel űzték el?*

- A gelesztát, ha olyan geleszta vót, amit azt mondták, hogy féreggeleszta, az vékon, hosszú cérnaszál.

Igy es nevezték, hogy cérnaszál... Így es nevezték, hogy cérnaszálgeleszta. Cukorra, kockacukorra petróleumot cseppentettek, és azt a gelesztával megetették. Ettől aztán a geleszta elment. Ez igaz.

- *Másik módja?*

A másik módja meg az vót, hogy a gyomrát, a hasát, a köldöke körül jól összevissza kenték petróleummal. Azt mondták ettől es elmegy.

- *A pántlikagelesztát mivel...?*

Hát a pántlikagelesztának meg azt mondták, az a legjobb orvossága, ha erős, csípős paprikát eszik az ember, és ettől a paprikától elmegy.

- *Arra tudna-e Rudi bácsi valamit mondani, hogy mitől lett a geleszta?*

- Igen. A gelesztát... ...meg azt mondták, hogy nálunk nagyon el volt terjedve a disznyókba. A disznyók megettek mindenféle ganyét. A kutyának a ganyóját, meg úgy a gyepről szedték fel. ...a disznónak az termett a húsába. Úgy nevezték nálunk, hogy borsósdiszno.

...és ha valaki ebből a borsosdisznóból evett..., annak a húsába vótak olyan apró borsó nagyságú hólyagok, és abba vót a giliszta. Ha megette azt a borsós húst, akkor mán elkapta, ami gyakori dolog vót.

Mer' nálunk annyira vigyáztak már az utóbbi időbe az ilyen geleszta terjedésére, hogy a piacon vótak olyan emberek, akik a disznót lefogták, a száját kifeszítették, zsebkendővel össze-vissza tapogatták a nyelvét.

...és a nyelvébe ha már hólyagokat találtak, azt nem vót szabad sem mészárszékre, sem semmiféle vállalatnak, vagy külföldre szállítani.

De azért levágták a faluba, csak olyan formába, hogy azt nagyon ki kellett sütni. De mikor sütötték a fazékba, vagy a lábasba, az úgy pattogott, hogy a hús még ki jes ugrott a lábosból. Ez igaz.

- *A fehérürmöt mire használták?*

A fehérürm használata a gyomorfájástól vót. Ha valakinek nagyon fájt a gyomra, akkor fehérürmöt szárítottak, összetörték, a pálinkába tették.

- *És kb. milyen arányba tették? Mondjuk egy fél liter pálinkába kb.mennyit?*

Hát egy fél liter pálinkába kb. 2-3 dekát tettek.

- *A fogfájást mivel gyógyították?*

- Arra mindenféle orvosság vót. A fogfájás az úgy vót, hogy az egyiknek meleget kellett tenni reá, hogy elálljon, a másiknak hideget. A harmadiknak meg belénmagot szárítottak... ..egy... ..egy fajta növénynek a magja.

Osztán az úgy vót, hogy serpenyőre vagy lapátra szemet raktak, és a szénre azt a beléndek magot rátették, a mag ott pörköldött, és annak a magnak a füstje ahogy ment, odatartották annak a fogfájósnak a szájához.

Az a száját jól kitátotta, és ez a beléndekfüst bement a szájába, és a fogától olyan apró hernyók hulltak ki.

Azt mondták, hogy az hernyó, de nem igaz, hanem inkább azokat az ereket szedte ki, ami a fogba vót úgy megromolva.

- *Hogy néz ki az a beléndek?*

- Hát a beléndek az olyan, durva fekete szín.... olyanforma, mint a paradicsomnak a levele, csak rettenetesen büdös, és a magja meg apró. Olyan mint a mákmag. De azt semmire nem használják, mert az méreg.

- Csak erre használták... a fogfájósoknak a foga gyógyítására.

- *Hol terem?*

- Mindenhol a mezőn előfordul.

- *A kolerát mivel gyógyították?*

- Hát a kolerát legtöbbet gyógyították a fokhagymával. A fokhagyma volt neki az első orvossága.

- *Bedörzsöléssel vagy megevéssel?*

Bedörzsöléssel s megevéssel is. Mindenféleképp használták. Kézmosság..., minden... ezzel vót. Azt mondták ezzel lehet legjobban védekezni.

- *Az aggos gyermekről, gyógyításáról mit tud?*

Hát az aggos gyermek olyan vót, aki nem fejlődött egyáltalán. De ha nem fejlődött, akkor azt mondták: Kell keresni kilenc asszont. Ez a kilenc asszon el kellett éjszaka éjfélkor mennyen kilenc házhoz. És minden favágótőke alól forgácsot gyűjtsön.

Igy ez a kilenc asszony, amikor a forgácsot esszegyűjtötte, akkor egy nagy üstbe tüzet tettek, az üstbe vizet. És amikor az a víz melegedett, akkor azok az asszonyok még az üstöt körbejárták. ...és a kicsit mikor beléttették abba a meleg vízbe, akkor mindig mondták, hogy kövér legyen mint a háj. ...és addig mondták, amíg alaposan jól átfürösztötték. És ezt kilenc éjszaka kellett megcsinálni. Azt mondták, ezzel majd a kicsi felgyógyul.

- *Valóban felgyógyult?*

- Hát én nem tudom megmondani. Ezeknek a kilenc asszonynak aki ezt csinálta, ezeknek mind egy nevezetűnek kellett lenni, és nem vót szabad egyebet semmit beszélni, csak mindig erről, amíg ezt végezték.

Fejfájást mivel gyógyították?

A fejfájást úgy gyógyították, hogy egy fehér kendőt ecetes vízbe mártottak, azt kicsavarták, és avval az áthúzott ecetes kendővel a fejit békötötték.

Hát többször használt ez. Úgy, hogy mire orvoshoz kerültek, ez jó gyógyszer szokott lenni. Még ma is használják több helyen.

- A szemén az árpát, hogy gyógyították?

Hát a szemnek az árpát azt nevezték, szokott lenni a szem héján, vagy a szeme szélén egy olyan pattanás, ami igen szúrta a szemét.

Akkor elejibe állott egy asszon két sarlóval, azt jó keményen összefente egyiket a másikval. Azt mondta, arassa le az árpát. Közben addig vágta jobbra-balra a két sarlót össze-vissza, hogy megfordult és kijavult a szeme.

- Valami imádságot vagy valamit mondtak-e?

- Ezt nem tudom megmondani. Egész biztos mondtak...

- A holdkórost hogy gyógyították?

A holdkórost? ... azt mondták a holdkórosnak, aki még a bölcsőbe feküdt, és az ablakon a telihold besütött... - ennek a holdnak a világa annyira megsütötte a bölcsőbe fekvő kisgyermeket, hogy azután mindig a teleholdkor az álma... éjszaka felköt és kiment. Amikor kiment, az udvaron elment jobbra, balra, hátra, előre.

De olyan is előfordult, aki a ház végén a gerezden, - me' faházak vótak -, felment a ház végén, ...fel a földel tetejére. ...és a házak tetején végigsétált, meg viisszasétált, s lement. ...Csak az vót benne, hogy olyankor nem vót szabad az embernek neki szólni, mert felébredett és leesett. Békét kellett hagyni...,

...hogy mennyire holdkóros, hogy rendesen teliholdra nyugtalan, fölkel, hogy egy nagy teknő hidegvizet tettek a bölcső mellé.

...Vagy ha ágyba feküdt, az nem tudott semmit. ...s azt a nagy disznyóvágó teknőt teli hideg vízzel odatették. Mikor ő az ágyba felköt, akkor beleesett a teknőbe, s abba a hideg vízbe felébredett. Nagyon érdekes...

Ez igaz vót.

- *Kb. hányszor kellett ezt a műveletet megcsinálni, hogy kigyógyuljon?*

Hát bízán négy-szer-öt-ször is meg kellett ezt csinálni, amíg aztán lassan....
Hát azt mondták olyan is vót, aki kinőtt belőle. De ez nagyon nehezen ment.
Inkább ezzel a hideg vízzel vették ki belőle.

- *A kicsattogást mivel...?*

- Ha valakinek olyan sűrű sebhelyei lettek az arcán, amit ott úgy hívtak, hogy orbánc, s akkor azt úgy gyógyították, hogy vagy ruhaneműt, valamit az arcára arra a sebhelyre ráraktak. Összevisza tapogatták, súrolták..., vagy lehetett alma, vagy körte.
- Ezt úgy hozzá érintették, és akkor a keresztútba lerakták, hogy ott majd valaki megtalálja. Akkor azt mondták, már azé lesz az orbánc.

Osztán vót egy vers is valami, de ezt már nem tudom elmondani.

- *A köhögést, torokfájást mivel gyógyították?*

- Hát ha valaki igen erőst sokat köhögött, vagy nagyon fájtatta a torkát, akkor azt mondták, ide kell hínni azt az embert, aki földi kutyát fogott. Mert vótak földikutyák.
-
- ...és ha valaki földikutyát fullasztott meg, megfogta a földikutyát, és a hét ujjával vagy a kezével azt a földikutyát megfullasztotta, akkor annak a keze már biztos vót ennek a torokfájásnak a gyógyítására. Összevisza tapogatta a torkát és ez meggyógyult.

- *Száj- és ínyfájást a lónál mivel gyógyították?*

- Hát állati orvoslásba a lovat úgy orvosolták, ha nem tudott a ló mán menni, fájt a szája, vagy ínye megdagadott, ujjnyi vastag lett az ínye, akkor a száját kifeszítették, de felül az ínyét egy éles késvel összevisza vágták, azt a fekete vért ami ott össze vót gyűlve kinyomkodták.
- ...és utána egy pár napig csak kukoricát adtak neki abraknak. Az a kukorica még jobban kicsavargatta az ínyéből azt a megfeketedett vért. És akkor utána nagyon jól tudott a ló enni.

- *Ha a ló megvérhült mit csináltak?*

- Hát akkor vót annak egy olyan két ágú, két nyelvű kés, amit belédöftek a nyakába. Jó keményen két-három helyen is, és az a vér ha megindult kicsorgott azon a döféseken. S akkor a ló megjavult.

Mikor jött a vérhülés?

- Ha nem kapott rendes időben vizet, vagy a sok zavarástól, sok munkától nem tudott inni. Ettől kapta a ló a betegséget.

- *A lovaknál a farkasgörcsöt minek nevezték?*

Hát azt mondták, hogy farkastályogja szökött. De aztán, hogy idekerültünk, és úgy hallottam, hogy ez bélcsavarodás, nem farkastályog. De Andrásfalván ott farkastályognak hítták.

- *Ezt tudták-e valamivel gyógyítani?*

- Hát nemigen. Nemigen.

- *S ha valakinek a tehene nagyon sovány volt?*

Hát amellet, hogy jó takarmánya vót, akkor azt csinálták, hogy ugyanúgy a homlokába vót a kés, amivel a lovat ínyezték meg, vérit vették. Avval a késsel. A tehén homlokát is megvágta. Ugyanúgy két helyen meghasították a farkát, s akkor egy fehér ronggyal jó keményen elkötötték, és körülbelül, egy vagy két hétig úgy el vót a farka jó keményen kötve. ...és azután megfordult az összes elsoványodása. Jobban evett és fogott es rajta. Ez igaz vót, így van...

- *Körömfájást mivel gyógyították a teheneknél?*

A körömfájást...? ...az úgy vót, hogy alaposan kipucolták, disznósírral kékkövet esszetörték, gyúrták és evvel békenték, békötötték. És ez is biztos szer vót.

- *Felfúvódást?*

- Hát a felfúvódást? ... vótak a kukoricákba halándorok, aminek itt azt mondják, hogy magkender. Ezeket a nagy magkender szálat kitörék és a szájába átkötték. Ezt meg akkor a felfúvódott tehén rágt, rágt, kinlódott vele. Azt a bűdös kenderszálat megrágt, attól nagyon böködött. És evvel a kinnal, rágással a felfúvódás ki szokott akadni. Úgy ez is egy jó szer vót, mert ott a közelbe nem vót olyan ember, aki megtudja szúrni. És ez vót az orvosság.

- *Ha a menyét megharapta a tehén csicsit, tőgyit megmarta?*

Ha a tehén tőgyit megmarta a menyét, akkor az a tehén véres tejet adott. ...és a csicse elromlott. De ezt nem vártuk meg.

Ezt úgy orvosolták, hogy vót ott a faluba egynek, kettőnek nagy megszentelt teknője. Ilyen békateknőnek a teknője, amibe azelőtt teknősbéka vót. És akkor azt odavitték, s a tehén tőgyit abba belétették, alaposan össze-vissza nyomkodták. Beléfejték, ... még avval össze-vissza nyomkodták, és az vót az orvossága.

Ömböli Lajosnének vót ilyen teknője. Elég az hozzá, hogy ő azt megszentelte, s az neki el vót téve. ...és az összes faluba, ha valakinek a tehene véres tejet adott, akkor azt vitték... azt a teknőt, avval össze-vissza nyomkodták. Abba a teknyőbe vót a tehénnek a tőgye, és úgy gyógyították.

- *A birkametély, vagy minek nevezték...?*

- Hát birkametély vót, de azt a vizes legelő, vizes gyepen kapta a birka.
- Ez olyanforma, mint a békanyál. Ezt a juh fölragta a gyepre, és a gyomrába megelevenedett. És úgy átfúrta a tüdejét, és ebbe élősködött. Itt es előfordul.

Mivel gyógyították?

Hát többféle orvossága vót. Disztoll, patikai disztoll vót, de házi orvosság es vót. Hát vót úgy, hogy faszujkát perkeltek, alaposan össze-vissza, úgy mint itt szokták a kávét pörkölni. S összetörték, sózták, és a birka azt a megpergelt faszujkát ellegette. Kellett bíza annak még egy-két hét es, amíg aztán ettől a megpergelt faszujkától lassan a metélyt elhánta.

- *A tyúkok, ha megpíposodtak mit csináltak?*

- *A száját kinyitották, és a nyelvén vót egy olyan csont, s azt a csontot levették. S az a csont vót a pípja.*

- *És a píp mit jelentett a száján?*

- Nem tudott se enni, se inni. S azt a pipot megetették vele szintén. Levették. Mindig csak tikkadozott, kénlódott. Úgy sípolt a mejjéből.

- *A szemet, ha valami beleesett mivel gyógyították?*

Rákot fogtak. A ráknak a fejibe van két bórsószemnyi nagyságú rákszem, fehér szem.

Azt bétették az embernek a szeme héja alá, vagy hármat. És addig, amíg azt a gázt eltalálta. És akkor avval a gazzal együtt kiesett a szemiből. Ezt bármikor... nappal, vagy este... mindegy. Ez biztos szer vót.

- *A tüzesdaganatot mivel gyógyították?*

A tüzesdaganatot inkább mindig borogatással. Legtöbbször használták az ecetes borogatást.

- *A szemölcsöt mivel gyógyították? A szemölcsöt? ...az vót a legnagyobb orvossága, hogy egy lószőrrel megkötötték, jó keményen. És akkor elébe álltak és azt mondták: Mire ez a lószőr elragja ezt a szemölcsöt, arra már kész is kell legyen... s így még valamit motyogtak. ...és akkor az a lószőr le is rágta. Annyira ott elköttették... Így szokták ezt csinálni.*

- *A vaktetű milyen volt?*

A vaktetű olyan vót, hogy egy nagy gömbölyű csomó lett az embernek a talpán, vagy a talpa oldalán, vagy a lábujjkáin. És az olyan irgalmatlanul viszketett.

Azt súrolta, a alunni sem tudott. Osztan ennek az vót a legjobb orvossága, hogy akinek ilyen vaktetűs talpa vót, arra ahol vót az a kis csomócska, és ilyen rettenetesen viszketett, egy párszor megsütötték, jól odanyomták, megsúrolták, és lassan az eloszlott.

- *A veszett kutya harapást?*

Azt úgy csinálták, hogy vót a faluba egy öregasszony. S annak vót ilyen nagy zsákvarrótúje. A zsákvarrótú feli gyertyát égetett. A gyertyának a lángján azt a tűt, vagy annak a tűnek a hegyit egész pirosra veresítette. És akkor annak, aki megvót marva a kutyától, a száját jól ki kellett tátani, a nyelvét hátrahajtotta a szájába, és a nyelve alatt vót kilenc hólyag kijöve. Olyan kicsi fehér hólyagocskák. S avval a megtüzesített tűheggyel azt a hólyagokat kiégette.

...és akkor annak már nem kellett es kórházba menni, sem sehova. Me't ha pontosan ki tudta azt a hólyagot a nyelve alatt égetni, az egész biztos szer vót a veszetztség ellen.

- *Hát az a kilenc hólyag mitől jött?*

Hát attól a veszetzstégtől vót indulva, amit a kutyaharapástól kapott.

(Adatközlő: Győrfi Rudolf 63 éves 1972)

Embergőgyászat a Bukovinai Andrásfalván II.

Szív logobása /szív idegre/

- Apám kozsokár követ égetett, /szűcskő/ s megtörte. Két tiszta kövön ... addig súrolta a két kő között, amíg olyan lett mint a fehér búzaliszt. Ezt tárolta, mert ezt amúgy birkabőr kikészítésére használta. Ebből nannám vitt sokszor...

S mikor szívlobogásra vitt, ezt használta. Minden alkalomkor egy kalán nyelén egy keveset, - mind a szódabikarbónát - bevett, s ez használ neki.

(Adatközlő: Sebestyén Ádámné Kozma Emma 50 éves 1973)

Hülés -meghülés /Reuma/.

- Nannám a reumás karjára pisivel sárga földet gyúrt, azt két rongy közé tette. S azt tette a karjára. S reja még száraz rongyot..., s használt. (Ak: Sebestyén Ádámné)

Sebre?

- A föld zsírját. Elébb-elébb ahogy kapáltunk, ahol nagyon kövér vót a föld, olyan fejr pinész forma jött elé. Olyan vót mind a zsír. Nyilt sebre és pattanásra jes rakták.

(Ak.: Sebestyén Ádámné)

Móduvába ha kapával elvágunk a lábunkot, földet húztunk reja. A vért elállította, s aztán meggyógyult. Otthon es, ha az ujjunkot, ...vaj valahol elvágunk, a falról meszet kapartunk reja, s meggyógyult.

(Ak.: Palkó /Lüle/Jóska 65 éves 1971.)

Mejj (mell) kikelés, tályog és daganat?

- Vad árvácskát főztünk, s avval borogattuk. Az árvácska levibe tiszta fejr rongyot áztattunk, s azt kicsavartuk, s azt borítottuk reja a tályogra. Rá száraz rongyot tettünk.

Timsóval es gyógyítottuk a tályogot. A timsót az espár /sparheit/ tetején megégettük, kiszárasztottuk. Olyan lett, mint a túrós liszt. Felszedtük az espárról,

s mikor kihült, tiszta fejr rongyba tettük, s azt a tályogra borítottuk. Ez kifokasztotta a tályogot. (Ak.: Sebestyén Ádámné)

A lábdaganat, csontgyulladás?

A zsemlét elvágta kétfelé, édestejbe béáztatták, s azt borították reja a gyuladós részre. 3-4 napra hegyet húzott s kifokadott s meggyógyult. (Ak.: Sebestyén Ádámné)

- Epsemereg?

Máléfőzés után az üstöt kalánval kikaparták, s avval a forró málékaparékkal az epsemerget megnyomkodták, s a kutyának adták. Ezt háromszor egymás után megcsinálták, s avval meggyógyult. (Ak.: Sebestyén Ádámné)

- Leves és szárazat, nyírfavessző égetésnek a levivel gyógyították. (Ak.: Molnár /Ádám Ferenc/ Anti)

Pántlikageleszta?

- Három napig csak savanyó káposztát kell enni, s annak a levit inni. S utána a negyedik napon szilvapálinkát inni s berugni. Ettől elmenyen. (Ak.: Sebestyén Ádámné)

- A geleszta ellen csombort főztek s azt itták. Gelesztamagot a patikából vettek. Olyan vót mind a köménmag. Káposzta lébe tették azt felmelegítették, s azt itták. Gyermeknek a gelesztamagot megtörték, s cukorral esszekeverték, s avval felnylatták. S ez elhajtotta a gelesztát.

(Ak.: Ömböli Gergéné Erős Erzsébet, 69 éves 1972.)

- Sebre?

- Hurka fonnyadék zsírral kenték bé a sebet, s hamar begyógyult. Az a hurka kifőzés után fenn maradt zsiradék. (Ak.: Ömböli Gergéné)

Fogfájásra?

- Katángkóró gyökerét kiásták, megmosták s apróra megvagdalták, s megfőzték. Kéthárom gyökeret annyi vízben, hogy többször öblíthették a szájikat. Ez edzette a fogakat, de a fogfájást es elállította. (Ak.: Ömböli Gergéné)

Csapa, csipa?

- A csapát úgy gyógyították, hogy tehénfejés után a sétárt kiöblítették egy kicsi vízzel, s evvel megmosták a szemet. ...tejes vízzel mosták. (Ak.: Derék Emilné.)

Álmatlanság?

- Köménmagot mézes /cukros/ vízbe megfőzték, s ebbe veres bort tőtöttek. Úgy hitták: álomolaj. Ezt csak frissen adták, s csak egy napra valót főztek. Adagja: fél dekáné köménmag fél liter vízben, fél deciné veres bor, 2-3 kocka méz /cukor/. Ebből 2-3 kalánfejjel adtak egyszerre. Csak gyermekek részére használták. (Ak.: Derék Emilné-Jádri Mári 67 éves 1973)

Ha valamelyik gyermeknek nem vót álma, éjjel sírt, akkor azt mondták: Ezt nem orvoshoz kell vinni, hanem a dissznyóktól kell álmot lopni. Így akkor az egyik asszon, az annya vagy az apja, valamelyik kiment. Csak úgy kellett megcsinálni, hogy a dissznyó fel ne ébredjen. Ahogy a dissznyó aludt feküdt a szalmába, akkor a dissznyó alól el loptak egy marék szalmát, s ezt bétették a síró kisgyermek feje alá. Azt mondták, ez a legjobb gyógyszer... így akkor a kis gyermek mán tudott alunni. Azt mondták: evvel álmot loptak a dissznyótól.
(Ak.: Győrfi Rudolf.)

Megrontás. egészség megrontás, guruzsmálás?

- Régen akit meg akartak rontani annak amint ment az úton, a lába nyomába fôdet vettek, s avval rontották meg. (Ak.: Molnár Antalné Sebestyén Erzsébet 72 éves 1973)

Rossz kelés?

- A csúnya rossz sebeket a Szucsáva vizibe kellett mosni. A folyó víz kivontatta és elvitte a sebről a fájdalmat, s meggyógyult.
(Ak.: Sebestyén Ádámné)

- Anyajegyet?

-Kutyatejvel (gyógynövény /a Szerk./) gyógyították, avval kengették.
(Ak.: Derék Emilné)

- Csemmelés?

- A nyakat szappanos vízzel jól megdörgölték. /maszirozás/ A bircsókákat /csomókat/ jól szétdörgölték, s ez használt.

Ha a száj részen az arcon jött ki, akkor hurkafonnyadék zsírval, vagy fé'retett hájval, /sóval esszekevert háj/ kenték be.
(Ak.: Derék Emilné 67 éves)

- Hülés ellen?

- Szentelt koszorút főztek mezei virágból. Pipacs, búzavirág, galambvirág, vad árvácska, stb. füvekből, Úrnapi előtt kellett szedni, hogy az ereje ne menjen el, ne hervadjon el.

Csak Úrnapi körmenet alatt szenteltették. A négy kápolnához lerakták, vaj a keresztre lobogóra, vaj Mária szoborra, vaj a karjokra vették. Ebből feredőt főztek. Nagyon használt a hülés ellen.

Ak.: Derék Emilné 67 éves)

- Veszettség?

A veszett kutyának a szőriből kell vágni, s abból füstöt csinálni, azt szipja bé az illető.

A kutyaharapásra jes, annak a kutyának a szőrit vették, s evvel kötték be a harapást.

Az ember és az állat a veszett kutya harapástól... a kutya a szomjúságtól, vagy a fogfájástól kapja meg a veszetséget. A veszetség 24 óra után tör ki. A veszett kutyának a nyaka fáj, tûrja a nyálát. A veszett állatot elégetik vagy eltemetik.

(Ak.: Kasler István 76 éves 1967)

- A var?

A vart csutikából főzött teával gyógyították. A csutika teájába feredtek

(Ak.: Sebestyén Ádámné)

- Keléses seb gyógyítása?

- A keléses lábat új fazékba tett vízben megmosták, és azt a vizet a keresztútra kiöntötték, hogy másra ragadjon a kelés.

Vagy: az almát kétfelé hasították, azzal a gennyes sebrészt megnyomkodták. Újra összetéve a keresztútra tették. A hiedelem szerint, elég volt az is ha valaki felvette, arra már ráragadt a gennyes seb.

(Ak.: Molnár Antalné 67 éves 1967)

1. Veres hagymát sütöttek és rátették.
- 2, Vagy kovással és háziszappannal keverték.
3. Nyúlhájjal fokasztották ki.
4. Fehér lilium levele, utilapi, citromlevél is szívja a sebeket.
5. A fekete nadály gyökerét megfőzték, és azzal mosták a sebet.
6. Írt főztek vagy gyúrtak.
7. A rajviasz, a szalonnaszelet, a paradicsom és a tehéntúró és a vajlapi is érleli és kifakasztja a keléses sebet.

(Ak.: Katona Jánosné 75 éves 1967.)

- A sebek nevei?

- Kelés, tüzes kelés, dagadás, kemén dagadás, tályog, nagy marin, feneketlen seb, éjjeli pattanás, szerelem-szökés, epsemereg és leves-gennyes terjedő ragályos seb.

(Ak.: Molnár Antalné)

- A szemverést, eltöpködték?

- Ptü - ptü, meg nem igizlek!

- Árpa a szemén. /babonás/

- Akinek árpa van a szemén így gyógyítják Két sollót keresztbe tettek, szentelt vizet hintettek rá és mondták: az én árpám múljon el!

(Önböli Gergéné 64 éves)

- Kilenc szem árpával, háromszor háromval, az árpát a szemén visszafelé körülkerítik, aratják. Utána a kútba dobják és mondják: az én árpám akkor keljen ki, amikor ez az árpa kikel a kút vizibe.

(Ak.: Molnár Antalné)

- Falatka a nyelven. /babonás/

- A falatkát a nyelven kenyérdarabbal megnyomkodták, s a kutyának dobták, és mondták: ragadjon a kutya szájára, vaj a seggire!

- Sokan így is mondták: Ekele-mekele, falat lett a nyelvemre, ragaggyon a papné seggire!

(Ak.: Molnár Antal 74 éves 1967.)

- *Sárikság? /sárgaság/*

- A sárikság ellen a beteget kehelybe nézették, rajviaszból formált pohárból itatták.

(Ak.: Ömböli Gergelyné)

- *Forró hidegrázás?*

- A forró hidegrázást úgy gyógyították, hogy egy liter pálinkába egy liter édes tejet esszekevertek. Az édestejbe előbb fejeürmöt tettek. 2-3 napig áztatták ezt esszekeverve, s így adták a betegnek.

(Ak.: Molnár /Ádám Ferenc/ Anti 75 éves 1967)

- *A szoptatós anya meggyült mellének gyógyítása?*

- Főztek mindenféle burjányokat. Kamilla tea, galambvirág, vadon termô árvácska. Előbb párolták, s utánna rongy közti tették a burjányokat, és ezzel borogatták. Ezáltal a tej lefolyt. Utána kámforos denaturált szesszel mosták meg. Lenmagot hagymás zsírban megpirították, s avval borogatták. Búzakorpát melegítettek hagymás zsírban, s azt tettek rá.

(Ak.: Ömböli Gergelyné)

- *A Szent Antal tüze /Orbánc/*

1. *A betegség* leginkább az arcon nagy duzzanattal, kivörösödéssel járó minden irányban terjedő gyulladás. Annyira fájdalmas, hogy az arc azon részére nem lehet rejafeküdni. ... és nagyon csúnya.

2. *A nép tünet tana:*

A leggyakrabban főleg az arcon van, és erős fejfájással kezdődik. Majd lila pirosság tüzesség vonja be a gyulladásos testrészt, és a beteget a forró hidegrázás gyötri, s az izzadság kiveri.

3. *E betegség népi elnevezése.*

Aki a betegségben szenvedett, arra azt mondták: hánnya a Szent Antal tüze.

4. *Eredete, miért nevezik így?*

Régen valaki Szent Antalhoz való imádság folytán a betegségből meggyógyult. Azóta nevezik Szent Antal tüzének.

5. *Gyógyítása?*

A betegséget ráimádkozással is gyógyították. Kilenc miatyánkot, kilenc üdvözlégyet, és egy hiszekegyet mondtak a beteg felett, s ezt Szent Antal tisztelettyire ajánlták.

Vagy vízvetés által is sok beteg meggyógyult. A vízvetés így történt. Egy kannácskába /bögrébe/ vizet tettek, az alá keresztet vettek és imádkoztak: Ó dicsőséges Pádovai Szent Antal, Jézus Krisztusnak leghívebb barátja könyörögj értem, ki hozzád menekszik. Ezt háromszor ismételték. A vízbe mindig egy szecskét /kis darab szemet/ tettek. A vetettvízbe egy kis darab tiszta fehér ribancot /fehér rongyot/ belémártottak, s avval a rongyval megmosták a Szent Antal tüze minden részét, s azt többször megismételték.

Vagy egy gyertyácskát meggyújtottak, s a Szent Antal tüze körül körbe vitték. Miatyánk - Üdvözlégy - Hiszekegyet mondtak, s Szent Antalhoz fohászkodtak.

Ezen kívül még sokan a Szent Antal tüzet mosogatták fejrőrmös édetével. A fejrőrmöt nyers állapotban édes tejbe tették, 2-3 napig áztatták, s evvel a tejjel megmosták.

Borogatták ecetvel, tejfelvel, aludttejjel. A tejfelt, aludtejet, két tiszta rongy közti tették, hogy ne folyjon szét...

Feresztették árvacsihán főzetében és kamillateában.

Bekötötték, - ...hogy a forró nap ne süsse... - céklalével.

Ezenkívül, akik tovább mentek, hét hetes böjtöt tartottak Szent Antal tiszteletére, és Szent Antalhoz fohászkodtak. És ez is használt.

(Ak.: Balázs Balázné Szatmári Mária 81 éves 1968.)

- Szemverésre, igazetre?

Egy Miatyánk, kilenc Üdvözlégy s egy Hiszekegyet mondtak. S akkor belétették a vízbe a kilenc égő szemet. Megmosás után keresztet vettek a betegre, s mondták: Jézus születése előtt hegyek nőttek, kövek nőttek. Jézus születése után mindennek megtértek. Térjen meg ezen a kicsikén es ez a betegség.

(Ak.: Sebestyén Albertné László Márta. 39 éves 1968.)

- A vézna beteges gyermek nevét kicserélték. Akkor meggyógyult.

Nem betegeskedett tovább. Megtért a betegségére. A betegség elhagyta.

(Ak.: Sebestyén Albertné)

- Tej elvevés.

- Vettünk vót egy tehenet Róberttől a postástól, és 3 vaj 4 hétig minden héten 4 kila vaját vertem. Egyszer bójó a Hoffmanné, - vertem a tejet, éppen akkor szedtem ki a vaját. Aszongya: Annyi vaját csinálisz a tehenből?

Mondom, hogy igen.

Tuggyák...? - akkor volt nekem 4 kila vajam, de többet soha...!

Két és fél, ...három... - De akkor erőst kellett abrakoljam a tehent.

Én többnek elmeséltem, s – aszondták - : amikor kicsapom a legelőre a tehenet, - me't ez tavasszal vót -, figyeljem meg, hogy a tehen melyik kapun áll meg, és bebőg az udvarra.

Hát kicsaptuk a tehenet, hát hova ment be? ...igyenessen be Hoffmannéhoz...! - ...és a kiskapu nyitva volt!az eresztő, a konyhaajtó is! ...

A tehen bement szépen az eresztőbe, és... - az eresztő így el volt kintelve.

Ott volt egy olyan spájz csinálva. Az öregasszon odarakta a tejet.

...A tehen neki annak a szőznek.

Hej...! ... befutott utána, s fejébe ízelt...

Ott állott az öreg az ajtónál. Az öregot ellökte a tehen..., - nem olyan sértősen, de ellökte -, s ment igyenesen neki a spájztőnek.

- Én megmondtam az öregasszonnak: Hoffmán néni, hát métt jött a tehen ide?

- Hát én nem tudom - aszongya - hát métt jött bé ez a jőszág!?

- Mondom - a jőszág tuggya, de maga es tuggya! Ha nem lesz meg... - mondom... -, amétt ma bément a tehen, én magát fogom, s addig verem a tehen farkához, hogy - mondom - maga mind kifossa - mondom - azt, amit tőle elvett!

- Jesszus Got! - aszongya.

- Mondom - maga jól tudja métt...?, s ha nem lesz meg, - mondom - maga jól tudja mi...? - ...én magát agyon csapom!

Aztán rá két hétre, meglett nekem a három kila vajam, de több semmi sem.

De a tehen mikor kiment a legelőre... ...me't ott Fretócra ment..., el kellett mindig kísérem a kapuig, mert ha nem, ott bérontott.... ...és ha hazajött, s ha nem vótam ott kint, vaj a kapu esetleg nem vót nyitva, az mindig bement az udvarra.

- Osztan megtanyítottak, hogy mit csináljak: Reggel napfelkelte előtt, mielőtt feljő a nap, hát... szeggyek csihánt, és a sétárt fordicsam fejre, s azt a csihánt tegyem keresztiesen, s arra a csihánra fejjek reja... ...és mondjam a keresztvetést... ...nem ahogy szoktuk: az atyának, fiúnak..., hanem visszamenőleg... háromszor: szentléleknek, fiúnak, atyának...

Ezt háromszor, és három reggel csináljam meg, aztán jobban kivilágosodik, hogy a tehennel mi van.

Akik erre tanyítottak azt mondták: ha esetleg ezt megcsinálom, s az az asszon odajön, s ha esetleg kér orvosságot, be se engedjem az ajtón! S hát meg es csináltam.

Hát el es jött Hoffmán néni panaszkodni. Nem tuggya mit csináljon, a két keze úgy megdagadt. Elyen vót ne...! /mutatja a kezén/ s úgy nézett ki mintha forrázva lett vóna. Ezt én csináltam...

-Jesszus gott! - aszongya - ... nézze melyen lett a kezem!

- Biztosan rossz helyre nyúlt kend a kezivel...! ...há' még az este nem vót semmi baj a kezén, most mi lölte?! Hát... csak mennyen haza, s kenegesse vajval s tejfelvel! ...Kendnek úgy-es van... - mondom - , majd megjő akkor...

Aztán hazament az öregasszon, s bejött a menyé Hoffman Jóhán néni. Aszongya, hogy: métt járt ide anyósom?

- ...Ő tanyított meg, hogy mit csináljak... Aszongya - ...megfogtad-e a kezét, adtál-e valamit neki ?

- Mondom, hogy nem.

- Nem baj - aszongya - ...hadd kénlődjön az öregasszon...!

(Ak.: Kovács Szilveszterné Taszler Adella 1969.)

- Sebre.

- Az édes tejnek a színével, bőrével, akár melyen sebet ha megkensz, vele, ...meggyógyul. Égésre a tejszín használt.

Begyulladt szemet aludttejvel összekevert máléliszttal borították be. Két rongy közti fejtálcájára téve borították a szemre.

A begyulladt szembe édes tejet es fejtek.

Sebekre, repedésekre hurkafonnyadék zsírt használtak.

Ha valaki földikutyát fogott, és napszentülte előtt, sebet vaj más fájó részt megfogott, meggyógyult. A földi kutya sárga, fekete és fehér. Ha kijön a likból..., ...ha kizavarják, ugat olyan vékon hangon...

- *Hátfájásra?*

- Tormát kukoricadarával összekeverték, főző vízzel leforrázták. S azt hagyták kicsitt állni... meghűlni. Egy vászon zacskóba, vagy tálcájára tették. A beteget haslag /hasra/ fektették, s a hátára tették a zacskóban a tormás darát. Ez használt.

- *Mandula gyulladásra?*

- A pityókát megfőzte anyám, megtörte, egy zacskóba belé rakta. S a gennyes mandula borogatásra használta forrón, melegen.
(Ak.: Sebestyén Ádámné)

- Csuhát szedtek, s akinek a háta fájt, vajú lába, avval megveregették. A helye kihólyagzott, de használt.
(Ak.: Palkó Lajosné 74 éves 1974.)

- Az epének, a májnak, nagyon jó a retek.

- A fokhagyma érelmeszesedésre, magas vérnyomásra jó.

Altató a kicsiknek: A mákgubót főzték meg a kicsikéknek altatni. Belétettek egy hasábocskát kb. egy fél liter né vízbe. /kis gerezd részét/. Egy szilakocskát köménymagot. Egy ágocskát 7-9 szem ánizst. Egy kisebb ková hagymát, s ezt teának esszefőzték. S egy kis... egy fél szemecskének talán csak a felét... szaharint /százszorédes/ tettek belé... ezzel ízesítették. Ebből a főzetből egyszerre csak egy evőkanálkával adtak a kicsikéknek. Ettől úgy elaludtak, hogy sokszor úgy kellett felrázni.

Lukas fogra: Mákgubót esszefőzték csomborval, s azt vették rája a likas fogra.

Vízvetés, óntetés teknő alatt: Ma jes élő gyermek a Diszke Gergé Jánosé... a legnagyobbik. Azt tekenő alatt gyógyították meg.

- *Na... és mi módon, miért kellett tekenő alatt meggyógyítani ?*

- Hát mért kellett? ...azért, hogy hát betegség járta a gyermeket. Három hónapos, vaj négy hónapos vót, s tekenő alátették a gyermeket, és azon óntot öntöttek, s ónos vízzel feresztették. És akkor a gyermek helyrejött. Me' betegség járta a gyermeket. Ezt a legnagyobbikot, ma jes él. Addig öntötte az óntot... ...egyszer odamenyek, s hát a tekenő alatt a gyermek, s csattogtassa a tálba nanyám az óntot, s ónos vízzel mosta.

- *Ilyenkor mit mondott, mikor így csattogtatta... megvette az óntot?*

- Hát... akkor es imádkozott, s vizet vetett.

- *Hát... mit szokott imádkozni? ...nem tud vaj egy ilyen szöveget elmondani?*

- Hát mit imádkozott...? Három miatyánkot, három üdvözetet, s hiszekegyet. S felajálta az ő megjavulására az imát.

- *De valami szöveg még nem volt hozzá, csupán az imádság volt?*

- Mit tudom én, hogy mit mesterkedett? Ez ilyen vót... ez vót az orvosság.

- *Na ezt még nem hallottam, hogy tekenyő alatt is gyógyítottak. A földre tették le, vagy párnára, vagy mire?*

- Hát úgy, ahogy vót a gyermek a pókába. Szóval... akkor a tekenyőt rejaborították.

(Ak.: Ömböli Gergéné)

- Buta Ferinének álmába megjelent egy fejr ruhás asszon, s mondta, hogy mit imádkozzon a nagy-beteg halálos gyermek felett. S a gyermek meggyógyult.

De, hogy mit imádkozott, azt nem árulta el senkinek. (Ak.: Ömböli Gergéné)

- A nagy üdőt... keresztet vetnek a világ négy tája felé. Elküldik a vizek partjára.

(Ak.: Ömböli Gergéné)

A tudomány átadása, vízvetés:

- *Mondja csak el Erzsi néni! ... a tudományt a gyógyításról hogy örökölték?*

- Hát nannyonak vót egy tehenye, s megbetegedett. Nahát most mit csináljon?

- ...Hát ő jes tudott vízvetni...

- Mit csináljon a tehenvel? Istenem! - aszongya - mit csináljon?

Hát... nem az övé vót, hanem Farkas Ferencé vót egy tehen, s az megbetegedett, s nem tudott lábra állni, s ott búsultak, hogy mit csináljanak...?

Felkőti Farkasnét Farkas Ferenc... - az édesanyját felkőti:

- Anyoka keljen fel! ...nem tudom mit csináljak a tehenvel - aszongya - Meg akar dögleni. - S aszongya:

- Hát mit csináljak édes fiam? – aszongya -...vittem vizet neki, ...minden...- aszongya - hát mit csináljunk? ...Egyszer fekszik s nem kel fel, meg akar dögleni...

Hát akkor lefekszik, s hát egyszer szózatot hall. - aszongya - ...el es alutt...- ...azt hitte, hogy a fia, ...Péter szóllott neki - aszongya:

- Anna, Anna, keljen fel! - aszongya - s mennyen el ide s ide ehhez az asszonhoz... - aszongya -, vettessen vizet!

- Megmondta, hogy kihez... Mennyen el Buta Ferinéhez, és vettessen vizet s a tehennye még... - aszongya - ...ha vizet vettet,még ma felkel a tehennye.

Istenem! ...éjjel van, mit csináljon?

- Hát én tudok vizetvetni...
- Nem baj - aszongya - ...mennyen el ehhez az asszonhoz, s vettessen vele vizet...

Esszeszedte magát Farkasné s felkelt, - me't ő bábasszon volt -, s elment Buta Ferinéhez.

S akkor békopogtat. - ..éjjel ment el...-

- Márka kelj fel!

- Mit akar?

- Kelj fel lejánka! ...eressz bé! Ideküdték hozzád...

Felkőt nanyó s béeresztette Farkasné. S akkor megkérdezte, mit akar?

Aszongya: - Vess vizet! - aszongya - me't szózatot halltam... - aszongya, -

...hogya te vizetvetsz... - aszongya - ...akkor a tehenyünk megjő.

Aszongya... édes Annané, én nem tudok vizetvetni...

Aszongya: én mondom neked, s te... imádkozzunk... - aszongya: én mondom, hogy mit imádkozz. A vizet es... ..a szent vesd belé a vízbe. Te veted meg a vizet.

Na..., akkor hamar tüzet gyújtottak, s még seprűfűágból... - s még azt es meghatták, hogy miből vessen vizet. S akkor vetett vizet éjjel... Éjjel vizetvetett...

S Annaném mondta, s nanyám... hát Buta Feriné... ő imádkozott. úgy, ahogy mondta ..
...egyik a másiknak átadta a vízvetést, ... a tudományt. S így megvették a vizet.

S azt mondta: akkor megmondták még az ablakon keresztül neki - Farkasnénak -, hogy ez az asszon megveti a vizet, s azon túl ő fog orvosolni s vizet vetni. ...Hasznos lesz a vízvetése.

Na... akkor hazaviszi a vizet..., - a vetettvizet.

S azt es megmondták, hogy hát a korpára öntsön vizet, s háromszor a tehen hátán végig vigye elé a fejihez... háromszor, ...s akkor keresztbe jes öntsön abból a vízből.

... S akkor azután a korpával..., napfeljött előtt korpával nyalassa fel...

Akkor napfeljött előtt meg es etették s meg es mosták, s reggelre a tehen felkőt...

S ezentúl nanyám vette a vizet.

...Onnantól Farkasné nem vette a vizet. S onnantól hasznos vót nanyónak a vízvetése.

Szóval a szózat által kapta meg a tudomány átadást. Igen... a tudományt.

...Szóval hatott... Hát ő jes tudott...

... Ő azt felelte ki az ablakon: Én vettem vizet a....

Nem baj, eriggy asszon el, azt mondták vissza neki, me't még a tehen lábra áll.

...s azt es megmondta... napfeljött előtt legyen a vízvetés, és korpával nyalassák fel,. s máma a tehen még eszik...

... Felkőt a tehen és ett...

Azóta minden állatnak vizet vetett nanyám s használt. Meggyógyult...

(Ak.: Ömböli Gergéné Erzsi néni.)

-A körpököt mire használták?

- Vótak olyan gömbölyű pohárkák... s akkor egy forgácsra kötöttünk egy rongyot, s belémártottuk a benzinbe, s akkor megkerítettük... belőle a poharat megbenzineztek, s akkor gyújtottuk meg gyufával, s hántuk reja, raktuk reja az ember hátára..., vaj ahova kellett. Hátára, s derekára, s mindenübe... Olyan fájós..., derekfájós vót Flámán Péter, de oda... azt se tudom hányszor jártam oda. Így raktam reja a körpököt, s használt.

- Láb fájásra mit használtak?

Vérszipót. Hát a vérszipót felrakták oda ahol fáj s elhagyták, addig szípjá a vért ameddig ő maga-magától le nem gurult. S ha nem gurult le hamarosan, akkor megsózták a szájátövin, s akkor úgy legurult magától.

- Mit mondtak, mire jó ez a vérszipó ?

- Csak ennyire, hogy a rossz vért kiszípjá. Lázás vót nagyon a lába.

- Milyen vérszipók voltak ? Hány fajta vérszipó volt ?

- Két fajtát üsmertem. Egyik olyan sárga csíkos vót s másik meg fekete. Ezt hittuk lóvérszipónak... - a feketét.

Tuggya-e, amikor imá' azt levették róla, kiokádta azt a vért..., s csak es azt tették vissza. Belétették a vízbe s így tovább lehetett használni.

- Honnan szedték ezt a vérszipókat ?

- Hát azt vettük a patikából. Nálunk Bukovinába az nemigen termelt, ez a csíkos vérszipó, hanem inkább Romániából hoztak bé.

- Kend bábaszonykodott. Hogy vezette le a szülést és mit adott? Hogy szokták a beteg asszonyt gyógyítani? Mit adtak az első napokban, hogy gyógyuljon gyorsabban?

- Hát pálinkával, akkor a pálinka vót az ital, az orvosság. ...és minden áldott nap este reggel bédörzsöltem, s akkor így békötöztem. Minden nap kétszer mentem, este reggel...és nem adtam orvosságot csak annyit, hogy feresztettem.

Mikor 2-3 napos vót, kicsit megerősödött, akkor az asszonnak es feredőt csináltam, s az utolsó napokba jes. Az én kezem után – komámuram -, egy asszon se vót beteg. S úgy mondom, hogy a Jó Isten úgy segéljen meg...

Kolozsi Fábiánné élő asszon, s a gyermekeit megfogta, s a tavasz eljött, s tiszta új inget s gatyát hozott az öregnek /a férjének/. Eszibe jutott, hogy én melyen jó vótam hezzik. Mindegyik... nahát amelyik meglát hát...

- A szülési fájdalomra pálinkát adtak a betegnek?

- Hát abba helybe.

- És nem lett lázas?

- Nem lett..., nem.

- Miért, mit használt tulajdonképpen?

- Tuggya-e, van az a nagy rágása, nagy fájdalma van, s hogyha pálinkát ivutt, az megszüntette. Igen. Pálinkát ittak... mindenki: én es s más es.

Az öreg /a férje/ úgy örvendezett mikor kellett hozzon pálinkát /nevet/, me't neki jés jutott belôle.

- *Főleg a beteg asszonnak a pálinka mellett még mi segített?*

- A dörzsölés. Jól megdörzsölték. A sarkától a válláig megdörögölte a bábasszon. Ez segített.

- *Mi okozza a csicsrepedést?*

- Azt az okozza, ha a kicsi gyermek nagyon erős szipós. Erőst szipja...s gyenge a csicsgombja, s akkor az kiszípjja, ...kireped.

- *Mivel szokták ezt gyógyítani?*

- A patikából vettek valamilyen zsírt.

- *Az anyafolt milyen helyen szokott jönni?*

- Hát a Ferencnek - az enyimnek vót itt - s itt. /mutatja a helyet./

- *Mi a csemellés?*

- Hát megmerebedik az ember. Kicsattog a szája. Olyan beteg, hogy belé lehet halni, olyan beteg.

- *Mitől jött ez?*

- Jól esik az étel. Vaj igen jól esik, vagy pedig ha rosszul esik.

- *Mivel gyógyították?*

- A' hát... megdörzsölésvel.

(Ak.: Molnár /Ádám Péter/ Antiné sz. Sebestyén Erzsébet. (Diszke Jankó Erzszi) 67 éves, 1967.)

- *Méhfájásra?*

Jézus szíve burjánt leszedtük és megfőztük fürdőnek. S abba kell fürödni.

S akkor az jó... Ezzel előztük meg a betegséget.

(Bogos Ambrusné Bíró Borbála 68 éves, 1983. Kéty/Hadikfalva)

- *A teherhordásnál melyiknél volt mozgékonyabb a has... a fiúknál, vagy a lányoknál?*

A teherhordásnál a fiúknál hegyesebb és mozgékonyabb volt a has, mint a lányoknál.

Ilyenkor a teher elől volt a hasban, lányok esetében úgy éreztem mindig, hogy lassabbult a mozgás.

(Farkas Jánosné Sebestyén Kati 76 éves 1984.)

- Én egyformán éreztem, úgy, hogy nem volt semmi különbség.

(Ak.: Kovács Péterné Katona Rózsi 69 éves 1984.)

- A fiúknál valahogyan olyan széjesebb vótam én. Tizenegy gyermekem vót. De azért a leányokat könnyebben hordtam ki.

(Ak.: Sebestyén Antalné Molnár Márta 71 éves 1984.)

- *Az anyatejet a fájós szemre miként használták?*
- Hát úgy csináltuk, hogy odahozta komámasszon - Vilma - a gyermekit, me' csupa genny vót a szeme. S állandóan fejtem ott a szemibe, s az ott azt a válladékot kipucolta onnat, és akkor kamillával kimosták. S úgy helyrejött a gyermek szeme...
(Ak.: Farkas Jánosné)
- Anyatejet a kis gyermeknek a szemébe fejtük ki. Én es fejtem, de nagyon jó vót, me't az a tej feloldotta a szemhiját. Jót tett a gyulladásra.
(Ak.: Sebestyén Antalné.)
- *A csicskovászt miből csinálták és mire használták?*
A csicskovászt anyatejből csináltuk, s akkor megettük, hogy több tejünk legyen. Én es csináltam. Igen... az első gyermekemvel annyi tejem vót.
Ezt az öregektől hallottam.
Ezt esszegyúrtam lisztvel, s megszárosztottam, s abból ettem.
...Vót es tejem mindegyik gyermekemvel.
(Sebestyén Antalné)
- Pogácsát csináltak. Geni ángyijét én megettem. Sok teje vót, azt kifejte, s akkor csinált olyan pogácsát, s én elloptam s megettem.
(Farkas Jánosné.)
- *A gyermekek hajlatait - ha levesztek - mivel kezelték?*
- A lisztes zsáknak belülről, a kukoricalisztnek a zsákjáról lakapartuk egy olyan markocskával, s úgy odaraktuk ahol leveszett. Ezt általában használták.
(Kovács Péterné)
- Finom kukoricalisztet, ami fé're szóródott a papiron mikor szitáltuk, ami fé're porosodott a papír szélére, abból szedtünk. S ha megpirosodott a gyermek ágyéka vaj valamije, akkor abból megszórtuk és minnyá jól lett.
(Kelemen Istvánné Kerekes Gizella, 74 éves 1984)
- Szú-lisztvel gyógyítottuk a leveszett hajlékokat. A fából ami a szújpor kijött, hát abból megszórtuk a gyermekeknek a hajlatait, s ez használt.
(Sebestyén Antalné)
- *A kamillát mire használták ?*
- Hát legjobban ilyen szemgyulladásra használták. De bizan mikor a fogunk fájt megfőzték, s rongy közti tették, s így rejtették az arcunkra, s még annak es használt. Mindenre használt.
(Farkas Jánosné)
- Mikor megszülttem nekem az vót a teám. és hogyha a gyermekeknek a szemik bégyulladt, avval mostuk... kamillával.
Szemgyulladásra es használtuk. Mü jes használjuk megfázás, gyulladás, gyomorfájásra. Mindenre használjuk a kamillát.
(Sebestyén Antalné)
- Mindenre használtuk.
Gőzölésre, s még meg is ittuk a teáját. Ha megfőztük úgy keserűn... nem es tettünk cukrot belé. Köhögés ellen es használtuk, s ha az embernek a gyomra fájt, még arra jes jó vót. Ha valami gyulladásba vót... - kéz vagy ilyen seb - azt es mostuk vele s használt. Ma jes használom gőzölni, de teának es főzők belőlle.
(Kelemen Istvánné)

- Borinak a testvéremnek teljesen le vót az orra rothadva. Elvittük az orvoshoz Szekszárdon bent vót... Sugározták s nem használt semmit se. Teljesen így az orráról /mutatja/ lejött ne... - a seb.

S én erről beszélgettem Mázán Erzsikéjéknitt /a lánya/, hogy ne... rothad le az orra. Aszongya Emma - a Herceg István leánya -, hogy Rózsine, főzzön kamillát - aszongya - s meglássák használni!

Mondom ezt Borinak, s ő aszongya: Én mostam kamillával, - ez nem jó!

- De mosdd meg Bori! Meglátod jó lesz...!

- Akkor főztem én... s megmosta. S azt a kamillavirágot odatettük reja..., tettük éj-jelre az orrára. S reggelre az orrán felfordult a seb, s alatta olyan szép vékon bőröcske vót...

- Jaj... - mondom - Bori gyógyul a sebed!

- Aszongya: Na ha gyógyul akkor mossuk! Egy nap megmostuk háromszor-négyszer, s este örökké rejatattuk a virágot es. S mikor egy hete vót szép tisztára bé vót forrva. Csak a fejrésége maradott, hogy ott vót a seb. Olyan szépen meggyógyult. Az orrán vót az a nagy seb, úgy, hogy teljesen az orrán keresztül lehetett látni. Olyan vót, hogy azt hittük, hogy lerothad. (Kovács Péterné)

- A vöröshagymát mire használták, orvossággént ?

- A vöröshagymával bedörzsöltük a darázscsípést s használt. A méhecske csípést is meggyógyította. (Kelemen Istvánné)

- Kezünkvel esszetörtük a hagymát, megpuhítottuk, s avval borítottuk bé a daganatot, s használt. (Kelemen Istvánné)

- A hagymát megfonnyasztották a füttön /kályha/ s akkor a kovát levették, s rátették a daganatra, /duzzanat/ s ez megérlelte és kifokadt a duzzanat..., a kelés.

Azt is hallottam az öregektől, hogy összezúzott hagymát mézzel es igyák s liszttel esszekeverték, s ezt tették rá a kelésre. (Farkas Jánosné)

Anyoka nekem es gyógyította. Bétette a hagymát a parázsra s mikor megsült kivette, szépen lepucolta, s akkor kovánként szétszedte, a kovánként kettőbe vágta, s azt ráborította a daganatra. Este rátette, s az annyira megpuhította, hogy reggelre már kifokadott. Csak kellett kinyomni a mérget /gennyet/ belőle...

(Sebestyén Antalné)

- A hagymát megpucoltuk, s egészen megfőztük. ...többet... Egy lábos tele vót hagymával. S mikor jó puhára megfőtt, akkor a levit ittuk.

Nekünk gyermekeknek anyoka örökké ezt adott. (Sebestyén Antalné.)

- A hagymalevet kicsavarták, cukrot tettek belé, s azt itatták. A hagymát megsütték, a levit kicsavarták, s azt itatták meg a beteggel. De azt is csinálták, hogy a kicsavart hagymalé gőzét belélegeztették. Azt es csinálták, hogy a fehér hagyma levivel es gyógyítottak. A hagymát apróra megtörték, a levit kifacsarták, s a begyulladt fülbe időként töltöttek belőle, naponta kétszer-háromszor, s ettől begyulladt fül meggyógyult. (Farkas Jánosné)

Kisgyermeknek a hagymát teának esszefőztük köménymaggal, hasfájás meg gyulladtság ellen. *(Sebestyén Ádámné Kozma Emma 63 éves 1986.)*

- Megpörkült cukrot, abba beléttük a hagymát, és teát főztünk belőle, s annak a levit ittuk, s használt. *(Szűcs Jánosné Kiss Mária 62 éves 1986.)*

- Szamárköhögés ellen is teának héjastól megfőzték, s azt itatták. Ha vót cukor, akkor azt is tettek belé, s használt. Felszaggatta a köhögést. *(Farkas Jánosné)*

- Hagymahéjat égettek, s a füstyt felszívták. *(Sebestyén Ádámné)*

Ahogy főtt a hagyma, úgy egy takarót magunkra vettünk, s azt bélélegeztük.

(Sebestyén Antalné)

- Nátha ellen is mint a köhögés ellen teát főztek. A náthát úgy gyógyították vele, hogy parázsra tették a hagyma héját. Ezt úgy csinálták, hogy egy lapátra parzsat tettek, s arra tették a hagymahéjat, a beteg fölé hajolt, s letakarták egy pokrócval, s a füstöt beszívta az orrán. Fájdalmas volt, de használt. Kitisztult a fej.

(Farkas Jánosné)

- Hülés... influenza ellen is használtak a hagymát, de még úgy tudom sok minden másra is... Télen egész télen, ott állt egy fazakacska a fűtőn teli hagymaléteával, s avval védekeztünk a hüléses betegségek, s az influenza ellen. *(Farkas Jánosné)*

- Az fel es szaggatja a hurutot. Nyersen esszevágjuk. lesóztuk, egy kicsi ecetet tettünk rá, és bosztánmag /tökmag/ olajat, s ezt ettük sült pityókával /krumpli/.

(Farkas Jánosné)

- Baciölő nagyon... Sok hagymát egyen a tüdőbeteg, s az a tüdőbajból kigyógyul.

(Sebestyén Ádámné)

- Kisgyermeknek - ha köhögtek -, hagymát főztünk, annak a levibe köménmagot tettünk, s azt itattuk velik. *(Sebestyén Antalné)*

Kisgyermeknek megfőztük a hagymát, kicsi ánismagval, a köménmagval esszefőztük, s azt itattuk a gyermekekkel.

Vaj ha a fülünk fáj, megfőztük a hagymát jó puhára, rongy közibe tettük, s a fülönkhöz hezafogtuk, vaj lefeküdtünk, s használt.

(Sebestyén Antalné).

Igen... s ha az ember a lábát leütötte, hagymát tettünk rá, s használt.

(Kelemen Istvánné)

- Akármilyen kelés, vagy seb volt, a hagymát kétfelé hasítottuk... s úgy szappant tettünk belé. Igen jó gyógyszer. *(Kelemen Istvánné)*

- A kelésre sült hagymát tettünk. *(Sebestyén Ádámné)*

- Megsütték a hagymát, kettőbe vágják s úgy levették a beliből egy ková, s abba szappant tettek, s ezt tették a kelésre. *(Kelemen Istvánné)*

- Írt csináltunk belőle...A hagymát felvágva jól megdinszteltük. Akkor szappant tettünk hozzá, jól összekevertük, amikor kihült, rongyra tettük, úgy ráborítottuk a kelésre. *(Sebestyén Antalné)*

- Én arról tudok csak, hogy leánka vótam, s ángyom szült s valami lepény maradhatott a méhében...

A bábasszony esszevágott egy csomó hagymát, zsírba nagyon halványan megdinsztelte s mikor kihült, egy törülközőbe a fele-részébe rátette, s a másik felét ráhajtotta, s ezt rátette a hasára.

S utána hallottam mondták, hogy.... na most elment. /Kitisztult/.

(Farkas Jánosné)

- Akinek a haja elhullott, karikába vágva rárakták a hagymát a fejire, békötötték valamivel, vagy sapkát húztak rá, s ettől a haja kinőtt.

(Sebestyén Ádámné)

- Azt tudom, hogy egy-egy kopasz ember a fejét hagymafőzetvel dörzsölte, hogy nőjön ki a haja. *(Farkas Jánosné)*

- Hajhullás vagy szakáll hullás ellen a vöröshagymát kettőbe vágják, s avval bédörzsölték 4-5-ször, s a haj vagy a szakáll visszanőtt. *(Szűcs Jánosné)*

- A hagymát étkezésre... mindenre használtuk.

Levesbe, nyersen, szalonnával, tejfeles túróval, meg vajás kenyervel is használtuk.

Sokat ettünk belőle sült krumplival s ruszlit is készítettünk belőle. *(Farkas Jánosné)*

Húslevesbe csak lepucolva a héjától... egészbe tettük bele, hogy szép sárga szint adjon a levesnek.

Én ma is így csinálom. Pörköltbe megdinsztelem, apróra vágva, s ezzel ízesítek.

- Bukovinába a hagymát négybe vágva megsóztuk, s azt tettük tarisnyába az embereknek szalonna mellé, erdőbe menéskor...

- Bőjti napokon pedig szalonna nélkül. Ecetes hagymát és olajas hagymát is használtunk. Főleg télen ez vót az ebéd sült pityókával. *(Sebestyén Antalné)*

- Hagymasaláta, ecetes olajas hagyma, főleg ez volt az ebéd a téli időben sült krumplival.

(Farkas Jánosné)

- Mikor festékest szőttek, a gyapjút a hagyma hójának a levével sárgítottuk. Tojástartó is festettek, akkor mikor írott-tojástartó csináltak. *(Farkas Jánosné)*

Tojástartófestéskor előbb a tojástartó a hagyma levibe megfőztük, s utána tettük a festékebe, nagyon szép színe lett. *(Sebestyén Antalné)*

- Az üdőjárásval kapcsolatban, hát a hagymát kettőbe vágjuk, levettünk róla tizenkét kovát, s abba tettünk... mindegyikbe egy-egy félkalán sót. Ezeket sorba raktuk, ahogy a hónapok vótak. S akkor amelyikbe teljesen elolvadt, abba a hónapba, sok eső vagy hó volt. *(Sebestyén Antalné)*

NÉPI EMBERGYÓGYÁSZAT

A BUKOVINAI

ISTENSEGITSÉN

Majoson /Tolna megye/ vagyunk. A beszélgetésről kazettás magnófelvétel készült.

Jelen vannak:

1. Miklós Gábor 73 éves.
2. Miklós Gáborné 75 éves.
3. Nyisztor Bertalanné 88 éves.
4. Szentés Menyhért 78 éves.
5. Sánta Imréné 68 éves.
6. Szóts Boldizsárné 74 éves.
7. György Bélán Vilma 76 éves.
8. Antal Istvánné Gáspár Katalin 73 éves.

- *Megkérdezném kendteket: .Istensegítsen a lázas betegeket, mivel gyógyították?*

Ki tudna erre választ adni?

- Lepedőbe csavarták, ...vizes lepedőbe, ...sós vizes lepedőbe...

Én megmondom...a legjobban, hogy gyógyultam meg:

Gyermekkoromban hat hónapot voltam Móduvába. Ittam abból a kékköves hordóból.

A hat hónapon olyan betegséget kaptam, hogy... vízkórság, -...azt mondták Bukovinába.

...És akkor az uraság meglátta. Azt mondta a kálfának, hogy vigyék haza, ne haljon meg itt az istállóba... a jászolba a lovak előtt!

Hát így ingemet akkor az a kálfa - andrásfalvi vót - elvitt Andrásfalváig, ott fel végig, s bévitt Radócra, s ott megkeresett egy istensegitsit, hogy ingemet hozzon haza.

...Vagyis addig kereste, hogy a nagynénémet megtalálta...

Káposztát árultak. S akkor két tehénnel vót. Odavitt ingemet, s aszongya:

- Üsmeri-e ezt a gyereket ?

- Néz..., néz..., - s nem akar üsmerni.

- Jaj...! ... aszongya: -Te vagy Menyhár? ... aszongya: Mi van veled?

Mondom ne mi... Úgy lebetegedtem, hogy nemsokára meghalok. -....Mondom így neki.

Hát akkor szépen feltett a kocsira, lefektetett oda, s hazavitt. Estére hazaértünk.

....Mikor hazamenyek..., - anyám meglátott... -

- Jaj, Jaj! ...elkezdett sírni, ...most mi legyen a gyerekekkel?

- ...Meghal... - Hát egy hálóinget, ami vót abba az üdőbe - az ágy bütejébe tette, s felfektet oda...

Egyszer átjő a komámasszony - Kozsokár Zsuzsa -, s aszongya, hogy...

- mi van a gyermekvel?

- Hát nézze komámasszon... aszongya... hal meg...!

- Hát nézze! ...akkor ezt tuggya mivel gyógyítsuk meg...?

- A szapulócsebert hozza bé, ...aszongya... - és abba beléteszünk vaj két kila sót - ...aszongya, - s akkor belétegyük oda, s megferesszük.

Vaj kétszer-háromszor megferesztettek, s meggyógyultam.
...Az volt az orvosság akkor. Ez volt a gyógyszer...

Na most... ...akkor a második két hónapon elkezdett.... - hát úgy..., azt tuggya mindenki, - nem kell tagadni! - hogy csak túró és málé vót, semmi más, - ... egy ing és egy gagyacska... - három hónapig. A másik három hónapig a másik ing s egy gagyacska...

Nem is vót mód cserélni, met akkor nagyon sok vót az ellenség... /nevet/
Nem mondhatom a tetüt... Annyi vót... - hallja -, hogy... a fehér ingbe, hogy... nem tudtak tolakodni, - egyik a mást nem ütték el.

De mü mit csináltunk? ...lesepertük.
Visszavettem a régi inget, hogy abba nem mentek úgy a tetük, nem csiptek úgy...
Na és akkor, akkor... - hogy mongyam? ...elrázni a hideg, úgy minden nap 11 órakor kirázott a hideg, attól a rossz túrótól, - ... me't ittuk azt a rossz vizet...
...Na most mi legyen ? Senki sem vót aki gyógyítson.

Hát akkor mit csináltunk ? Hát ittak..., ilyen... kínai.... vizet ittam. Elyent...
-még az asszonyok vérszipóval es szipattak, hogy utáljam meg.
- De most nem gyógyultam. Antal bácsim, meg bátyám aszongyák:
- Tudod mit? ...aszongya: Veszek én egy kila borsót, - török borsót -, s egy fél liter borba belé tegyük..., megiszod - ...aszongya... - s meglátod, hogy meggyógyulsz.

Hát úgy is vót. Tuggya mit...?

Mikor megittam, akkor felkeveredett a gyomrom, s tiszta bikanyálat dobáltam ki.
Olyan vót az az orvosság. Szóval akkor onnantól nem es rázott a hideg.

- Szóval ez a második a hidgrázásra volt ?

- Igen, ez a második a hidegrázásra vót.

- Hogy visszatérjünk egy kicsit, mi okozta a lázt Bukovinába? Mitől lett?

- Én ha megcsemeltem, akkor abból es került hidegrázás. Akkor a szájom kicsattogott.

- Mivel kenték?

- Azt mondták, ilyen zsírval, ...vaj mit tudom én mivel. Hát ott nem lehetett gyógyítani. –
- Hogyha akartak valakit orvoshoz vinni, hát egy hétig kellett az a szegén ember dógozzon, hogy tuggya az orvost kihozni az a fuvaros. Mást nem tehetett.
- Na és akkor úgy volt... nyáron ...tuggya aratáskor, hát vasárnap pihentünk, reggel tízig, ... meg tizenkettő-es. Me' nem mondta senki, hogy kelj fel fiacskám! ...gyerek készen a reggeli, vaj /vagy/ az ebéd... Ott nem mondta senki sem.

- Egy máléf főzetett a buktár, vaj hogy mongyam? ...és az otthatta a részemet. De én addig hömpörögtem a keresztek mellett, hogy egyszer csak azt vettem észre, hogy a nap úgy belé süttött a fejembe, hogy... - olyan napszúrást kaptam.
- Akkor megfogtam így a fejemet /mutatja/. S a keresztek vótak körülbelül így a kalibától egy olyan 20 méterre. - ...Mert azért mentünk a keresztek közi, hogy ott nem csíptek a tetűk.
...A kalibába annyi vót, hogy még a szalmatálba jes bebúttak...

Na és akkor oda bementem, s lefeküdtem a kalibába, s három nap így fenteregtem, így ne...! /mutatja a fordulatokat./

Mindig csak más világot láttam. De azt senki nem mondta..., ...egy bögre vizet adott vóna nekem..., vaj mit ? A többiek elmentek dolgozni, s én ott marattam egyedül..., jajgatva.

- Egyszer csak mi történt mi nem, hát három nap múlva észretértem, és meggyógyultam...
Semmi orvosság nélkül...! ...nem tudom, hogy mitől.
(Ak.: Szentes Melnyhért 78 éves. szül. 1907.)

- *Az orrvérzés mitől jött, mivel előzték meg, hogy gyógyították?*

- Pistának - a férjemnek - ...nagyon folyt az orrávére.
- Anyósom aszongya: Mit csináljak veled fiam, minden nap... s minden nap? Elvitte, ...megfogta Pistát, - s aszongya: Gyere a csepegő alá.
S csinált egy ilyen botocskát /kis pálcát/, s beléverte oda a csepegő alá.
S mikor folyt az orrából a vér, akkor belécsepegtette oda abba a lukba.../nevet/
Belécsepegtette, s akkor férre jött, s akkor azzal a botval, - amivel lukat csinált -, azt beleverte a földbe, s az orrávére többet sose folyt. /nevetnek./

- *És mitől jött az orrvérzés?*

- Hát azt nem tudjuk.

- *Valaki tud-e még az orrvérzésről ?*

- Én a nyakcsigámra vizet tötöttem, s akkor minnyá elállott, nem folyt.
- Melyent megmelegedtem vagy kifáradtam, minnyá folyt, de abba helybe mentem, s egy cseppecske vizet rejtötöttem, s úgy megállott, hogy többet nem folyt...

- *Szóval azt nem tudják megmondani, hogy mi okozta az orrvérzést?*

- Az okozza, hogy ha kifújja nagyon az orrát..., hogyha van benne valami... ha nagyon erősen kifújjuk, abba helybe megindul a vér.
- Abba a pillanatba..., úgy, hogy ez igaz. ... én tudom.

... Télbe? ...csakugyan akkor hideg van, s foly' az orrunk leve, s akkor kifújuk erősen, s akkor a vér megindul. S akkor úgy a melegvízzel megmossuk, vaj

hanyotánfekszünk....de nem szabad hanyotán fekünni jes me't akkor a torkunkba visszamenyen a vér, s ... akkor megfulladunk.

Igy járt az enyim es... - a fiam. Annyira folyt az orra vére. Kellett vóna mennyen sitre Komlóra, s nem tudott menni. Nem tudott...

Úgy sietett, hogy valahogy..., hogy... mosta a fejit, s kezeire tötötte, nyakára a vizet, s alig tudott elállni, hogy egy darabig így vót. ...de, hogy mitől vót, azt nem tudom.

- *Testfájást...? ...ha valakinek a teste fáj rettenetesen, azt mivel szokták gyógyítani ?*

- Tépték a füvet.

- *Milyen füveket ?*

Békalábot meg a szénamurhát. A szénamurhát..., azt tartották a legnagyobb orvosságnak. Fájtak a kezei, vagy a lábai, abba füröszötték meg. Még olyant es láttam, hogy ebbe a békaizébe, ...békaláb igen...

- *Mi volt az a békaláb..., békarokka ? Nálunk Andrásfalván úgy mondták: fentőfű.... Tehát Istensegítsen ez békaláb? ...- a fentőfű...?*

Igen békaláb... Köhögésre jes használták.

- ...A legnagyobb orvosság tuggya-e mi vót Bukovinába...?

Akinek beteg vót a feje, vaj teste, ilyen kámforos bűdösispirtet használtak. Azzal dörzsölték meg az ember testit, ...vaj amiye fájt. Ez mindenre használt... - ez a bűdös ispirt, ...hogy mongyam...?- denaturált szesz.

Akkor sósorszeszt es egy rongyra rátették s béköték a fejit, s úgy elműllott.

Ilyenek vótak...

De hogyha a kezemet elvágtam vaj a lábomot, hát tuggya mi vót a leghamarábbi gyógyszer ?

Apám vagy anyám neki vitt a falnak, a meszet kaparták , ...s még egy jó pofont adott, hogy ne...! ... máskor ügyelj magadra! S e vót a gyógyulás.

Az én apámnak nagymarin, vagy tudom es... - kelés vót a torkába, s éppe' ott vót Bibián ném /néném – a Szerk./ ...az Isten .nyugtassa meg!

Jaj...! - aszongya Bibián ném: - Tudod leánkám...?! - ...kicsi lejánka vótam...

- Eriggy csak anyámékni... - aszongya ... - ...Szôke Antiné aszongya: - eridj s kérjél - aszongya - anyámtól mézet!

Anyám adott ide egy pálinkás pohárkát, s akkor el es futtam..., eléfuttam a nagyfaluba, s mondom neki, hogy ne...:

- Bibián nénim küdött - mondom: - ...Viróné, aggyon egy kicsi mézet, me't apám fullad meg!

S adott es a pohárba, s én hazamentem, ... s hamar... Bibián néni kiment - az Isten nyugtassa! - keresett pókhálót, s azt belékeverte abba a mézbe, s apámnak a torkába bétette, s egyszer kis idő múlva..., - hát kifokasztotta, s így meggyógyult. Másképpen megfulladt vóna.

Tehát fulladásra volt ?

Fulladásra..., de meg vót kelve. Kelés vót teljesen ott a torkába. S így meggyógyította az a méz.

(Ak.: János Rozália 86 éves.)

A hidegrázás mitől jött, mi okozta, mivel gyógyították?

- Hát ingemet-es rázott a hideg. Úgy történt, hogy két hónapra cékla... - me' úgy montuk otthon ugye...- céklakapálni, répakapálni vótunk...
- Mikor jöttünk haza, - imán szavam nem felejttem -, mü ott benn egyebet nem ettünk csak túró.

Minden nap túros málé. Hát én osztán megláttam benne a kukacot, s nekem nem kellett imá' többet. Én gyűjtöttem egy dézsácskába, úgy, hogy mire letőt a két hónap, a dézsácskát én megtöttem túróval.

Mikor mentünk haza, hát én nem tudom mi lölt. Én olyan beteg lettem. Megettem egy pár szem meggyet. Lehet, hogy éhes vótam, s alig tudtam én a kocsira felülni, s olyan beteg lettem...

A hideg kezdett rázni...

S akkor hazamentem, s úgy lebetegedtem onnantól, hogy mikor hazakerültünk minden nap rázott a hideg.

Anyám - mint Menyhár mongya - főzött így borba, vagy tudom-es én..., - főzött. - ...ilyen szegfűborsot rakott belé, csípős borsot, s nem használt semmit.

Aztán apám elvitt Radócra a kórházba, s ott vótam két hétig, s attak azt a kínai port..., s én mindig úgy csináltam, hogy kivettem egyikből, s akkor azt megittam, - ... s akkor aztat eldugtam a szalmazsákba.

Úgy, hogy esszegyűjtöttem vót vaj 10 darabot vaj tizenötöt így kicsidenként, de... ingemet, még azon a nap - ... pénteken..., - sose felejttem el - , mikor bévittek azon a nap ki kellett vóna rázzon, s nem rázott ki.

Megijedett biztosan a hidegrázás, hogy kórházba kerültem.

Hát két hétig mondom olyan beteg vótam, de amúgy egész nyáron beteg vótam. Azt, hogy hát... meggyűjtöttem azt a kínait..., s mikor hazamentem, akkor vittem haza a kínait, s akinek csak adtam, mind meggyógyultak attól a kínaiportól.

Olyan keserű vót. S attól mindenki meggyógyult - ...akinek adtam.

Nem tudja Rózszi néni, hogy ez mitől jött ez a hidegrázás ?

Hát a hidegrázás a csemellésen múlik. Csemellés es vót, s az ételektől es.

Apám elvitt vót münköt egy évre elszegődött bé Móduvába. Vót vaj hat család. Még a Menyhárdnak a sógora ott vót, s a nagynénje. S akkor a testvérem meglátta, főztek babot, s belé vót abba téve..., hát azt se tudom mi vót belefőzve.

Kausba kitötötték a babot, a levet, - ...teli vót hagymával. A fakalánba mikor kiemelte, hát az izé..., szotyogott le a hagyma..., a sok hagyma. S azt meglátta a gyerek. Én nem tudom ett-e belőle, nem-e? ...elég, hogy - aszongya:

- No apám es elérte azt - aszongya -, hogy ízéből eszik... - kausból, -...vagy hogy mondta nem tudom.

- Az a gyermek 14 éves vót. S aszongya: Ide kellett apa hozzon - aszongya. Hát ilyen ételt kell enni...? - aszongya. Hát ilyen ételt kell enni? - aszongya. Hát ettől meg lehet halni.

Nem szólt apám semmit. A gyerek akkor megbetegedett, s egész éven keresztül olyan sebek jöttek ki rajta. Nem kelések. A fejin, testin, egészen, hogy mikor egy év letőt, akkor hazamentek, s a gyermek meghalt. Belé kellett pusztuljon. Nem használt semmi. Nem tudtak olyan orvosságot adni, hogy attól meggyógyult vóna.

Az epsemerget mivel gyógyították ? Tudják mi az ?

- Mindenki másképpen tudja.

Akkor mindenki úgy mondja el, ahogy tudja!

Nálunk úgy vót, hogy

ha valakinek epsemerge vót, akkor lefedtünk egy fészifokot, /fejsze vasrésze/ tiszta kender rongyval, - amit szööttünk s még nem járt vízbe -, s azt meggyújtottuk, s feltettük..., s akkor a helyit zsirval azt bekentük... egészen, egyszer, kétszer, háromszor, - ... s úgy letakarította, hogy olyan vót mind a kristály - ...az a korom.

De az abból az izéből lett..., a vászonból.

Azon a fészfi foka megmelegedett, s akkor avval bekentük ott..., ahol vót. S egy két napra hát meggyógyult.

Mi okozta mitől jött ez a betegség ?

- Azt há' én nem tudom. Valami serdülés korban az én fiamnak és van. Serdülés korban jön az arcán.es úgy teszen..., elyeneket most. Mondom..., ez itt es megvan, csak úgy gyógyítsák mint otthon.

(Ak.: Sánta Imréné Erős Berta 68 éves.)

Még valaki tud-e az epsemeregről ?

- Mikor az ablak megizzadott, odamentem, s jól megnyomta, s jó meleg máléval megnyomogattam... s odaadtam a kutyának, s akkor osztán meggyógyult. Ez is jó volt.

(Ak.: Szentes Menyhért, 78 éves.)

- Puliszkát főztek, s mikor kiborították az üstöt kivájtam, s megnyomkodtuk, s elmúlt az epsemereg.

(Ak.: Miklós Gábor 78 éves)

A fogfájást mi okozta, mikor jön ?

Én beteg vótam ... - már fiatal gyermekágyas vótam. Az ablakot tettük fel. Nem tudom..., hajonfejt vótam, meghült az állam, s fájni kezdtek a fogaim. De annyira fájtak, s lukas nem vót, de fájtak. S úgy éreztem, mikor innen menyen a másik felibe. S fájtak, s fájtak.... S azt mondták nekem, olvastassak reja... Vót egy német öreglány..., olvastattam reja, ...olvasott reja, dehát nem használt semmit.

- Közben megkérdelem, mit olvasott reja, el tudná-e mondani a szöveget ?

Nem tudom, németül mondta, nem lehetett érteni. Olvasott, nem használt semmit...
S nagymamám azt mondta, hogy a vízbe tegyek paprikát, őrölt paprikát, s kenyérrel borítsam le, és azzal gyógyítsam. Azt tegyek reja. S nem használt semmit.

Akkor vettem a patikából, - 4 lej vót - egy... - egy csomagocska port, rátettem, de hiába való vót.

Tőt-múlt az üdő. Azt mongyák nekem, hogy jó forró parázsot tegyek egy lapátra, s tegyek belin magot reja. S akkor arra vegyek egy lepedőt a fejemre, a belin magot rejaszórni, s akkor pároljam meg vele.

Na mikor megpróbáltam vele... - nézem..., ki vannak pattogva.

Azt mondtam nekik: E' nem az..., - ...e' – mondom - ... kukac. A belin mag pattogott.

Azt mondták, hogy a kukacok hullnak ki.

De mondom: Ez nem kukac. Mind a belin mag van kipattogva, s nem használ semmit...

Nem tudom ismerik-e a belinmagot? Olyan mind a dohánynak a magja...

S attól elállott valameddig.

S akkor tovább-es fájt. Orvoshoz jártam, s semmi sem használt.

Hát mit tegyek? Nyár van. A vastagkendőt nem tudtam magamról levenni.
Gábor, a férjem engem még csúfságra vett...

Azt mongya a zsidó gyerek: métt sír Bori néni ?

Azt mongya Gábor: Azért met viszed el a kutyacskát, s azt sajnálja.

- Haggya el Bori néni..., a kutya csinál mást - aszongya - a helyibe.
- ...Elég az, hogy én sírni kezdtem...
- Mondom: Hát ilyenvel vigasztalsz ingem meg...?
- Mondom: minden nap csak veszem reja azt a 4 fejes bort..., de csak elállott, és nem használt

Egyszer csak azt mongya Lázár bácsi az anyám testvére:

- Te mennyit kénlődsz a fogadval - aszongya - mi lesz ? Mit gondolsz?
 - aszongya: - nincs messze, itt a zsidó a korcsmába - aszongya, s két deci rumot, s két kalán méhmézet..., s azt - aszongya - rázd essze jól, s végy bé a szájodba egy kanállal, s akkor a torkodba háromszor gurutyoltasd meg, és azt ne nyeld le!

Háromszor egymás után csináljam ezt meg. Megcsináltam, a lukas fogam nem vót...

De hála Istennek - én Bukovinától Majosig - fogat nem húztam...

Itt es csak... - Majoson vótam, Csátalján, mendenütt..., - de úgy meggyógyultak, hogy... ...De mind azt mondták, hogy az állam hülhetett ki...

(Ak.: Miklós Gáborné Lőrinc Bori 76 éves)

- *Még valaki tud-e valamit mondani ?* Nézze...! Az az igazság, hogy me't kezdett úgy fiatalúl Bukovinába mindenkinek fájni... Ott nem vót se fogkrém, senki nem mosta úgy a száját. Ott nem vót, hogy ilyen kefét, vagy elyent-olyant veszek s megmosom.
- Na és a másik eset az, hogy megmelekedett valahol, az ablakhoz állott, legtöbbször a bálba jes eléfordult, hogy jól megmelekedve huzatot kapott, s akkor a foga fájni kezdett. De ha kilikadott..., ott mentség nem vót, ki kellett húzni. Pedig hol dohánpipa ízét tettünk a likba belé... Vagy elmentünk a kocsmába, megittunk egy jó fél deci rumot. Pillanatilag ellálott, de utánna újból fájt. Ak.: Miklós Gábor 73 éves)

Na, és hogyha kilukadt a fog ?

- Ha kilukadt a fog azt ki kellett húzni. Szöcs Ambrus húzta ki, s a felesége Nagy Kati, az a kettő húzta nekem. Egyik fogta a fejemet, s a másik kihúzta a fogamot. S utánna megittam egy fél deci pálinkát azért, hogy ne gennyeseggyék be...És e' vót.

Nekem már 20-30 éve még egy fogam sincs. Mind lassacskán kilukadott. Az olyan fogfájás vót, hogy éjjel lehetett jajgatni... Még dogoztam Kolozsváron, s akkor fájt, így megdagadott. S akkor sót melegítettem, s úgy raggattam sóval, hogy múljon el, de akkor sem... Akkor elmentem egy román emberhez. Azt mondták, hogy tud fogat húzni. Én nekem... nem bánom román, vaj akárki. Meg is kaptam. Bemegyek oda, mondom neki románul:

- Tud-e fogat húzni ?
- Aszongya: igen.

Hát én látom, elévesz egy harapófogót, lefektetett hanyotán a folyosóra. Így vót, ahogy mondom. Na és akkor rám térgyepel, s elkezd húzni. S úgy fájt, ahogy mondom. Na és akkor rám térgyepel, s elkezd húzni... S úgy fájt, hogy az oláhot meg akartam verni. Mondom: Az anyádnak! ... hát tönkre teszed egy harapófogóval a fogamot ? S mégis nagy nehezen kihúzta. Na és ez vót ott, de fájdalom nélkül. (Ak.: Szentes Menyhért 78 éves)

- Hát nekem az húzta ki. ... ez a Szöcs Ambrus. Odamenyek egy este, úgy fájt a fogam. Köszöntem jóestét, s leültem. Azok azt se mondták métt mentem én, vaj métt jöttél? ...s én se mondtam... 10 óra az üdő...

Egyszer azt mongya Ambrus: Ül le ne! – aszongya...

De nem fájt a fogam imán... Leülök. S a Váncsa Menyhár odajő, s a fejemet megfogja. S én lesem Ambarusnak a kezit, hogy melyen az a fogó ? Hát nem mutatta.

Tuggya a nyavaja mit csinált...? Eldugják elyenkor. Elég a', hogy húzza ki a gyükerit es.

Mondom:

- Én szarom neked...! Egyet nyilalt, s nem tudom fizettem-e nem-e ?

- Kellett fizessek?! ...- eljöttem, s nekem onnantól nem fáj.
A tavaly esett ki az egyik ér. Csak a tetejét kapta le !? A tetejét.
- Elég az..., azt mongya nekem egy oláh, hogy nem tudod mit kell csinálni ?
Mondom mit...?
Főzzél nyírfahíját, s cserfahíját, főzd egybe, s vedd bé a szájodba.
Én azt vettem, s nekem onnantól a fogam nem fáj.

(Ak.: Miklós Gábor 73 éves)

Nekem es húztak ki fogat. Ez úgy történt, hogy hát Moduvába vót... A Kutyánál
/elhelyezési helyük/ vótunk. A' biza... - hát nekem fájni kezdett nagyon a fogam.

Estefelé vót, s hát tettek olyan... - két kerekű talicska, vaj mi a fene vót. Befogtak egy lovat, egy férfi elvitt engemet. A Kutyától elküldött az asszon - a bojérné. Aszongya: Vigyétek el! Hát azt hittem, hogy imán megveszek...- Elvittek. Hát setét vót, lámpát nem gyújtottak, s oda vót két férfi állva, bétett nekem ide a fogam közti egy izét, ...foghúzó! S akkor jaj! - mondom: - üpukát kárne - mondom, -... hogy megfogta, a húst fogta meg! Nem a fogamot, hanem a húst. Újból mondom: üpukát kárne? Nahát: mit csinált? Egyszer kihúzta, de kiszakította a hústól. Akkor mikor vittek haza, a kocsiba csak fé're izéltem így a... állandóan csak folyt a vér. Folyt a vér a fogamból. Hazaértem, ...elyent dagadott ne... /mutatja/ az arcom. Hát másnap nem tudok..., egész fél fejem meg van dagadva. egfeketedett... az arcom csúnya lett. Oszta' ott a bojérnél... - járt oda ... orvos járt bé oda , ...jó barátom vót, s mutatom neki, hogy - mondom -, nézze! S avval a bojérnak a testvére felnyúl egy szekrényre.....Hogy melyen orvosság vót? ...az nem tudom melyen lehetett. De azzal megkente, s akkor meggyógyult. Attól kezdett lelohászcodni a daganat es, s a kékség es kezdett elmúlni. ...Elég, hogy lett oda egy méregzacskó. S mindig ki kellett fokasszam, ki kellett nyomjam. Oda mindig kelés lett, arra a helyire... hát ilyen foghússág.... Mondom..., - ne aggya az Isten még a kutyának se! Így szenvedtem én.

Erjedés ha volt valakinek?

Nagyon sokan azt tartottuk, hogyha tengeri hagyma van, - nekem ma is van. Annak a levelit kinyírtuk, s avval megvertük jól. Kétfelé hasítottuk, s azt rejaborítottuk.

- ...és mitől jött ez az erjedés?

Egy ütés vaj valami megsúrta, megdöfte. Mondom, akár testen lett ilyen kelés, akárhol. Akárholt volt, ... ugye ?

(Ak.: Molnár Józsefné Sánta Emerencia 76 éves.)

Nekem is vót az ujjam, illetve a kezem. Valami megsúrta, és akkor egészen besárgult, bepírosodott. ...és tett rá keresztanyámnak az édesanyja paradicsomot, ...nyersen úgy megrakta. Utánna másnap azt leszedték. Mézet összegyúrt liszttel, az vót rátéve. Következő nap meg bezsírozták, s akkor megint valamilyen tésztát tettek rá. Így gyógyult meg. Bár végeredménybe párákötés volt az, me't arra rátették a tésztára a celefántot, s meg egy vizes ruhát, s bebugyolálták. S ez így vót.

(Ak.: Szőcs Istvánné Miklós Erzsébet 41 éves_)

- A disznó betegségekre mit szoktak használni, mit tettek a fülibe?

- Punzát...

Itt van-e ilyen punza?

Van, van itt es punza.

A vart, a rühösséget mivel gyógyították?

Büdöskővirág, kékkő. Katonájéknál azt főztünk....

- A бүдöskővirágot, - ... nem kellett oda kékkő..., csak бүдöskővirág. Az a kén..., az a sárga, - az a бүдöskő./Beleszólás/ ...Kellott - Rózsine - a kékkő belé, me't a kékkő nélkül nem lehetett... Azt megtörték, s eszekeverték vajas zsírba, s avval békenték. ...Csak az nagyon бүдös vót. Az ember szégyellte künn járni...

Én es vótam benne. S akkor tuggya, akkor le kellett feredni, s akkor... - újból bekend magadot... Nem es tudtál az utcán járni addig, amíg kenőccsel vót, me't azt a ruhát, ... aztat el kellett dobni.

- Otthon vannak nevezték ezt ugye, nem rühösségnek?

Ott varasok vótak. De hányan vótak? Sokszor majdnem az egész falu varas vót...

Egy közölünk, - csak példát mondok -, az... - az vót rühös, nem mondta.

Leültem a helyire, s avval mit tudom..., én vizet ittam utánna, s abba helybe elkaptam, kiütött rajtam.

- Ehhez a rühöz, vagyis a varhoz, nem volt hasonló az ottvar?

- Ez a fejeken vót, csunya vót az ottvar...

Szátumáréba jártunk, és ott vót egy barátnőm... német. Odajártunk búcsúra.

A kománknak..., - német vót -, ...molnár vót. és annak a kicsi gyereke, olyan vót attól a vartól, hogy mindegy macska... Az egész fején... bele jes pusztult. Nem tudták gyógyítani. Csernavicba hordozták, meg mindenhova, és belehalt a kisgyerek...

Mondom..., elyen vastagon vót rajta ne... /mutatja/ mind a korpa, felferődve csúnyán..

Mi okozta ezt a bajt?

Nem tudom, hogy mitől lehetett akkora. Nem tudom. Az ilyen..., hogy fejlődhetett ki az ilyen betegség? Nagyon csúnyán, mert szaporodott a fején. Előbb lett egy pattanás, s akkor az kezdett folyni, és akkor tovább tovább, s így elterjedt egészen...

Az egész feje olyan vót mind egy...

A két kezecskéje be vót kötve, me't állandóan akarta vakarni. Az ottvar a gyermekeket lepte el.

(Molnár Józsefné Sánta Emerencia, 76 éves.)

- Mivel gyógyították?

Vót olyan sárga zsír, azt úgy vették a patikából Cénzsr, vagy mi a neve? - nem tudom. Vajval es gyógyítottuk. Tiszta vajval a sebet megkentük, s akkor a seb leesett onnat. 1- 2 nap után meggyógyult.

A csemellés. Megcsemertek az emberek, valamitől, mitől?

Ha jól esett az étel, akkor is megcsemellett, s ha nem esett jól akkor is... Valami olyan ételt ett, hogy vagy jól esett nagyon, vagy pedig nem esett jól. Ettől kapott osztán hasmenést, s - csemert - es olyant, hogy... hát nagyon beteg lett tőle... Kisebzett a szája.

Alkohol meggyulladás,... ilyen is volt?

- Vót. Bot Andrisnak, tudom, hogy... - gyerek, vaj kölyök vótam.
Hajnaloztak, - vaj mi az Isten csudáját csináltak Karácsonykor...
Pujka Antijék előtt... - még bevitték Pujka Antijékni, s odagyültek...
...s aszongyák, - kigyult Andrisnak a torka.
Aszongyák: - ...hozzanak lószart, s azt belé kell csavarni a szájába, -...mennyen belé.
Ez használt. A tüzet az ótotta le...

Én tudom, az én legénbarátom húshagytakor... - ugye, hogy hajnaloztunk -,
...hát biza beittunk jól.

...és nem messze menyek, itt van komám Lőrinc Albét Bonyhádön. ...és annyit ivott, hogy egyszer csak észrevettük, - ...ketten a komámval vótunk, ...ölelkeztünk, táncoltunk, - s ő jes ott vót...Egyszer csak lássuk, hogy a láng jó ki a száján. Ez igaz vót...

Tamás Lajoshoz akkor hamar bevittük az istállóba, és ganyélevet..., ahogy mondta Gábor..., azt csavartunk be a szájába, s attól elállt. Szóval megszűnik a izé..., az a betegség.

...Hát ott úgy ittuk a pálinkát mind itt a bort. Csak azt mézeltük.
...Vaj tejet ivutt utánna, vaj akármit, de kellett inni...
...Vaj ganyélevet csavartak bé, me't annak vót olyan hatása, hogy megszüntette.
(Ak.: Szentes Menyhért 78 éves)

- Anyafolt, anyajegy, ez mitől jött?

- Ahhoz nem szahad hozzányúlni.

- Nem? ... és miért?- Azért mert abba bele lehet pusztulni...Vót olyan nagy fiam 42-be, s nem vót kitisztulva a teste. S mire kitisztult a teste, idehúzóódott egy nagy fót..., /mutatja/, a jobb combjára, és akkora lett, így akkora ne... /mutatja/, gyönyörű szép rózsza. ...Az anyajegy vót - ...aszonták.De ezt..., - akarom mondani - , megkenték izével..., szalonnabőrrel, jól megsúrolták a szalonnabőrrel azt a szümölcsöt.

- Most..., mi az a szümölcs Rózsi néni ?

Hát az a szümölcs..., s akkor tuggya mit csináltak? Szalonnabőrrel megsúrolták jól, s bétették egy kő alá, hogy akkor lássa meg, mikor azt a követ. Oda bédugták, s elmúlt...

- A békariühöt, a békavart mivel gyógyították ? Volt-e ilyen ?

Vót. Békavaras-es vót, de hogy mivel gyógyították...? - csak a Jó Isten tuggya. Vót olyan...

Vót nekünk egy lovunk, s a lába a lónak... - ilyen kékköves..., mivel megkenték...

De előre leégette édesapám, és beléöntötték forró zsírba. ...Elyen kékköves forró zsírba.

- *Ez állatoknál volt vagy embernél is?*

Embernél es vót...

Vót otthon egy asszonnak..., - nem tudom..., - felszegbe lakott - ki, ...hogya annak a keze tiszta békavaras vót, s vitte a vaját fel ízéhez, ...na hogya hítták odafel azt az ízét..., zsidót?

Oda vitte a vaját, s azt mondta: Jóasszon – megbocsásson -, nem tudom elvenni ezt a vaját!

Meglátta a kezit, s nem fogadta el. Hogya szegén aztán mitől gyógyult, ... vaj meggyógyult-e, ...de ezt tudom, hogya a vaját nem vette el. Tiszta-atta seb vót mind a két keze...

- ...Na most itt eszembe jutott, s visszatérek megint a varra...

- Tehát a var az ujjak között is kijön. Igen, ott jön leghamarább, s a meleg helyeken. A mejje alatt, s itt az ujjai közt.

- *Boszorkány-nyomás, szépasszon-nyomás, vagy megnyomás, ...vagy volt igaz, vagy nem volt igaz?- ...élt-e az emberek között Istensegitsen?*

Vót Pelesényeken, - ott a Kupás útnál... - Bersisnak vót ott földje... Aszongya:

- Kimentek kapálni... Rózsai nénye s a Kati. - aszongya –
- ...bément, ... szóval lefeküdtek délbe.
- Megkapálták a kukoricát, délbe lefeküdtek ők egy kicsit.

Egyszer hát - aszongya:- hol ébredtek fel? ...ott az aljába..., lehúzták őket - mind a kettőt, ...mind a két lejánt. De ez igaz vót...

Hát ott keltek fel. Hát ott fent a hegyen, ott a hegy tetején...

Én jártam egyszer oda, me't nekünk zab vót vetve oda.

Ott lent az aljba fel ébredtek, de - aszongya - olyan vót, mintha be lettek vóna rúgva.

Nem tudták, hogya hol vannak, hogya mi van velik - aszongya.

Hát ezt nem tudták, megvót a... - aszongya - egészen, mind akit megitatnak.

- Istensegítsen a szépasszonyokról tudtak-e? ...tehát élt-e a tudatban, hogy szépasszonyok is léteznek?

Istálókba lófejet használtak. Majdnem minden istálóba lófejet tartottak, annak a jeléül, hogy a szépasszonyok a lovaknak a hajikot bé nem fonnyák.

Én dobtam ki még az utolsó lófejet, mikor belekötöttem az apósom házába. Ott vót az istálóba.

Még akkor is volt?

Akkor is volt, igen...

- ...és akkor ezek nyergelték a lovat Imre bácsi?

- Nyergelték.

- A lovon észre lehetett venni, hogy soványodik vagy húzik?

A lovon észre lehetett venni, és teljesen a hajik essze vót fonva.

(Ak.: Lőrinc Imre 79 éves)

- A kelés az mitől jött, és mivel gyógyították?

- A téstát esszegyúrták ugye... - tejvel, sokszor csicstejvel /anyatejvel/, s akkor még mézet es tettek belé, s akkor még hagymát es pirítottak- sütöttek, s akkor tettek viaszot, vaj pedig zsírt, s azt akkor rejtatték s az kihúzta. - Vaj pedig a kelésre tettek nyúl bőrt. Azt megáztatták a tejbe, s mikor jól megpuhult, azt rejtatték arra a kelésre, s az addig érlelte, ott megpuhult a izé..., hogy kifakasztotta azt a kelést.- S akkor még a bőtből ... vettünk a patikából klastromot, s azt megpuhítottuk, s akkor aztot elnyomtuk jól..., s azt rejtatték, s az osztán kijes húzta még a gyükerit es.

- Mü izét tettünk reja az ejenre... - Sós szalonnát-füstöltet, s vékonkára levágtuk... Még a nagymarinra-jes. Abból a sós szalonnából vékonkát levágtunk, s békötöttük, jól leszorítottuk, s 2-3 napra már ki vót fokadva az a seb.

- Na most... mi volt a különbség a kelés és a nagymarin között?

- A kelés az, ha megütötte valaki, vaj egy pattanásból is jött. Vaj megdőfte valamivel, s nem maradt benne, s akkor megköt. De a hülésektől es jött. Anyám megnyomogatta kilenc kövel - meleg kövel. Künn az udvaron... Kiment édesanyám, ...úgy imádkozva a Miatyánkot, s avval felvette a követ, s bėjött, s megnyomogatta visszafelé. Akkor visszafelé keresztet vetett, s elment ki, s letette oda úgy ahogy felvette kilencszer, - ...s mindig, örökké imádkozott.

- Nem jegyezte meg, hogy milyen volt az az ima, milyen imát mondott az anyja ?

- Miatyánk s üdvözetet, kilendcer. Kilencszer. mondta el minden kőnél.

- S mikor a kövel nyomogatta örökké visszafelé. Tuggya?

- Ne előre, hanem vissza, hogy térjen vissza az a nagymarin.

- Mikor hat napja vót, a gyerek még beszélgetni kezdett. ...12 éves lehetett a gyermek.

...és a kilenc követ - azt hova tették ?

- Azt vissza oda, úgy ahogy felvette a fődről. Oda szépen vissza, s akkor rejalépett, s akkor azt mondta, hogy:
 - Akkor dagaggyon ki ez, mikor én innét ezt kiveszem!

Kilenc kő... Úgy elmúlt, hogy...

(Ak.: György Béláné Gáspár Vilma 76 éves)

Antal három éves vót, ez a kisebbik fiam vót otthon... Déván. S annak-es látom, hogy a nyakán egy nagy csomó kerekedett. De nem érett... Semmi se vót... Há' mondom, ez biztos ez..., lesz valami ebből! S nagymarin kezdett oda lenni. S mondom... - mit csináljunk? Aszongyák, hogy kell krumplit, nyers krumplit lapokba elvágni, s azt szépen reja kell kötni...

S én rejaköttem ezt a krumplit. Szeleteltem, mind ahogy megsütöttük a sporhelton, olyan szeletet vékonra, s oda rejatettem, s azt tartogattam rajta addig-addig, hogy mindig újat tettem, újat..., hogy egyszer hát pirosodni kezdett az a daganat...

S egyszer hát, csak es kelés lett abból. Teli vót gennyvel, csak nem vót elkészülve. S ez esszehúzta, s ez érlelni kezdte ez a nyers krumpli. S így osztán két luk lett rajta.

Osztán mikor a genny folyni kezdett ki, akkor rejatettem, hagymát süttem, s akkor tettem belé zsírt, s a izére úgy... rejaköttem a nyakára.

S az osztán kihúzogatta úgy a gennyet...

- Még amúgy mivel gyógyították az ilyen keléseket, marinokot ? Valamit nem főztek essze a gyógyításukra ?

- Dehogy nem...! Elyen lapikot, de az vót a legjobb... a laposminta.
- ...Vót fejrőliliom, azt esszekevertük. ...akkor vót utilapi, azt es úgy megveregettük, s a kelést békötöttük vele, s a két három napra ki vót fokadva.

Az írt ismerték-e Istensegitsen ?

- Anyám főzte. Méhviasz, s fenyőfaszurok, s kámfor, s faolaj. Négy félét esszefőztek.

Az nagyon jó orvosság.

- Marcinak az enyimnek nagyon fájt a lába.

Vót még a bukovinai üvegbe ebből a zsírból..., ebből az orvosságból.

Tuggya-e...? - ...járt Marci az orvoshoz. Nem gyógyult, s nem gyógyult...

S akkor lejött hozzám, s aszongya:

- Anyóka, van e még belőle? Mondom:

- Van fiam.

Megkente. Elég az, hogy kellett harmadnap múlva mennyen..., - me't ugye kellett a bányába mennyen...

Hát most mit csináljon?

Újrakötte Marci, s az orvos kioldta, s - aszongya:.

- Marci! - aszongya az orvos, - ez olyan szép... magának ez a sebje most, - aszongya -, mi van ezzel?

De ugye annak a kámfornak érzik a szagja... - aszongya:

- Maga nem csinált valamit ?

Akkor Marci elbeszélte, hogy van nekem egy mamám, s az tett rá házi orvosságot.

- Hogy tette fiam? - aszongya - ... mondd el!

S elmondta Marci az orvosnak. S na ládd-e fiam... - aszongya - ...néhánykor - aszongya - jobb ez a házi orvosság, mint ha a patikából megveszik. Ez nagyon jó.

- Egy asszonnak tizenkét éves sebje vót. Tizenkét éve, hogy hordta ezt a sebet, s ettől a zsírtól gyógyult meg a lába.

(Ak.: György Béláné.)

- Nannyánk olyan vót, hogy amikor a disznót elvágták, s mikor meglátta, hogy a víz hólyagba sok zsír van, s akkor kivette, s felakasztotta a gerendára, s reggel a hurkát kifőzték, s az a zsír megfagyott.
- Abból leszedett, s belerakta abba a húgyhólyagba, s akkor visszaakasztotta. S akkor csepegett-csepegett az a hólyag. S mikor gondolta, hogy kicsepegett mind, akkor kristályt hozott a patikából, kékkövet, szegfűszeget, szerborsot.
Ezeket mind megtörte, s belerakta abba a zsírba, s esszekeverte, s el kellett hagyni, hogy érjen meg. S akkor mikor megérett, úgy jöttek oda orvosságért...
Egy tiszta forgácskát beletett, s mikor jött valaki, akkor örökké vett ki vaj 3 - 4 kalánkával, s beletette egy tiszta papírkába, s úgy adta oda...
Azzal szedették a gennyet, ilyen nagymarinról, meg a kelésről.
Az nagyon jó vót biza...

Még más valami?

- Hát nekem ide orvos nem járt. Csak ilyen írt főztünk, és utilapit, csattantó-burjánlapit, s répalevélt.
- Az ületemen olyan nagy daganat vót, hogy nem tudtam elülni.
Egyszer nannyám azt mongya: Mi van veled?
Mondom, nem tudom mit csináljak, me' úgy fá j, imán nem tudok leülni. Aszongya:
- Hadd el, én megnézem, - aszongya.
Elvágott egy zsemlét, megáztatta tejbe, és rátette. S úgy rajta vót. És harmadik éjen éreztem, hogy kifakasztotta.

(Ak.: Miklós Gáborné Lőrinc Bori 76 éves.)

A daganattal, keléssel kapcsolatban van-e még valakinek mondani valója ?

- Azt akarom mondani, a vakszem... vagyis a vaktetű...
Én három éves vótam..., - sohase felejttem el... -, mind a két lábam tiszta-atta seb vót...
De viszketett. Vakartam, vakartam úgy, hogy azt hittem, hogy szívem majdnem megszakad.
Na mit csináljanak...? Arra tanyították anyámat, hogy subickot..., - tuggya régebb subickok vótak, mivel kentük a csizmánkot...

Anyám azzal megkente az egész lábom fejit, a lábujkáimot: mind a kettőt. S az gyógyította meg. ... a subick. /cipőkrém/

- ...és mitől jött a vaktetű?

- Hülés, fázástól,

(Ak.: Nyisztor Bertalanné Rózsai néni, 88 éves.)

Nézze, minden gyereknek a lába meg vót törve Bukovinába. Me't még ősszel októberbe harmatba minden nap mentek meztláb a tehenyekvel. ...Úgy sántikáltak szegén gyerekek, hogy sajnálni való vót. Tudom mert mindig előttiünk mentek el...
Hát ez olyan vót, hogy a lábán lett egy kelés, s hát addig kellett ott sántikáljon.
Ezt gyógyították, ... érlelték pipeszarval - magyarul legyen mondva...!

- Akkor répalevével..., akkor szalonnával, főtt szalonnával. Akkor érlelték még anyatejvel is.
Tésztával esszegyúrták, s azt rátették, s békítették. Na és mikor ez kifokadott, akkor tettek még reja... mit tudom...? ...paradicsomot es, hogy húzza. ...Még mindent, répalevelet es, amit csak kitaláltak.
Minden háznál más szokás volt, csak tuggyák gyógyítani.
- De legjobban a gennyet mi húzta...? - megmondom.
A hegedűszurok /gyanta/. A hegedűszurkot esszetörték, ...olyan lisztre, azt rejatették, s az hamar húzta ki a gennyet. Én csak magamról tudom...
A szurkot lisztté törték, és azt rejaszórták, s az annyira gyógyította, hogy az hamarosan meggyógyult.

Pattanás az arcon... Akinek az arca tele volt pattanással, mivel gyógyították ?

Fődzsírval gyógyították.

Milyen volt a fődzsír ?

Kint a Nyomáson annyi van, a likba. A likba belényúltak.
S szét kellett így nyitni..., hogy ne a fődes felit tedd. Ez általában a mezőn, legelőn, a kopár fődeken vót leginkább. Úgy, mind a gomba, ez es úgy kinőtt abból a likból.
Úgy mondták, a fődnek a zsírja vót, ...az a fődzsír.

(Ak.: Szőts Boldizsárné 74 éves.)

Pattanás a nyelven, ez mitől jött ?

- Ez úgy jött magától, ...hólyagocská lett. Erre csak azt mondták, hogy pü pü, ragaggy a papné seggire, s azzal elmúlt.

- Mü meg a fakalánt megmelegítettük, s azt tettük oda a pattanásra. Zsíros fakanalat...
A falatkát ezzel gyógyították.

- Csicsfájás..., ez miből jött ?

- Ezt..., - azt mondták, megnyomta éjjel, vagy a gyermek megszívja éjjel.
- Ez főleg a gyermekágyas, a szoptatós anyáknál fordult elő.

- Mivel gyógyították ?

Az én nagyanyám mindig arra tanyított, hogy egy hosszukó tejesfazakba, - félig tettük meleg vízzel -, amennyire megállta az a melegséget.

Azt kellett odatartani, s avval párolták. Az vót a legjobb...

Dehát ez es - ugye? - gyógyította.

Egyszer aszonták megtér...

Máskor aszonták nem tér meg...

...Ki es fokadott.

Ugyanezeket a szereket rakták reja - ...azt a gennyhúzókat -, amiket felsoroltunk az előbb a kelésekre.

- Cserepes kéz. Cserepesedés mitől jött, s mivel gyógyították ?

- Ha valaki a kezét beléteszi a hideg vízbe, szél van, s akkor egyhamar megszárad a keze nagyon. Ezt tiszta disznózsírral megkentük.

- Birka faggyu is jó volt ?

- Az volt a legjobb. Jól beledörzsöltük, s az volt a legjobb.

- Derékfájásra mit tettek ?

- A derékfájásra zabot melegítettünk egy tepsibe, s mikor jól pirosodott a zab, akkor ecetvel leöntöttük, s akkor jó melegen belétettük egy olyan fejkendőbe, vaj egy zacskóba, s akkor szépen elrendeztük az ágyba.

- S akkor hanyotán rejafeküdtünk arra a zabra, s az úgy párolta. Az vót jó.

(Ak.: Antal Istvánné Gáspár Katalin 73 éves.)

- Nekem es fájt a derekam, de főztünk krumplit, azt beléttem két zsák közi, s egy szalvétát, vaj egy törülközőt rejtettem, s úgy hanyotán lefeküdtem. S másnap már fel tudtam kelni attól a meleg krumplitól. Arra feküdtem reja, s reggelre már fel tudtam kelni, és tudtam már járni. Az a krumpli annyira használt.
- A méhviasztot amire kiolvasszák, annak a salakját megmelegítették, és azt tették a beteg derekára. Azt a zsákocskát, amibe olvasztották, ...ki a viasztot.

- Ilyet is tettek. Szénamurhát, azt is szoktak rátenni.
- *Dehát még mivel gyógyult ?*
Nekem annyira fáj a derekam, hogy nem tudom mitől. Na és a feleségem a vizes rongyot rátette, s azt jól kimelegítette, s jól megvasalta. Úgy, hogy az is nagyon használt. Vasalóval megvasalta.
 - Másképpen..., kifeküdtem mikora legnagyobb meleg vót..., akkor egy nájlont elterítettem, arra ráfeküdtem, ilyen meztelen derekval, és az úgy megmelegítette, hogy a víz folyt le rólam.
S az is sokat segített rajtam... Még kentük közbe büdösispirtval, meg mindenvel...
- *Az epilepsziát, vagyis a szánkát, - ahogy itt mondják rosszbetegség...- ez mitől jött és mivel gyógyították?*
- Az epilepszia az rosszbetegség...
Vótak olyan tudósasszonyok, hogy vót ön, ...megolvasztotta egy kannába, és akkor a feje tetejire tette a tálot, s akkor beleöntötte.
S akkor az sokféle képpen alakult. S abból leszámolta, most ez a baja van, attól megejedett, - ...mindent elmondott.
- Vót nekem egy kisfiam. Árpádnak hitták...
Ott hagytam anyáméknitt. Jött oda egy olyan, aki szedte az adót. S az csúnyán beszélt. Nos a fiam aludt az egyik ágyba, s a testvére Gábor /férje/ a másik ágyba feküdt.
...De mikor bėjött az az adószedő, akkor szedte le a ruhát a fogasról...
- Zálogot viszek, zálogot!
Akkor nagyon kiabált az ember, s akkor anyósom kivette a keziből, s verni kezdte fejbe az embert. ...Hogy verte fejbe az embert azzal a ruhával, akkor a gyerek felébredett.
...Hogy felebredett a gyerek, az sikolytani kezdett. Sikolytani kezdett..., dehát osztán valahogy elment az ember.
De én mikor lementem este a gyerek után, úgy csak sírt, s jött az ölembe. S felvettem a gyereket s vittem az ágy felé. Akkor kezdett ránkodozni /görcsösen rángatózni - Szerk./ s sikolytani.
Én nem tudtam semmit se... No de hát hazavittem. S mikor vittem haza, tettünk egy darab utat, aszongya: Mennyünk vissza a papájékni!
- Hát mit mongyak.? Két esztendőske vót..., vaj másféléves. Akkor kezdte mondani megint, hogy ő nem engedett semmit se. Akkor kezdte mondani megint, hogy ő nem...
Hazaviszem, s éjszaka, - me't Gábor a férjem mindig a birkáknál vót...
Éjszaka lámpást kellett gyújtsunk. Felsikolytott, s mászott fel a falra.
Há' mit csináljak vele, mit csináljak?
S ők mondták el ezt, az esetet amit mondtam most, hogy a zsidót ők verték fejbe.
Na osztán azt mondták, hogy meg kell önteni önval.
- Vót egy asszon, kicsi Bibiánka. Elvittük, s így három Miatyánkot s Üdvözlégyet mondott reja.
- S a szüvit mutassa meg, hogy kutyától ejedett-e meg?
- Akkor monda az illető, hogy na most ez kutyától ejedett meg, met a szüvin láccik.
Aszongya, hogy a szüve kicsit kicsike. Azt mutassa az ön...

De közbe osztán háromszor öntötte meg, s a gyerek jobban lett. Aztán mikor megint egy eső elkapta, éjjel csak mászott fel sokáig a falra. Egész éjjel égettük a lámpást...
... Aztán egyszer adtam én a malacoknak enni, s a kijáró lámpát vittem, s letettem, s a lámpát lekapta - a kijárolámpát - a gyermek, s akkor újból félni kezdett.

S aszongyák akkor, hogy vizet kell vetni.

Hát vizetvettek, de nem lett semmi jó. Csakis rosszul vót a gyerek. Elvittük az orvoshoz.

S mikor mentünk az orvoshoz vele, még mondta: Nú, hú. Úgy mentek kocsival...

S mikor az orvos megnézte, a torkába bénnyult, úgy megejedett...

Hazajöttünk, s többet nem tudtunk semmit segíteni rajta.

Úgy, hogy hát két hétig csak vizet tudtam a szájába tenni. Semmit se ett, s úgy lélegzett s hót el.

S akkor engem kiküdtek, hogy ne nézzem, hogy én sajnálom...

De Gábor /a férje/ nem vót otthon soha addig se. Aztán mikor két hete vót..., este hazajött Gábor... szombaton este, s azt mongya:... Mondom : Árpika, ne! ... apád hazajött...!

A gyermek csak ennyit mondott: Árpá... - ...stici... - s többet nem.

S jobban lett a gyermek.

De azt mondták nekem a szomszédok:

Nem lesz jobban, csak a halálra lett jobban a gyermek.

S elmentem a misére, s hazajöttem. Ez vót Vasárnap, s hétfőre virradóra meghót.

...Annyira megejedett.

(Ak.: Miklós Gáborné Lőrinc Bori 75 éves)

- Az égést, leforrázást mivel gyógyították ?

Mésszel? ...mészlével gyógyították. Bekenték faolajval, és gyógyították aludttejvel.

- Na aztán... a fagyást...?

- A' izét... - mondták - ...a disznyónak az epéjét, s birkafaggyut.

- Az igézetet mivel gyógyították?

- Úgy mondta az orvos, hogy rossz szem nézi meg a kicsikét, s akkor megigéződik, s akkor kell vizetvetni.

- Mikor vizetvettek, akkor hogy mondták ?

- Miatyánkot kell mondani, s akkor Üdvözlégyet.

S amikor mongya, Gyümölcse Jézus, ...akkor vetem a vizet, én annak, - mint Szűz Mária vette Jézusnak a Jordán vizibe...

Igy három Miatyánkot, három Üdvözlégyet, s akkor egy Hiszekeggyet.

S akkor elajánlja a Vigasztaló Szentlélek Úristennek a tisztelettyire.

A Miatyánk s Üdvözlét után - mikor mongyuk Gyümölcse Jézus -, akkor belémongyuk annak a nevit, akinek vessük. Én még *világra*-jes vetek vizet.

- *Ilyen volt-e, hogy kék szem, zöld szem megnézte... ?*

- Igen vót...: Szem megnézte, szű' megszerette, Szentlélek Úristen légy vigasztalója.

- *A fejfájás... ez mitől jön és mivel gyógyították ?*

- A fejfájás legjobban..., a gyomortól keletkezik a fájás.

- *Na... és akkor mit csináltak?*

- Vizes ronggyal békítették - így ne! - a fejit, és kész. Ez vót a gyógyszer.

(Ak.: Lőrinc Imre)

- *A fejtetű..., ilyen is volt ?*

- /Nevetnek/ De még mennyi!

Ez ellen mivel védekeztek ?

- Kényesővel - a patikába vették azt a kényesőt - mint a gyöngyszem olyan vót...

- Zsírba belekeverték, s azzal kenték meg a fejiket, - ...kinek vót tetűje.

Emlékszek, a Livádába /gyümölcsös/ ott a fák alatt, azt a tükrös virágot, azt a lilát... azt szedtük, és megfőztük, s a bornyukot es megmostuk vele a tetvek ellen. Az nagyon használt. Elyen halványlila..., de izé..., a fák alatt, ahol hajladék vót, olyan szép lila vót...

Tükrösnek híttuk. Azt használtuk, megfőztük, a fejre es.

Megmostad a hajadot a levivel, hát ott többet tetü nem vót...

Vaj a kisbornyu,... ugye 5-6 hónapos bornyu, ha tetves lett úgy az istállóba, akkor azt megfőztük, s azzal lemostuk, s többet nem lett tetves...

A tükrösvirág elyen magos mind az ujjá, s olyan... öt levelecskéje van. Kell legyen itt es...

- Van még egy másik-es, azt mondták Zászpa. Azt es főztek, s azzal kenték meg.

(Ak.: György Béláné)

- *Sárgaság - sárikság..., erről tudnak-e valamit ?*

- Epe betegség a sárgaság. A sárgaságot...?

Elmentek a templomba, és a kehelybe bele lélekzettek. Ezzel szokták gyógyítani. De hiába, ez nem használt semmit se...

- *S a végén mégis mivel gyógyult ki ?*

Hát el kellett menjen orvoshoz, s orvosságot használt, s úgy gyógyult meg.

(Ak.: Lőrinc Imre)

- Gyomorfájásra mit használtak, pld. a kicsiknél először ?

- Hát a kicsiknél leghamarább otthon, - csak Bukoviából tudom..., főztek köménymagot, beléttették egy olyan rongyocskába, s azt szivatták vele. Legtöbbször a kicsikéknél es eléfordult: Erre a célra, nem vót szabad mást enni adni a gyermeknek csak teát. ...és fekete por vót..., s azt adták neki, és ezzel gyógyult. De legalább egy hétig kellett koplaltatni. Kenyér-félét semmi szint alatt nem vót szabad

Az utolsó napokba pirított kenyeret kellett... Úgy hitták azt az orvosságot Kilákole. Azt adták neki, s ettől gyógyult meg. De adtak mindenféle cukorkát, s fejtárgymát es.

(Ak.: Lőrinc Imre)

- Kilencvenkilenc fajta cukrot kell esszefőzni vízbe, és akkor aztat így... minden nap háromszor, - me' apám es vót ilyenbe - s aztat itta háromszor egy nap. S attól a sok fajta cukortól meggyógyult. 99 fajta cukrot, azt a szemes cukrocskákat. Ezt egy literes kannába megfőzte édesanyám, s akkor úgy egy-egy pohárával..., háromszor egy nap...

Nem lehetett sokat adni, - me' apám vasutas vót -, s vót egy oláh orvos neki, s akkor őt az tanyította vót. - ...Hejába adta a gyógyszert..., ...ott Hadikba.

S az azt mondta: - ...ezzel próbálják meg!

Anyám megfőzte ezt a sok cukrot neki, és az használt.

Majdnem egy hétig aztat úgy illogatta, egy-egy pohárával háromszor egy nap. ...99 fajta cukrot. Ezt a szemes cukrot, nem csokoládét, ... vaj mi.

(Ak.: Sánta Imréné Erős Berta)

- Fekély, gyomorfekély ?

Gyomorfekély? ...az van. Nekem es vót.

- ...és otthon Bukovinában ?

Itt es vót.

- Ott mivel gyógyították?

Ott mivel gyógyították? ...Kati!, azzal a gyükervel..., azzal a gyükervel emlékszel-e ? Az a nádgyüker olyan vót mind a torma. Tuggya...? A tóból vettük ki. Olyan szép zöld levele vót nagy magossan... Itt is vót sokáig Istánnál, a testvéremnél.

- *Nem feketenadály?*

Nem. Sás... Azt szépen lekaparta édesanyám, s apróra elvagdalta mint a tormát mikor elvagdadjuk az uborkának..., abba, hogy teszük belé. S akkor pálinkát es öntöttünk reja. S elhattuk nyolc napig, vaj tizenhat napig, hogy az érjen. Az olyan sárga lett belőlle, olyan sűrű lett, mint az olaj.

De csak ilyen pohárkával /mutatja/ kellett megigyon. Olyan gyomorfájás nem vót, hogy az ne használjon.

A papnak, ...Bálint Péternek, - az Isten nyugtassa meg... -, a fődön hevergőzött...

Anyámnak eszibe jutott, ...hamar elvitte oda, elvitte neki, s adott. S nem kellett orvoshoz mennyen. Ettől gyógyult meg. Azután sohase vót beteg Bálint Péter.

- *S azt nem tudná megmondani, hogy hívták ezt a füvet ezt a sást?*

Azt nem tudom. Nádgyükernek mondtuk. S tuggya mit? ,,,, hol láttam én ezt a nádgyükeret?

Mikor járogattunk Bonyhádra az orvoshoz, künn a váróterembe, a képbe benne van. ...ilyen hosszú, s egy kicsitt olyan hargas. Minden ízén, mind az ujjamon, magvannak azok a bogoscskák. Olyan bogos, s kicsit ...olyankor levelek vannak úgy magából, úgy es, ahogy a vízbe van. S az orvosság. De annyira keserű, hogy olyan mind a tubák. Örökké tartott anyám még itt es...

Anyám hazajárt Bukovinába, s ott nálunk a gyümölcsösbe, a Livádába, ott vót a tóba a ház előtt. S anyám hozott, s akkor ide elásta, - ahol mericcsük a vizet -, a kút mellett. Sok víz kell, ...hát abba él ő.

De olyan magos, hogy jó magos... Elyen levele van mind az ujjam.

De már nincs meg belőle.

Féreg, giliszta. A giliszta üzés. Geleszta. Gelesztás.

Van külön geleszta is, és van pántika geleszta is ?

Igen. Ezt a pántikagelesztát..., - máskép a szomszédba vót..., -Ágoston Bartisnak hítták. Hát azt úgy csinálták, ...a tejet felforralták, s az ember feje felé tették, így a szája felé. S arra a szagra kijött a pántikagelesztta. Vót ami kijött, ha nem mind, de jött ki belőlle. Az édestejnek a szagjára. Odatették a lábos felé, vaj amibe megforralták a tejet, és úgy az jött ki belőlle. Kicsúszott a száján. S ezzel gyógyították.

- Néném... - az Isten nyugtassa meg! ... 96 éves vót mikor meghót...

Me' ő emlegette, hogy otthon lejánka vót ő. Aszongya, elment a bajára, /vécézni/ lekucorodott - aszongya -, s hát - aszongya -, úgy erőlteti, ...s hát jó ki valami, s jó ki valami...

S hát... - aszongya - mit csináljon ?

Jaj, jaj, jaj! ... s megejedett, s sikojtozni kezdett. Jaj! - aszongya – segítsenek!

Én nem tudom...! Megfogta ő, ... s úgy valamivel, ...nem merte a kezével megfogni, húzni kezdte, s aszongya, ... egy fél méternét - aszongya, ... kiszakadt s elszakadt. Egy fél méterné vót - aszongya -, mit kiszakasztott ő.

Me't az nagyon hosszú. Az a pántikagelesztta lapos, s csíkos.

- *S akkor a másik részével mi lett ?*

- Az ott maradt... Hát minden emberbe van pántikageleszta.

Aki nagyon szédül, vaj pedig endelgeti hányinger, abba giliszta van. Mindig éhes es, az feléli.

- A disznót, azért jó kiszakasztani, ...küssebb korába adni neki, hogy pusztuljon ki, me't az a disznó sován. Az feléli, amit eszik, ...az a disznó nem tud hízni.

- Vót másik geleszta is.

Az ellen vettünk elyen geleszta magot. Azt szokták a patikába venni.

Ezt a gelesztamagot káposztalébe tették..., ...s úgy vót, ...s akkor kiment a bajára, /vécére/

me't erőltetni kezdte. Osztán vagy a száján, vagy pedig akárhogy, ...dehát kellett menni.

S osztán így jött ki belőle.

Nekem otthon Déván, nagyon teli vótak gelesztával a gyerekek, Antal s Margit. S én szöttem a pokrócot, vaj 50 métert az apácáknak a kórházba.

S mondom neki, hogy nem tudnának adni nekem valami gyógyszert. Mondom..., a gyerekek teli vannak gilisztával.

S hát el es futott egy nővér, s hozott, de csak két-két szemet hozott. S kétszer odaadtam nekik, s huszonötöt emésztett egyszerre, huszonötöt, s a másik is vaj huszonötöt.

- *Felfújódás. Ismertek-e otthon ilyet, ez mitől jött ?*

Hát valamit olyant ett pl. bablevest. Van aki nem tuggya enni. Az én fiam, az nem tuggya enni, A zödbabot ...azt megeszi ha kell minden nap is.

- *Fülfájás, fülbetegség. Mivel gyógyították ?*

- A fülfájásba kőrózsát cseppentettek belé.

A kőrózsát belétették egy tiszta rongyocskába, s megcsavarták, s szépen belécseppentették.

- Megmelegítettek sót is, meg korpát is.

- *A gusát mivel gyógyították?*

- Imádkoztak reja. Visszafelé kerítették.

- *Mit imádkoztak, mi volt az imádság?*

Hát még Szent Antalt is eléhozták... Imádkoztak Szent Antal tisztelettyire. Közben emlegették Szent Antalt. Radócon vótam, még lehettem úgy 16 éves. Az öregasszon betekerte petroleumos rongyval, s három napig nem vót szabad felkeljen, ... visszafejlődött a gusa.

Krakocki vót az öregasszonnak a neve.

(Ak.: Lőrinc Imre.)

- *Méhfájás, méhleereszkedés, asszonybajt, mivel gyógyították?*

Párolták. Piros céklát főztek, vagy krumplit. De a legjobb vót, jó forró vizet beléöntöttek egy vájlingba, s akkor föléje álltak, s úgy párolták magikat.

- legjobb a kamillatea vót. Kamillába megfürödni. Kamilla ülőfürdőt kell csinálni.

Gyermek elhajtás, miként történt, ha valaki mégis csinálta?

A fejröröm megszárad, megfaragják, s azzal magát felsúrja.

- ...*Mivel ?*

- Fejrörömnek a gyökerével.

- Libatollval es szokták, de az meg is hót. A legtöbbben beléhaltak.

- Mikor én ott vótam Galacon, elmentem vissza a mosiára, /bojéri földesúri helyiség./ s mikor elmentem Galacra, akkor ott maradt egy cselédlány...

Visszamegyek én, - me' orvosnál laktam én...

Kellett vigyek vaját, meg túró s tejelet. S mikor odamegyek a mosiára, hát kérdem, hogy hát ez a leán hol van?

S aszongyák: - meghalt.

- Hát mért halt meg?

S aszongyák: - állapotos lett, s valamit ivutt - aszongyák.

Leándernek a levelit megfőzte /oleander/ vaj mit csinált, s azt megitta, s úgy elpuffadt, hogy meghalt abba. Aki próbálkozott is..., - nem bírta ki.

- *A selyemfolyás, hogy gyógyították ?*

A tört belészúrták, amibe selyem fejtőt húztak. S ahogy húzták belé, ettől a fejtőtől a genny kifolyt, kijött a selyemcérnával.

A zabolát mivel gyógyították ?

Tuggya mivel...? A hajunkot, - kinek vót, mikor lejányok vótunk - zabolája, a haját így végighúzta a zabolán. De még a pendely ajjával is... /nevetnek/

... és mitől került a zabola ?

- Hát kifoly' a szájából a nyál. Aki nagyon elalszik, mélyen alszik, annak kifoly' a nyála, s minnyá' zabolája kerül.

- Vagy ha iszik valaki után... Akkor meg kell melegíteni egy kanalat, vaskanalat, ami nekünk vót otthon Bukovinában, ...gyenge melegen, s akkor aztat raggatták ide-oda, s az egyhamar meggyógyította. A vaskalánval, ...azzal megnyomkodtuk, s két-három napra elmúlt a zabola. S nem vót többet.

- *Asztma, légzési nehézség.*

Mézet eszek, s attól valahogy tudom köpködni.

- *A tüdőbajt, régen mivel próbálták gyógyítani otthon ?*

- Hát ott csak tojást vertek össze lükörrel. Így hallottam.

- Vaj a tojást belétették úgy a lükörbe, s az úgy megette magát még a tojást es. S azt itta a beteg.

Nekem egy 11 hónapos fiam vót. Tüdőgyulladást kapott. S bevitettem Radócra Bakmüllerhez, s olyan gyógyszert adott, hogy - aszongya, - ...torma vót, olyan zöd por. ...és ezt keverjem meg, s kennyem reja rongyra, ...azt mondta: s tegyem reja a mejjire. S ha nagyon talál a gyerek visítani, hogy szívja fel, akkor vegyem le. Mer' akkor nem bírja a gyerek, s akkor nem is él meg. Úgy is vót, meg is halt másnap. Nem bírta ki.

Tormaliszt vót. Olyan vót mind a kukoricaliszt...az a tormaliszt. Azt szépen meg kellett pépnek csinálni, s rongyra rákenni, és rejtatni a testire. ...és ha pirosan kijött, akkor meggyógyult. ...és ha nem úgy jött ki, akkor elpusztult.

...Az én fiam - Vitus - abba vót, és sikerült, hogy meggyógyult.

(Ak.: Lőrinc Imre 81 éves.)

- *S akkor a tüdőbaj miből keletkezett ?*

A tüdőbaj keletkezhetett rossz tejből es. Tuberkolózis a tehentől...

Me' nálunk abból jött a családba. A tehen után. Bácskába vót egy nagy fekete tehenyünk, ...tarka tehen. Annak annyi teje vót, ...de a gyerekek nagyon szerették habosan meginni a tejet. Nahát, a tehen lebetegedett, el kellett adni.

Eladtuk a tehenet, és elvitték a vágóhídra. S mikor elvitték, hogy levágják, az összeset belé kellett a döngútba tenni. Az orvos megállapította, hogy tuberkulózisos. Azt a sok tejet a gyermekeim itták meg. S az uramon ütött ki legelőre, meg két lányomon.

- *Akkor meg tudták menteni ?*

Hát az egyik kint van Svédországba, de még mind húzza azt a...

Olyan tüdőbajt kapott ugye, hogy itt Pesten megműtötték, ...így a hátát keresztbe vágták, és a bordák közibe vót növe a tüdeje - ...megdagadva.

S akkor azt lekapcsolták. Akkor kiment Svédországba, ott még így vágták fel a hátát.

...és ott féltüdővel él már 27 éve. Azzal él, és azzal szült még két gyermeket.

Most a tüdeje..., - ...azt írta nekem egy alkalomkor, hogy kérdezzem meg Hegedüs Évát, /Bonyhádi Tüdőgondozó főorvosa/, hogy mi az oka..., - mi az, hogy neki most gomba lett a tüdején? Elgombásodott a tüdőnek a csúcsa... Hát én bementem az Évához, megkérdeztem, és aszonta, hogy nem baj. Irjam meg a lányomnak, hogy nyugodjon meg, mer' az nem betegség. Az minden ilyen sok műtét után előfordul...Hát... - hála Istennek jól néz ki, jól van. Van két szép nagy fia. De a másik leányom az meghalt.

(Ak.: Molnár Józsefné Sánta Emerencia)

- *Vesebaj. Ez is megfázástól van ?*

Az is megfázástól van.

- *Mivel tudták gyógyítani otthon ?*

Csek ilyen melegvel gyógyították, semmi másval.

- *Viszketegség. Viszketés mitől jött ?*

- Hát nekem es vót, s megvan most es... Megvan a hátamon, s sokszor itt a mejjem alatt. Kapok gyógyszert.

- *De otthon mivel gyógyították ?*

- Azzal szokták gyógyítani, hogy elmentek olyan házhoz, akik vadházasságban éltek, s szalmát loptak az ágyból, s azzal a szalmával megsúrolták, s ezzel meg szokott szünni az a viszketegség.

(Ak.: Lőrinc Imre)

- Igen, akkor még vissza kellett lopják a szalmát, s csak úgy használt, hogy vissza kellett lopják azt a szalmát. Másképp nem használt!

- ...és olyan es vót, hogy a lisztes zsáknak a fonáját..., azzal meg kellett súrolni, s azzal azt es vissza kellett lopni.

- *Lábtörés, lábfájást mivel gyógyították ?*

- Békötötték sós főddel. Sós fődet csináltak, s azzal béköttek a lábomat. S akkor vót egy olyan tudósasszon, visszahúzta mind..., visszarakta mind..., és akkor sós fődet csinált, s azzal raggatta sokáig, amíg meggyógyult.

A sógoromnak a ló rejalépett vót patkóstól a lába fejire. S úgy eltaposta mind a palacsintát... - a lába fejit. Hát nem tudták mit csináljanak. Elment Radócra, s ott vótak a rokonyok, Kovács Feriék, s még tudom is én... - ezek a hadikiak, s megtalálta néném a kocsmába őket. Kereste, s aszongya: Nézze sógorasszon! Tuggya mit csináljon a...? Vegyen szalamia glászt, szappangláz s kőolajat, ezt a háromot... Evvel kenne, csak vigyázzon, hogy me't ez, úgy csipi.... - me't eleven vót, a hús el vót taposva széjjel. S akkor leírták neki, s akkor evvel kezdte, s e gyógyította meg a lábát sógoromnak... De úgy kellett vigyázzon, me' ez a szalamia gláz, olyan erős, ...ez nagyon égető.

Nem tudom, valamit kellett tenni belé. A kőolaj az es jó vót, me't simította.

- *Torokfájás milyen volt ?*

Torokfájás nekem vót. Többször vót felvágva a torkam.

- *Otthon mivel gyógyították ?*

Otthon, melegítettünk... - meleg lisztvel, és petróleumos rongyot tettem rá kívülről.

De időközben mindig fel kellett vágják a torkomat. Egyszer benyúltak olyan ollószerűséggel, és az felhúzta a torkomat. Orvos kezelte a torkomat. ...és ez a fekete vér kifolyt. S akkor megszűnt a torokfájás.

Máskor pedig amikor kezdődött ez a torokfájás, akkor száraz kenyeret ettem, s akkor az a száraz kenyér felkarcolta, és úgy szűnt meg, a száraz kenyértől.

(Ak.: Lőrinc Imre.)

- *A szemfájás?*

Vót trahoma szemfájás. A trahomát úgy szokták gyógyítani rézgáliccal, ...azzal. Kifordították a szemit, a szempillát, s azzal kenték be.

Édesapámat még Lembergbe gyógyították. Egészen meg vót vakulva. ...és akkor elment Lembergbe, s ott úgy kifordították a szemit, s kékkôvel súrolták meg.

Avval gyógyították.

- *Otthon a faluba is ilyenekkel gyógyították?*

Nannyámnak - aszongya - be vót gyulladva, ...nagyon csúnyák vótak a szemei, s akármit tett reja nem használt.

S békanyálra tanyította valaki. Békenyálval kezdte raggatni, s avval gyógyult meg.

Az a zöd... tuggya? ... A víznek a tetején van az a békanyál, s akkor azzal kezdték gyógyítani.

- *Álmatlanságra, altatásra a kisgyerekeknél mit használtak?*

Mákkal gyógyították. Mákot főztek, s úgy elaludt.

- *Repedt sarkot mivel gyógyították ?*

A repedt sarkot hideg vízbe mossuk még majes. S fokhagymával gyógyították. Vagy zsírval, vagy olajval bekentük. S azzal meggyógyult.

- *Mit imádkoztak ?*

Miatyánk, s Üdvözlégy Máriát. A sollót feléje tették s mondták:

Én tégedet learatlak. A kút felé állították, s háromszor csinálták. S háromszor kellett belenézzen a kútba.

...Közbe mikor csinálták, még mondták: Learatlak s kévébe kötlek, s malomba viszlek, s megöröllek, s kenyeret sütök belőled.

Akkor még ezt es mondták: Én learatlak, esszekötlek, kévébe kötlek, kalángyába teszek, ...akkor kicsépellek, malomba viszlek, megöröllek, hazaviszlek, otthon megsütlek..., cipót, kenyeret sütök belőlled, s elfogyasztunk, megeszünk.

- *Az aggos gyermeket mivel gyógyították ?*

- A kemencében, mikor a legjobban égett a tűz, akkor a gyereket a lapátra tették, s akkor úgy tettek háromszor, mintha a gyereket dobták volna be a kemencébe.

- *Valami mondóka nem volt ?*

A szomszédasszon jött be, s kérdezte, hogy mit sütsz?

Felelet: Aggot sütök.

Háromszor próbálta az aggos gyermeket bevetni, akkor imádkozott reja, és így lett vége.

- *Istensegítsen megsütték a gyermeket nem megfőzték ?*

Kemencébe begyújtottak, s csak úgy tettek, mintha tették volna be.

Na most, vót egy aggos gyerek a nénémnek a testvéremnek.

Meg van halva. S azt mondta valaki, ...egy öregasszon, hogy hátha kapunk vaj egy keresetlen kutyafejet valahol, csontot ...ugye a kutya fejit, akkor aztat tegyük forró vízbe, s a kicsikét feresszük meg benne...

Isten bizon igaz...! S én addig leánka vótam, s a Porondon laktunk közel. Jártam ide, jártam ide, s meg es kaptam. De nem kerestem én a kutyafejet...

Hát tuggya fene, ...valamijétt úgy bémentem virágocskát szedni. Egy akkora nagy kutyafej... Én megragadtam, s haza a kerten keresztül...

A vasút mellett laktunk. Anyunak odaadtam, s gyorsan odatette a vödör vizet a lugzó kandérkába, s odategyük s megfőzzük, ...s megfőzzük abba, abba az üstbe. Messze laktak, a templomon kívül a nénémék, s elszaladott valamelyik, s elhívta.

S én addig megfőztem. S a kicsikét nénem megferesztette olyan gyenge vízbe.

...ugye, olyan sovánka vót. Kicsike. S megferesztette.

... s egykét három napra a kicsike meggyógyult. S osztán ez fel vót nekem örökké jegyezve ez a kutyafej. S meggyógyult osztán a kutyafejtől a gyerek.

- Hadikba, Mójszin Dénest azt úgy vitte oda az apja me't az első feleségétől vót, s ez Beke Jánosné Beke Istvánnak az anyja, ezt mondja, hogy mit es csináljon?

Annak a gyerekek a lába nyomorék vót teljesen. S akkor arra tanyították, hogy kutyakölykeket főzze meg, teljesen. S akkor arra tanyították, hogy kutyakölykeket főzze meg, s akkor abba a lébe mossa meg a gyerekek a lábát.

S képzelje el, meggyógyult a lába a gyerekek. S ember lett belőle. Ott vótunk a lakodalmába.

- Imre bácsi! Mondjon még valamit az aggos gyermek megsütéséről!

- Az agg sütését megbeszélték melyik nap legyen az, és arra a napra a kemencébe tüzet tettek, és jól kihevítették, a kemencét. S akkor jött az asszon, s kérdezte, hogy mit sütsz? Aszongya vissza az anya..., - ki má' a lapáton vót. Aggot sütök... - aszongya.

...és akkor háromszor próbálta bétenni a kemencébe, és imádkozott az asszon, aki béjött, hogy mit süt. És így lett megsütve az agg.

- ...és volt haszna, meggyógyult ?

- Dehogyan volt haszna!

Szóval, akkor Istensegítsen megsütötték a gyermeket, nem megfőzték ?

- Igen.

(Ak.: Lőrinc Imre)

- Szent Antal tüze, tudnak-e erről ?

Imádkoztak erre. S Szent Antal tisztelettyire felajálták az imádságot.

(Ak.: Sánta Imréné Erős Berta 68 éves)

Az én fiam is mikor berugott, akkor annyira csuklott, s - aszongya, emlegetnek.

S aszongya a menyem, hogy igen..., - aszongya - a bor az emleget! - aszongya, me' jó sokat ittál!

S osztá' akkor mondom a menyemnek: Ereggy Irén hozzál egy kalán cukrot!

Akkor hozott egy kalán cukrot, s azt bévette. ... a vízzel elnyelte.

S akkor újból csak csuklott. S akkor még hozott. S akkor még hozott. S akkor elhatta azután.

Elhatta. ... cukor nagyon jó.
Böfögés.

Hát a gyomorról jó fel a böfögés. Erre a pótis használt. /szódabikarbóna/

- *Köhögés, közönséges köhögés, de van számarköhögés is, ismerike-e ?*

Itt van Vilma néni, ő megmondja. Az ő fiának számarköhögése vót.

A számarköhögést azzal gyógyították, hogy a kancának a tejiből fejtek. Szóval a csicsiből. S azt a friss tejet megittatták a gyerekkel, s akkor elhagyta a köhögés.

Ez megtörtént, me't megfejem én a kancát, s friss tej vót. Én..

- ez a komámasszon Vilma, ez itt... ő hozta oda a gyereket...

- Az orvosok nem tudták gyógyítani. S akkor neki nagymamája tanyította, hogy jöjjenek el nálunk, me't vót kancatej. S én azt megfejem, ... a kancát, s akkor a gyerekekkel megittatták, s meggyógyult.

(Ak.: Szentes Menyhért 78 éves.)

- *S a másik köhögés ?*

A másik köhögést...? Hát kérem szépen, nem szabad hideg vizet inni, csak forró teát, s ne legyen sok cukor benne. Hársfa tea, ... az a legjobb.

- *Apró kiütés a testen.. A gyermekeknek szokott főleg lenni, Volt-e orvossága. Mi volt?*

Volt Meleg ágyba fektették, és lisztet pörköltek neki, és azt tették a testire. S akkor szünt meg az apró.

(Ak.: Lőrinc Imre)

Tudom, kiütés vót régebben. Himlő vót. Kiütött rajtam es. Lejánka vótam, s tudom, hogy anyám vizes lepedőbe takart, s bétett a donyha alá, s úgy gyógyított meg. Meleg vizes lepedőbe belégöngyölt, s akkor betett a donyha alá, a jó melegbe. ... ott kellett üljek. Meg kellett száradjon a lepedő rajtam.

- *Kolera. Meg tudták-e gyógyítani ?*

Nem. Úgy es vót, hogy a kolera,- mesélte nagyapám -, hogy - csépeltek. Esszeálltak hárman-négyen egy csürbe, s csépeltek. S aszongya:

Na pajtás! ... ma halltak nagyon! - Hallották, hogy reggel itt es sírnak, ott es sírnak.

Jaj Istenem! ... aszongya,- s akkor mondta nagyapám:

- Amelyik reggel hamarabb meg talál halni, amelyik megmarad, az jöjjön el a temetésre!

- S hát úgy történt, hogy nagyapámnak a barátja - kivel csépelte - há' mongyák, hogy meghalt. S akkor elment..., - aszongya - megvót három-négy is halva...
... Ott a kolerás temető... - ott vót a temető felett Cibénbe.

- *Holdkóros, ilyen is volt ? Mitől jött, és mivel próbálták gyógyítani ?*

Semmi mással, csak be kellett hozni az istálóból, s odafektettük le a konyhába. Éjjel felébredett, s elkezdett menni. ...Hol a függönyt szaggatta, hol maga alól kitépett mindent. Hideg vízzel szokták locsolni...

Azt mondta apósom, hogy mikor holdkóros, akkor nem szabad a gyereket bántani. A gerendákon ment a padláson. S a cselédek a másíkok ott látták meg, hogy menyén mászik István a gerendán. De elyenkor nem lehetett hozzászólni...

(Ak.: Molnár Józsefné Sánta Emerencia)

- *Kicsattogás, kiütés a testen ?*

Ez valamilyen ételtől, a tojástól is van.

- *Szívlobogás, szívbjaj, mitől kezdett valakinek a szíve lobogni?*

Nekem vót. A fiam meghalt 25 évesen motor szerencsétlenségbe. S én a padlásra felszaladtam, s mentem mindenfelé, s nem tudtam, hogy hol sírok.

S ez nekem ma jes megvan...

- *Igy jön a szívbjaj ?*

Igy. Ejedségtől s a bánattól. A vigasztalás vót a gyógyítása.

Csapa, csipás. Mitől lett az ember csapás ?

A huzattól. Huzatot kapott megfázott. Aki megcsapásodott, úgy csináltak: Mikor a sétárt mosták ki, a tejes vízbe..., abba megmosakodott.

Vaj olyan es vót, aki csapás vót, azt odavitték egy szoptatós asszonhoz, szembefejte az anyatejet a szemevilágába. S így meggyógyult attól. Ezekkel gyógyítottak.

Kankó, tripper?

Az elyeneket füstre szokták tenni. Három hétig tartották a füstön. Az embert es, s az asszont es. Ki elyenbe beléesett. Ha kibírta azt a füstöt. Egy orvosság volt, és három hétig nem vót szabad az ágyból leszállni.

S ha kibírta a három hetet, akkor meggyógyult. S ha nem bírta ki, belepusztult.

...Így szokták gyógyítani.

Hát Györfi Jóskát és Györfinét, - ugye - nannám többször elmondta, hogy azok elyen betegségbe vótak, és így gyógyították ki. Én üsmertem mind a kettőt.

(Ak.: Lőrinc Imre)

- *Aranyér ?*

Nekem vót aranyerem éreztem. S néném aszongya: Tudod mit csinálj? - aszongya.

Nyomd vissza, s disznyózsírval kend meg, s meglátod meggyógyul.

S úgy is lett meggyógyult.

S még forró vízbe sót tettek s azzal mosták, s az es használt.

(Ak.: Szentes Menyhért)

- *Ágybavizelés. Mivel gyógyították ?*

Ezt megfázásból kapják. Hát a kicsikék még kinőtték, de az öregek, ...azoknak még ma jes odamenyen alájjik. Ezt csak melegvízzel gyógyították. Minden este megmosták melegvízzel.

- *Ájulás mitől jött ?*

Én megmondom őszintén, sokat szoptattam, sok gyereket. Majdnem egymás után haltak meg, s születtek. S biza nekem egyik mejjemből oda kellett a másikba, me't nem tudtam szoptatni, me't meggennyyesedett a csicsem gombja. ...Úgy zsírval kentem, disznyózsírval.

- *Büdös láb?*

Az attól jött, hogy valakinek izzadt a lába, és akkor estére ha zokniba vót, vaj papucsba, - ...úgy me' nem sok zokni vót..., - inkább mezitláb jártak. Melegvízbe mosták.

- *Büdös száj ?*

Csipős cukrot bevett a szájába, s az egy kicsitt elbolondította. Dehát azon nem Büdös száj lehetett segíteni. Az a gyomorból jött fel, az a büdösség.

- *Az ér-rándulás?*

Ha az ér meghúzódik, sós fődét tettünk reja. Megkevertük úgy, s akkor két rongy közti bétettük, s beborítottuk egyszer-kétszer. S az használt.

(Ak.: György Béláné)

- *Hályog a szemem ?*

Megfőzték a tojást a hályogra, és azt borították reja... - a tojást, a fehérjít. Azt ráborították, és azzal próbálták gyógyítani.

(Ak.: Lőrinc Imre)

Nénimnek az öregasszonnak vót hályog a szemin. Addig bújkált bánatába, hogy egyszer kimentünk halmiba a bokrok közt, s ott a szemit megsúrta valami ágocska... S akkor biza' mit csinált ?

Aszongyák, hogy kellene egy olyan tiszta szüzleánka, s az jőjjön be...!

Néném esszetört egy kristályüveg darabot, - jól mind a lisztet úgy megtörte. Belétette egy csőbe, melybe szoktunk szőni. Rajta van a cérna. S akkor - aszongya: Gyere Ágniska!

- Ágnis olyan jó leánka vót, ...10 éves. Első osztályos vót. S aszongya::

- Most fújd be leánkám a szemembe!

S akkor a leánka leült egy székre, s akkor néném eleibe, s úgy a szemibe befújt. S úgy akkor esszezsukta a szemit.

S kihasította, levette a hályogot az az apró üvegdarab. Ez tiszta igaz vót.

- *Mumsz. Volt-e ?*

Gyerek korunkba, meleg borogatást tettünk rá.

- *Menstruálás?*

Melegre kellett ülni valamire.

- *Vadhús?*

- Az én emberemnek nőtt vót az ujja mellé. Elvágta az ujját, s nőtt egy olyan mind egy ujacska melléje. /Vadhús/ S mondtuk, hogy mennyen az orvoshoz, s vágassa le!

... Dehogy, - aszongya - ő nem vágassa le. Úgy hatta, s meghót...

- *Villámcsapás?*

Hogyha valakit ér, akkor földbe kell beléásni. S akkor az a föld kihúzza azt, ami éri.
Me't olyan lesz mind a füst. Mindha befüstölték vóna.

(Ak.: György Béláné.)

- *Nehéz vizelés ?*

Békarokkát főztek /fentőfű/, s avval gyógyították.

- vízkórság -...azt mondták Bukovinába... (62)

NÉPI EMBERGYÓGYÁSZAT A BUKOVINAI HADIKFALVÁN.

Kétyen vagyunk. 1983. dec. 5-én. A beszélgetésről kazettás magnetefonon felvétel készül.

Jelen vannak.

1. Miklós Antal, 74 éves.
2. Ferenc Gergelyné, Szabó Anna, 70 éves.
3. Márton Antalné, Sz Anna, 73 éves.
4. Szócs Boldizsár, 75 éves.
5. Bogos Ambrusné, 68 éves.
6. Bogos Menyhétné, Dani Anna, 74 éves.

Hadikfalván a lázas beteget, hogy gyógyították? Ki tudná elmondani ?

Vizes ruhával békítették fejét, a kicsinyeket betakarták ...így vizes ruhával, és azzal gyógyították. Orvoshoz nem mentünk.

Mi okozta a lázt ?

- Hát megfázott. Fázás.

Másvalaki tud-e mást mondani ?

- Igen. A nagynénémnek a fia tüdőgyulladást kapott. Nem vót orvos, s egy üdős asszon azt mondta, hogy ő meggyógyítja. Elment az üdős asszonhoz, s az azt mondta:

Szedjél békarokkát, Jézuska vérit!

...Akkor vót olyan magos virág, ...olyan sárga, olyan mind a kocsárdi, s aztot egy kila nádcukorval essze kell főzni. Addig főzni, olyan lett mind az olaj.

S mikor azt megfőzték, minden nap három csészével megivutt...

Akkor az a fiatal ember leszállott az ágyból és felkelt.

S ez vót neki a gyógyulása. tüdőgyulladása vót, és ki tudták ezzel a gyógyszerekkel gyógyítani

(Ak.: Szócs Boldizsár 75 éves)

Hát én es vótam úgy, hogy vért hántam, s nem mentem orvoshoz. Mert építettünk s nagyon sokat dolgoztam. Azt mondták, mennyek orvoshoz! Nem mentem orvoshoz, mert nem vót pénz.

Azt mondta egy szomszédasszon, hogy hozzunk egy kila jégmézest, tojástás citromot. S azt a háromot tegyük egybe. ...és az a citrom - úgy elette azt a tojást mindenestől, hogy ...hát nagyon csúnya vót. ...és háromszor egy nap kellett abból igyak. Ha mezőre mentem, vagy hazajöttem, vagy egy üvegecskébe kellett vigyek. De azt mondta, hogy a tüdőmről úgy lepucolja, hogy semmi baja nem lesz. Úgy es lett, hogy én meggyógyultam. Nem tudom melyen betegség vót, de vért hántam.

... Csakis a tüdőmbe lehetett a baj, mert megfáztam. Azért mert építettünk, s úgy, ...ahogy dolgoztam, hullott a nyakunkba az eső. ...májusba építettünk. s akkor ezek a hideg esők vótak. S csak abból kellett kapjam...

- *Valaki még tud-e lázas betegségről mondani ?*

A bátyja.... - a fia, mikor vót négy esztendő -, ez olyan betegséget kapott, hogy minden két nap, két óra hosszáig kellett ringassák, vagy feresztgessék...

Akkor azt mondta egy román asszon, - egy kókusasszon odajött a házhoz nálunk,- hogy ne csináljanak semmit...

- Kilenc malom alól hozzanak vizet. kilenc rétről hozzanak virágszálót. Én eljövök a jövő héten, és majd én azt megcsinálom orvosság szerint. Addig a gyerekek hagy-gyanak békit. Az asszon eljött...
- Nagypám, Domokos István elment napfeljött előtt imádsággal.
...Elment kilenc rétre, s hozott kilenc szál virágot imádsággal. Akkor hazahozta.
- Az édesanyja elment Radócra, vett még három zsemlét, s egy olyan edényt, amit senki nem vett meg a piacon.
- Ezt a hármát eszeadta az oláh asszon. Hogy mit csináltak? ... nem tudom, mit csinált? Még a gyerek most is él. Imán derekas ember, 52 esztendő.
De olyan betegség vót, ...aszonták az orvosok Radócon, hogy ezen segíteni nem lehet.
S megélt hála istennek.

Mi volt a betegségnek a neve ?

Úgy mondták, hogy szánya járta. Az vót a betegsége.

Mi okozta ezt a betegséget, ezt el tudná-e mondani ?

Én azt gondolom, hogy sokan voltunk egy háznál, s a gyerek kicsike vót, s én voltam a legénykori gyerekember, s vertem őket me' mindig kárt csináltak.

S lehet, hogy megvertem, s megejedett. A gyerek ettől kapta a betegséget mert én megvertem.
(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

Nekem is fájt a fejem nagyon, mikor fiatal menyecske vótam. Hát mit csináljunk, merre mennyünk ? Azt mondták, mennyek bé a porondra... a nagy vízre, ...de akit látok, ne szóljak neki, csak szóvalan imádkozzak végig.

S mikor bemegyek, háromszor így öntsem a fejemre a vizet. S úgy csináltam, s a fejem meggyógyult.

- *Imádkozni valamit nem kellett ?*

De végig imádkoztam a Miatyánk s az Üdvözlégy Máriát. Ezt kellett.

Végig imádkoztam és vissza, de akivel találkoztam, nem szóltam neki.

- Szóval ez fejfájásra volt ?
Ez fejfájásra.

- Na... és kendtek szerint mitől jött a fejfájás?

Hát mitől...? Hát nem tudom... Csemellés..., vagy megfázás...
Mindenfélét a megfázásból lehet kapni. Fejfájást es, s mindenfélét.

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

Nagypénteken nálunk olyan szokás vót, hogy azt mondták a vénasszonyok, hogy aki elmenyen a Porondra, - úgy mondták: Porond.... a Szucsáva vizinek - , s hát aki megferedik azt nem öli a betegség.

- Sokszor olyan hideg vót, hogy bundába is megfáztunk. De háromszor belé kellett borulni a vízbe, s onnan köveket venni fel.
- Én megpróbáltam belé menni, de annyira erőm nem vót, hogy visszajöjjek, hanem arra felé futtam..., valami bokros ágak vótak, de imán meg vótam fagyva féligre.
- Most hát vissza kell jönni a Szucsáva vizin...!

Nekirugaszkodtam, s keresztül úsztam valahogy. Esszeszedtem a cókókat.

Eldugtam mindenemet, mezítláb, meztelen, - ahogy csak tudtam - hazajöttem, futtam haza. S aszongya anyám: Mi van veled?

Mondom: Többet sohase menyek el Nagypénteken a Szucsáva vízibe.

Majdnem megfagytam... Nem, hogy meggyógyuljak, hanem kész betegséget csinálnak a vénasszonyok.

- Ezt mire csinálták?

- Kelésre. Az embert nem öli a kelés egész éven keresztül.

(Ak: Szóts Boldizsárné 75 éves)

- Amikor kelés lett rajtunk, - akár emberen, akárkin - , hát mi vót a gyógyítás?

Süttük a hagymát. Rátettük, kifokasztotta, s meg vót imá' gyógyulva...

Nem mentünk orvoshoz, hogy kivágja.

- Még akart Anti bácsi valamit... ?

- Egyet még mondok. Mikor én gyerek vótam... - 6 esztendő vótam, ...akkor a bátyámnak mindig szokott lenni az a bőrbetegsége. Az arcán olyan csúful kijött, olyan hályog veressen...
 - Azt javasolták az öregasszonyok, hogy erre csak imádkozni kell.
S ki imádkozik...? - Anna ném! Hát nem mondom meg a nevit...!
Hát édesanyám meghítta, ...adott neki egy szakajtó lisztet, egy darab kolbászt vagy szalonnát...
Én gyerek vótam. Úgy sírtam, hogy megnyuvad... megfullad...
Egy nagykendőt elvettek..., ... egy lepedőt, s letakarták a földig. S három szentelt gyertyát, ...amit szenteltettek Vízkereszt napján, azt háromágba..., meggyújtotta, s elmondta, hogy:
Szent Antalnak imáadására Páduának városába mindenenek megindultak, ...és ez térjen meg!
Pfü...! Szent Antal vidd vissza a gyereket!
S akkor megtöpdöste háromszor.
Ezt én - gyerek vótam - ...s mondom:.. édesanyám, ...a bátyám megnyuvadott a pokróc alatt,
- ...vegyék le a fíjiről!
Nem, mert a gyertyafüstöt felitta, bément a testyibe vaj a lelkibe. S meggyógyult.
De háromszor ezt az asszon..., háromszor szépen végigvitte a feje felett, s mikor lefúttam, azt bétette a pokóc alá, hogy abból a gyertyafüstpő szípjön, kettőt vagy hármat.
Ezzel lett a gyógyítása. Ezt értem én gyerek koromba. Ez a Szent Antal tüze vót.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

Mű a kicsikéket nem vittük orvoshoz, ha lebetegedtek. Vót egy olyan tudós asszon, hogy elvittük hozzá, és fokhagymából csinált olyan orvosságot..., mit tudom melyet? S akkor azt mondta: Eredj fiam vidd haza, s keresztesen kend meg a tenyerecskéjét, a mejjecskéjét, az orcáját, s ezen a növetlen ujjadon háromszor cseppents bé a szájába.

S megjöttek. Megkentük a homlokát, s megjöttek! Nem vittük az orvoshoz.

Vót olyan gyerek, aki nem fejlődött egyáltalán. Orvoshoz nem vitték.

Úgy mondták: zabos gyerek...

Hát három asszon eszeállott, de a három asszonnak a neve csak mind Annából kellett álljon. Ezek háromszor meg kellett kerülnék a házat...

Hát megkerülték háromszor, s akkor visszajöttek, bementek a szobába. Imádkoztak, s akkor elévettek egy fél liter pálinkát s megitták. S a gyerek még ma jes él, ha meg nem hót.

(Ak.: Szőts Boldizsárné 75 éves)

- Az orrvérzést, mivel gyógyították ?

- Én amikor gyerek vótam, nekem az orrom nem vérzett. Nem emlékszek arra... De, ahogy nőttem, legén lettem, elmentünk fuvarba, s nagyon megfáztam. Éreztem, hogy megfáztam. S akkor... mind jöttünk hazafelé, megálltunk egy kocsmánál, s megittunk két féldeci pálinkát, s két korsó sört. Nekem az orromvére két óra múlva már folyt is.

Erre én emlékszek, hogy a fázástól kaptam....

...Vagy meg vótam ejedve?

A keszkenyőt megvizítettem, s az orromhoz tettem, s a homlokomra.

S ezzel gyógyultam meg.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- Én egyet akarok még mondani az orról. Egyszer az orrom nagyon fájt, de meg kellett vóna a vért indítani. De semmikép nem tudtuk megindítani. Gyerekek vótunk, s egymásnak az orrát ütöttük, hogy indítsd meg a véredet... Melyik tud nagyobbban ütni az orrára? Egyszer akkorát ütöttek, hogy majdnem sírni kezdtem. Úgy se indult meg az orromból a vér.

- Jött egy nagy felhő. Ingbe vótunk, hosszú ingecskebe. Bebúttam a tehen alá, hogy az eső ne verjen meg, s az inget az ölembe vettem, hogy az ing ne vizüljön meg. Meztelen búttam a tehen alá... Az hátranézett..., úgy elrugott, orrba talált, hogy még ma-jes esszembe jut.

Fogtam az orromot, alig tudtam a vért megállítani.../nevetnek/

Ak.: Szőts Boldizsár 75 éves)

-- Testfájás. Mi okozta a testfájást?

Hát megcsemeltünk ne..., megcsemeltünk. S aszonták, a testünkbe belészállott...

Leültettek, ... s szappant, a tiszta vizet, és... jól... a fejünköt, karjainkot, ujjunkot, így ne... /mutatja/, megropogtatták mindenünköt. Jól megdörgöltek. És olyan vót, mintha újból születünk vóna. Nem kellett aszpirin, orvos, semmi se. E' vót a gyógyítás.

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

- Hidegrázás.

A hidegrázás attól jó, hogy nagyon jóízűt eszik, vagy ki van fárodva, és megállt..., nem tudja feldolgozni a gyomrába az ételt. Ebből kapja a csemert.

- ...és akkor ebből fejlődik ki a hidegrázás ?

Ebből lett a hidegrázás. Én úgy jártam..., megcsemeltem, s még édesanyám meg es dörgölt ingemet.

Béhítta Deák Pálnét, és megdörgöltek szappanval, jó meleg vízzel megmozsdattak, és háromszor vizetvettek, s abból három cseppet bényomtak a gégemre. Erre jött osztán a hidegrázás... Négy nap tartott, de olyan csúful tartott...

- A hidegrázást kendteknél a csemelléssel essze lehet hozni ?

A csemellés? ... az sokáig tart, még két évig es, ha nem talál orvosságra.

- S akkor mivel gyógyították - mégis - más egyébbel a hidegrázást ?

- Hát mivel ? Egyrésze ivott petróleumot. A másikat meg kellett ejeszteni, valahogy úgy, hogy egy vödör vizet ráönteni, hogy ejeggyen meg. S elhatta, akit elhagyott...

De a' más..., sokféle hidegrázás vót A' más... biza kellett forduljon orvoshoz.

S akkor adott valami olyant...

Me' én tudom, hogy a hideg rázta a férjemet, nagyon beteg vót.

Osztán elmentem Vilmos bámhöz, Márton Vilmushoz.

Őt es rázta a hideg, s adott nekem egy olyan receptet, hogy mennyek azzal...

S osztán olyan vót, mind a hamu. Három szemecskét, vaj melyen por vót ...bévett, s az vitte el...

Hát csúnya a hidegrázás.

(Ak.: Márton Antalné, 73 éves)

- A hidegrázást még azzal is lehet védeni...: aszonták, hogy égés van! - s úgy megejedett, hogy a kertbe hátra futott nálunk s aszongya:

- Hol az égés? , s úgy megejedett... - Pál István úgy megejedett, hogy a kertbe hátrafutott nálunk s aszongya:

- Hol az égés? Há' mondom: - ki mondta ?

- Hát azt mnondták, hogy égés van!

S ezzel gyógyult meg. Erre én emlékszek. Én nagy gyerek vótam.

(Ak.: Miklós Antal, 74 éves)

A férjemet rázta a hideg sokáig. S akkor ő erőszakot tett, hogy mikor a hidegrázás jött, - ...me' minden nap megvót egy időpont, hogy mikor kezdte a hideg rázni..., ...akkor ő felötözött - azelött... s akkor ő addig ment, hogy - aszongya - má' úgy el vót fáradva, hogy... csak egy pillanatig állott vóna meg, abba helybe kirázta vóna a hideg.

Osztán erőszakot csinált, s többet sose rázta a hideg. ...De sokáig rázta.

Sokáig, hogy imán nem tudták, hogy mit csináljanak vele. S aztán ezzel meggyógyult.

S többet sohase rázta ki a hideg.

(Ak.: Bogos Ambrusné, 68 éves)

- Az epsemereg. biztosan kendtek is ismerték ?

A krumplit elvágtuk és megvakartuk, s azzal békentük a pityókát. A másik azt mondta, hogy az ablak izzadságával, ...mikor így az ablak foly' le, meg van jól izzadva, azt hajcsuk le, s azzal kenjük meg.

... S megjött.

Na most mi idézte elő az epsemerget ? Mitől jött ez ? Ez valami csúnya seb lehetett ? *Elég csúnya vót, mert folyta bé az egészszet. Ha karján vót, ha orcáján vót, az csúnya vót, mert folyta bé az egészszet...* Máskor azt mondták, hogy pipakormot. A pipából kiöntötték, ami benne maradt, és megtörték jól, s aztat felvizítették.

... Én nem es tudom vízzel vaj mivel. S azzal békenték. De az csúnya vót, fekete. De az nagyon csipte..., - s aszonták, ha csipi jó, me' kiégeti.

- *Kendtek szerint mi idézte elő ezt a betegséget? ... az epsemereg ?*

- Hát..., ha a kutya megnyalja vagy a macska, ...attól es jön.
- Vót valami olyan gaz, ami nem stimmel a testhez, s odadürüszködik. S akkor attól es megkapta. Elyenek vótak nálunk....
- ... S osztá' az öregasszonyok amit tudtak, mindenkin segítettek. Mert ott hejába szaladtunk orvoshoz. Ott a patikus es kiment reggel, szedte a izét..., a mindenfajta virágot. Ő csinálta a..., ő adott nekünk gyógyszert. Csak meg kellett mongyuk, hogy hol fáj...
- Szived fáj, vaj mejjed fáj, vaj a hátod fáj? ... ő mán tudta úgy mint az orvos. Olyan gyógyszereket adott a patikárus nekünk. Így éldegéltünk.

(Ak.: Szóts Boldizsár 75 éves)

- *Köhögésre ?*

Hagymát megfőzni cukorral, s azt ha megigya, azonnal eláll a köhögés.
Ez is megfázástól jön.

(Ak.: Ferenc Gergelyné 70 éves)

- *A fogfájás. Akinek a foga fáj, mivel gyógyították, hogy húzták ki ?*

Hála Istennek, - mondom - nekem a fogam nem fáj sohase.
De hallottam, hogy egyik így mondta, a másik úgy mondta.

Foghúzó volt a Hadikba ?

Dehogy vót...!

Harapófogóval szedték ki. Megmutattuk, hogy melyik foga fáj. S akkor vót olyan, ki a fogót rejtette... s mondta: Prüsszencsél egyet!

... s akkor prüsszentett egyet, s az ember megejedett, s akkor az ki jes kapta.

Ott vót s nem vót, hanem csak e vót a fogó. De hála a jó Istennek, - mondom - én nem próbáltam.
Most es 75 éves vagyok, de még csak két fogam hiányzik.

(Ak.: Szóts Boldizsár 75 éves)

- *Még tud-e valaki valamit mondani a fogfájásról ?*

- Hát ezt javasolták az asszonyok, mikor a fogam előre fáj - 52 esztendő vótam.
Tettem reja kicsi pálinkát vattával, de biza nem állott el. Akkor újra tettem reja főtt hagymát.
....így küjjel - ...az állomra.

...Tettem terebuza lisztet reja, megmelegítettem egy tepsibe, rejtettem egy rongyra, s oda tettem. Hát az ugye egy kicsiddég enyhítette, de újra fájni kezdett.

...Akkor nem vót más mit tenni, el kellett mennyek s kihúzássam.

Egy óra vót éjfél után. Vót apósomnak egy öccse - Márton Ferenc - ... keservibe magának kihúzta, s osztán kihúzta nekem a másik fogással...

...Mind Bodizsár mongya, melyen fogója vót, azzal húzta ki... Hogy kocsikenőcs volt-e azt nem tudom megmondani, de aszongya: ...ülj le most mán, me' egy óra van éjfél után, s nem bírtam, annyira fáj...

S kihúzta.... S aszondotta, hogy most mennyek el a kocsmába, s a zsidót..., költsem fel Szárát, s egy pálinkát vegyek reja.

Úgy es csináltam.. A zsidót felkötöttem. Kértem egy fluska pálinkát tőle, s rejavettem..
Azután - hálistennek - Bonyhádon húztak ki egyet. Az orvosok húzták ki. De a legelső fogamot nekem Márton Ferenc bácsi egy fogóval húzta ki.

... Hogy melyen vót azt nem tudom megmondani.

...Vaj cérnával húzta ki, de kihúzta. De én azt nem tudom mi vót, mert nagyon fájt.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

Elmondom erre én is

...Ha fogat húzatok, - nem vagyok iszákos, nem iszok -, de ilyenkor is veszek rá egy kis pálinkát a foghúzásra. Jót tesz. Valóban jót tesz...

Hát mü úgy jártunk, hogy egy illetőnek fájt a foga...

Mit csináljunk ? Orvos nem vót, ...este vót. Olyan 17 évesek vótunk, s egyik a mást kunyoltuk.

Hát mit csináljunk? Aszongya:.. Akárkinek adna..., - jól megtisztelné, aki a fogát kihúzná, ---hogya ne menjen az orvoshoz.

Há' mondom, a könnyű megoldást.

- Van e jó erős cérnád ?

... Hozott cérnát, esszesírtettük három rétbé, s rejaköttük, ...de hosszúra. S egyik mondta a mesét, s a másik rejakötte az ajtóra, s az ajtót kinyitottuk. S mikor beszélgettünk, mongyuk: tásd ki a szájadot! ... s rejaköttük a fogra.

S a bátyám egyet sikolytott, ...az ajtó nyitva van! ... s bévágta az ajtót. S a foga kiszökött. /nevetnek/

(Ak.: Szóts Boldizsár 75 éves)

- A fogfájást mi idézte elő ?

- Hát az es, hogy huzatot kap, attól van a fogfájás. A másik az, hogy megfázik, és mikor megfázott meleg italt iszik reja. Akkor az a fog meg van fázva, s akkor ettől kerül a fognak a baja. A fogfájást... - én úgy hallottam mindig -, hogy az benne van a fajtába...
- Van olyan ... -mind Szóts Boldizsár mongya... -, hogy elérte a hetvenöt esztendő, és még a fogai megvannak.
- De vót olyan, - az én bátyám Ferenc -, hogy 21 esztendő vót, és nem vót... - imán csak két foga vótgmradva - ott Hadikfalván.
- Aszondta édesanyám, hogy benne van a fajtánkba ez. Ezzel vigasztaltak.
- Nannyám 96 éves vót, s egy foga se hiányzott.

- Eredés az ujjon.

- Hát az eredés, az abból következik, hogy vagy megerölteti, vagy megüti, vagy megsúrja olyan tüske, ami mérges. Vannak ezek a mérges tüskék. A deszkának vótak - a fenyőfadeszkának ilyen szálkái, az ha megdöfte az ujját, abból lett az eredés.

A legtöbbet inkább..., - úgy tudtam, hogy az eredés abból jó, hogyha megeröltetik.

Valamit dolgozik, s az osztán megfogja. Azzal az erek megmozdulnak a helyről...

S abból kapja az eredést.

- S ezt mivel gyógyították ?

Az eredést sült hagymával es...

Édesanyám azt mondta, hogy peseljem le. De tettem reja egerfarkú füvet s avas hájat.
- ...ezt esszetörtem, s azzal kötöztem nyolc nap. S így akkor Farkas Anna odajött, s
kifokasztotta egy nagy tövel. Ezzel gyógyultam meg. (Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- Akinek az ujján vót, - úgy mondtuk neki – fejeérfolyás?

Az sehogy..., 1

(Ak.: Szőts Boldizsár 75 éves)

- A punza. Ismerték-e, disznó betegsége miként használták ?

Hát punzát húztunk a disznónak a fülibe. Azt nem vót szabad megnyomni vagy
hezzanyúltni. Lett genny, s az magától kifokadott, és a disznó megjött.

- ...és mi volt tulajdonképpen az a punza ?

- Hát az egy termény vót, úgy mondták punza. A réten virágzott, és a gyökérből kellett
kiásni. Nekem vót, - nagy ződ levelei vótak. A gyökerit használták. Még a tehén se ette meg.
De a gyökerét használtuk. S ezzel gyógyultak meg a disznók.

(Ak.: Szőts Boldizsár 75 éves)

- Ha az ujjukat, lábukat elvágták, mit tettek rá ?

- Ha elvágtuk az ujjunkat vaj a lábunkot, földzsírval béköttük. Azt a földzsírt a mezőn a
szántásokon lehetett kapni. Olyan vót mind a hurka. Elyen vastag. Kétfelé bontottuk, s
szépen rátettük, s megszárosztotta. Be vót gyógyulva.

Egerfarku füvet szedtünk, s esszetörtük, s zsírba belékevertük, s ezt es rejtettük arra,
ha valamit elvágunk. S az es meggyógyította.

- A var... a rühösség. Tudnak-e erre valamit. Miből keletkezett. S mivel lehetett megelőzni

Hát a vart a piszkosságból kapták. És hogyha nem ügyelt reja, elragadott az egész családra.
Akkor azzal gyógyították, hogy az öreg asszonyok csináltak akkor es több fajta keveréket.
Kékkövet tettek belé, s még valami keveréket tettek olyant, ami csipett, s meg kellett kennyék
egyik a másnak - mind a cigányok, megkenték egymásnak a hátát...S úgy egy pokrócba lebúttak,
s úgy vót két nap.

De az ajtót bekapcsolták, hogy senki oda ne mennyen ahhoz a családhoz. Ne vigye tovább a
betegséget.

S akkor ott vótak..., s mikor ezt érezték, hogy hát es lekopott az a szökéses... - tuggya - az a
var... - az kifokadott, azt leszedte... - Néztek fel a falra...!

De mikor az meggyógyult, akkor feredőt csináltak, és lemosakodtak.
...És akkor az ajtót kinyitották, hogy imá' tiszták vagyunk.

(Ak.: Szőts Boldizsár 75 éves)

- Na... és mi folytán jött ill. keletkezett a var ?

- Az a mocsokságtól...

- Há' őt akkor a tisztálkodással lehetett megelőzni ugye ?

- Igen.

- Mü vótunk rühösök, - me' az én férjem cipész vót, s akkor odajárt az egész falu népe... - ugye - ... cipőt szabatni, csináltatni mindent.

Nekem vót egy kis fiam, s aztat mindenki elvette a kezibe... - a gyereket. Me' olyan eleven gyerek vót. Mindenki szerette a gyereket erőssen.

Hát bizon elvette olyan es, aki rühös vót...

Hát legelőre a gyereken vettük észre, hogy tiszta apró szökéses lett a teste, ...hogy mi lett a gyerekekkel?

Há' rájöttünk, hogy hát ez rüh. Kezdet az egész család vakarózni.

Aszongya a férjem, hogy hát most mit csináljon, hát ide jár az egész falu népe.

Elment bé Radócra, s ott vót egy orvos. Aszonta az orvosnak, hogy neki olyan var orvosságot adjon, hogy ne érezzen a var szaga. - ... de olyant ami meggyógyítsa!

Hát adott es... Olyan vót..., büdöskő szaga vót, de hogy mi vót...? - többet semmi baj.

... De elég, hogy a fél falu oda járt azért a... - izé - receptért, amit adott az orvos, s azzal vették azt az orvosságot.

- Szóval... - ezt az orvos adta ?

- Ezt az orvos adta. Nagyon jó vót. Mondom a fél falu ezzel meggyógyult.

Olyanok jöttek oda, hogy még álmodt se látott vóna valaki, hogy azok rühösök. Még gyerekek se vót... Én azután nem adtam oda a gyereket senki kezibe többet.

(Ak.: Bogos Ambrusné 68 éves)

- Hát én es vótam varas, 1918-ban. Mikor a háború nálunk vót Bukovinába.

Sok katonaság vót, s édesanyám elvitt fel Andrásfalvára, a szomszéd kösségbe, hogy megmeneküljünk a veszélytől. Ki lettünk a faluból lakoltatva.

Hogy mit csinált meg mit nem...? - mikor hazamentünk, hát mind varasok vótunk.

Egy katonaorvos aszongya: a gyerekek mind betegek.

Vagy nem jót ettek valamit, a gyomrikból es keletkezik a var, nemcsak a bőrbe, a gyomrikbá. Aszongya:

- Mit ettetek gyerekek ?

- Hát amit kaptunk Estrázsán, Gyikón, Andrásfalván.

S akkor adott orvosságot, ... kékkövet. S édesanyám megtörte a fészi fokával jól, s esszekeverte disznyózsírral, s azzal lekenődtünk háromszor.

Vót egy nagy lugzó cseber, abba főztünk feredőt, s megferedtünk, s így takarodtunk meg mü.

De augusztusba arattunk, s a búz a mezőn érzett... - emlékezek arra... - 19-be vót ez...

Akkor vótam 12 esztendő.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- Az ottvar. Az is valami hasonló?

Az ottvar, ez ott keletkezik inkább a fejbe, a nyaka csigájától a fülinél. S itt az állkapcájánál kijönek ilyen veres sebek, ...olyan hólyagok. S aztat nem szabad vakarni.

Aztat... - édesanyám azt mondta Zózimás Lázárnénak, hogy ne..., a gyerekeknek mi van a nyakán. Aszongya: Ottvaros ez.

A fejemre sebek lettek, levágták a haját, leberetválták egészen a fejemet.

S akkor elküldtek fel a Bonyha patakjára, hozzák onnan vigikét.

- Az mi ?

Az ilyen fekete növény, mind a feketenadály, s a víz martján terem. Kemén ága lett. Azt hoztam én. Gébert Bodinét elvittem, hogy segéljen, mert én nem ismertem.

S ő megkereste, s hazavittük s megtörtük jól, s esszekevertük disznózsírral. Esszekeverte édesanyám. Háromszor megkent, s akkor jött meg a testem a fejem, ami a fejemen vót, még most is, elértem a 74 esztendő, de hogyha a hajam nagy egy kicsitt, akkor azok most es kijönnek. Lehet látni.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- Alkohol meggyulladás. Valakinek a torka kigyullad.

Egyszer legén koromba, oda vótunk menve, úgy mondtuk, guzsajasba. Alányok hol fontak. Oda a legények bémentünk esténként a fonóba. Hát a legények elmentek. Lakodalom vót a faluba, s hoztak pálinkát. Béhozták a pálinkát oda közünkbe, s azt mongyák, hogy tessék Szóts, idd meg a pálinkát. Mennyi van? Úgy egy fél liter pálinka, azt mongyák. Még több vót. Aszongyák, ha megiszom egyszerre, hoznak ők másikat. Meg es ittam...

Öt percig, hat percig láttam a lányokat, hogy-hogy fonnak, de én többen nem láttam. Hazavittek, s szájomba becsavartak édestejet, s attól gyógyultam meg.

... Az a forróság vót a kigyulladás.

(Ak.: Szóts Boldizsár 75 éves)

- Kentek mivel gyógyítottak?

Hát azzal, hogy a lószart kicsavarták, s azzal gyógyították, akinek kigyulladt a torka, hogy hánnyon. Azért, hogy hánnyon.

Anyafolt, anyajegyet, mi okozza, mitől lesz?

Hát úgy születik. Hát amikor terhes, akkor valamit magához veszen, vagy a kötényibe valamit felveszen. Úgy szoktuk, úgy haltuk az öregektől, vaj olyant látott. Akkor lett egy féreg alak, paprika alak, vaj cseresznye alak vaj ribizli. Ez anyajegy. Ezt nem lehetett gyógyítani.

A békariűh, békavar?

A békavar az csúnya vót. Friss marhahúst tettek reja, hogy azzal gyógyítsák.

Azt mondták, hogy a béka lepisálja, akkor abból lesz a békavar. Vannak olyan varasbékák, hogy ha oda talál pisilni valakinek a kezire vaj a lábára, ...valahova. S megvan a békavar.

(Ak.: Bogos Ambrusné 68 éves)

A békavart..., - azt úgy halltam én az öregasszonyoktól, hogy azért kapja meg, me' hogy...

- a kertbe valamit olyant gyomlál vagy ültet - ...s ott vannak ezek a földi nagy veres békák.

Vagy a kezivel odanyúl a nyomába, vagy pedig... - ahogy Bori mongya... - lepeseli.

De annak orvosságot nagyon nehezen tudtak kapni!

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- Boszorkány nyomás. Szépasszon nyomás, megnyomás?

Hát eztet én úgy tudom, hogy van emberbe jes..., - akit valamiér' aluvó álmába...

...vagy rosszul lett percekken keresztül.

Félóráig es eltart neki. Az olyan, hogy nem tud magáról, csak úgy rizeg, és rázza magát. Hát

én láttam a mehinket Ferencet. Csak úgy kellett lökdössük s üssük, hogy jöjjön helyre.

Aszondták, hogy a szépasszon megnyomta.

- Tehát szépasszon nyomás, megnyomás, vagy boszorkány nyomás?

- Az ilyent, valamivelátudták-e gyógyítani?

Szépasszon megnyomta, s mű ezt tudtuk, me't ő ezt kapta meg gyerekkorába, valami hagymás betegségbe, s ez megvót neki a vérbe ...a szüve verésítől.
... De aludt. Fel kellett keltsük éjjel is.

Hát az ilyen úgy szokták gyógyítani: Édesanyám mindig elment, s kért az öregasszonyoktól ilyen... - mikor fontak, s az a pozdorja, ami lehullott a földre a gyapjuból, nem a csepüből. Aztat megpergelte egy sütőbe, s avval tett reja valamit, amit az öregasszonyok mondtak. Azt nem tudom megmondani mit... S azt megittatták vele.

- *S akkor az használt ?*

Hogy használt-e vagy nem? ... de elérte a 70 esztendő.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- *A marint mivel gyógyították ?*

Tejbe megfőzték a zsemlét s a lenmagot. S azzal kötték be. S az kifokasztotta.

- *Mi okozta a marin keletkezését ?*

A nagymarindot...?, - ... vagy erőssen nő a gyermek, ...fiatal erősen nő.
Vagy pedig a nagymarindnak az vót a legnagyobb oka, hogy megerőltette vagy megütte. Megsűrűsödött az a vér, s nem bírta kiheverni. ... az a vér, mi át nem ment rajta, az a fájdalmas vér ott megalutt. S ebből lett a marin. A nyakán lett, vagy az ágyékába, vagy a hunya alatt. A zsemle s a lenmagval gyógyították meg.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves, és Márton Antalné 73 éves)

- *Pattanás az arcon.*

Esősvízbe kellett búzakorpát belefőzni, s azzal mosni. Mert a szappan az nagyon ártalmas,
- főleg a színes szappan az arcra...

- *Szóval..., ezzel lehetett gyógyítani, s megelőzni is ezzel lehetett ?*

Az Falatka volt. Erre mű úgy mondtuk: Ekele-mekele, ragaggyon a papné seggire!
/nevetnek/ ... S ezt elmondtuk háromszor, s elmúlt a nyelvről. El kellett háromszor köpdösni.

Tényleg így volt. A köpködésnél úgy mondtuk, hogy ptü, ptü, ptü.

- *Csicsfájás. Főleg akinek sok gyermeke volt.*

Aj jaj, jaj...!

...Meg osztá' elaluttunk. S akkor a sok tej benne vót, s rejafeküttünk, s azt megnyomtuk.
S akkor akkora lett a mejjem. Mit csináljak...? Úgy fájt, hogy a csillagocskákat láttam.
Akkor elévettük a csizmaszárát, s beléráztuk.

Há' igaz, így csináltuk. ...Feltöpdöstük, s akkor elmentünk, s az ajtót kinyitottuk, mintha az ajtóval csiptetem volna be, s azt is eltöpdöstem. Meggyógyult.

- *A csizma szárának mi köze volt hozzá?*

Hát azt mondták, hogy azt rázzuk belé úgy, mintha tenne belé oda a csizma szárába a kicsit.
S akkor elmúlt.

- *Nem kenték semmivel ?*

Nem kentem én semmivel se... s utánna még szoptattam a gyerekeket, me' nekem gyerekeim vót.

(Ak.: *Bogos Ambrusné 68 éves*)

A tyúk nem tojott meg, s fejjel belévertük a fejit a csizmaszárába, hogy tójjon meg!

- *Hát arra is van ilyen gyógyszer ?*

Persze.

(Ak.: *Antal Mártonné 73 éves*)

- Hát én erre a csicsfájásra azt tudom mondani:

Én 24 esztendő vótam. - ... Itt van ángyi. - Ezek házot vásároltak, s oda vót egész nap...

S ez Gergé - a mehink - ... ez kicsike vót. S az, hogy oda vót egész nap... - mi bántotta mi nem, - mikor hazajött, s a kapun bėjött, - hát ugye nekem nem mondta me't én legén vótam.

Odahíttá Brigitát, s addig szoptatták egymást, hogy ángyomnak így jött ne...!

...Mert meg vót imá' félig halva...

Abba se szín nem vót, - ...a csicsek annyira fájtak. S Brigitta - ...az es asszon vót.

Én néztem, hogy a hombár hátához mentek, - ...s én a csürbe végeztem az én dógomot...-

- ... hogy mit csináltak, mit nem ez a két asszon...

Osztán este még főzött vacsorát. Ezt én láttam...

(Ak.: *Miklós Antal 74*

éves)

- Igen, me' az a sok tej meggyűlt. Nekem annyi tejem vót, hogy én másfél esztendeig szoptattam.

- *Na... és hogyha megkelt a csics, az a mell, mivel gyógyították, s mi okozta a megkelést?*

- Az okozta a leghamarább, hogy rejafeckűt, s azt teli vót tejvel, s azt megnyomta, s akkor megkövesedett, s olyan kék szederjes lett.

- Vót akinek kibomlott. Hát csináltak akkor, méhviaszot, vaját s hagymát... úgy esszerántottak, s avval raggatták. S így sokat gyógyult.

- De azt es csinálták, hogy a más csicsiből fejtek tejet, s búzalisztvel esszekeverték. ...Az vót a legjobb tej, akinek még az első fiú gyermeke vót. Akinek kislánya vót, annak a teje nem vót jó. Úgy mondták, hogy csicstejes tészta. S azt tették rá, s az kifokasztotta...

- Azt a tésztácskát elnyújtották.

(Ak.: *Bogos Ambrusné 68 éves*)

Cserepes kéz, láb, cserepes száj. ...vagy kifújta a szél. Cserepedés. Mivel gyógyították ?

Kender rongy darabot... - azt égettek s zsírt gyúrtak bele abba a hamuba, s azzal kenték az elyen repedéseket. ...S birka faggyút. Erre a repedésekre az jó. A birka faggyút kiolvasztani, s annak a zsírjával kenni. Az nagyon jó erre a repedésre.

Anyámnak olyan vót a sarka, elyen repedéses. S akkor elyent csinált. A rongyot elégette, s abba a hamuba zsírt gyúrtak bele, s azzal kente meg a sarkát. (*Ferenc Gergelyné 70 éves*)

Derékfájás, ez is volt - gondolom - soknak. Mitől jött, mivel gyógyították ?

A fázásból jön leghamarább. Vaj hogyha nem jól lép valaki, akkor es leszakad a dereka.

Vaj ha valamit megemel nagyon, akkor is leszakad a dereka. Oszt' vannak most má' orvosságok, - ...de hogy azelőtt ... hogy mivel...?

Régebb bűdösispirtvel... - azzal kenték.

Vót aki még abba tett belé paprikát, ...erős paprikát, hogy jó erős legyen. S oszt' azzal megkenték. S oszt' szökdösött, - égett úgy a bőre, hogy...
 Ezt így haltam. Hát lehet, hogy gyógyult, s lehet hogy nem.
 Hát az én testvéremnek fájt a dereka... - Jánosnak - ... s a lába. Aztat nagyon sokat kezelték.
 Oszt', hogy mi használt?
 Még a mezőről hangyabolyt es hoztak haza, s abból feredőt főztek.
 Ha valami jót ettem, a szájomot egy hétig nem győztem kenni.
 Leányom vett ilyen krémet. De legjobb azt - aszongyák - megkenni ilyen réce zsírval.
 Avval kentem gyerekkoromba jes. S most es... - egy hete bé kellett kenyelem récezsírval, s avval gyógyult meg.

Na most... a derékfájásról már volt szó ?

- Vót...Vót, valahogy én úgy láttam vót Hadikfalván, hogy ilyen kilenc kis boros pohár..., s csináltak ilyen denaturálszeszt, s egy rongyba a vas felé tették, s akkor azt megmelegítették.

S édesanyám hasra fekütt. Münköt kiküdtek. Mü gyerekek vótunk. S Sebestyén né megrakta a poharakot... - rejarakta a hátára, s három óra hosszáig rajta vót. S akkor leszedte.
 Az a kék, ami feljött... az a kék sebek..., felhúzta az a denaturálszeszt. Aztat lemosogatták, ejen ruha szappanval vagy mivel, ...nem tudom.
 De tudom, poharakot raktak reja.

- Szóval... ez volt a körpvetés?

Ez vót a körpvetés. Poharat tettek reja. Olyan denaturálszeszt, s még valamit tettek reja, ...nem emlékszek.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

Akinek a füle fájt, a kőrózsát... - itt is van a kutak felett - olyan kőrózsaját bécseppentettek a fülbe. Az jó vót. Meggyógyult. Itt es csinálják...

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

- Epilepszia - Szánka - Rossz betegség.

A kicsikét, aki melyen ingecskébe megtalálta, aztat nem adták többet fel. Lehúzták róla, s bévítették, s a folyóba elcsapták, elengedték. Mennyen el az a betegség...
 Nem adták többet vissza.

- Szóval..., melyen ingecskébe volt az a kicsi - mikor elérte az a betegség -, akkor azt az ingecskét - amibe volt -, a folyóba dobták?

Levették róla, s bévítették a Porondra a folyóra, s elengedték.

- ...és volt hatása ?

Hát azt én nem tudom.

- Ez miből keletkezett ?

Ejedség. A kicsike valamitől megráncodott.

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

Ott egy leányt es úgy elérte a betegség, s úgy ahogy elérte, melyen ruhába elérte, azt mindent levettek róla, s a Szucsáva vizin elengedték.

De azután nem vettük észre, hogy valami baja lett vóna annak a lánynak. Az velünk egyidős vót. Azt elcsapták a vizen.

...S há' neki vettek olyan ruhát vissza, hogy ne vegye a nép észre. S há' neki vettek olyan ruhát vissza, hogy ne vegye a nép észre. Tudom..., - osztán mondták -, hogy a vizen ne... melyen ruhát kaptak... Úgy - valahogy kiszivárgott, hogy kié vót.

(Ak.: Bogos Ambrusné 68 éves)

- Égés leforrázás.

A szomszédunkba vót egy üdős asszon. Úgy ... - járt a kezelésre.

Elment, és a lámpa..., - akkor lámpák vótak -, ...a lámpát úgy hatta égve.

...S egyik kislány vót, s a másik gyerek. Két lejánka vót s egy gyerek... A lámpát leütték, s játszottak az ágyba. Leütték, s az meggyúlt. S akkor meggyúlt az... a hajik.

S akkor egyik a másikba kapaszkodtak. S mikor hazajöttek, a szomszédok hirt kaptak. Hát olyan égésen mentek keresztül, hogy egyik belé jes halt. S a másikat..., - az utcából odafutkostak, s akinek csak tej vót, aludttej...

Letették a ház főggyire, a pokrócokat terítették le, s arra beléhengergették.

S akkor mü szaladtunk, - mert fickók vótunk -, s szaladtunk le a patakokra békanyálétt.

S aztat esszeszedtünk vödrökbe, s azt a hátára tettük, s fejire - ...mindenhova.

S ezzel gyógyították meg az égéseket. Békanyálval s aludttejvel.

(Ak.: Szőts Boldizsár 75 éves)

Nekem es a gyerek elégett. Belévágta a karját a forróvízbe, s a bőre egészen lejött. Lehúztam az ingecskéjét, de nem vót eszem, hogy lehasítani.

S akkor a keresztanyám meglátta, hogy ott futkározás van. A gyerek nagyon sirt.

Odajött, s aszongya:

- Hamar hozzatok - fiam – olajat!
- Akkor úgy vettünk két lejre olajat, faolajat, egy fehér viaszgyertyát, s egy árkus papírost.. Úgy mondtuk, - úgy mondom -, ahogy mondtuk. Aztat egy tányérba belétette, ...de nagyon sietett, me' nagyon sikolytott a gyerek. Azt még esze se tudta rendesen olvasztani. Egy tiszta rongyot odaadtunk, s akkor arra ráöntötte, s valameddig fújta, hogy ne legyen olyan meleg, s azzal béborította.
- A gyerek úgy elaludt, hogy másnap ebredett fel.

Oszt' még csinált ő nekem ilyen orvosságot. Mikor egy hete vót, olyan tiszta vót a ... olyan szépen meggyógyult, mind a mások keze. Azon más forrás se vót maradv.

Ez a fehér viasz s az olaj. S aztán még imádkozott. Ezt nem tudom, hogy mit imádkozott.

(Ak.: Bogos Ambrusné 68 éves)

- Másvalaki még tud-e erről ?

Há' nekem es..., - mondom - égett el egy gyerekem.

De ahogy mondja a szomszéd asszonyunk, hát előre kivettük aludttejvel a tüzít. S akkor timsót rejtettünk a vásra, s megolvadt, s a késhegyin felvettük s esszetörtük jól...jól, mind a búzaliszt, s bele a viaszt ilyen olajba, s egy tollacskával kentünk. S mikor háromszor megkentük, imá' olyan szépen meggyógyult.

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

- A fagyás. Mivel gyógyították ?

Disznyó epével. A disznyónak az epéjét levették, s azzal megkenték.

Az én emberemnek es meg vót fagyva, me' járt a tőkére, és ezzel kenték meg a disznyónak az epéjével.

1928-ba elmentünk 150 km-re a tőkére. Nagyon nagy hideg vót. Akkor tudom, hogy a tél tartott négy hónapig. Mikor jöttünk haza, berugtunk egy kicsit, de jócskán, s elaludtam...

S a kapcák a csizmába vizesek vótak. S mikor felebredtem Felsőgyíkon, nem tudtam reja állni a lábomnak a jobb sarkára. S hazajöttem, s itthon lehúztam a csizmát.

Édesanyám helytől... - me't a disznyót elvágta régen nannymék, s az epéjét felakasztották a csürkapunak a sorkára, s ott tartogatták...

Minnyá édesanyám, - me' meg vót fagyva -, megolvasztotta, egy kis serpenyőbe, s azzal béköttek négyszer. S az a bőr, ami meg vót fagyva leesett. De a lábomon most es látszik.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

Máma úgy gyógyítsák a fagyást, hogy... - kölnivízvel.

Először melegvízbe kell tenni a lábot, s azután onnat kiragadni, s hideg vízbe tenni, s akkor békötözni. S akkor nem fagy meg alábujja.

Me a cipőbe is úgy megduzzad a lábujja. De ha így csinálja, akkor nem fordul elé úgy a fagyás.

(Ak.: Ferenc Gergelyné Szabó Anna 70 éves)

- A vaktetű. Erről tudnának-e valamit mondani ?

Nekem most es van vaktetű, ...kettő a lábujjkáimon. Nem tudok mást csinálni neki, csak elvisznek Harkányba feredni. Nem megyek súva /seho - a Szerk./, csak ott mindig a körmömvel piszkálom le azt a rossz bőrt. Ezt a rossz papucs csinálta vagy a gumicsizma. Ezt tudom magamról. Otthon nem vót, mert mezítláb jártunk.

Ez a vaktetű ezé' más. Ez visszketegség. Azt itt úgy mongyák, hogy gombásodás.

- Farkasgörcs.

Megfogja a görcs a lábát, s azt dörzsölni kell. Azt az is hozza nekem, hogy a lábaim kifárodnak. Vagy megfázik, de inkább kifárodnak a lábaim. Ezt én most éreztem meg 65 esztendő koromba, hogy le kellett másszak az ágyból, annyira elzsibbadott. A görcs megfogta. Nem tudtam rejaállni, sem leülni. Meg kellett fogjam a széket s az asztalt s az ágyot, s addig súroltam így a kezemvel, míg megenyhült.

-Árpa a szemem.

Kinek árpa lesz a szemibe, az háromszor így megkeríti a nyelvvel, s eltöpdösi háromszor. S akkor elmúlik az árpa a szemiről. Sollóval (sarlóval – a Szerk.) es szokták learatni.

A fejfájás. Mi okozta, mivel gyógyították?

Édesanyám - mikor gyermekek vótunk -, a fejit nagyon szokta fájtatni. Hazajött a piacról, mert elszoktak menni a piacra.

Akkor esszevágta a pityókát, s azt a hideg pityókát rejtette egy kendőre, s a kendővel békötte a fejit jó szorosan, s ezzel csillapította a fájdalmát. Én így láttam édesanyámtól.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- Másvalaki tud-e még valamit ?

Mikor én fiatal vótam, fiatal menyecske, nagyon fájt a fejem. S nem kaptunk orvosságot. Azt mondták nekem, hogy mennyek bé a folyóra... a vízre. És ha akárkivel találkozok, ne szóljak neki. Csak imádkozva mennyek. Imádkozva vissza, s imádkozva el. Mikor bémenyek, akkor háromszor a vizet úgy öntsem a fejem felett, s vissza jes imádkozzak.

Én aztot megtettem, s nekem az használt.

- ...és mit imádkozott ?

Hát mit, amit szoktam kicsi koromtól, mire édesanyám tanyított.

- S az mi volt ?

Miatyánk, Üdvözlégy, Felajánlottam a Boldogságos szűz Máriának.

- ...és milyen volt az a felajánlás ?

Ajánlom ezt a kevés imádságomat a Boldogságos Szűzanya tiszteletire.

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

Fejfájás ellen hatásos a fodormenta olaj bedörzsölés. Utánna a kezünket rögtön megmossuk, és vigyázunk, nehogy valami a szemünkbe kerüljön.

1916-18-ba mikor a háború vót... - a 14-es háború, a faluból münköt mind kizavartak, s felmentünk Andrásfalvára. S ott Kerekes /Pál Gergéné/ keresztanyám odajött, s megfogta a kezünköt, s felvitt nálik a házba. Vót egy konyha, s abba a konyhába laktunk...

... hogy megfáztam-e? - ... a konyhába laktunk, ... hogy megfáztam-e, vagy mit csináltam, nekem 19-be 20-ba a fejemről a haj lejött. Kopasz vótam. Nem mertem kimenni az utcára, szégyeltem.

Akkor addig beszéltek édesanyámnak, hogy elvittek a borbéhoz. Megkenték szappannal s megborotválták a fejemet háromszor egymás után.

S kinőtt a hajam. De még máig is mindig a foltok megvannak. Csak úgy nőtt ki, hogy 5,- Ft-os 10,- Ft-os pecsét mindig ott a fejemben. Ezzel vót nekem a fejfájás ellen való.

A beretva használt, más semmi nem a kopaszodás ellen.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- A fejtetű mitől jött, mivel pusztították gyógyították ?

Hát a patikába árulták... - ilyen nagy kupát, úgy hitták tetűzsír. Azzal édesanyám megkente. S elmentek. Hogy hova mentek...? - nem tudom, de elpusztultak. Tetűzsírnak hitták. Még aztán... Még háború után mikor a hajam kezdett nőni, akkor a fejem meg es korpásodott. S a korpából tetű jes lett. Akkor nem vót orvosság. Még olyan patikák nem vótak.

Hát azt édesanyám megkente pakkurával /petróleum/ - a fejemet.

A gyepen tükörcsöt szedtünk. Elyen lila forma virágja vót. S megfőztük, s aztat lehűtöttük, s abba megmostuk a fejünköt. Még az es használt a tetű ellen.

- ... s azt a tükörcsöt honnan szedték ?

A mezőn a rétről.

- A gyökerét főzték vagy a virágját ?

Nem, csak a virágját. S azt úgy szaggattuk le.

- Itt nem kapható ?

Nem. Csak ott Hadikba.

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

- *Sárgaság. Erről tudnak-e ?*

Hongyne...! Sárgaságot aki megtalálta, annak orvosságot csak az öregasszonyok kaptak. Hogy mit csináltak neki ? Mennyi Istennek mezei virága vót, s vót az a fodorka burján a mezőn. Így mondták, fodorka burján. Annak a levéllel megmosták a testit, s még meg es itatták, hogy ne tudja meg a beteg, hogy mit iszik meg. Én ezt láttam, mert vót nálunk es ilyen beteg, hogy elkapta a betegség, pláne gyerek korába...Vagy a koszt nem vót jó, vagy a levegő nem vót jó. Vagy nem tudtunk gondoskodni mert úgye... sokan vótunk. ...és mikor a háborúnak vége lett, hát bizony kicsit bamba vót a nép. Nemcsak a sárgaság ellen, hanem minden bajba...

De elmondom ezt: Egyszer esszeszedtek minden burjánt az asszonyok, de ezt a sújg burjánt azt mindig tudom emlegetni, hogy ennek a levéllel..., vót ez a fodorkaburján, esszefőzték s ezzel mosták s még meg es itatták.

- *Sujg burjánt említett, az mi volt ?*

A sujg burján egy növény vót a patak partján. Kék levele vót. Olyan recés vót, s a gyökere annak hatalmas erős és hosszú volt.

A gyökerét vagy a virágját használták ?

A virágját gyökerestől megfőzték, - ...mindenestől megfőzték.
Hát én ezt láttam, mert Gébert Boldizsárnéval mentünk fel a Bonyha patakjára, s onnat kerestük, hogy szeggyünk sujg burjánt, s ilyen fodorkát.
A fodorka az nagyon jó. A fodorokát még most is szeretem. A fodorka az nagyon jó...
Urnapján osztán mikor körmenet vót... - azt mondták, hogy az a legjobb orvosság. Abba belé fontak rizgőt, beléfontak csafogatót, beléfonták a harangvirágot, beléfonták a pünkösdi rózsát, a kocsárdit, - még melyen virágot vótak ott a patak partján - , mindent belé fontak a koszorúba, s akkor elvitték a templomba...
...s körmenet után akkor hazahozták, s feltették olyan helyre, hogy azt nem vót szabad elhasználni, csak orvosságra. A szentelt koszorúba az orvosságát mindenre használták. Én ebből kaptam, s még a levit es megittatták velem.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- *Tudja mire használták ezt, amit Antal mond ?*

Hát úgye má' gyermekünk született. Akkor hat hétig nem vót szabad a borozdán keresztül lépni, még a szomszédba se. S főztek feredőt, addig nem vót szabad elmenni avatódni.
Mentünk a templomba, vittük a kicsit, két szál gyertyát...
Aszondták: egyik legyen a gyerek egészségijét, s a másik legyen az én egészségemért.
Osztán akkor főztek feredőt, s ebből a szentelt koszorúból tettek bele. Olyan jó szaga vót.
S akkor oda belé kellett ülünk, s a kicsikét a karunkra vegyük s megferesszük. Hát igaz vót...

- *Ezt minden fiatal asszonynál megcsinálták ?*

Mindenféle fiatal asszonynál. Igen... Igen. Addig nem mentünk avatódni, amíg ezt meg nem tették. Nem vót szabad sehova mennünk.

- *Az ölibe kellett vegye a gyermeket ?*

Igen az ölibe. Ott vót ilyen nagy cseber, /lugzó cseber, úgy mondtuk/ s abba beléültünk.

- *Mi hasznát tulajdonítottak ennek ?*

Hát én nem tudom, hogy mit tudtak ebből, dehát olyan jószagú vót az a fürdő. Olyan jó vót, hogy még ma jes belé ülnék. Ezeknek a burjányoknak olyan jó szagjik vót. Hát ugye a réten minden fajta virág vót. Minden féle virág ott vót...

- Szóval..., gyógyító hatása volt akkor mind a kettőnek?

Érdekes szokás volt. Ezt még nem hallottam, hogy a kicsivel együtt üljön belé az anya avatódás előtt. Az nem volt szokásban, hogy a kapun nem volt szabad kimennie, mert hét singre szakad meg a föld alatta?

Igen, igen. Nem vót szabad sehova se menni hat hétig.
Hat hétig nem. Aszondták, még vízétt se, sehova se...

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

- Még valaki tud-e erről ?

Még van..., mert nálunk vót három menyecske édesanyámon küjel...

S mind a háromnak lett gyermeke. Feleségem vót a negyedik. De arra úgy ügyeltek...

Vót nekünk a Nagynyilakon a Mendszenti kútjánál egy nagy darab kaszáló. Abból mindig meghatták Vilmos bácsinak, hogy... - tegyél férre szénát a feredőbe!

Mert akinek babája lett, a szentelt koszorút es, ...de a nyili széna vót az első belétenni a feredőbe. Azt beléfőzték, s addig nem vót szabad..., - még az asztalon se ettünk együtt, amíg ki nem avatódott s meg nem feredett.

- Még nem is ettek az asztalról is együtt?

Az én ángyom nem ett velünk. Azt tudom, hogy nem ett velünk ángyom - a Vilmos felesége, amíg ki nem avatódott.

Azt mondták, hogy csak úgy lehet menni a templomba, hogyha a férjével nem vót...

De ha vót, akkor nem szabad vegyen fejr rokolyát. Én úgy mondom..., mert tiszta fejrbe kellett menni avatódni.

A szomszédasszonyunk nekem azt mondta - ... a legnagyobb fiammal -, ügyelj, hogy hogy mensz avatódni! Me' aszongya:

- Fejr rokolyát nem szabad venni, hogyha vótál az uradval.../nevetnek/

- Nyugodtan elmondhassák, amit akarnak, hiszen felnőttek vagyunk...!

Nálunk vót szokás lopni leányokat. Ha akart, ha nem, - csak a leját elvitték, s ott hált egy éjen, s akkor eriggy haza!

Én is úgy loptam el az asszonyomat. Úgy bizan. Úgy akarták, hogy... - hát a rokonai hezzám aggyák. S a leját nemigen akart..., hát még fiatal is vót.

S hát egy este a haverok megfógták, s egy este odahózták hezzám, s ott hált velem.

S reggel mondom, ereggy haza! Aszongya:

- Nem menyek, világ csúfságának nem akarok maradni!

Ott maradott. Nem szerelemből jöttünk essze, s mégis éltünk - hálistennek - szépen.

Most nem kell föld, nem kell vagyon, nem kell pénz, csak a szeretet, s méges kétennyi elválík. Ez így vót.

Bukovinába esszetették a vagyonétt. Me' ha valakinek vót két fácsa főggye... - ...nem kellett két fácsa...!

Az én férjem hat évig udvarolt nekem. Én szegényebb leját vótam, ő meg gazdagabb.

Nem akarták engedni, hogy ingem elvegyen. hát megmondom úgy ahogy van - őszintén: ...s akkor nekik kellett vóna... - az édesannyának föld es, hogy legyen jó sok főggye...

Azt mondta az én férjem:

- Jól van anyám, kinek kit akarsz?

- Ezt s ezt...
- Megkérem én, de éljen kend vele.! ...De ezt a lejánt úgy se hagyom.
- Szépen es, s csúful es kérte. Nem. S akkor egy este elszöktünk, megszöktünk.

De nem bánta meg ugye?

Nem, én nem bántam soha meg, - csak még most es élne...!

Négy éve, hogy meghót. S éltünk. Két karunkból olyan szép házat építettünk. Ideadták a házhelyet, s két karunkból építettük.

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

Gyomorfájás. Mind a felnőtteknél, mind a kicsiknél mi okozta a gyomorfájást. S mivel gyógyították, mivel előzték meg?

Hát a gyomorfájásba én vagyok benne még ma is. Ha nem ügyelek az ételvel, nekem a gyomrom fáj.

- Na de ha egy jó pohár pálinkát megiszol, meggyógyulsz.

- Ha pálinkát isznak... vaj mit, de vizet muszáj vót inni.

S pénz nem vót, hogy mennyek a kocsmába, vegyek egy kis pálinkát. S a háznál nem vót. S aratni kellett, - nyár vót. S élni kellett. Olyan nyár nem vót, hogy ne legyek beteg aratáskor. Mert én tudtam, hogy nekem az a bajom, hogy nem rendesen reggelizek. Ha reggel találtam enni én meleg málét vagy forralt tejet, imá' akkor szekerem hoztak haza a mezőről, - olyan gyenge lett a gyomrom.

- ... és akkor mivel gyógyították?

Hát... az én férjem legénkorába' nagyon fájtatta a gyomrát.

Ő mindig mondta, hogy nagyon fáj neki a gyomra. Az édesanyját arra tanyították, hogy gyűjtsön ezt a földi hernyókat. Belétették egy üvegbe, s arra vizet öntöttek.

S én nem es tudom még mit tettek belé, s arról ivott. De nem mondták meg neki, hogy miről iszik, csak úgy lopva. - Aszongya: - Attól neki meggyógyult a gyomra... - hernyóról itatták. Ő nem tuggya, hogy mit tettek belé. Nem es mutatták meg neki, hogy miről öntöttek, hogy igyon. De hernyó vót az üvegbe...

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

...Só is jó vót, - a só...

Édesapámnak az anyja 97 éves vót, és fájt a gyomra. S elment, s egy bögrébe tett egy marék sót, s eszekeverte, s megitta, s nem fájt a gyomra.

- Mondom, mit ivott?

- S aszongya: sót.

- Mondom: Hát az jó?

- Aszongya: Jó, me't megállt a fájdalom.

- Sós vizet?

Sós vizet, jó sós vizet...

Nannyámnak a foga fájt. Ott vótak darab kősók. Elvette. Üdös asszon vót, de a fogai még nem vótak kihulva. A sóba beléharapott, s a fogára tette. S mondom:

- Mit csinál mama?

- S aszongya, hogy mit csinállok...? - aszongya: a fogam fáj.

- Mé' nem menyen az orvoshoz?

- Aszongya: Hol az orvos, s hol a pénz? - Aszongya: Ez az orvosság a kősó.
- S aszongya: Rejamenyen a fogamra, s az meggyógyítja.
S megállott, ... nem fájt.
- Mondom: Fáj-e ?
- Nem fáj. Ez vót neki... - a só a gyomorra jes s még a fogra jes.

(Ak.: Szóts Boldizsár 75 éves)

A gyomorfájást ezt úgy lehet gondolni, aki nem tudja megmondani..., annak az orvos se kapja meg a helyit...

1937-be a szomszédunkba egy gyermek lebetegedett. 18 hónapos volt.
Hát esszegyültek oda az asszonyok, és várták az inget neki, gyócsinget vartak...
Ha meghal, akkor az Isten ad mást helyibe... - így mondták az öregasszonyok.
Azt mondja Orbán Iránsné, mikor annak vót harmadik hete, a gyermek nem hal meg.
A szemei jól állnak.

- Mennyünk haza, s ha baj lesz akkor szóljatok, s segítünk!
- A negyedik hétbe azt mondta édesanyám, hogy nem kell tovább hagyni!
- Orbán Iránsnéval elmentek fel a húsvágóhoz. Az elvágta a marhát. -... hogy mekkora vót nem tudom. A pacalát megvették, melegen haza jes hozták, s a gyermeket belé tették, belécsavarták, s kidobták a ganyéra.
- Az apával ásattak egy gödröt, - kicsi gödörkét -, s oda belétették.

Hogy három óra hosszáiig vót benne, vagy négyig, azt nem tudom megmondani. A gyerek benne vót a ganyéba s a pacalba. Kivették, s megferesztették s megmosták, s a pacalt a vizen elcsapták...

...A gyereket újból tették. Ez vót egy egész nap s egy egész éjjel...

Mikor annak vót harmad napján..., - egy csontot kiemésztett a gyomrából.

Szent Péter napján búcsú vót Andrásfalván, s a fiatalok elmentek a búcsúra, s mamája a cubókot odaadta... - a csürke cubókot..., s azt a vékon szált, ami mellette van -- a csont mellett, a gyermek lenyelte, s négy hétig kénlódott a gyermek, míg kiemésztett. Oszta'... , hogy melyik orvosság használt, azt én nem tudom, de ott vót a szomszédunkba. Most találkoztam vele egy hónapja. Hát van 80 kilás ember. Négy hétig virrasztották.

-...szóval a pacalba rakás ez?

A pacalba rakás..., - az megfőzte a testit, vaj a gyomrát. De ezt én úgy néztem, hogy vitték a pacalt édesanyám s Orbán Iránsné, s belétették a pacalba, s kivették a ganyéra.

... Hogy mennyit, négy óra hosszát vagy mennyit, nem olvastuk. S kivették, s megferesztették, s a gyermek meggyógyult. Ez vót neki az orvosság.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- *Féreg - Geleszta. Ezt mivel próbálták elűzni?*

Keserűsóval. Vót geleszta egy gyermeknek s örökké fájt a gyomra. S kapta a gyerek...
Nyolc éves vót, s kaparta örökké a hasát. S azt mongya egy öregasszon:

- Te, mért kaparja ez a gyerek örökké a hasát? S aszongya:
- ...hát nem tudom mi van a hasával.
- Tudod, aszongya: Ez gelesztás kell legyen.
- Hát mit csináljak? Aszongya:
- Keserűsót kell venni, s belétenni vízbe, s meg kell itatni.
- Hát ha nem igya meg?
- De, le kell fogni, s bé kell tőteni a szájába erővel.
S megfogták a két karját, béöntötték a keserűsót, megitta.

- *Tiszta vízbe keverték?*
Langyon vízbe.

- *Milyen arányba?*

Hát csak úgy találomra, hogy melyen keserű.
És amikor harmad napja vót, a geleszták úgy elmentek tőle, hogy rakásokba jöttek el.
A gyereknek semmi baja nem lett. Ezt biztos tudom.

(Ak.: Szőts Boldizsár 75 éves)

Még a sósvíz is használt a gelesztáknak.

- *...és kendtek szerint mitől jön a geleszta?*

Hát azt mondták, a sok édességtől, de ez nemigen vót. Hanem gondoltam én mindig, hogy a gyenge kosztól kapja a gyerek a gelesztát. Vagy lehet, hogy az anyának a teje igen zsíros.

- *Na..., dehát nagyobb gyerek is megkapta.*

Az a kosztól is lehet, hogy kapja.

- *Pántikageleszta volt-e Hadikban, és mivel űzték el?*

Volt. A szomszédomban vót ...

Kozsán Anna 40 éves vót. Hát mindig jött oda, s anyámnak mondja:

- Ángyi, - aszongya -, meg kell bolonduljak.
- A hasamot örökké izé... s hányingerem van mindig, s nem hán ki, se hátul nem menyen ki sem elől. Hát mit csináljak?
- Azt mondják..., - az öregasszonyok esszegyültek -, hogy tudod mit csináljál ? Egy hétig ne egyél semmit. Végy sós heringet, ...tisza sós heringet, s magára edd meg, s káposzta... - sós káposztalevet...
- ...hát aszongya: Meg kell haljak attól..., - aszongya -, sose bírtam.
- De muszáj, ha meg akarsz gyógyulni!

Mikor ezt elvégezte, azt egy hétig ezt ette, semmi egyebet, semmit, még vizet se ivott.
Csak tiszta káposztalevet...

Egyszer másnap reggel kijő s leül egy bilire - s kiemésztette s kimosta, s odahozta nálunk, mert... - a izé - ángya vót.

S tudja hány méter vót ? Hét méter...! Lemérték az öregasszonyok métervel.

Há' vótak pántikák, s avval mérték. Hét méter vót, - olyan vót mind a rongy... - így ne..., a vízbe belé tette, s így lógott így ne... /mutatja/ - a szememvel láttam...

S azzal meggyógyult. Az egész elment, többet sohase vót neki baja.

(Ak.: Szőts Boldizsár 75 éves)

Úgyis vették ki, hogy így fejleg állították, s édestejet forraltak, s azt a párt odatették, s attól kijött. Jött ki a száján es... Vót olyan, hogy jött ki a száján es...

Az édestejnek ... - úgy, ahogy megpárolták..., jött ki a száján es...

De az csúnya vót. Aszondták örökké..., olyan lapos vót. Pántikageleszta.

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

- A lábfájást mivel gyógyították?

A lábfájástól...? ... van a mezőn olyan nagy csipkebogyó. Ekkora ne... /mutatja/
Olyan nagy bogyója van neki, szúrók... s, - ... s a levele csipkés. Elyen nagy széles levele van, s csipkés. Az lábfájástól nagyon jó.

- Nem tudja a nevét ugye ?

Nem tudom a nevét. Tudom, hogy Jakab Antal Istánnénak a szomszédba annyira fájtotta a lábát, s elmentek ... - télbe, me' télbe a hó alól es az ki vót jöve. Az nem olyan mind más... Szépen hazahozták, megfőzték. Abba fürdette a lábát, s megjött.

Még van egy erre a lábfájásra. Azt mondták, megvevirág.

S az a megvevirág elyen csukórba nő ki, s minden szálcskán kijő olyan kék, s az is jó.

S akkor... gyalogbodza. Olyan levele van, nem nő fára, - csak gyalogbodza. Aztat meg kell főzni, s minden este feressze meg, s fekügyék le!

- A virágját vagy a levelét kell használni ?

Mindenestől levágni és megfőzni, s azt melegvízbe mikor jól felfő, - me' meg kell főjjon. Olyan lesz mind a tea. S avval fereszteni minden este, s akkor mikor megfereszti le kell fekünni s letakarni, hogy melegbe legyen.

S akkor avval meggyógyul. Az öregasszonyok eztet csinálták mindig...

(Ak.: Szóts Boldizsár 75 éves)

- Felfújódás.

Szódabikarbónát szoktak használni. Szódabikarbónát ivott az ember többször..., - attól kezd böffedni, s akkor kicsit a szél a gyomrát megenyhíti. Kijő a levegő.

- Méhfájás méh leereszkedés, miből keletkezett ?

Az es csak a fázásból jött. Én a szülésbe kaptam. Jött a bábaasszon s akkor az dogozott. Hát megcsinálta, hogy... - hát helyretette. S úgy osztá' csak olyan izét lehetett inni, melegvizet, s ezt azt..., - nem vót szabad enni semmit sok ideig, amíg helyre nem tette rendesen.

Dehát osztán addig dogozott -, me' a bábaasszonyok olyanok vótak, hogy hát nem tudták, hogy kell..., - de megcsinálták... S akkor elment.

S akkor el kellett hozassuk a mehink bábaasszont, s akkor osztán az rendezett meg.

Megcsinálta, hogy jó legyen.

(Ak.: Bogos Menyhértné 74 éves)

- Orrvérzés. Mivel állították meg?

Muskátlinak a levelivel.

Teát főztek belőle?

Nem. Rejaragasztották ide az orrára, s kellett szíppancson fel. Tudom, hogy Mátyás István a szomszédunkba, nagyon folyt az orravére, s Rózsi néném úgy futkosott, kinek van ilyen muskátli. - ...úgy mondtuk Bűdös Erzsébet.
S azt szaggattuk le, s azt vittük oda, s megállott az orravére.

- Érdekes..., nem muskátli virággal hanem levéllel?

Nem..., nem, - ...a muskátlinak a levelivel.

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

- Zabola. Erről biztosan tudnak?

Azt mondták kinek zabolája vót, hogy a lovakot ha kifogja, a zabolát vegye bé a szájába, s rágja meg háromszor, s akkor az elmúlik. Hogy igaz vót-e...? - ... de aszongyák elmúlott.

Az, hogy elmúlott, s vagy nem, de azt tudom, hogy egy embernek vót...

Azt mondták, hogy nem szabad egy bögréből egy másik után inni, mert ragályos. Akkor ilyen zabolás lesz, mind a ló...

S akkor bevette a zabolát, s még mondtuk úgy csúfságból, hogy mán tegyünk gyepelőt is, hogy ráncikájuk meg a szája szélit, hogy zabolás. Így elmúlott.

(Ak.: Szóts Boldizsár 75 éves.)

- Mi okozta a zabolát, mitől lett?

Hát nyálos vót. Nem ügyelt a szájára, nem dörgölte meg.

- Szóval attól jött a zabola?

Hát persze, attól jött. A nyál kifolyt, s nem ügyelt oda, s a nyál leette.

De a kékkövet megégették, s megtörték, s abból csináltak..., s azzal kenték meg kékkövel. Vízvel kenték össze.

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

- Még valaki tud-e róla?

Hát ezt a zabolát mindegyik elmongya, - s én es belészólok - , me' eztet én úgy vettem észre mikor gyermek vótam, hogy a gyomornak a betegsége hozza ki a szájára... - ezt a zabolát.

Én itt tudtam meg. A gyomor megcsemellik, valami nem smakkol, s a szájon itt kétfelől a végén kijő.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

-Tüdőbaj - Tüdőgyulladás.

Az vót... Annyit tudok, a tüdőgyulladásról, hogy az öcsém lebetegedett. A nagymalomba dógozott, és orvoshoz nemigen mentek, me' pénz nem vót.

De vót egy üdös asszon. Azt mondta:

- Te, a gyerekkel mi baj van, hogy olyan szomorú?
- Mü nem tudjuk mi a baja.
- Majd én megnézem.

Megnézte, a gyerek tüdőgyulladásba vót. Hát mit lehet csinálni ? Azt mondja:

- Ereggyetek, s vegyetek egy kila cukrot, - ...kockacukrot..., úgy mondták nádcukor.
 - S akkor szeggyél a rétről békarokkát..., s Jézuska vérit, ...s vót elyen magosra nőtt virág, olyan mint a pattyantó virág, s azt szeggyétek le! - ... a virágot, s addig főzzétek, amíg olyan lesz mind az olaj. Amikor azt megigya, - egy hétig igya -, de egyebet semmit se, csak egy zsemlécskét...
 - Mikor azt egy hétig itta, lejött az asszon, - me' járogatott le -, má' tudta, hogy meddig tart ez az ital. Mert ő beszabta hányszor igyék egy nap. Akkor... egy borospohárba mikor azt megitta, akkor lejött az asszon s aszongya:
 - Fiam, hogy vagy ? S aszongya.
 - Hát most... - aszongya: Nem érzek semmi fájdalmat, az ágyból leszőktem.
 - S aszongya: Fiam, nem szabad futkosni, még egy hétig tartsd magadot!
- De – aszongya - elfogyott az olaj, amit főztek. – aszongya –
- Többet nem is kell az. Csak tartsd be magad, egy kicsit pihenj meg!
- Mikor két hétig ezt betartotta, semmi baja nem lett. Úgy ment dolgozni mind más.

- Na most...! kg kockacukorhoz - mondjuk azokat a dolgokat tették..., - mennyi vizet adtak hozzá?

Annyi vizet, hogy amennyi azt felemészti, hogy mikor megfő, hogy azok a virágok, amit belétettek, az sűrű legyen mind az olaj. Mikor megfőzték azt igya meg. Pohárba töltötték, me' be vót szabva, hogy egy féldeci vagy egy deci, - ...egy hétig azt igya meg.

Azt megitta egy hétig, a gyerek fel tudott kelni.

Az öcsémén történt - Fodor Ágostonon. Ez a gyerek meggyógyult.

(Ak.: Szőts Boldizsár 75 éves)

A tüdőgyulladás, hogyha meg van melegedve s vizet iszik, abból is jön.

S még van egy más, a fázásból es megkapják...

1939-be a szomszédba lakadalom vót, úgy januárnak nem tudom... 25-én.

S leültünk éjfélkor..., s a feleségem az ablakhoz ült. Az ablak, - hogy nagy hideg vót - befagyott, mert bent meleg vót, s künt hideg vót. Egy jó félig az ablak nyitva vót, s hát pont oda talált leülni. Az a hideg, amikor jött bé..., - nekem intette, hogy nem bírja ki -, az asztaltól ki kell keljen. Hazament, lefekütt, s egy hétig biza fekütt. Édesanyám a terebuzalisztet megmelegítette, s minden két órába a lepedőt kivette alóla. Újat tett s újra visszatette. Minden két órába cserélgette. Ez vót neki a vizes borogatás. Ezzel tudom, hogy helyrejött.

- Na és, aki valóban megkapta a tüdőbajt, nemcsak a tüdőgyulladást, azon tudtak-e segíteni Bukovinában, Hadikban?

Nem, nem. Úgy kicsidenként... - három esztendőre el kellett szároggyék.

Kibirta három esztendeig. Vihették az orvoshoz es, azon nem tudtak segíteni.

A tüdőgyulladáson tudtak segíteni, de ha komoly tüdőbaj lépett fel, azon tudtak segíteni. Szegénnek el kellett pusztulni. A tüdőgyulladás még ugye előadódik, hogyha fekszik – mongyuk sokáig... - Abból is lesz tüdőgyulladás.

Nekem el vót törve a lábom két éve, s hogy feküdtem, me' kellett fekünni a gipszvel, há' gyulladás is előadódott a fekvéssel.

Az orvos es kezelt, inyekeciózott, s azzal jöttem helyre.

- Vesebaj.

- Én es vótam. Mikor építettünk, - ...ugye májusba építettünk - s akkor a hátomra esett. Hideg esők vótak. Na, akkor én elmentem tavasszal krumplit ültetni a mezőre. S megköhögtetett, s vért hántam ki. Aszonták az asszonyok:

- Jaj, hát mi lölt téged, mért hányod el ?
- Hát mit csináljak ?

Hazamentem, mondom az emberünknek. S odajött a szomszédasszon Mátyás Istvánné s aszongya:

- Ne mennyetek sehova, majd én csinállok orvosságot!
- Antal te eriggy bé Radócra, s hozzá - aszongya - egy kila jégcukrot, s egy liter konyakot.

Abba belé tett vaj öt citromot s öt tojást. S a napra kellett tenni, hogy egybe érjen. S úgy elrágta ez a citrom a tojást, hogy semmi nem vót, de olyan lett, hogy... - mind az olaj - ...olyan sűrű. De olyan csúnya színe vót neki, hogy még most es undorodok mikor meggondolom, de meg kellett igyam. ...Naponta háromszor kellett igyak belőle.

- Aszongya, csak ez használjad, mert a tüdődről mindent lepucol ez.

- Mennyit szokott inni ?

Hát mennyit ? Hát úgy, hogy egy pálinka ivópohárral, naponta háromszor. Reggel egy pálinka ivópohárral, délbe s este. Ha mentem a mezőre, akkor egy üvegecskébe beléöntöttem, megittam a mezőn, hogy ne jöjjen haza olyan messziről. S meggyógyultam.

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

- Árpa a szemem.

Az is vót. Megkerítettük háromszor s eltöpdöstük, s mondtuk: Ekele mekele, ragaggyon a papné seggira. Pü, pü...

Gyomorgörcs ellen mi az orvosság?

Vegyünk 3-4 csepp valódi tiszta köménmagot, fél evőkanál erős sósborszeszt, s azt igyuk meg. S ez jó a gyomorgörcsre.

Arattunk júliusba, s kellett vóna ozsonázzunk. Ahelyett én elmentem le a kútra, s ittam a kútból vizet. S az a víz úgy megfogott, hogy nem tudtam semmit, csak a gyomromot kellett fogjam.

Este hazajöttünk. Nannyám - Pál Antal Batisné aszongya:

- Semmit se fiam...! - ...erigy csak fel Berkóhoz, s hozzá egy kicsi denaturált szeszt. A feleségem el es ment, egy tojást elvett, - azzal hozta - mert pénzünk nem vót. Hozott egy seres pohárba egy kicsi denaturált szeszt. De én azt meg kellett vóna igyam vízzel vagy cukorral. De nagyon fájt a gyomrom. Hát úgy ahogy kivettem a kezéből, hát meg es ittam. De a pohárt el es hanyítottam. Osztán arra mit kaptam enni, nem néztem, hogy meleg málé, hideg málé. Hálistennek helyrejött a gyomrom. Rendbe hozott az a denaturált szesz. Nekem ez használt.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- Holdkóros, ilyen volt-e ?

Holdkóros, én megmondom. A holdkóros olyan vót, hogy...

...Én vótam a leányoknak Bábucskénba a kálfa, 40 leánnak. S vótak ott emberek.

S egy félidős ember vót. Hát éjjel, hát... - én sokszor felkötem.

- A leányok között jól érezte magát ?

Jól. Jól. Hát kicsikék vótak 13 - 14 évesek.

Felkeltem éjjel s még bé jes takartam őket. Vótak legénkéek es. Egyszer látom...

- ... mű olyan hosszú hámbárba laktunk, - úgy mondták, egy magazin. Hát egy ember fel van ülve, és a helyiről lejött, s odament a végire, seggencsúszva, úgy... ahogy csinálta a répát, mikor szedték ki a gázt belőle.
- S mondom: Szerelmes Istenem, hát nekiszólnék, mit csináljak ?
- Elhagyom mit csinál, mi lesz ennek a vége!

Addig, hogy eljött a végire, s ott megtért, s eljött a helyire. Setét vót. Nekem vót egy elemklámpám. Hogy talál ő vissza a helyire ?

Onnat eljött, s innen elment bé, s visszament a helyire s lefeküött.

S azt mongya, hogy hát na... - már ezzel es kevesebb lesz holnapra a munkám. Ezt mondotta.

S reggel mondom neki..., -s aszongya -, nem igaz! Nem igaz...

S hát vót Istensegítsbe megint egy kálfa. Úgy mondtuk kálfa...

- S mondom, hogy te tudsz-e erről?
- S aszongya: Tud róla, de sohase vette észre. Mert én aluszok, sohase kelek fel éjjel.
- Nem tudtam én meggyôzni, hogy igaz-e.
- Hadd el..., - mondom -, egyszer felkötlek. Mikor eljő az idő felkötlek. Nem minden éjen jön. Ötödik éjen, tizedik éjen csak úgy ne...

Egyszer megint felkel, s megint matat s menyen. Úgy mint amikor dolgozott a földön, seggen csúszott. S odamentem s mondom:

- Endre! - úgy hítták Szemő Endre - ... Endre, kelj csak fel!
- Jó! - azt mongya... - Nézd, most indult meg a répába..., - szedni a répát ki!
- De nem kellett vóna neki szóljon!
- Odament s aszongya: Te, nem eleget dolgozol nappal ? - aszongya: Még most es nem tudsz pihenni?

Úgy megejedett, hogy többet ezt nem csinálta míg ott vótam.

(Ak.: Szóts Boldizsár 75 éves)

Hát azt mongyák, hogy aki éjjel felkel s menyen, hát azt én es láttam. A szomészéd gyerek vót, egy 16 éves gyerek. Felköt, s eljött bé anyósomékní. Ott ültünk benn. Felköt s bájött, s a lószerszámokot - mind a kettőt - megfogta, s feltette a lovakra.

S aszondta anyósom, hogy nem szabad neki szólni. El kell hagyni. Elment szépen haza, s anyósom hazakésérte, s mongya az annyának.

S az aszongya: most feküött le. De most járt bé nálunk. S reggel nem tudta. Ezt én es láttam.

- De ezt tudták-e valamivel gyógyítani ?

Azt is hallottam, hogy a kútból, a gyerek felköt s a kútba vótak elyen éjeli madarak.

Úgy mondták: cigánverebek. S az éjjel lement a kútba, s azt a fészket mind kiszedte.

...és nem merték, mert hírt kaptak, s nem mertek neki szólni, hogy nehogy belé essék.

Szépen onnat kijött, s elment a helyire, s lefeküött. S ha neki szóltak vóna, abba a helybe beléesett vóna a kútba. S akkor megfulladt vóna a kútba, me't mély kút vót.

Nem mertek neki szólni. Szépen felköt, s a madarakot kivégezte. Ezt én tudom.

(Ak.: Szóts Boldizsár 75 éves)

- Miből kapták ?

Ejedségből. Bizan az ejedségből sok mindent lehet kapni...

Hát én es vótam ejedségbe. Felkeltem az ágyból, aludtam, s leguggoltam s az ágy alá lestem be...

Anyámék fonták a hagymát este. Többen fonták, me' mindig vót segítség. Úgy, hogy ő látta, hogy én lesek bé az ágy alá... Dehát én nem tudom mért lestem.

(Ak.: Ferenc Gergelyné 70 éves)

- *Száj és infájás a lónál, ilyen is van ?*

Hogyne vóna a lónál. A lovat meg es ínyezték.

- *Na akkor... ezt hogy csinálták ?*

Ezt úgy csinálták, hogy a ló vagy soványul élt, vagy sokat hajtották, s megnőtt a fogahúsa. Nem tudott enni.

Elvitték Szabó Jancsi Bartishoz, vót egy rossz kése, s azt a rossz húst lefaragta. Nem vót szabad neki három nap adni ilyen keveréket- abrakot, csak tiszta szároz szénát s vizet, hogy az a nyers hús nehogy megteljen kalászzal, pojvával, me't akkor megdagadt.

- *Na most... a tehénnél is volt ?*

A tehénnél is ugyanez vót. A nyelve a tehennek olyan kék szilánkos, szedres-inas vót. Nem tudott vele enni. Akkor lefogták a tehenet, s a nyelvit kihúzták, s vastag tövel, - zsákvarró tövel azt a kék ereket kidöfödték, s megsózták jól sós vízzel. S ez vót az orvosságja a tehennek.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- *Vérhülés a lónál. Megvériült, erről is hallottak ?*

Há' hogyne.

- *Az hogy történt ?*

Há' úgy történt, hogy a ló ki vót fárodva, vagy hirtelen abrakot ett, vagy vizet nem ivott. A legjobban a vérhülés attól származik, hogy nem adnak rendesen vizet neki, mert nem tud kérni az állat. S akkor vagy sokat iszik, vagy pedig nem ivott. Ettől kapja a ló a vért, s a tehen es ettől kapja.

- *Mivel gyógyították ?*

Hát mivel...? - ... az orrából vért csaptak vagy a fülit megvágták. Tehennek a fülit vágták meg, a lónak az orrából vért csaptak, vagy a fülit annak es meg szokták vágni, hogy a vér kicsit mozduljon meg nála.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- *Szakadás - Megszakadás a tehénnél, lónál. Hogy gyógyították?*

Annak a tehennek s a lónak, annak gyógyulása nem vót.

Én megmondom.

Nekem vót egy szép mura lovam. Eladtam me' beteg vótam. Sajnáltam, mert olyan mind nekem - Kétyen nem vót a faluba. Én eladtam, s elvitték Cikóra. Cikóra vót egy nagy család, s vót három tehenyik.

Egy lóra rejavágott az ember, s eppe a vasútnak a sinére akadt a patkónak a... - s akkor megsikult s megfogta.

Akkorát fogott, hogy oda elment 300 méterre, s a ló ott megállott a földhöz ütötte magát, s azonnal megdőglött. Az ember sírni kezdett, hogy ilyen lovat még az Isten se látott, hogy melyen hámos vót.

Hazament s a gyermekeinek megmondta.

S aszongyák: Apám, mért tett annyit reja, s mért vágott a lóra reja, mikor tudta, hogy melyen hatalmas erős ló, s melyen hámos.

Aszongyák: Jobb lett vóna mind a három tehenyünk megdöglött vóna, s ez a ló megmaradt vóna!

Abba helybe elvérzett a nagy fogásban. Ezt tudom, mert az én lovam vót.

(Ak.: Szóts Boldizsár 75 éves)

-Farkastályog - Farkasgörcs.

Annak nem vót orvossága. Ha farkastályog találta a jószágot, - pláne a lovat, az 48 órára megdöglött.

- ...és ez mitől jött ?

Hát azt nem tudjuk megmondani. Vagy az öregsége, de vótak fiatalok-es. Azt nem tuggyuk megmondani.

- Körömfájás a tehénnél.

A körömfájást, azt es megmondhatom. Hadikba úgy csinálták, hogy esszegyültek az emberek me' körömfájós a tehen. S mit csináltak?

Forró zsírt..., - felfőzték a zsírt, hogy úgy főtt a zsír... - rotyogott, s kalánval szépen a fájós körmire rejaöntözgették, s a körömfájás elment meggyógyult. Azt a suskát levették s eldobták. De a tehenet nem vezették sehova addig míg meg nem gyógyult.

S azon a szároz szalmába tartották. S a körömfájás attól az olvasztott zsírtól jött meg. Forró zsírtól.

- A felfúvódás. Mivel gyógyították ?

A felfúvódás úgy vót, hogy vótak ott es... - nálunk, hogy megszártuk. ...Vaj a hátára tettünk egy vizes pokrócot. Egy zsákot megvizítettünk jól de jól, s rejatettük. S akkor egy szározat reja, s avval kicsit lelohadott.

(Ak.: Szóts Boldizsár 75 éves)

Hát a felfúvódástól a tehenek nálunk úgy csináltuk, hogy akkor nem vót helyes, hogy megszártuk. A szúrás azután jött be... - 25 - 30 esztendővel a háború után.

Felkötték..., - a szájába tettek egy vastag botot, s felkötték a szarvaira, s egy jó vizes zsákot rejaköttek a hátára. S azt öntözgették, hogy mindig friss legyen. S a tehenet nem hattuk lefekügyék, délután négy órától éjjélég csak hajtogattuk, hogy mennyen valamire. Így osztán lelohadott...

S a másik még az, hogy nem tudott ganyélgni. S vót egy olyan bácsi, aki hozzányúlt, s a ganyét kiszedte belőle.

Azt a megsült szároz ganyét kiszedte belőle, s a tehenyünk meggyógyult.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- Menyét-harapás a tehénnél.

A menyed a tehénnek a csicsit harapta meg. Annak szentelt koszorút s jó parázst tettek, s egy lapátra rejatették, s ott nem tudom melyent imádkoztak, s azzal megfüstölték azt a tehenet kicsit. S kicsidenként megkenték elyen nagy hájval. S aztán azzal addig kengették, amíg helyrejött. S közbe likas tövel... - átféjték a likas tön.

- *Birkamete(métely – a szerk.). Mivel gyógyították ?*

A bárányoknál az a metélés a háború után nem vót. Most a... - 35-36-ba' azt mondták, lehet venni a patikából. Eztet feltalálták valahol Erdélybe, s hozták Hadikfalvára jes liszlót. De evvel es..., - azt mondta édesanyámnak egy román ember, hogy szeptemberbe a birkákat nem szabad kiengedni míg a nap fel nem jó, s azt a vizes harmatot fel nem szívja.

Me't a metét – aszongya -, akkor jó fel a földből, feljő fejjel a fünek a tetejire, s a bárány akkor eszi meg. S a tehen is megeszi.

Az is vót nálunk, s bárán es vót. ...Azt mondta a román, hogy ősszel szeptemberbe, októberbe ne engeggyük ki addig, amíg a nap azt a vizet le nem süti, hogy akkor azt... - a mete leesik a födre, s a tehen vagy a birka nem tudja felvenni.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- *Tyúkszíposodás. Mitől jön ?*

Ha szároz darát eszik.

- *Mivel gyógyították ?*

Hát azt levesszük. A nyelvin van ilyen fejerke. Édesanyám úgy csinált..., szépen megfogta úgy a végit, - olyan szépen - lehasította. Az olyan mindha két nyelve vóna.

Az első levette, s húsa ottmaradott, s az kigyógyult.

- *Szembe esett test eltávolítása. Rák a szembe..., vagy ilyesmi ? Hogy vették ki ha valami beleesett a szembe ?*

Vót nálunk..., nekem vót. Belément egy homok a szemembe. Azt mondják, hogy bármivel venni ki...!

Vót egy öregasszon, s a nyelvivel bénnyúlt, s nem tudta kivenni..., - me' azt mondják, be kell tenni egy rákszemet. A rákszemet... - a patakból fogtuk a rákot, s akkor azt mondták:

Az a szem akkor érvényes, amikor a hold tele van. Mikor a hold tele van, akkor a rákszem jó. S kivették, s kivették, s beléttették a szemembe.

De... ott feküdtem, de akkora vót mind egy fejes babszemecske, mind egy borsószem pontosan. És nem éreztem, hogy benne van a szemembe. Úgy ment: ... innet megkezdte /mutatja/ s addig ment, amíg magára nem ragadt az a homok. Magával kihozta...

Nekem vót ez csinálva. Kihozta magától.

Ezzel gyógyultam meg. A szemem evvel gyógyult meg..., - rákszemvel.

(Ak.: Szóts Boldizsár 75 éves)

- *A vérszípó használatáról mondjanak valamit.*

Hadikba Orbán Ambrusnének a feje hogy fáj, s mennyi vérszípót beléraktak..., - hogy jött le a vér a nyakán s a fején. Bizan Isten ez így vót. Tudja, úgy nem lehetett kivenni őket, csak meg kellett sózni, s aztán leborultak...

De úgy tele vótak vérrel... Azt a rossz vért mind kiszípták. A többől fogták.

- *Szóval... fejfájásra ezt is használták ?*

Fejfájásra bizan ... bizan. A fejt úgy megrakták azzal a vérszípókval, s akkora hasik vót így ne... /mutatja/

- *Most a hajrészre, vagy hova rakták ?*

Hajba jes..., hajba..., a nyakába..., s mindenhova. Én tudom, me' a szomszédunk Orbán Ambrus rakta. De azt úgy vették le, - másképp nem lehetett -, hanem megsózták, s akkor magától kiborultak.

Aszondták, hogy el kell hagyni amíg jól laknak. Addig szíptak, amíg jól laktak, s akkor kiborultak.

Mondom... - nekem a lábomba annyi vót belé rakva. Üvegbe tartottuk. De nem mindgyik vérszípó vót jó, - me't vót jó-..., me't vót lóvérszípó, s vót rendes vérszípó.

Belément a lábomba, de előre nem akartak bemenni..., -... ritka mikor beléfogózkodnak. Ahogy le vótam feküve..., - sorba egyiket tették, s másikat vették. S akkor, mikor a kicsi gyermek szíjja az annyát, úgy szípták a lábomból az erekből ki a vért.

Úgy laktak, hogy olyan soványok vótak, s mikor lementek, nem kellett mindig só, hanem mikor jóllaktak kiborultak. Olyanok vótak, mintha meg lettek vóna gebbenve...

Nekem a lábam attól jött meg.

- *Reumás volt, vagy valami egyéb volt ?*

Fáj a lábam.

(Ak.: Szóts Boldizsár 75 éves)

- Hát erről a vérszípóról... - azért mondom, met eztet én es láttam.

Illés, egy balkóci gyerek..., - me't szógált Kovács Marciéknit -, s Dani Vilmust úgy megütte, hogy három nap nem tudott magáról...

S akkor Kovács Marcikáné s Orbán Irásné addig spekuláltak, hogy a családnak mindig vót vérszípó, s kértek vérszípót..., - s belérakták a fejibe, s azt az ütött vért, ami benne vót, - ...még lehet nem élt vóna még négy nap... - megölte az agyát..., azt kiszípták.

S ahol a vérszípó kiesett, azon a likon es megpiszkálták egy tövel, s még azon es az aludt - vér kijött.

- *Nem értettem a bevezetőjét..., ő ütést kapott ?*

Ütést kapott a fejire. Nem folyt ki a vére, s benne maradt az aludtvér. S nem ment el az orvoshoz. S akkor az öregasszonyok ezt javasolták... Me't az az ütés megkékült a fejin... S aztán kiszípták a vérszípókkal.

Szümölcs.

A szümölcsöt megolvastuk hány van, s egy cérnára annyi bogot vettünk, s akkor a csepegőbe beléástuk azt a cérnát, s elmúlt a szümölcs.

- *Mitől jött a szümölcs, azt nem tudnák megmondani?*

Valami beteg, és az es...

Máskor a savanyó almát kétfelé vágtuk, s megnyomogattuk, s eltöpdöstük, s azt es beléástuk a csepegőbe.

Nem mentünk orvoshoz még a sertés-szümölcsvel se, pedig az nagyon csúnya vót...!

Milyen a sertés-szümölcs ?

Hát.. serte jó ki belőle. Serte..., - s az nagyon fáj. Azt es elyenvel gyógyították, savanyó almával.

- *Veszett kutya harapás.*

Azt mondták a régi öregek, hogy ha a kutya megharapja, a szőrivel kell meggyógyítani. Levágnak egy ollóval a szőriből, ...és megégetni, s azt a szént esszesúrolni, - ...mind a liszt olyan lesz.

S akkor azt be kell súrolni, ahol megharapta, s azzal meggyógyul.

Ez a kutya harapásnak a gyógyulása. A veszett kutyának a harapása...

(Ak.: Szőts Boldizsár 75 éves)

A gyermeket nálunk... Lőrincet a kutya megharapta. Hát Lőrincet mikor a kutya megharapta, meglátták a német asszonyok, s azt mondták:

- Ezt nem szabad hagyni, mert a kutya veszett kutya vót.

Hát, hogy veszett-e azt nem tudta senki, de a kutya elment...

Akkor elkütek a kovácshoz.

Mikor a lovat patkolják, a körmit levagdadják. - ... Aszongyák, náthának es jó.

Azt megégették, zsírt tettek essze, s esszekeverték s meggyógyult. Ez Hadikba vót 1937-be'.

- *Szívlobogás.*

Hadikba nem tudták ezt. Vót szívlobogás, de nem gyógyították ezt. Elesett s meghót.

S aszonták: Gutaütést kapott.

- *Csontgyulladás.*

Hát a mezőről szedtünk valami burjányokat, s abba megferesztettük, s meggyógyult.

- *Csapa - Csipa.*

Aszongyák: megfázás.

A csapa azért vót me' fájt a szeme.

A csapát a szemfájás hozza ki. Ami benn van a szemhártyába maradva az a betegség, aztat az a szem, ha pillogtatod kihajtja. Egyébként csapás a szeme. A szemcsapát az hozza ki, a szem, ahogy benn ott pillog, aztat a gennyet kihajtja.

Ezt mivel gyógyították ?

Kamillát főztünk, s avval rakogattam borogattam, háromszor-négyszer. Nekem most is van, most es használok ezt. Ha megfázok, vaj valami, akkor azzal rakosgatom.

Ha trachoma vót, akkor kékkővel. Tiszta kékkővel...

Az levette..., de az ember nem tudta megállni síratlan.

Hát... a szemem vót reuma? ..., ilyen is volt ?

Bizan..., szem-reuma. Tiszta kékkővel..., megtörték apróra, s beléfutták, de a csillagot látta az ember. S megjött. Az lerágtá...

Ha valakinek vérmes vót a szem..., - cigarettapapíron befútták a cukrot. Úgy megtörték mind a búzalisztet, s azon befújták...

... De Bukovinába fájt nekem a szemem. Egyszer megyek fel..., - a Hatodik Lábba mentünk, s Máté Marcikáné aszongya:

- Mi van édes lejánkám ?

- S mondom: Hajja, úgy fáj a szemem.

- Tudod-e mit édes lejánkám ? Süssél, - aszongya - krumplit, s két ruha közi tedd belé, s azzal kösd be!
- S én úgy es csináltam. Este hazajöttem, s a sütőbe süttem krumplit, s jó forrón két ruha közi belé tettem, s így béköttem ne... - vaj három este, s a szemem meggyógyult. Máté Marciné tanyított.

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

A tehennek megcsaptam a szemit és hályog lett reja.

- Mit csináljak? - Aszongya egy üdös ember, hogy...
 - ... tudod mit csinálsz ? Hozzál kőst, nem azt az örölt sőt, hanem valódi kőst. Szépen esszetörtem, belé tettem egy suskába, s rejafuttam. De úgy csorgott a szemiből a könny, ... mind a víz mikor csorog...
- És háromszor betettem a szemibe, és a hályogot levette róla. A tiszta kősó. Azzal gyógyult meg a tehennek a szeme.

- *Megrontás, egészség megrontás, guruzsmálás.*

Apósomnak a legkisebb testvére Márton Lajos, az elérte a 15 esztendőt, s még akkor es sebesek vótak a lábai, keze s az arca.

Azt mondták akkor, hogy meg van guruzsmálva. Valami olyant bévettek az udvarba, a gyerek megkapta, a azt felvette. De annak sem orvosság nem használt... Amit kinőtt, s úgy maradt sebesen, s úgy halt meg. Elment a temetőbe.

Öt esztendő gyerek korába... s megkapta. S ez meg vót guruzsmálva. Így mondták az öregasszonyok. A tizenhárom testvér között ő kapta meg, s sebesen felnőtt...

- *Na most... - ki rontott, ki guruzsmált ? Ellenség vagy..*

Az ellenség...

Azt mondták, hogy volt egy leján..., - apósomnak a szereteje, s nem vette el.

S azt buszuból a guruzsmát bévette, s a gyerek kapta fel. Ez vót a legjobb vigasztalás...

S tudták, a gyerek abba beteg, s a gyerek el es pusztult.

- *...és miből állt a guruzsma ?*

A guruzsmába belé tettek minden rossz fajta portékát. S hogy mit tettek belé?

Aszondták, ha valaki..., - megkap egy gyerek egy suskát valahol, azt ne vegye haszonba, me' hogyha hajszál van benne, az guruzsma.

Nem vót szabad felvenni még a zsebkendőt se. Hiába... - azt mondták.

Nem...! - ... én nem es veszem fel még most se. - Aszonták, a guruzsma belé van kötve.

Anyósom beszélte, hogy odament egy cigánné nálunk otthon Bukovinába. S mondta, hogy itt guruzsma van a háznál...

- Hát mutassa meg melyen guruzsma ? Aszongya:
- Terítsen le egy lepedőt, tegyen rá párnát, lepedőt, fekete tyúkot, s ő kiveszi a guruzsmát. Hát az ajtó nyílásánál ásni kezdte a... - izét -, föld vót, nem vót padló. Ásni kezdte, s valami csont darabocskát kivett, s azt mondta, hogy ez a guruzsma... De addig ne mondja senkinek, amíg ő, azt éjjel... - éjjélkor ki kell vinni a temetőbe, amit esszerakott a lepedőre. Hát anyósom mondta, hogy ő nem viszi ki, met ő attól fél... - éjjel kimenni a temetőbe.
- Vigye ki maga!
- S azt mondta a cigánné, ő kiviszi, de három nap múlva szabad csak ezt mondani. Az anyós, amikor a három nap letelt, akkor mondta meg a gyermekeinek, hogy mit csinált itt a cigánné, - ...hogy mondta, hogy guruzsma van.

S e vót a guruzsma, hogy a holmit..., - sok mindent esszeszedett s elvitte, s az az övé vót.
Elyen guruzsma jes vót...

(Ak,: Ferenc Gergelyné 70 éves)

- *Árpa a szemén.*

Aszongyák, - hogy mondták? ... kinek hogyha árpa van a szemén, - mikor menyén a vécére,
egyék. Soha, soha, sose lesz árpa.

- *Aranyér*

Aranyér... - az most nekem es van.

- *Mitől jön, mivel gyógyítják?*

Hát én nem gyógyítottam semmivel. Sokszor így leülök hideg helyre, s megfázok.
Ezt én a hülésből kaptam.

- *Ájulás*

Ha megejed, úgy es megkapja valaki, de ha valakinek fájdalmas sirása van anyáról vaj
apáról, akkor az a szüvire menyén s elájul. Ebből keletkezik.

Úgy szokták mondani elájul...

Dávid Andrást - egy fiatal embert - temettünk, s a fia elesett... - elájult a temetőbe.

- *Bőrgyulladás. Bőrkeményedés.*

Bőrkeményedés az nekem most is van. Azt es tudom mennyi van a lábujjkámon.

- *Mivel gyógyítják?*

Hát jól meg kell fereszteni. De jól meg kell puhuljon, s akkor kipiszkálni. S akkor tyúkszem
tapasztót tenni reja.

Más gyógyulása nincsen, mert ha az orvos kiveszi, akkor es kifejlődik.

A szomszédba vót egy ember, s bément a kórházba.

Kivették szépen, s hazajött, s újból visszafejlődött. Nekem es..., addig áztatom, hogy
leveszem.

Akkorák mind egy tízfilléres. ...és úgy egy- két évig jó, de azután megint visszaö.

- *Vörös orr.*

A vörös orron, mihelyt az orron kivörösödik, kifényesedik, fél percig... vaj egy percig
mossuk forró vízzel, s utána hintsük be zsírpórral. Ez az idegtől van... - ez a vörös orr.

- *Büdös száj.*

Az úgy születik, benne van a fajba. Akinék a szája elyen... - nehezen, mondjuk a gyomorból
jó fel az a nehéz szag, annak megengedik, hogy dohányozzék, vagy valamilyen olyan
kockacukrot szopják, hogy ne érezze a másik.

Me' ugye ezt érzik., akivel beszélget. ...annak kijö a gyomorszag, a gáz.

- *Csizmatörés. Ha valakinek a csizma feltörte a lábát, mivel gyógyították ?*

Juhfaggyat megpergeltünk. Nem tudom mivel... - szemet törtünk essze... - vagy mit, s azzal megkentük. Feltörés, az es nagyon csúnya vót. Avas hájval es kenték.

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

Érrándulás.

Hát... - az érrándulás az olyan dolog, hogy mikor valamit emel, az inak meghúzódnak, az érrándulás.

Az érrándulásra azt is lehet gondolni, hogy én a székérről leestem a jobb vállamra, s a bal vállam az annyira eléesett, hogy ezen a lapockámon még most is érzem.

Úgy meghúhódtak azok az erek ott, hogy bizon két hétig nem tudtam magamtól felemelni. Béküdtek Szekszárdra, a doktorok röggönöztek, s osztán onnat hazajöttem. S azt mondta egy orvos:

- Csak jó meleg vízzel mindig rakogassam és mosogassam.

S most es ha nem ügyelek én magamra, akkor fáj. Ez az érrándulás.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

Ficamodás, valakinek ficamodott a lába.

Hát vót egy olyan asszon... - Bálintkáné. Szappan s víz s melegvíz. S addig kente, hogy az használt. Addig dörzsölte melegvízzel s szappanval.

- *Akkor ez rendbe hozta ?*

Rendbe.

- *Fulladás.*

A fulladás az, ha valamit bevesz szodén, s akkor - aszongya -, megfulladtam.

...és akkor odamentek, s így a nyakacsigájára ne..., hármát üttek, s - aszongyák -, hogy vagy lement, vagy kiszökött. Ezzel gyógyították.

- *Gyermekehajtás.*

Arról nem hallottak, ha valaki nem akarta a gyermekét megtartani, hogy csinálta, mit csinált.

Milyen gyógyfüvet használt ?

Én egy asszontól hallottam, nem es olyan rég, - még él -, nem itt a faluban van...

Kalácska lapinak a gyökerivel megsérti a méhit, s azt használta, hogy nem fejlődött ki nála a gyermek, - ...vaj mi vót nála.

S akkor így elment a gyermek ?

Elment... Így elvérzett, s akkor elment...

- *...és mi volt az a kalácska ?*

Ez ami kijő a fődből, olyan kerek levele van. A fődből kijő ez.... - megeszi a majorság, s olyan kicsi kalácska van rajta. Annak vékon hosszú gyökere van. Azt megmosta, s feltette a méhibe az asszon.

- A gyökeret?

A gyökeret..., a gyökeret! Azzal megdöfte... - amiye van neki, s aztán elvérzett...
Hát ezt én hallottam egy asszontól.

- Szóval, a gyökerét tették fel ?

Igen, a gyökerit... Megmosták szép tisztára, s feltették, s attól elvérzett...
S nem lett meg a gyerek.

- Hályog a szemem. Mitől jött, mivel gyógyították ?

A hályogot nem es tudják meggyógyítani. Itt van Márton Trézsi, az a bőcsübe kapta. Valami skarlatin betegség járt akkor. S az a betegség mindenkinek akit ért, az hagyott egy jelt.

Trézinek a szeme..., - egyik hályogos lett. Többet sohase lett látása. Ezt akkor kapta, mikor skárlátin vót. Hadikfalván 1934-ben. Ebbe... - aki beteg vót, az nem tudott kijönni. Trézsi, - Bíró Ferencnek a lánya - akkor kapta ezt a kálíkságot.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

Here gyulladás.

Hát... hallottam ott valakinek, ... hogy megfagyott... A töke megdagadt. Pesellett a részeg vót, s nem tudta eltenni. S elyen hideg vót, mind most ne...
Egy kilométerre elment a kocsí mellett, s künn felejtette... - s megfagyott.

Ugorkába tették belé. Sós ugorkát kilikasztottak, s rejahúzták, s azzal gyógyították meg.
Ezt én hallottam az asszonyoktól, mikor beszéltek Hadikfalván, hogy ennek es megdagadt, mind Jankónak. /nevetnek/

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

Ujj eredés.

Ha valakinek az ujjá megeredt, azt es azzal gyógyították..., - sós ugorkával.

... és hosszú ideig tartották ?

Hát nem... Egy ideig, ameddig csak gondolta, hogy nem fáj neki.

- Tyúkheverésbe lépés.

Volt. Lisztes zsákot kiforgattuk, s megdöröszöltük, s azzal visszament.

- Milyen tünet jött innen ki ?

Piros... De olyan vastagon... Nem nagy szökések; apró..., apró... - jó vastagon.

- Kézen, lábon ?

Hát az egész testin... Hátán, mejjin... - mindenhol.

Kifordította anyám a lisztes zsákot, s azzal megdöröszölte, s visszafordította. S meggyógyult.

- *Fagyás. Mivel gyógyították ?*

Hát a fagyást disznó epével. Azzal bekenték a fagyást... - kinek a lábujjkája, lába feje meg vót fagyva...

Bekenték háromszor-négyszer, és azzal meggyógyult.

Azt tudom, hogy az én emberemnek meg vót fagyva mikor a tőkére járt. Birkafaggyú jes jó. Megolvasztották a birkafaggyút, s amikor puha vót, rejakenték. Az rejafagyott, s az nagyon kivette azt a fagyfájdalomból a fagyást. Ez vót a jó a fagyásra... - a birkafaggyú.

- *Izzadás. Ha valakit kiver a víz.*

Itt azt mondják, hogy a szüvitől van.

- *Kancsiság. Kancsal.*

Hát az én bátyám - Vilmos bácsim - nem úgy született.

S aszondta édesanyám, hogy azt úgy kapta a böcsübe. Me't a gyermek kicsike vót, s kellett vóna szoptassa, s anyám elhanyagolta. ...

Addig kénlódott, hogy a szemei összeakaszkodtak. Egyik szeme a másikat rontotta. S úgy ő szépen meg is vót azzal a kancsisággal. De... hogyha lett vóna akkor még szemüveg úgy, mind most van. De nem vót, s nem adtak. S így akkor gyógyítani nem tudták.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

Akkor azt es mondták: A böcsühöz ne álljanak oda a fejihez, mert akkor lesz kancsi a gyerek. Nem vót szabad odaálljunk a böcsühöz hátul. Igen így mondták.

Hogy osztán igaz vót-e...; nem-e, azt nem tudom. Gyógyítani ezt nem tudták.

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

Kézfájás.

Hát megerőltetés. Azt csak huzogattuk..., szappanyos vízzel huzogattuk. Hogy az erek mennyenek helyre. A' vót a gyógyítás.

- *Magtalanság. Meddőség. Ilyen is volt ugye ?*

Hát vagy a férfiba van baj, vagy a nőbe van baj, de gyógyítani nem tudták. Nem...

Hát ott van Márton Anti Endre a Hadiki...

Mikor Trézsi elhítta... - az Antal testvére -, lejöttek a lakodalomba. S ilyen nagy szent kép vót, s oda letérgyelt s... - aszongya.

- Istenem..., Istenem...! - ... mért nem adtál nekem magzatot?
- Me' kinek van gyermeke, a nyújtópadról tépik le. Be szépen sirassák...
- Há' ingem ki sirat meg ?

Emre bácsit ismerték, nekik nem vót családjik. Apósomnak a testvére vót.

- *Nem tudtak segíteni ?*

Nem, erről nem. De itt... - lássa tudnak! -... orvosilag lesz...!

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

- *Mandula. Ha valakinek manduá ja lett ?*

Megkerítették kövecskével...

... Mondom, kivett a porondról egy üdős asszon egy kövecskét, s megkerítette, s eltöpdöste, s oda vissza jes tette. S megtért az elmúlt.
Valamit mondott közbe... - imádkozott. S megtért.

(Ak.: Márton Antalné 73 éves)

- Nagymarin.

Vót nagymarin dagadás. Tejbe megfőzték a zsemlét s lenmagot, s ezzel kötték be.
Az kifokasztotta, kihasította.

- Lapostetű.

Azt abból kapja, hogy a nő nem tisztálkodik. Sok férfival van, és ami ott... - piszok ott marad, az emberbe nem tud lenni. Inkább az asszonytól lesz a lapostetű, s elkapja az ember tőle.

Hát Hadikba vót egy ember, hogy eljárt más asszonhoz, s hazament, s a felesége jes elkapta. Hát aszongya, hogy mit csináljunk ezzel ? Hát nem tudják, hogy lehet orvosságot venni. S valaki tanyította, hogy beretválja le mindenütt a szőrt, ahol csak van.

S akkor leberetválta a hóna alatt, leberetválta az alsó részit. S az asszonnak es mindenét megberetválta. Megferedtek, megmosakodtak, s így elmúlt.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

Huszárzsírval kellett azt megkenni.

- S a huszárzsírt miből állították elő ?

A patikába vót. Ott árulták..., - ...régén vót még gyerek vótam... - és mástól hallottam.

(Ak.: Szóts Boldizsár 75 éves.)

Mejjgyulladás.

Az a szív körül van, s az nagyon fáj. Nem vót orvosság ez ellen mit tudtunk... Fájts s meghót.

Méhcsipés.

Hát így az én asszonyom járt. Vót egyszer itt, mikor idejöttünk...

Akkortájba... - 1945-be jöttünk ide -, s 1947-be nekünk méhek vótak.

S vót itt a szomszédunkba..., - akkor úgy csinálták a mulatságot a fiatalok min' Hadikba - az udvaron.

S nekem vótak méhek. Elmentem én es..., - a szomszédombba vót -, a Rancok húzták a táncot.

S ott esseálltunk öten-haton, hoztunk pálinkát, s ittunk.

S még a szomszédnak vót bora, hozott bort.

S egyszer aszongya az asszon a feleségem:

- Hallod- e gyere haza!
- S mondom mért ?
- Egy raj kivert, s aszongya:
- Le kéne venni, olyan szép nagy raj.
- Jó, hazamenyek, de mán ittas vagyok, s megcsípnek. Aszongya:
- Valahogy levegyük.

Na, hazamentem. Egy parton vótak. Vót a kertben egy nagy part, s odatettem egy létrát, s mondom,

- ... te menny fel!
- Én fejfel menyek s én az ágot megütöm, s te fogdd meg a kosarat.

De ő hajonfejt vót. S hogy megüttem, hát zümmögni kezdtek, s így ő nem tette pontosan oda, s így a fele lement a földre, s fele... akkor őt megszállták, s akkor a szalmakosarat eldobta.

S vót egy pici kutyám, az es ott vót velünk...

Az asszonyomnak annyi hajaszála nem vót, amennyi rejaszált a fejire...

Az megejedett, s befutott a szobába. De azok a méhek, mind békisérték a szobába.

Én ott maradtam, oda lekucorodtam, de egy szúrást nem kaptam. De úgy megejedtem. Egy zabszem nem ment vóna a seggembe bé.

Közbe lefuttam oda az asszonyomhoz. Hát... olyan lett haja, mind a veres papír... - az arcája a nagy lázól.

Szerelmes Istenem, mit csináljak?

Odafutottam a szomszédba...

- Nézd Erzsi mi történt! Aszongya:

Semmi se... Egy rongyot meg kell vizíteni hidegvízbe, rejaborogatni, s azt öntözgetni...

S én közben, odamentünk többen, s a szulákot szedtük ki a fejiből, mert annyi vót, hogy a feje teli vót szulákval.

Hát ezt tudom, me't hát én vótam benne. ...és evvel ótottuk le a izét. ...és mondom: el kell vinni orvoshoz. ...csak avval a hideg rongyval így a fejit borogattuk, s evvel gyógyult ki.

(Ak.: Szóts Boldizsár 75 éves)

- Nátha. Mivel gyógyították ?

Az hülés. Hát forró teával. Megpergeltük a cukrot, öntöttük vizet rá, s abból ittunk.

De mégis... másik is vót a nátha ellen...

Mikor a lovat patkolták, s a kovács a patkót veressen reja nyomta a patájára a lónak, az a körömhöz, odafutottunk s bűzöltük azt a lókörmet.

S az vót, hogy az szaggassa essze az orrom likát, s akkor a takon kijött...

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- Némaság.

Azt mondták, hogy megcsudált valaki. Vót ott Bukovinába, a mű utcánkba. Az ura néma vót, s az apja néma vót, a leánya néma vót, s a fia néma vót. Négy néma vót.

Vót olyan es, hogy kettő nem vót közöttük néma...

Azon - tudja - nem lehetett segíteni. A jóisten adta. A jóistennek az akarata...

- Nyilalás.

Hát emeléstől jön. Valamit megemelt, s nyilalott.

- Nem tudták gyógyítani, nem próbálták ?

Kentük valami izével..., finyák ispiertval. Finyák ispiert - úgy mondták.

- Ez meg miféle ?

Hát ez ilyen valamilyen denaturált szesz vót. De nagyon nagy ereje vót.

- Szunyogispiert, ilyen is volt ?

Igen az nagyon jó vót, avval kentük.

- Nátha ellen ?

Régi egyszerű nátha ellen az orrunkat este kívül-belül kanasinnal vagy birkafaggyúval kentük.
(Ak.: Ferenc Gergelyné 70 éves)

- Poloska

Az otthon vót Bukovinába.
Én jártam dolgozni. 18 éves vótam. Menyhárt sógoromval elmentem dolgozni Falkóra.
Ott dolgoztunk Falkón. És este lefeküdtem, s hát mindenki vakarózik. Majdnem meztelen,
- me't ott sok fa vót ugye... - Falkón a fűrészgárba, ott tüzeltek a nagyon meleg vót.
Hát egyszer vakaróznak, s aszongyák, a lámpást nem kell leállítani.
S mondom: Hát mért nem aliccsák el a lámpást sógor ?
Nem lehet – aszongya -, me't annyi a poloska, hogy esznek meg. Jézus Mária.
- Aliccsuk csak el a lámpást!
- Hát én lealítottam a lámpást, s a setétségbe kijöttek, s a falon mentek fel...
- Jaj! - mondom: Gyorsan meggyújtani a lámpást...! - s úgy mentek a falon fel.
Hát tudja, hogy az embert ha az megmarta, hogy macsuka lett az embernek a testin.
Úgy féltünk...

- S akkor mivel gyógyították ezt ?

Hát úgy lehetett gyógyítani, hogy az igazgató kijött... - a gyárigazgató, s hozott valami bűdös követ, s megégették, s cseresznyepaprikával, - olyan csípőspaprikával eszeégették.
S az ágyokat így ne: lepcselték, s aztán egy kicsit megszűnt, de nem tudták elpusztítani.

- Síró gyermek mitől sírt ?

Hát mitől sírt...? ... azért mert éhes vót.
Nem adtunk egyebet, mit csak a csicsünkbe kapott tejet. S hát az kevés vót...

Nem csak attól vót, hanem vót neki fájdalma, s azt nem tudta senki, hogy melyen fájdalma vót.

- Rekedtség.

Rekedtséget a hangszallag megerőltetése okozta. Akkor langyos vízzel való öblögetés, amelybe néhány csepp árnyika tinturát teszünk, - rendkívül jó hatású a betegségre.
Meghülés esetén szivacsot vagy vászonrongyot mártunk forró vízbe, s nyomkodjuk ki könnyedén, s tegyük a torkunkra. S akkor ezzel rendbe jön.

Akinek a szája sebes, mivel szokták gyógyítani ?

Én megmondom. Akinek a szája sebes... - mivel gyógyítsák meg...
Vót nálunk egy fiatal lány, és megcsemellt s a szája tiszta sebes vót.
S azt mondja az öregasszon, hogy...
- ... tudod mit csinálj ? Se orvoshoz nem mész, sehova. Borsót s vaját essze kell gyúrni, ilyen csípős borsot, jó apróra megdarálni, s megkenni. S három napra leveszi.
Három napra azt a sebet levette az a bors. Én tudom.
(Ak.: Szőts Boldizsár 75 éves)

- Szédülés mitől van ?

Vagy a vérnyomás túl sok, vagy a vérnyomás kevés.

- *Székszorulás.*

Azt se tudták gyógyítani, abba is sokan hótak meg.

Veres apró.

Az vérbetegség. A vér kap valami betegséget, s abból lesz.

- *Fejérüröm - mire jó ?*

A fejférüröm hidegrázástól es jó. Sok mindenre használták.

A fejférürömöt megtörték s beléttették egy üvegbe, s meg kellett várni, hogy éri meg. De olyan keserű vót.

- *Vizet tettek hozzá vagy mit ?*

Pálinkát. Pálinkába tették belé, de olyan keserű vót. S ezt meg kellett inni, s aszongyák ez használt. Oszta' attól-e..., használt-e vagy nem, - de elhagyott.

Aztat többféle gyógyszerre használják, ...a fejférürömöt. Az jó orvosság.

- *Feneketlen seb. Ilyen is volt ?*

Igen. Hagymát tettünk reja. Semmit nem tettünk egyebet csak tiszta hagymát.

- *Éjjeli pattanás.*

Pokol-szökésnek mondták az éjjeli pattanást. A csúful kéken kijött, s az alja veres vót.

- *S mivel gyógyították ?*

Hát azt mivel gyógyították... ? Amit az öregasszonyok javasoltak.

Tejet s tejfelt gyúrtak essze valami rozstésztaival, s azzal kötték bé.

Rozstésztaival vagy kovászval... Vagy csicstejes tésztaival.

(Ak.: Miklós Antal 74 éves)

- *Epsemerég. Hogy gyógyították ?*

A bocskor tákot megégették, s fakormot, s azt essze égették. S azzal gyógyították azt az epsemerget.

Mivel vegyítették össze?

Megégették... - azt a hamut elégették, - s a hamut s a pipa kormot, - amit az öreg emberek pipáltak, s kivették a pipából -, azt esseégették, s a hammat essekeverték.

S jól megdörzsölték vele. S az levette.

(Ak.: Márton András 73 éves)

HADIKFALVA EMBERGYÓGYÁSZATA

II. RÉSZ

A gyűjtés folytatása HIMESHÁZÁN

Faragó Jánosné Illés Brigitta nénivel 1983 júniusában.

A beszélgetésről kazettás magnetofon felvétel készült, melyet az alábbiakban adunk közre:

- Az ajakcsömört, hogy gyógyították ?

A csömört úgy gyógyították, hogy bedagadt a torka. S akkor elment, úgy nyitott kézzel megfogta, megfogdosta, s háromszor rá töpdöstek, s attól meggyógyult.

...és vót olyan soknak, hogy a mandulája szokott fájni, de mü úgy mondtuk, gusája...

Hát ott es úgy tettek, hogy a kerek ráfról /szénaszállító szeker – a Szerk./ földet vettek a kerekek közül, s megnyomogatták, s oda vissza tették. S azt mondták meggyógyult.

- Száj-, torok kigyulladás. Ha valakinek a szája kigyulladt a pálinkától, alkoholtól ?

Annak nagyon rosszul csinálták. Lóganyét csavartak a szájába, hogy okádja ki, minden mennyen ki. Bizan Isten...

S még ott ahol vótam Erdélybe..., az útkaparó nagyon berugott, s a juhász belépisált a szájába, hogy hánnya ki a szájából.

- Aranyér...?

Az aranyért azt orvossággal gyógyították. Mindenféle fűből szedtek a mezőről. S hanem... azt a szénamurhát esszegyűjtötték.

Vót egy jó bábaasszon, öreges vót, de nagyon es vallásos vót. Olyan vót mind az orvos... Az esszegyűjtötte a sok szénamurhát, és beletette egy nagy fazékba, - abba a szapuló fazékba -, ...így mondom: megfőzte, s beletette a kádba, s azzal még vizet melegítettek, s azt az aranyerest, ember vagy asszon vót belé ültette, s kiferesztette. S kúpot az orvostól kapott, s így gyógyították ki. Az én édesapám benne vót.

- Ágyba vizelés.

Az ágyba vizelést úgy hallottam, hogy... petrezselyem gyökeret, sokat megfőztek, s annak a levéllel itatták azt a gyereket. A petrezselyem gyógyította a vizeletet, a vizeletet, a vizeletet.

Én így hallottam...

- Álmatlanság.

A kis gyerekeknek ha nem vót álmik, azt a nagy fejű mákot megfôzték, csak a héját, s a szájocskájába bédták.

- *Árpa a szemem. Mivel gyógyították ?*

Azt azzal gyógyították, hogy göd-likon keresztül köpködött kilencszer.

- *Mi az a göd-lik ?*

Az a deszkán van, - az a bog-lik. S aztán megnyomogatták a kenyérkével, s átdobták.

- *A szümölcs. Mivel gyógyították ?*

A szemölcsöt megkenték menstra vérrel, s meggyógyult.

Én mással próbáltam, de amivel én próbáltam..., - nekem itt es vót ikres, s itt akkora vót, hogy az ujjamot nem tudtam behajtani.

S anyámnak kimosatták a menstruás ruháját velem, s elszárodott.

- *A békarüh, az milyen volt, ismerték-e ?*

Igen. Így berepedezett az embernek a sarka, me' ugye mezitláb jártunk Bukovinába annyit mind a világ. S akkor mit csináltunk...?

... a békát a kerék szétnyomta, s azt magyarázták az öregek, hogy azzal a megdöglött békával végig kell tapogatni..., - háromszor a fején keresztül kell dobni azt a döglött békát. Nahát csináltam én es, me' a lábaim olyanok vótak, mind a... - kutyák ehettek vóna belőle.

- *...és használt ?*

Hát tudja az Isten... Azután es mentem mezitláb. Elyenvel babonáztak a népnek. Így tanyítottak az öregek. Így babonáskodtak.

- *Gelesztá.*

Ha valaki gilisztás akkor sós vizet itatnak, s kihányta a gelesztát.

Nekem abba is részem vót, ekkora hasam vót ne...! (mutatja).

... Mostohaanyával növekedtem, s akkora hasam vót ne...! S egyszer a nagyanyám felvett a hátára, s úgy felfelé vótam, s megnyomtam a hasamot, s a nyakát megtötöttem gilisztával...

Egy árva gyerek a világon mindenén keresztül mennyen. Úgy szedték ki az orromon, szájomon mindenütt. Osztán csak akkor tudott a gilisztától a hasam megtérni, - ...a giliszták akkor hattak békit a hasamnak, mikor édeset, valami tejeskávét ittam.

Kilenc éves vótam..., - vagy hiszik vagy nem, ...szégyen nem szégyen, de elmesélem.

Úgy ettek a giliszták, hogy - annyi vót bennem, olyan vót mind a korpa... - elyen fíjacskák ne...

Osztán az anyám panaszkodott, s aszonták:

- Méhmézbe a gilisztamagot keverje bele, tegye fel a kályha tetejire...,

három nap s három éjjen ott legyen, s utánna éhgyomorrra etesse meg velem.

Megetette velem..., s rozskenyeret egyek csak...!

Igy pusztították ki belőlem a gilisztát. Ezt én magamról beszélem. Há' nagy vótam imá, bizan imá 8 éves vótam, mikor így kipucolódott belőlem a giliszta...

Me't mostohaanyám vót. Édesanyám meghalt másfél éves koromba, de, hogy megszült a világra, csak szógáló növelt. ...S annyi tejet adtak nekem forralatlan es, hogy ne sírjak, s attól a forralatlan tejtől az emberbe a giliszta megszaporodik.

- *Rühösség. (Varas)*

Aki rühös lett, hát annak vettek zsírt a patikából, mást semmit.

Háromszor megkenték azzal a rizs zsírral, amit a patikából vettek... - aki rühös vót, de varasnak es mondták. S a harmadik kenés után megferesztették, s akkor ki vót takarodva.

- *Boszorkány szívás, nyomás. Ez ellen volt-e valami orvosság ?*

Szentelt vízzel kenték azt a gyereket...

Nálunk az volt a szokás, mikor megszült a gyereket, ha helytől nem keresztelték meg, harmadnapra, negyednapra megkeresztelték.

De ha megkeresztelték, azután is amikor benn hattam azt a gyereket, az olvasót a pólyamadzagjára rákötöttem, s a seprűt keresztül rátettem, hogy a boszorkányok ne szoptassák meg!

Igy mondták nekem, hogy ezt csináljam. Mind babonáztak, s én es úgy csináltam...

Vagy pedig a szent könyvet a kis gyerek hasára rátettem, hogy alugyék. Úgy aluttak mind a bunda...

- *Olyan is volt, hogy a lovaknak a haját befonták a szépasszonyok ?*

Ez megint más. Úgy esszesírtették a haját. Fokhagyma koszorút tettek mindig a lovak hátikra, ... de szentelt koszorút.

- *Ezt mikor szenteltették ?*

Hústvéra, mikor a kokonyát szenteltették. Úgy mondtuk - kokonya.

S Urnapján es vót a nőknek koszorú virágból, mindenféle gazból. Kerek lapi, lapos mind, - - úgy mondták annak a Mária virágnak. Sokféle virágból koszorút fontak, a fejikre tették, s osztán azt es használták az istállóba is, de ha nagy üdő jött, meggyújtották, hogy azzal a felhőköt elüzzék, - ... s közbe harangoztak.

A szépasszonyok fonták a lovak haját bé, de az istállóba... - ott es vót koszorú felakasztva.

A gyermek szopásról való leszoktatás.

Mikor a gyermeket választották el, mivel ijesztették meg ?

Kefét tettünk ide, s a kis kezét odavertük. Itt a bömbös...! - ... s úgy megejedett.

- Csicsfájás.

Hát az öregek ahogy mondták, azzal gyógyítottuk. A csizma szárába belé... - háromszor beléverte az illető a mejjét, s elköpdöste.

Vagy pedig elment, s a láda födelét felemelte, s háromszor odacsiptette, s elköpdöste, s attól elmúlt.

Vaj az ajtónyílásra is odanyomogatta.

- Ha valaki leütötte a lábujkját, milyen fajta füvet tettek rá ?

Egerfarkú füvet megtörtük jól kalapáccsal tiszta deszkán, rejaborítottuk s békítettük, s az meggyógyította.

- Kelés, ha lett valakinek ?

Hagymát sütöttek, s ráborították a hagyma kovászt. Vagy tulipánt levelet tettek rá. Vagy vót az a Mária virág, - úgy mondtuk: lapos minta. ...Azt es tettünk rá.

- Csemellés.

Ha valaki megcsemellett, megkenték jól szappanos vízzel. Addig kenték, hogy má' az ember kiizzadott belé, s elmúlt.

Kiütés ellen a fakalánt megmelegítették, s azzal nyomkodták.

- Cserepes arc, cserepes száj.

Szőlőzsírt vettek a patikából. - ... úgy mondták szőlőzsír.

- Igézés. - Amikor megigézték a gyereket ?

Amikor megigézték, akkor szenes vizet vetettünk, s imádkoztunk.
Az anyósomtól én úgy tanultam, hogy aszongya:

- Vettem a vizet erdőnek ágából-bogából, mind Mária vetette Jézus Krisztusnak a Szent Joáchim kútjából.
- Akkor imádkoztam egy Miatyánkot, s akkor a gyufaszáלבól, - amiből a vizet vettem belédobtam a vízbe, s abból még egy szemecske sem maradt..., - ...semmi. - úgy lement.
- Nem – úgy... - nagy szemeket vettünk, me vitte a víz, hanem gyufaszáלבól vettem a vizet, s belément.

- S az... - mikor két Miatyánk s két Üdvözlégy Máriát, s egy Hiszekeggyet elimádkoztam, mindig egy-egy gyufaszál szemecskét égettek, s belédobtam a vízbe, s megmostam az arcáját, s egyet ivutt belőle, s meggyógyult.

Itt van egy lányunk, 19 éves, s bizon én már neki imá' többször kellett vessek, mert a munkahelyin egyik is, s a másik is elfújta a fejét, s megigézték.

S én azt mondtam: Szem megnézte, szű' megszerette ezer angyal vigasztalja, s a Boldogságos Szűz Mária. S akkor elköpdöste. S még újra háromszor ezt elmondani. S jól lett a gyerek ... - meggyógyult.

(Ak.: Faragó Jánosné Illés Brigitta szül. 1900. 12.27.)

- Vízrel való megtelés. Sárgaság és Hidegrázás.

Hát az uram lebetegedett nagyon. Elmentem egy öregasszonhoz, hogy valamire tanítson ingemet, hogy mit csináljak ?

A lába megdagadott. A hasa feldagadva. Teli vót vízzel.

Igy a lábát mozgatta, a vizet lehetett látni benne...

...és akkor sok mindent mondott nekem az öregasszony.

Azt mondta, hogy reggel napfeljött előtt azt a seprűfüvet, - amivel még nem sepertek -, azt pisálja le, és tegye ki a tyúkoknak, hogy egyék róla a tyúkok...

S akkor azt is mondta, hogy ilyen sárgarépat kifűzni, és közbe az izéjit...(?) megkenni, hogy a cérnát kösse reja, hogy az fogja meg, hogy ne essen le.

S azt es napfeljött előtt, az éjjeli húgyot pisálja beé, s vigye fel a padlásra a kéménybe, s eressze le. Így egy boton keresztül azt a cérnát húzza belé, s amire az a pisi megszárad, az a sárgaság kimenyen belőle.

... Mert olyan sárga vót, mintha meg lett vóna festve...

...és egyszer csak mondom az embernek...

- Mondom, hogy hallja..., most kend nem sárga!
- S aszongya: Nem ?
- S mondom bizon nem... - a szemei is mind sárga vót...
- Aszongya: Hozzad ide a tükröt – aszongya -, hogy nézzem meg.
- S odavittem a tükröt, s belénézett s aszongya: Jaj, hát én nem vagyok most sárga.

Isten bizon, hogy ez használt.

Ugye... mondom, hogy sok mindent próbáltam, mert az öregasszony sokat mondott, de akkor még hidegrázta, - tudja az ideg gyötörte...

- ...és akkor mondom, most attól mit lehet csinálni ?
- Aszongya: Menyen – aszongya - a mezőn így a... - keresztül vót a fôdeken, ilyen gyalogút, - s akkor aszongya -, a borozdákon lát... - olyan kerek lapija van - aszongya - neki, és az felnő magosabbra... s azon - aszongya, olyan virágja van mind a gyöngyvirág, s a közepibe kicsi sárga van.
- Aszongya: Azt vigye haza. Főzze meg – aszongya -, de rozskorpa savanyító-anyával... Hát ez nekem nem vót, de el kellett menni a szomszédba, s kértem rozskorpa savanyító-anyát, s akkor még arra én töltöttem vizet, s azt a burját belétem s megfőztem.

S tettem belé cukrot, de letettem, hogy kihüljön. ...és akkor szépen abból ivott.
Aztán..., hogy használt-e..., - de a hidegrázás elhagyta. Akkor csak használt ugye... ?
(Beréti Sámuelné Bogos Erzsébet 75 éves. szül. 1908-ba.)

- *Lábdaganat.*

Hát ezt én es tudom mondani ugye, s még az én lábom es nagyon ki vót meredve...
De az csontról vót meredve. Még meg nem gyült, hogy ki nem fakadt, addig nem gyógyult meg.
De sok mindennel próbáltuk, de semmi sem használt neki csak az ólomecet...
Az ólom ecet olyan vót, hogy az... - tudja az..., me't a lábon teljes hargas vót a nagy daganattól.

...és akkor egy rongyra ráöntöttük azt az ólomecetet, s akkor azzal én beborítottam.
Na... és akkor az úgy eszehúzta, hogy meg tudta mutatni, hogy hol fakadt ki...
...és akkor, mikor hegyet húzott, akkor elküldtem a gyereket a patikába, és hozott azt a flastrorom. Nem tudom ismerik-e...?
...S akkor szépen... - tudja -, egy ronggyal rejatakartuk, me' az úgy tapad. S akkor azt reja borítottam, s akkor az kifokasztotta. És mikor kijött a genny belôle valamennyire, akkor csináltunk ebből a... - tojássárgája, és egy kis cukor s egy kis liszt, s egy kis zsír, hogy ne ragadjon oda, ...s azt szépen esszegyúrták, s azt rejaborítottuk arra a sebre.

...S az úgy kihúzta a gennyet alatta, hogy három napra begyógyult.
Hat hétig feküdtem vele. Nem tudtam lábraállni.
S az uram oda vót katonának; ebbe a második háborúba elvitték koncsentára, s a gyerekekkel maradtam. S azok vettek le az ágyról s visszatettek. Levettek s visszatettek. Nem ettem, s olyan vótam, hogy imá' borultam fel. Imá' azt es gondolták, hogy meghalok. De oszt az kifokasztotta, s az kifolyt... - a genny, s aztán hála Istennek meggyógyult a lábom.

- *Ekcéma. Mivel gyógyították ?*

Most a lányom benne vót. A lábujjait annyira kidörzsölte, hogy a vér csurgott. De mondom neki: Te, kend csak meg ezzel a izével... a sósborszesszel!
A vattát megmártotta, s azt hittem, hogy felmászik a plafonra. S másnap eljött, s jaj anyukám – aszongya -, jót tett, me't meggyógyult a lábom.
Még egyszer megkentem otthon este, s ez meggyógyította.

- *Égés. Forrázás.*

A forrázást... - azt tojásfehérjével kenik, s még a tüzit es kiveszi.
Itt a karomon mutatom meg. Nemrégen megszedültem s elestem. Mentem a temetésre s elestem neki a kályhának, s úgy égett, hogy alig tudtam megszabadulni onnan.
S tojásfehérjével megkentem, s meggyógyult.

- *Érrándulás.*

Az érrándulást, hát... - azt ugye... savanyú ecetes vízzel bekötözik, s megmaszírozzák. Komámasszon Anna eleget tudott masszírozni. Én es tudtam, de ez az ujjam tönkrement.

- *Fagyás.*

A fagyást... - a savanyúkáposzta levelet ráborítottuk arra a megfagyásra, bekötöttük, s az gyógyította meg.

- *Falat a nyelven.*

A falatot a nyelven... - azt a falatkát. O hát csak babonáskodtunk. Azt szoktuk mondani a falatkára: Mikele-fakele, ragadjon a Viró ném seggire!

- *Csemer-Csemelés.*

A csemellést... - azt megkentük magunkot megmaszéroztuk s elmúlt.

- *De ha így a szájon ?*

Ha kijött, - ...mosatlan kanálval s mosogatóval... - forró vízbe a mosogatót megcsavartuk, s odanyomogattuk, s elmúlt.

- *Fejérfolyás.*

Vót egy szomszéd öregasszon, - ...az es nagyon öreg vót. S azt mondta: Lejánkám, ha valamelyitőknek fehérfolyása van..., - a mezőn van az a nagy fejr herebimbó. ...Mert a here, sok színbe virágzik, - de ez a vadhere, ritkán lehetett látni, - ...vót olyan nagy fehér bimbókkal..., - fôzd meg teának fiam, s idd meg. S akkor – aszongya - elmúlik.

Tehát akkor herebimbó ?

Igen. Ez olyan mind egy tojás, de ez vadhere...
A vadherének az anyja. Úgy szokták mondani. De a mezőkbe alig lehetett találni.

- *A fejfájást mivel gyógyították ?*

A fejfájást... - aszonták, hogy megcsemelltél.

...Vagy pedig nagy mértékben..., - mert nálunk aszondták, hogy hajonfejt egy asszon ... nem szabad kendő nélkül kimenni, me markolást kap.

-*Nahát melyen az a markolás ?*

Hát azt nem tudták, hogy egy húzat... Akkor azt úgy csinálták. Én tudtam, hogy egy asszon végig szokta használni ezt az orvosságot:

- Reggel napfeljött előtt vizet merített s imádkozott.

S a fejin hánta keresztül a vizet. Attól-e, mitől-e nem tudom..., de meggyógyult. De vót úgy, hogy vót egy öregasszon, hogy olvasott a fejire. Me' én magam is benne vótam. 1923-ba elmentem a templomba a feltámadásra. De azelőtt megmostam a hajamat... Akkora vót a hajam..., - nagyobb vót mind a fejem, s így száradatlan vót. S a templomba nagyon sokan vótak. Nem tudtam beférni, csak a templomba eresznek a küszöbénél.

S a huzat..., ott olyan jó levegő vót. Ki vótam fárodva, me' apró gyerekek vótak, s sejttem, hogy oda is érjek el. S nekem itt megfűtta a szél ezt a koponyát hátul a kontyom alatt, - mert kontyot viseltünk akkor.

S az öregasszon a homokhegy alatt, ott ahogy mondtuk: az öreg temetőnek az aljába. - Kis Istvánkánénak hitták az öregasszont. Olvasott szentelt gyertyával a fejemre, s megalította... a füstöt odatartotta az orromhoz. A fejem le vót takarva, s használt.

- *Fejtetvesség. Mivel gyógyították ?*

Petróleurumval, - ... s a másik denaturált szeszvel.

- *De most tiszta vízzel is ugye ?*

Jó lugot főztek csutika hamuból, megmosták, s akkor az levitte a serkét mindent. Belétették egy kicsike faedénbe, megszáltuk rostával, hogy szén ne legyen benne, s belétették egy kicsike dézsába, ... - vagy cseber vagy mi a fene vót -, s akkor tőttünk reja hideg vizet, s ott hattuk két nap. Olyan tiszta vót mind az ivó víz. Olyan szép fehér...

De ha sejtünk, - nem vót arra üdönk, az előtt való nap elrendezzük -, s azelőtt két nappal mossák fel. ...Akkor forró vizet tőttünk, s akkor olyan veres vót mind az ördög...!

Ezt mindenre, - még fejmosásra is használtuk.

De ha nagyon erőre csináltuk, megégette a fejünköt.

- *Fekély.*

Hát a fekély abból következik, - ...abba jes benne vótam. ...A rendetlen ételtől. Azt kívágták. Jaj! ... csak vágással tudták nekem kigyógyítani.

- *Féregűzés.*

Ennek az volt a gyógyszere...

...Én akkora vótam ne... Nagyanyám felvett a hátára, s úgy teli vótam gilisztával, hogy még az orromon es jöttek ki. Gelesztaport mézbe keverték, s abból ettem, s attól mentek el.

- *Fogfájás.*

Hát a fogfájásra tettek reja timént, s az kiölte, kitörött. Vagy mézespálinkába megmártották a vattát vagy rongyot, s komfort tette belé. A csontfájást es nagyon kenték ezzel a kámforos mézes szeszvel.

- *Szümölc, mivel gyógyították ?*

Hát a szümölcöt azzal gyógyítottuk, hogy... - nekem elég vót a kezemen.
Mostam s megdagadott. S megköttük lószőrvel, az egy darabig rajta vót, míg le nem szakadott. De még vérrel es kentük. Az legjobban használt.

- *Milyen vér ?*

Méh vér. Mentsrál - asszonyvér. A kicsikéket, hogy ne tudjanak róla, azzal bolondították, hogy egér vérrel kenik.

- *Méhfájás.*

Utilapit használtak.

- *Fagyás.*

A fagyást... - azt savanyó káposztával gyógyították.

- *Kicsi levelűt, vagy nagy levelűt ?*

Minél nagyobb annál nagyobb a tartalom. A nagylevelű, a kerek levelű az a jobb.
Azt esszevágom s megfőzöm, s úgy megfeketedik, s nem es jó a szagja se, dehát..

- *Azt cukrosan használják ?*

Nem. Cukor nélkül. A szememet béhunjom, s úgy iszom meg mind egy pohár bort.

- *Köldökfájás. Ilyen szokott-e lenni ?*

Tudja, a kicsi gyerekek vót köldökfájása. S akkor csináltak büdöspálinkát...
Denaturált szesz, de egy kis kámfort örökké tesznek belé. Me't mü otthon is örökké kámforos pálinkát ittunk. S aszonták, hogy sokat nem kell inni, mert nem tudja a vizeletit osztá' tartani. Hát csak amíg betegek vótunk, egy hétig vagy kettőig, - addig ittuk azt a büdös kámforost.

- *Most... ez mire volt jó? ... az a kámforos pálinka a gyermekágyas asszonnak ?*

Takarította és gyógyította. A méhit, helyre gyógyította.
... Me' meg es köttek münköst..., - nem úgy mind itt, hogy az a rossz tört es, ami bennünk vót maradvá, 9 hónapon keresztül az kiment..., kihajtotta.

- *Lapostetű.*

A lapostetűt huszárzsírval kenték.

- *Lábdaganat, lábfájás.*

Hát azt savanyó vízzel kenegettük, meg... borogattuk.

- *Milyen vót a savanyó víz ?*

Hát ilyen savanyító. Rozskorpával szoktuk csinálni a savanyítót.

- *Nátha.*

A náthát...? - ... kigőzöltük magunkat. Meleg teát ittunk s forró bort. Vaj ha bor nem vót..., jó mézes pálinkát ittak.

- *Szent Antal tüze. Mivel gyógyították ?*

Imádkoztak...

Egy asszon mondta. Vót neki egy darab posztója, - kék posztó. S arra gyújtógetett láncokat. Esszekötte karikácskákra... - vaj 15 darabot. S akkor rátette oda, s azzal a szentelt viaszgyertyával meggyújtotta.

S akkor imádkozott s mondta:

Elindult Szent Antal, hetvenhét fiával, hetvenhét leányával. Kövek lettek, kövek nőttek, s minden alávalók megtértek.

S akkor a gyertyát megtérítette s lefújta. S meggyújtotta a csepücskét. S meggyújtotta azt a csepücskét, s a gyertyát lefújta, s füstölte azt az illetőt...

S elyeneket mondott s imádkozott, s akkor elmúlt.

- *Pállot száj.*

Pállot száját mivel...?

Kicsi lejákka vótam, s lehet még most es látszik a szájom széje. Anyámat arra tanyították, hogy a ló zabolát melegen adja a szájomba. S rézgálicval megkenni a száját.

Varasodás.

Ha valaki megvarasodott, hát vettek olyan varzsírt. Úgy is mondták huszárszír. S avaral megkenték. S oszt n csutika hamuból főztek lúgot, s abba megferesztették.

Repedt sarok.

Én hallottam, hogy döglött békát, mit a kocsi elnyom az úton, a döglött békával meg kell azt a repedt sarkat nyomogatni, s elköpdösni háromszor, s a fején dobja keresztül.

- *Selyemfolyás.*

Abba selyemcérnát húztunk. Az ujjam megkelt. Azt mondtuk, sejemfolyás, me' megkékült. S akkor selyemcérnát húztunk keresztül a bőr alatt, s kifolyt belőle a genny.

- *Síró gyermeket mivel csitították el ?*

Mivel ? Adtak mákot, mákgubóból főztek teát.

- *Szembe esett tárgyat mivel távolították el ?*

Vót ez a buszujók virág. Olyan szagos fejért nyílt... Annak a szemecskéje olyan mind a retekmag, - csak kicsike. S azt belétették, s az kihajtotta. De vót, aki a nyelvivel vette ki.

Még ma is van ez. Megemeli a szeme pillát, s a nyelvit odadugja, megérzi a nyelve, hogy hol a homokszem, s kiveszi. Ezt nevezik szemnyalásnak.

- *A szeplőt mivel gyógyították ?*

Tudja mivel...? Én olyan szeplős vótam, - s azt mondták, van elyen... három bimbója van, s annak a levelibe a harmatot szedjem fel...

S akkor még a rozsba terem az a vad árvácska virág, s azt mondták, annak a virágját főzzem meg egy fazakacskába addig, míg mindegyik elfő, s csak olyan lesz mind a tea.

S este mosakodjak meg, s avval kennyem be az arcomat. ... s reggel mosakodjak meg jó bő szappanval... - este és reggel. S valamennyire elmúlt, de nem egészen.

Ha valakinek árpa lett a szemén ?

Learattuk.

- *És ez, hogy történt ?*

Árpa lett a szemre, s akkor azt mondta, hogy ezt az árpát neked learatom.

“Árpa téged learatlak, kévébe teszek, békötözlek, kicsépellek, s malomba viszlek, s kenyeret sütök belőled, ...megeszlek.”

Háromszor kellett elmondani.

- *A tyúktetűt mivel pusztították ?*

A tyúktetűt...? - ... forró vízzel. Petróleumot tőttünk a mészbe, s meszeltünk, s azzal elment.

- *Vesebaj.*

A vesebajra ilyen békarokkából teát kell főzni, s az jó.

- *Kutyaharapás. Mivel gyógyították ?*

Hát megfüstölték a kutya szőrivel, - ... annak a kutyának a szőrivel, aki megharapta.

- *Szívdobogás.*

A szívdobogásra ittak egy kis cukros vizet, s borogatást tettek, -...ilyen vizes borogatás.

(*Himesháza 1983. jún.17-én*
Ak.: Faragó Jánosné Illés Brigitta 83 éves)

NÉPI EMBERGYÓGYÁSZAT

A BUKOVINAI

JÓZSEFFALVÁN

Bátaszéken vagyunk. A beszélgetésről kazettás magnetofon felvétel készül.

Jelen vannak:

Péter Lajosné Kató Erzsébet 80 éves;

Fazekas Zakariásné Péter Mária 64 éves;

Fazekas Zakariásné 74 éves adatközlők.

- *A lázas beteget, mivel gyógyították ?*

Hát vízzel. A rongyot megvizítettük, és akkor ilyen rongyos vizes ruhába takartuk. és akkor teát főztünk.

- *A teát miből főzték ?*

Hát hársfateából, meg bodzavirágnak a teáját, meg kamillateát.
Almabüzü vót a neve.

(Ak.: Péter Lajosné)

- Orrvérzés.

Hát az is vót...

A hallántékát itt vizeztük meg, - ...még a torkát megvizeztük és hanyat fektettük.

- Testfájás.

Ha valakinek a teste rettenetesen fáj, ezt mivel próbálták gyógyítani ?

Emlékszem, édesapámnak fáj a lába, s disznózsírral kente be. Járt orvoshoz nagyon sokáig, kórházba is vót, de semmit sem használt. És disznózsírral ahogy csak tudta az édesanyám, minden nap háromszor jól bemaszírozta, és két hét alatt meggyógyult.

Ott voltak nálunk az udvaron... - ilyen kugli vót -, ...és az oláhoknak ünnepik vót. Lajos a férjem nem vót otthon és nem egyedül vótam. ...és délután hátra mentem, ... engedtem a bornyút szoptatni, s én nem láttam meg, hogy a deszka le vót vetve egy helyen és a szeg felfelé állott. De én nem vettem észre...

Én úgy, hogy ráléptem, ...alulról bement, s felül a lábomon kijött.

És akkor ott vótak az oláh emberek, s ők kihúzták...

...és édesanyám feljött, s akkor főzött ilyen burjánt, - ... úgy mondtuk burján -, egerfarkú füvet meg bodzavirágot - ... és azt főzött, és akkor megmostam. Kiáztattam, de már megdagadott vót a lábom, és szalonnát vágott rá, ...s béköttem avval s meggyógyult.

Nem mentem az orvoshoz. Meg vót dagadva de meggyógyult.

Nekem is a tehen rálépett a körömre - ... a lábujamra, s lejött a köröm teljesen.

- Akkor - aszongya - ... egy asszony kérdezte, hogy mi történt a lábujadval?
- S mondom: - a tehen rálépett, és a köröm lecsúszott teljesen.
- Tudod fiam mivel mosd meg? - aszongya – Egerfarkú füvet főzd meg, de annak a levibe mosogasd meg naponta kétszer. ..

S meggyógyult, s nem kellett orvoshoz menjek.

Két héten belül már be vót gyógyulva.

(Ak.: Farkas Zakariás)

- *Epszemereg.*

Puliszkát /málét/ nyomkodtak rá . Vót nekem is gyerekkoromba. Málét nyomkodtunk rá..., s olyan jól esett, olyan jó vót... S akkor odaadták a kutyának.

(Ak.: Péter Lajosné)

- *Erjedés. Eredés az ujjon. Mitől jött ?*

Hát ha megütötte, vagy valami megszúrta a köröm alatt.

A parton vannak ilyen marti lapik..., s sült hagymát..., - a parázson megsütöttük a hagymát, s egy girizdet rátekertünk, s úgy beköttük. De a hagymába még rátettem egy kis viaszt is, ...rajviaszt, ...és akkor azzal kötöttük be.

- *Var - Rühösség.*

Volt aki eljárt Romániába - oda a bojérokhöz, és akkor kapott..., - s akkor megtötötte a másikat...Hát Albert is az alsó szomszédunk hozott... Hát Lajos is ... - a férjem - tőle kapta...Kékköves zsírval megkenték. Egy bögrére való zsírba egy evőkanál megtört kékkövet kevertek. Előbb meg kellett fürödni, s úgy háromszor – négyszer be kellett kenni...Két nap után osztán újra meg kellett fürödni. A fürdőbe fodormentát főztek bele.

- *Csemellés.*

Jó vizes kézzel való bedörzsöléssel gyógyították.

- Alkohol gyulladás.

- Jaj..! - ... lótrágyát nyomtak bé a szájába. Lótrágyának a levit.

- Én úgy hallottam, hogy tejet.
- Én is úgy tudom, mert komám Fábiánnak, - az Isten nyugtassa meg, hát még legén vót, és lányok vótunk... és annyit ivutt, hogy láng jött ki a szájából. Isten bizan!

- *Kend is látott ilyent ?*

Láttam bizon. Egy gyereknek kigyúlt a torka.

- Hogy... - hogy a gyereknek, ...hát annyit ivott ?

Hát itt koma-tisztelet vót. A bátyámnak gyerekik született... - ...Fiú gyerekik... - és örömkibe összehívták az összes komákat, és rendeztek egy nagy vacsorát.

S akkor a gyerek hozzáfért valahogy a pálinkához, sokat ivott belőle, ...s akkor úgy kigyúlt a torka. Kék láng jött ki a torkán.

- *Hát ilyenkor mit csináltak, nem emlékszik vissza ?*

Hát tejet öntöttek belé. Az leóttotta a lángot, s meggyógyult.

Ahol nem vót tej, ott a ganyélével oltották el.

(Ak.: Fazekas Zakariás)

Szépasszonyok.

Hallottam, hogy a fejer asszonyok lovagoltak a lovon egész éjjel.

- Szóval kendteknél fejer asszonyok voltak, - ... nem szépasszonyok... - Józseffalván ?

Igen. S akkor apám Újév éjszakáján egy láncot úgy felgyújtott az istáló ajtajába.

Kérdeztük, hogy minek tette oda ? Nem akarta megmondani. Ez azért vót, hogy a fejer asszonyok ne lovagolják a lovakot.

Akkor még lókoponyát es akasztott a falra..., az istáló falára.

Azzal a láncval próbálta megakadályozni, hogy a fejer asszonyok ne jöjjenek be.

(Ak.: Fazekas Zakariás.)

- *Nagymarin. Mitől jött, kemény volt... - gondolom ?*

Igen nagyon kemény vót. Én láttam. Nem haltak belé, de nagyon megdagadott, és sokáig vót. Nem úgy, hogy 2 - 3 nap, hanem 2 - 3 hétig is.

Ezt sült hagymával es gyógyították, de vót még a mezőn ilyen utilapi.

A széles vót a jó. Az annyira kipiszkálta a gennyet, nem maradt benne egy csepp se.

- *Pattanás az orron ?*

- Azt tejszínnel kenték akinek lett. Este tejszínnel, s aztán reggel lemosták.

- Én hallottam, hogy cibrével es gyógyították. Savanyítóval.

- *A savanyítót, hogy csinálták ?*

Hát korpából. Le kellett forrázni a rozskorpát, s akkor tettek belé egy kis kovászt, kis élesztős kovászt. Megerjedett, s olyan jó savanyó leve lett.

S akkor azt megszírték, s azt tették a cibrolevesbe. Rozskorpából csinálták a legtöbben, de ha nem vót rozskorpa, akkor búzakorpából es.

Pattanás a nyelven ?

Azt késhegyvel nyomkodták, s mondták: Falat-kele, mekele, szálljon a bíróné seggire. Megnyomkodták és elmúlt. Nálunk a gyerekek így csináltuk.

(Ak.: Fazekas Zakariásné)

- Cserepes kéz, vagy száj. /Megcserepesedés/

Birkafaggyúval, tejszínvel és vajjal is kenték. Általános gyakorlat ez vót, hogy a faggyúval kenték meg.

Derékfájás.

Fürödtünk melegvízbe, s máskor úgy bekötöttük meleg korpával, meg sót is melegítettek. A meleg sót rákötötték, vagy kukoricadarát melegítettünk.

De a só tovább tartotta a melegséget, az jobb vót.

Még a fogfájásra jes anyám egy zacskóba meleg sót tett, s az es használt.

Fagyás. Ha valakinek a keze vagy a lába megfagyott ?

Savanyú káposztát... - azt tettünk. Komolyan...!

Nekem is de sokszor borogattuk savanyú káposztalapival a lábunkot...

Meg vót fagyva a lábunk és meg vót kékülve. ...és jó vót.

Mondjuk az a fagyás olyan, hogyha egyszer megfagy... - és az ember nem viszi el az orvoshoz, - vagy valamit nem tesz rá -, akkor amíg..., - akkor amíg él, örökké minden télen ha hideg lesz, akkor mindig eléjöhét.

- Fejtetű. Miként pusztították el ?

Hát petróleummal megkentük /pakurával/ s ez megölte a fejtetűt.

- Sárigság - Sárgaság.

Nekem a gyermekeim ződ barac'ot ettek, s attól kapták a sárgaságot.

Egyik 3 éves vót, s a másik négy. És tudja mit ajánlott az orvos?

Mézet meg puliszkát egyenek, s attól gyógyultak meg. Nem es vót kenyerünk akkor amikor idejöttünk. S meggyógyultak. Krumplit adtam nekik...

Kenyeret ne adjak...! - aszonta.

- *Gyomorfájás a kicsinyeknél.*

Köménmagot főztünk, és amelyik nagyobb vót, annak köménmagot adtunk, hogy rájga. Cukorral esszekevertük s meggyógyult.

... és ha köhögtek, akkor hagymateát adtunk, meg hársfateát. Nagyon jó vót.

- *Geleszta.*

Fokhagymát meg hagymát egyék sokat. Cukrot ne egyék, és kenyeret se. A fokhagyma meg a hagyma erőst jó. A beteg meggyógyult tőle.

- *Felfujódás.*

Azt es köménmaggal gyógyították. Köménmagot rágták.

- *Fülfájás.*

Vót az es... Arra jes meleget tettünk, meg olajat cseppentett anyám a fülünkbe. Étolajat... /faolaj/, vaj kendermag olajat, me' az vót ott.

(Ak.: Fazekas Zakariásné)

- *Igizés*

Azt mondták, kinek a szemöldöke esszeér, az igizős. Ha a kis gyereket megigézték, akkor mondtak felette három Miatyánkot s három Üdvözlégyet, s akkor odatartották a kis gyerekre azt az edényt, - ...azt a tálat, és akkor belétették a parazsat, de ólom is vót benne. Az megolvadott, s úgy öntötték bele.

- *Óöntés is vót?*

Igen.

(Ak.: Péter Lajosné)

- *Selyemfolyás.*

A kezire vagy a lábára lett olyan hályog, azon olyan selyemfonalat tővel áthúztuk. Azt mondták: Sejemfolyás. S úgy otthatták a cérnát benne. S kijött a genny és meggyógyult.

- *Zabola.*

A zabolát itt a szájvégén kékkővel, ...kéksóval dörzsölték be.

- *Ez mitől jött ?*

Hát én gondolom, hogy elaludt, s kifolyt a nyála. Más meg aszonta, hogy úgy lett, hogy más után ivutt.

- *Vesebaj. Mivel gyógyították ?*

Feketenadálnak a gyökerével. Teát főztek belőle, s kellett borogatni. Mondjuk a gyökeréből teát főztek... - azt is, de fürdőt csináltak a gyökeriből.

De a virágjából... - abból teát főztek, inni is adtak belőle, de mosásra csinálták. Ha teának használták, akkor tettek cukrot belé.

- *Torok fájás.*

Hát ilyen virág teákkal gyógyították azt is.

- *Szemfájás.*

Azt meg..., ha gyulladásba vót, ennek a fejrőliliomnak a virágját belétették a pálinkába úgy, hogy három-négy napig tartották benne, s avval borogatták.

Az olyan vót, - a fejrőliliomból hogyha tettünk belé -, az eltartott egy évig is.

Mondjuk, hogyha elvágta a kezemet, azt is avval köttem be. S ha a szemem fáj, azt tettem rá. Ez mindenféle használt a fejrőliliom, a pálinkába téve.

- *Hátfájás. Mitől jött, mivel gyógyították ?*

Hát ha megfázott az ember... Sokszor megfázott az ember, és attól fáj a háta.

Sokszor fáj a háta... - ... és akkor vót egy patak, és abból vótak piócák, - aszondtuk vérszipó... - és azt ráraktuk a hátára, s kiszípta a rossz vért.

Körpöt es szoktunk vetni. Vattát tekertünk egy pálcára, s benzinnel megkentük s meggyújtottuk, s egy kicsi pohárba a belsejibe körülvittük, s úgy azt a poharat ráborítottuk a fájó hátra. Elyen gömbölyű szádú poharak vótak.

- *Szent Antal tüze.*

Viaszgyertyát tettek... - kettőt így essze, és akkor elmondták Szent Antalnak az imádságát.

Veres apró. Az vérbetegség. A vér kap valami betegséget, s abból lesz.

- *Apró kiütés.*

Ferenc pálinkával /sósborszesz/ dörzsölte be anyám.

- *Szömölcs. Mivel tüntették el a testről.*

Anyám a lószőrrel megkötötte. A lófarkából kihúzott egy szőrt, megkötötte, akkor azt addig másnap mindig szorította, mindig szorosabbra úgy, hogy levált. De megmosta a lószőrt először, hogy tiszta legyen.

(Ak.: Fazekas Zakariásné)

- *Csiklás.*

Megijeztették. Úgy mondták, hogy emlegetnek, ...mit csiklasz ? S avval elhagyta.

- *Leforrázás. Ha valamijét leforrázta az ember, mivel gyógyították ?*

Mondjuk, hogy ha az ember leforrázza a kezit vagy a lábát, akkor rögtön hideg vízzel lemossa jól, s akkor meggyógyul. Mert én jártam úgy, hogy a kezemet leforráztam, és rögtön vizet tettem hideg vizet, s lemostam, és akkor nem lett hályog reja.

De hogyha elhattam, akkor hályog reja. De hogy ha elhattam, akkor hályog lett reja, és akkor fáj.

- *Méh csípés. Mivel gyógyították ?*

Hát azt es hidegvizes ruhával.

NÉPI EMBERGYÓGYÁSZAT

AZ 1883-BAN

BUKOVINÁBÓL KIVÁNDOROLT ALDUNAI SZÉKELYEK KÖRÉBEN

SZÉKELYKEVÉN

(Jugoszlávia)

Felvétel készült - kazettás magnetofonon - 1991. április 7-én.

ADATKÖZLŐ: AMBRUS ISTVÁNNÉ BÍRÓ MÁRIA, 58 ÉVES

- *A lázas beteget, mivel gyógyították ?*

A lázas betegeket őszüleink evvel gyógyították. Összevágta krumplit, és rátették az erekre a kezekre, a hallántékra kétoldalt, és az ütőerekre a bokába.

S így csökkentették le a lázikat...

Tehát 2-3 óra hossza szünet után, a 40 fokos láz lecsökkent.

- *Orrvérzés.*

Orrvérzést hideg vízzel és ecetes vizes ruhával, borogatással állítottuk meg.

- *A testfájást ?*

A testfájást...?

Tornát reszeltünk, és aludttejvel esszekevertük. Két rongy közé borították őszüleink, és avval pakolták be ódalunkot, a térdeinket. Szóval, a térdeket, ahol a fájdalmak elémutatkoztak..., és avval gyógyították az issiát, a reumát, ízület rándulásokat, ízület fájdalmakat. ... és ez volt a házi orvosság... - a legjobb. Nagyon keveset fordultunk orvoshoz.

- *Epsémerget ismerte-e ?*

Igen. Sütöttünk hagymát, megszíroztuk friss disznósírral, de előbb a disznósírt kisütöttük édestejbe. - ...és akkor jól kikevertük habosra. Kikeverték nagyszüleink, és úgy takarták el ezt az *ebsebet*. És azzal pucoltuk ki a beteget, a testet.

- *Fogfájás.*

A fogfájást szódabikarbónával. Csináltunk előbb szódabikarbónás vizet, és avval kétszer-háromszor átöblítettük a szánkot.

Megfrissült a foghús, és hanyatlott... - szóval gyengült a fájdalom... - a fognak az izületekbe..., - gondolom a gyökerekbe.

...és sós vízzel. Sós vizet csináltunk, erős vizet, s ameddig bírtuk... - 5 percig..., 3 percig..., 10 percig - tartottuk a szájunkba. Utánna átöblítettük kamillásteával cukor nélkül és újjászületett a szájunk, - ... a fogsor. A fognak megszűntek a fájdalmai.

- *Eredés az ujjon. Ha megeredt valakinek az ujjja ?*

Ha megeredt valakinek az ujjja, nagyszüleink úgy csinálták, hogy szappant főztünk - ...házi szappant, azt megkapargattuk..., - disznózsírral jól esszekevertük, és akkor egy kis vízzel csináltunk egy pép-tésztát, - ...olyan folyékony pépet és azt a szappant belékevertük. Két fehér ruha közé tettük. Az eredésre borítottuk. Átköttük ujjainkat, és azzal enyhítettük fájdalmainkat.

...és az a szappan, az a lúg, kihúzta a tüzét, és megengedte, hogy az eredés kipucolódjon. Tehát másnapra, egy éjszakán át bekötve tartottuk ujjunkat. Bármilyen fájdalom vót, de reggelre kinyílt a seb ahol a gyulladás vót, és kifolyt a betegség belőle. Két nap után rendbe jött...

- *A var, a rühösséget mivel gyógyították ?*

A var..., - ...a rühösséget. Tehát van egy fajta növény, ami a kertbe van. Mű azt mondtuk neki, s azt mondták édesanyáék, hogy békalapi.

Tehát annak..., - ... van neki olyan vékon fátyol bőre, és azt lehúztuk, és a varnak, ahol legjobban kiütött a var - ... a viszketés, arra helyeztük.

De először mielőtt rátettük vóna, - megolajoztuk és úgy borítottuk be azt a var kerületséget. - ...és legalább négy óra hosszat - ... az átkötésvel... - nem bontottuk ki. Egész jól bekapcsoltuk., - ... de úgy tartottuk a kezünköt pihenőre. S utána... - négy óra után levettük. A viszketés kezdett szünni...

Tehát egy óra után hagytuk, hogy kihüljön, ... az a bőr megszáradjon és utánna a kisütött helybe disznózsírral bekentük, - ... de gyengén átfászliztuk, és úgy hagytuk éjszakára.

Másnap már egész jól éreztük a viszketést, - a varnak a kiütését. És így gyógyígtattuk a betegségeinket.

- *Csemellés.*

Ha valaki megcsemellett, ...nem dolgozott a gyomra, ...szárazon bevettünk szódabikarbónát. S tiszta vízzel öblítettük le a szájunkat. Kis idő múlva a gyomor megkezdett dolgozni. ... és birsalma levélből főztünk teát. Azt ittuk, és akkor kipucolódott a csemellésnek a nyoma.

- *Alkohol meggyulladás. Ha valaki sokat ivott és kigyulladt a szája ?*

Az én édesapám vót... Nagypámat nem ismertem, mert korán elhalt, de édesapámat jól ismertem... - Bíró László volt.

Tehát ő nagyon szerette a társaságot, s akkor bizon néha túllépte a normált. Alkohollal túlterhelte a testit...

Hát mivel tudta vóna leoltani ? Édesanyám elment a pincébe, s felhozott egy bögre káposztalevet, beletett egy kanál lúdzsírt, és apámmal megitta.

Tehát az elkezdett dolgozni, de hogy melyik úton ment...? - ... az mellékes, de kipucolta alól es, felül es. Tehát így jött helyre az alkohol betegje.

- *Boszorkány nyomás.*

A boszokránynyomást..., azt úgy állították meg őszüleink, hogy a cirok seprűt az ajtó mögé állítottuk, s azt mondják, akkor elhajtottuk a rossz szellemet s a boszorkányt.

Tehát ez valóba' igaz, me' az én testvérem... - bácsim, hát annyira szenvedett ezelőtt egy olyan 20 évvel, hogy mindig avval ébredett fel, hogy a Szépasszonyok nem hagyják nyugodni, - ...álmát megzavarják, kínozzák. Csuffá akarják tenni...

Hát akkor megpanaszkodott édesanyámnak...

Aszongya édesanyám:

- Mé' nem mondtad ezt te fiam hamarabb ?
- Szégyeltem anyám ezt magának mondani.
- Nem kell fiam szégyelni. Majd én segítek rajtad...

Átkötte piros szallaggal az öreg kopott seprűt, - ...de cirokseprű vót - és az ajtó mögé állította.

... és mikor este lefeküött a bátyám, ...másnap reggel frissen felkelt és azt mondta:

- Istenem...! ... újjá születtem! ...Nem bántanak a szépasszonyok a boszorkányok.

Megbocsásanak. Ez igaz vót. ... úgy állandóan szípták neki a testit...

- *Szívás, szopás.*

Szívás szopás...? Tehát mikor újszülöttet kap egy édesanya, és nagyon sok a teje, és az erek nagyon megtelnek tejvel, előfordul gyakran, hogy törést kap a teje.

Tehát a doktorok nem tudják azt meggyógyítani... - csakis a házi orvosok /értsd: házi orvosságok – a Szerk./.

Hát azt is mivel gyógyítottuk?

Tehát az valóban rajtam történt. Kétszer vágták a jobb mejjemet.

Harmadszor nem enegedtem meg...

Akkor édesanyám eljött mihozzánk, de nem járt oda, mert hát vótak férreértések a családi körbe. De akkor azért eljött, mert nagyon sajnált. ...és ő készített nekem háziszap-panból, disznózsírból, édestejszínből... - kikeverte nagyon jól. „és akkor szintén tiszta tehénvaját kevert egy kicsit belé, hogy az olyan zsíros legyen, s azzal borogatta be a dagadt ereket a mejjembe.

Tehát az tartott - minden esetre - nyolc napig. S amikor a tejerek kezdtek enyhülni, és azok a nyílt sebek amit kivágtak, és mellette újra megpirosodtak... - Olyan foltok vótak. Avval állítottuk meg a nehézségeket...

Hát minden esetre 14 nap után helyrejött a mejjem.

De kétszer, amit szenvedtem..., amit kivágtak, azt nem lehet elmondani.

... és ez a házi orvosság amit az én anyám csinált. Hát nem is éreztem utánna fájdalmat.

Tehát így haladtunk előre mind addig amíg a huszadik századot el nem értük.

- *A kelést mivel gyógyították ?*

Hát tudja a kelést, több mindennel lehet gyógyítani. De a kelésnek legjobb, hogy ha mán egészen látszik a gennyezés, van neki hegye...

Me' van két fajta kelés...

... amelyiknek nincs feneke - így tanultam, hogy belül van a gyökere, és nem húz hegyet. Azt csak a lúgos szappan megkaparva... - disznózsírral megborogatva, éjjelre azt..., és nappalra sós szalonnát. Az pucolta ki a feneketlen gilvát.

- *Pattanás az arcon.*

Akinek pattanás van az arcszínén, kezén... - kívül olyan apróságba..., ... használjon minél több élesztőt. Minden nap 10 dinár értékű - egy kocka élesztőt - használjon el. S az kipucolja az egész vért. Mert, tehát ezeket a pattanásokat a vér húzza ki.

A vérnek hiányzik valami. ...és ez az élesztő... - ez van komlóvirágból, sörből, és ez pucolja ki a vért...

- *Megkelés a mellen.*

A mell, megkel a melle. Tehát van szomorú fűzfa, és van az a közönséges fűzfa. Azt a két fűzfa levelét megfőzték teának, a levelivel kikevernek egy dió nagyságú zsírt. De nagyon ki kell dolgozni. - ... és azt 24 óráig pihenni hagyják... és utána bekenik ezt a beteg mellet. Egy alkoholos ruhával beborítjuk, és így állítjuk meg a csicsfájást.

- *A derékfájásról.*

Hát a derékfájásról bizony sok minden orvosságot használtunk, de legjobban ősszüleink a tormával gyógyították a derékfájást.

A tormát megreszelték, és megmosták. Csak az nagyon erős vót és csípett, égetett.

Dehát egy kicsi timsót disznózsírral kikevertek, a tormát belékeverték, - ... de nem a bőrre tették, hanem szintén két ruha közé, s úgy borították be a fájó részt a derékon.

...és mikor azt a fehér ruhát rátették a derékra, akkor egy kisebb darab pokrócot olyan puha vastagabb dolgot anyagot rákötöttek. Esszevarták, és egész éjszaka ki kellett bírni. Reggel mikor kibontották, annyira kihúzta a bőrt bizan, hogy vót ahol sebek maradtak, mert a bőr lejött. ...mert az nagyon erős volt.

Hát akkor cint zsírral..., vettünk fejer cint, ...és a tejbe kisütött friss hájat...

A cint belékeverték, s avval gyógyították meg az égett sebeket.

- *Égés, forrázás.*

Forrázás és égési sebekre mindenkinek azt ajánlom, ha le találja forrázni lábát, kezét, nehogy mást tegyen, csak tiszta búzalisztbe dugja az ujját vagy lábát, bárhol történik meg rajta. Csak tiszta búzalisztbe tartsa 5 percig.

...és nem sót! Búzalisztet. Nem kap hólyagzást. Nem dobja fel az égést...

Nem kap sebet, és pár óra után egészen megszűnik a fájás.

- *A fagyás.*

A fagyás... - a régi öregek, akik Bukovinából elvándoroltak, azok a megfagyott sarkat, megfagyott lábujjat..., - jéghideg vizet készítettek, vagy pedig mikor hó volt, tiszta meztelen a hóba dugják a lábikot.

Öt perc, tíz perc, és úgy utána lelocsolták meleg vízzel. Így múlt el a fagyás a lábukon.

- *A vaktetűt mivel gyógyították ?*

A vaktetűt is hóval...

- *A falatkát a nyelven.*

Hát a falatkát a nyelven... Timsós vizet csinálni, és avval kiöblögetni. Az azonnal eloszlatja a hólyagot.

- *Farkasgörcsöt.*

A farkasgörcsöt...? - ... farkasalmát megfőzni teának, s avval mosogatni... - a farkasgörcsök ahol elfogják a testit.

- *Fejérfolyás.*

A fejérfolyást, szódabikarbónás vízzel mosogatjuk.

- *A fejfájást mivel szokták enyhíteni ?*

A fejfájás? - ... van mikor a halántékon kezdődik. Van, mikor az agya fáj.

De mikor itt keresztül a halántéknál az egész homlok fáj, esszereszeljük a krumplit, és két ruha közti tegyük, és egy órai pihenés után elmúlik a fejfájás.

- *A fejtetűt?*

Petróleumval. Ha valakinek a fejében megjelen a tetű, tessék tiszta petróleumval megmosni, és a fejt bekötni. Egy 24 óráig a serke, ... a tetű mind kipucolódik, és utána kifésülik, és lúgos szappanval megmosni!

- *Sárikság, vagy sárgaság.*

A sárgaságot...? Gondolom van akit elfog kicsi korába, - ...van akit nagy korába. Tehát őröszük fentőfüvet szedtek, és teának megfőzték és avval mosogatták az arcképet ahol a sárgaság megjelent.

- ... és utána zöldség levelet főztek teának, s azt itták víz helyett.

- *Gyomorfájás a kicsiknél.*

A kicsiknél a gyomorfájásnak legjobban használták őröszük az ánizs teát, köménymagos teát, és kamillát.

- *A fekélyt mivel gyógyították ?*

A fekélyt azzal gyógyították, hogy édestejbe öntöttek három evőkanál ecetet, és azt úgy elhették egy óra hosszáig. Mikor az a tej az ecettől megaludt, azt ruha közé tették, és a fekélyre borították.

- *Giliszta. Pántikageleszta.*

Akinél megjelent a giliszta, mert van többféle giliszta. Giliszta pántikageleszta, vagy szallaggiliszta, - ...ahogy mondják. Azt... - nem szabad sósat enni. Ánis-teát kell főzni, bors és egy szegfűszeget beletenni. ...és azt inni éhgyomorral - ... és pálinkás pohárral. ...és akkor lassan..., 8 nap után megindul a kipucolás a végbélen.

- *Lukas fogra.*

Lukas fogra sokféle orvosságot használtak. Tömjént tettünk belé, sőt raktunk, és szegfűszeget. Ezzel megvakítottuk a gyökérnek az életit. ... Szóval, hogy tovább ne éljen és ne kukacorogjon az a fog.

Mer' a fognak... - mikor ki van lukadva, s szaga van, és meggennyesedik... - tehát azért kell beletenni egy kicsike tömjént, és egy fél szegfűszeget.

De azt ki kell állni. De aki bátor az nyer, az legyőzi...

- *Felfújódás.*

Felfújódást régi anyáink..., - ... ősanýáink ha gyermekeik felfújódtak, ástak egy gödröt, belétették a gyermeket, és egy pár lapát földet a gyomra körül tartottak... - ...és egy jó félóra után kihúzták. - ...és azután a fújódás leapadott.

- *Fülbetegség.*

Fülbetegség tiszta házi olajat..., növény olajat meglangyosítottak, és belecsepegtették ruhán keresztül, és úgy állítottuk meg a fülfájást.

- *A gusát mivel próbálták eltiúntetni ?*

A gusát. Kámfort vettünk, és akkor a tejbe kisütöttük azt a friss hájat. Libaháját vagy kacsaháját, és azt kisütöttük tejbe, és kámfort vettünk, s a kámforval jól kidolgoztuk... - ... amíg az szép habos lett. Könnyű zsírt kaptunk, olyan könnyű krémet kaptunk belőle... és azt két ruha között tartottuk a gusán. De annak kellett több idő - bizon - míg az szétozlott.

- *Igézés - szemverés.*

Szemverés. Azt saját magam örököltém, öreganyámtól megtanó'tam. A Miatyáúkot elmondtam..., és akkor elvettem egy evőkanalat, és az evőkanálval két kanál vizet belemertem egy bögrébe. S mikor én elmondtam a Miatyáúkot, utána a késvel háromszor keresztet vettem a bögrébe... - a vízre, és azt mondtam:

Szem megnézte, szív megszerette, Szentlélek Úristen vigasztald meg a szem megvert gyermeket!

Ezt elmondtam háromszor... - és amikor ezt bevégeztem, akkor a bögréből átmértem egy másik kis bögrébe azt a vizet, és ha az a gyermek valóban meg vót verve szemvel, a hét kanál vízből 11 - 12 kanál víz lett...

Avval mosogattam a szemecskéjít, kezecskéjít, és a kis hasacskáját. ...és egy két óra múlva a gyermek pihenni tért. Szépen elaludt, és az igizés elmúlott. ... De azt háromszor kellett megismételni. Napfelkeltekor, napnyugtakor.

- *Karcolás és karmolás.*

Tehát a karcolás... - van többféleképp. A macskakarcolás hamisabb, - hamis...! ... az talán a legveszélyesebb, mérges. Hát azt elvágunk egy vöröshagymát kétfelé..., - de frissen. Természetes mikor az a macska megkarmolja az embernek a karját, és a vér előbuggyan, azonnal a friss hagymát elvágni kétfelé, és jól besúrolni háromszor... A karmolás nem kap tüzet... - nem kap lázt, és elmúlik.

- *Reuma.*

Hát reuma nálunk vót. A legtöbbet tormával, tormalapival, és tormagyökérvel gyógyították. Tehát azt megreszelték azt a tormát kikeverték zsírral. Utána lapival próbálták, ezzel gyógyították a reumát.

- *A szümölcs.*

Akinek nagy szümölcse vót, ősatyáink kendercérnát köttek rá és a kendercérna tíz napig ott kellett legyen. Tizedik nap mit vettek észre?

Nagyszülőnk megnézi, kibontja, - ...de elkötte a cérnával jól azt a szümölcsöt, és keresztül kötöte..., és mégpedig rongyval es elkötte.

Akkor nem vót fásli, hanem zsebkendő... - és azután mikor azt kibontották, akkor mit vettek észre ?

A szümölcs elszáradt, a teteje a cérnán maradt.

- A zabolát...

A zabolát fűrjsírral kell megkenni. Tehát a fűrjnek van egy sárga folyadék, és azt kiszedjük, és egy picit... kicsike valamilyen tiszta zsír... vagy tejszínre tenni, és avval megkenni a két szájvéget.

- Aszma - légzési nehézség.

Az aszmát kámforval... Kámfort vettek, alkoholba készítették, és az alkoholt tíz napig hagyták. Utána belocsoltak egy zsebkendőt és a mejjire tették. Úgy állították meg az aszmát.

- Tüdőbaj - Tüdőgyulladás.

A tüdőgyulladást..., aludtej..., - ...édestejbe ecetet tettek. Egy fél liter tejbe belé tettek egy fél deci ecetet, és avval borogatták a tüdőgyulladást.

...és a tüdőbajt..., akinek kavernája vót..., - luk vót a tüdején, - szóval ki vót nyílv a tüdő, azt... - ...nem vót szabad annak abszolút /semmi körülmények között - a Szerk./ vizet inni csak savót. Minden nap egy liter savót kellett elhasználnon, a tüdő nyílásra és utána, - ...attól függött, hogy milyen mély seb vót a tüdőn...

Tehát ha a tüdőn nagyobb vót a nyílás, több ideig kellett használnia, hogy bizony elkerült, hogy egy egész évbe vizet nem vót szabad igyon, csak tiszta savót.

S hogyha bétartotta, újjászületett a tüdő.

- Vesebaj.

A vesebaj... - meleg cserepvel állították meg a vesegyulladást.

Melegítettek cserepet, sós korpát, de legerősebb vót a cserep. Éjszakára korpát... - meleg korpát sóval esszekeverték s melegítették, tarisnyába rakták. A vesét átkötötték, jól becsavarták és úgy állították meg a vese fájdalmait.

- Viszketegség - Viszketés.

Hát a viszketést..., - bűdös kővirágot..., - olyan porba van, úgy hitták akkor bűdösvirág. Sárga por vót. Tehát azt belékeverték... - egy kalán őrlött timsót és disznózsírt, és avval kenték be az egész testet. De nem ott, ahol viszketett, hanem átlagba... - azt az egész részit avval kenték. ...és háromszor le kellett kenni, és csak negyedszer szabad vót lemosni.

... és úgy állították meg a viszketést.

- Lábtörés, lábfájás.

Lábtörést..., - Istenem..., összüleink fába kötték ha eltört az embernek a lába. Akkor nem vót gipsz, hanem megcsináltak olyan jó erős lécből...

Kipucolták..., kihúzták a lábát, két fa közé tették, jól becsavarták. Törköpálinkával..., - pálinkát ruhával átköttek... Nyolc napig úgy vót.

- *Torokfájás.*

A torokfájásra..., - mert bizon azelőtt ősszüleink idejébe nem vótak ezek a sokféle gyógyszerek... - petróleumval kigurgulizáltuk a torkunkot.

Kiöblítettük. Nem vót jó ízletes..., de bizon a torokfájás megszűnt, hogy évekig nem jelentkezett.

- *Szemfájás.*

A szemfájásra legtöbbször használtak a babérlevélből főzött teát... - és a kamillateát.

Vegyesen megfőzték és azzal borogatták.

- *Álmatlanság. Altatás kisgyerekek álmatlansága.*

Hát mikor kicsik vótunk, s nem aluttunk..., - megfőzték a mák haját egy deci vízbe ősszüleink, s megittatták. Vót akit úgy megittattak, hogy el es múlt. ... Szóval el es aludt örökre. Vót aki hét napig aludott - osztán csak felvirradott.

- *Gyomorfájás, gyomorégés.*

Amikor az embernek nagyon ég a gyomra, csináljon..., - beletesz a pohárba egy kávéskanál szóda-bikarbonát, két kanál ecetet, és egy féldeci vizet...

Azt jól összekeveri, ... a szemet behunnya s lelöki, s megvan.

- *Lábsarok törés....*

A lábsarok törést úgy gyógyították, hogy megsüttünk 2-3 fej hagymát, s azt a hagymát mikor jól megsüttük, - egész puha vót -, megtörtük s tettünk belé egy kis bűdös kôvirágot, egy kicsi disznózsírt, és olyan kés vastagságon beléhelyeztük egy ruhába, békítettük a sarkunkat és úgy hattuk egy huszonnégy óráig.

Tehát az megpuhította azt a megtört bőrt - azt a sarkat - és megindította a genyret. Így pucolódott ki a saroktörés.

- *Árpa a szemben.*

Hát az árpa a szemben..? ... amikor a szemben sok árpa van, csak élesztőt használni...

Pattanástól, árpától az a legjobb.

...és egy pohár söröcskét...!

- *Gyomor puffadás - Dagadás.*

Mikor a gyomor puffadás vót, akkor körpöt vettek a gyomorra. Tehát azt a körpöt úgy csinálták, hogy megsírozták a kôdököt, s meggyújtották gyufával, s akkor egy öreg köcsögöt rejaborítottak a kôdökire, s akkor avval körpötvettek. S akkor így múlt el a puffadás.

- *Csuklás.*

A csuklásnak egy kanálka cukor, vagy egy cseppecske erős pálinka kell, s elhaggya a csuklás.

- *Köhögés, számarköhögés.*

A számarköhögésnek felforraljuk a tejet. S mikor felforraltuk a tejet, beléteszük négy evőkanál akácmézet, és azzal jól feloldjuk, és amilyen melegen bírja, olyan melegen issza meg.

- *Himlő.*

A himlőt úgy gyógyították szüleink, hogy egy kicsi rumot adtak annak a csecsemőnek. Ha berugott, - aszonták, annál gyorsabban nyomja ki a has n a himlőt.

- *Holdkóros.*

Aszonták, aki holdkóros..., - mikor a hold fogyatkozik, akkor éri el a holdkórossága. Nincs nyugta. Felkel az ágyból és borongál, szóval járkál. Tehát akkor mikor a hold teli van, azt meg kell várja, hogy elmúljon.

Mikor megjelen' az újhhold, álljon ki a csarnokba, és mondja háromszor:

Új hold, új király, te elhittál a lakodalmadba, de én nem menyek el, hanem elküldöm a nyugtalanságomat, és a hódkorosságomat!- ... és ezzel állítsuk meg a holdkórosságot...

- *Vesztett kutya harapása.*

Azt es csak vöröshagymával... Vöröshagymával besúró'juk, bekössük vagy pedig esszevágjunk a kenyér haját, és édestejbe tegyük, és azzal borogatjuk a vesztett kutya harapást.

- *Szívdobogás, szívbaj.*

A szívdobogás... - az szívfájdalom. Mikor szorul el a szív... - és nincs levegője. Le vesszünk két rozmaring levelet. A rozmaring levelet mézbe mártjuk, - ...akácmézbe, és úgy elnyeljük. - ...és az egy perc múlva a szívdobogást... - a szívszorulást megállítja.

- *Csapa vagy csipa.*

Huzattól van. Kamilla teát..., s aludttejvel mosogassuk.

- *Árpa aratás a szemén.*

Hát azt úgy szoktuk learatni, hogy... - mer' a szemén nagyon kijött..., nagyon kijött az árpa és hegye vót neki... Akkor elvesszük a nagykést, amivel a kenyeret szegjük meg. Háromszor megvágjuk a szemet keresztbe, és avval a késnek a fokával megnyomkodjuk. Ezt elkezdjük mikor a nap felkelt, s mikor a nap leszentült.

...és elmúlik az árpa.

Szóval, kifolyik a genny...

- *Aranyér.*

Az aranyeret tiszta tehénvajval..., - friss vajval...-, ...de azt a vajat mikor kiköpőjjük, mindjárt kidógozzuk kanálval, hogy semmi víz maradványa ne legyen benne.

...és két ruha közé tegyük, s feldugjuk a végbélbe.

Tehát ezt elismételjük sokszor. legalább négszer naponta. ... és éjszakára mindig bár kétszer megcseréljük..., - és friss vajat teszünk fel a végbélbe. Tehát az aranyeret evvel gyógyítsuk.

- *Ágyba vizezés.*

Ágyba vizezés... - zödséglevelet főzzünk erős teába úgy, hogy egy fél liter vizet addig főzünk... - egy olyan jó csomag esszekötött zödséglevelet el kell főzni, hogy a fél liter

vízből maradjon meg csak egy deci. ...és azt használjuk éhgyomorra. ...és így nem fog a víz menni az ágyba...

- *A csecs repedése. Bimbó repedés.*

A csecs repedését olajval, növényolajval gyógyították. Ruhát belocsolunk olajval, és a mejjnek a gombját, odaborítsuk, és még egy hideg vizes ruhával elszigeteljük, és úgy állítsuk meg a repedést.

- *Büdös láb.*

Büdös láb az izzadt láb ugye... ?

Csináltunk erős ecetes vizet, és azzal mossuk át a lábunkat, és tiszta disznózsírral kenjük be utána. ...és akkor ezt elismételjük többször és nem fog izzadni a láb. Mert az... - valami hiány van a bőrbe vagy a vérbe.

- *Csalánhimlő kiütés.*

Ezt..., - meggyfalevelet leszedünk, tehát olyan jó maradékval. És azt beáztatjuk este- reggelig. Reggel felforraljuk, és avval mossuk meg a kiütéseket.

- *Hasmenés.*

A hasmenésre legjobb..., - a birsalma hiját megfőzni teába, akinek erős a hasmenése. Úgy, hogy annyira megerőlteti, hogy még vérzés is van benne. Tehát a legjobb..., a birsalma héját megfőzni erős teának és azt fogyasztani víz helyett. Az megállítja a hasmenést.

...és ha az nem találna segíteni, Szent János kenyeret egyen szárazon. Az legjobb a bélhurut hasmenésre, - ... és a birsalma híja. Ez segít rajta.

- *Kipállás.*

Ha valakinek a teste kipállik, vegyen keményítőt, súrolja be azt a bőrt ahol kipállik. Me' előfordul az erősebb testeknél... Csak ezt a sima keményítőt. Ha pedig nem bír az üzembe kapni, akkor krumpliból...

Megreszeli a krumplit, jól kimosni megszáritani a krumplit, és abból készíti keményítőt. Azzal keni be, súrolja be a testit. A test megkapja azt a finomságot, és nem bír izzadni, nem bír kipállni.

- *Rákbetegség.*

A rákbetegségről hallottam valamit. Szüleink nem így mondták ennek a rákbetegség..., hanem belső seb.

Arra csak... - használták a tiszta petróleumot.

Tehát soknak vót torkába, soknak vót a gyomrába. - ...és minden nap hat hétig, egy evőkanál petróleumot vettek be éhgyomorra.

...és evvel gyógyították a belső sebeket.

- *Szeplő.*

A szeplőt... - mikor lányok vótak, ...mikor az összüleink... - úgy állították meg... Tavasszal jelent meg legjobban a szeplő.

Tehát akkor a vizelettel mosakodtak reggel frissen, és édes tejszínnel kenték be a képüket. Így ment vissza nekik..., húzódott vissza a szeplő.

Székszorulás.

Ha olyan nagy székrekedése vót..., - hát ez legjobban előrofordul csecsemők között, gyermekek között.

Akkor úgy csinálunk..., - szappanon csapot készítünk. A háziszappanból levágunk egy vékon szeletet, szépen meghegyezzük, s disznózsírral bekenjük, a végbélbe feldugjuk, s pár perc után megindul a széklet. Ez a legjobb.

Tehát megmondva ős-szókinsbe': Szappan csapot készítünk, azzal indítsuk meg a székletét.

- Szunyogcsípés.

Szunyogcsípést ecetes vízzel, káposzta lével besúroljuk.

- Száj és infájás a lónál, a tehénnél.

Zsíros kenyeret adtunk neki. Zsíros kenyeret készítettünk, vagy pedig megfőztünk kukorica lisztből egy málét, vaj egy olyan tésztát főztünk, és akkor olyan gombócot készítettünk. A gombócba hagyunk egy kis üredéket. Azt megtöltöttük disznózsírral, és úgy attuk be a tehénnek a szájába. Vagy pedig főtt paradicsomval itattuk, mostuk a száját. Ezzel állítottuk meg a jószágnak a fájdalmát.

- Farkasgörcs lónál.

A farkasgörcs a lónál, amikor fogja a száját a görcs. Tehát zabszalmát leforráztunk vízzel, s akkor azt a szalmát kivettük, és szalmazsák darabba helyeztük, s úgy köttük a lónál a torkára, hogy fogta az a farkasgörcs. S annak a teájával mostuk a száját.

S úgy jött helyre a ló.

- Körömfájás a tehénnél.

A tehénnek ha nagyon fáj a körme, beszakad, akkor a saját ganyéját belehelyezzük egy öreg ruhadarabba, és avval kössük be neki a körmeit. De annyira be kell szoríta-ni, hogy az ne essen le... s azt többször meg kell ismételni.

Igy jön helyre a tehénnek a körme.

Felfúvódás a tehénnél.

Ha felfúvódik a tehén, akkor teszünk bele... , - egy zsakvarrótút szúrunk a bőrébe. Úgy jön ki a szél belőle. -...és többször megismételjük. ...és akkor szabadítsa meg a széltől a felfúvódást.